

posvećeni život

IZ SADRŽAJA

Uredništvo i uprava:
Slavoljuba Bulvana 4,
10 000 Zagreb, Hrvatska
Tel.: (01) 3764 281
Faks: (01) 3764 280
Mob.: 099 21 23 191
E-mail: pz.urednistvo@gmail.com

Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka
Paulskoga na prostoru Bosne i Hercegovine

Poziv na svetost

Dobri upravitelji različitih Božjih milosti

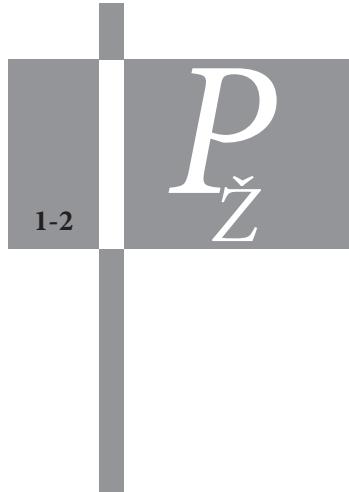
Redovništvo u kontekstu društveno-političkih
gibanja u Hrvatskoj

Duhovno majčinstvo u posvećenom životu

Uloga biskupskih povjerenika za zajednice
posvećenog života

Redovnički identitet danas?

HRK

kazalo

uvodnik	3
--------------------------	---

mons. Marko Semren: DUHOVNA ZVANJA U SUVREMENOM SVIJETU – IZAZOVI I PERSPEKTIVE	5
mons. Zdenko Križić: SMISAO ZA HUMOR	9

Znanstvene rasprave

s. Marija Izabela Đaković, MVZ – fra Daniel Patafta, OFM: DJELOVANJE SESTARA MILOSRDNICA SV. VINKA PAULSKOGA NA PROSTORU BOSNE I HERCEGOVINE (1918.-1941.)	15
s. Janjka Mazić, MVZ: POZIV NA SVETOST U KONTEKSTU PAPINIH RIJEČI „GLEDATI I DJELOVATI S MILOSRĐEM, ETO TO JE SVETOST!“ (GE, br. 82.)	52
fr. Slavko Slišković, OP – fra Ratko Radišić, OFM: „DOBRI UPRAVITELJI RAZLIČITIH BOŽJIH MILOSTI“ (1 Pt 4,10)	68
fra Daniel Patafta, OFM: REDOVNIŠTVO U KONTEKSTU DRUŠVENO-POLITIČKIH GIBA- NJA U HRVATSKOJ	84

s. Danijela Anić, ASC:	
DUHOVNO MAJČINSTVO U POSVEĆENOM ŽIVOTU.....	99
fr. Frano Prcela, OP:	
ULOГA BISKUPSKIH POVJERENIKA ZA ZAJEDNICE POSVEĆENOГ ŽIVOTA: IZ ISKUSTVA CRKVE U NJEMAČKOJ	111
s. Ana Begić, OP:	
REDOVNIČKI IDENTITET DANAS?	123

Izlaganja sa skupova

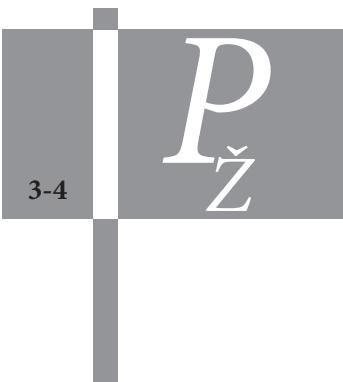
Ivan Prskalo:	
OBRAZOВANJE, KINEZIOLOŠKA EDUKACIJA I RELIGIOZNOST.....	139
fra Draženko Tomić, OFM:	
EDUKACIJA I EVANGELIZACIJA	151
s. M. Ljilja Marinčić, SMI:	
REDOVNIČKA ZAJEDNICA U SVJETLU DOKUMENTA „ZA NOVO VINO NOVE MJEŠINE“.....	156

Naše teme

s. Janja Martina Katović, ASC:	
ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD U EKUMENSKOJ SREDINI	167
Arta Dodaj:	
SAMO-OPROST	176

Prikazi

Daniel PATAFTA	
Franjevačko 13. stoljeće. Povijest, teologija, duhovnost,	181
Petar RUNJE	
Franjevke u srednjovjekovnoј Hrvatskoј.....	185
<i>Upute za pisanje članka za časopis Posvećeni život.....</i>	190

uvodnik

Časopis »Posvećeni život« izlazi već duži niz godina kao stručni časopis s ciljem poticanja redovničke obnove započete Drugim vatikanskim saborom. Sam časopis proizašao je iz nekadašnjih »Zbornika radova redovničkog tjedna«, od kojih je prvi tiskan 1973. godine. Vrijednost i jedinstvenost časopisa »Posvećeni život« nalazi se u činjenici da ima dugu tradiciju i da je jedina stručna publikacija na hrvatskom jezičnom prostoru koja se usko bavi tematikom redovništva. Do sada se uredništvo časopisa uglavnom oslanjalo na radove koji su bili proširen i uređeni znanstveni članci predavanja održanih na redovničkim danima. Prelistavajući posljednjih desetak brojeva uočava se problem kako većina izlagača ne šalje svoja metodološki uređena izlaganja za objavljivanje ili ako ih pošalje potrebni su veći zahvati uredništva kako bi članak bio prikladan za objavljivanje. Iz toga proizlazi i problem neredovitog izlaženja »Posvećenog života«, jer često nedostaje radova za objavljivanje. Kratkim uvidom u zbornike rada s nekadašnjih Redovničkih tjedana vidi se veliki nesrazmjer u mnogim odlikama znanstvenog i metodološkog pristupa obrađivanja redovničke tematike. Zbornici radova redovničkih tjedana i rani brojevi »Posvećenog života« pokazuju snažnu prisutnost kvalitetnog znanstvenog pristupa i poznavanja metodologije. Bez obzira na to i kasniji brojevi »Posvećenog života« donose niz iznimno vrijednih radova iz redovničkog života i tematike redovništva danas. Iz navedenog se može zaključiti kako časopis »Posvećeni život« ima potencijala i dovoljno mogućnosti da se u jednom kraćem razdoblju razvije u kategorizirani znanstveni časopis, koji će kao takav biti prepoznat i priznat, a napose vrednovan zbog kvalitete radova i tematike koju obrađuje.

Na ovom tragu novo uredništvo »Posvećenog života« želi dati poticaj svim redovnicama i redovnicima za istraživanje bogate redovničke baštine.

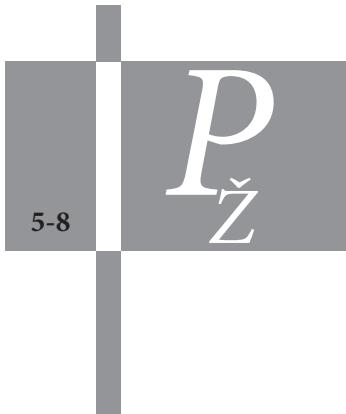
ne u hrvatskom narodu, njezine povijesti, duhovnosti, specifičnosti, uloge u Crkvi i društvu. Svakako da časopis i dalje ostaje otvoren objavljivanju radova s Redovničkih dana, ali otvara se i drugim suradnicima koji će kvalitetno kroz kategorizirane znanstvene radove moći i znati predstaviti redovništvo u njegovoj sveobuhvatnosti, na razini opće Crkve i Crkve u Hrvata. Ovime se otvara prostor sustavnom, znanstvenom i kvalitetnom proučavanju redovništva, ne samo njegove prošlosti nego i aktualne tematike, teoloških poticaja i svega onoga što zahvaća stvarnost koja se naziva redovništvo u Crkvi.

Veliki broj školovanih redovnica i redovnika, nastavnika na fakultetima i drugim obrazovnim ustanovama, zatim niz eminentnih znanstvenika i relativno velika skupina obrazovanih mladih redovnica i redovnika, koji već ostvaruju zapažene rezultate na mnogim područjima znanstvenog rada svakako je ključna prednost koja časopisu »Posvećeni život« može dati adekvatnu razinu kvalitete i učiniti ga prepoznatljivim među hrvatskim znanstvenim časopisima i ostalim sličnim publikacijama.

Neka ovaj uvodnik u novi broj »Posvećenog života« bude poticaj za otvorenu suradnju svima koji po znanstvenim kriterijima žele i mogu objavljivati radove vezane uz tematiku redovništva kako bismo uistinu i pisanim putem promovirali na stručan način redovničku obnovu, ali i vrednovali bogatu baštinu redovničke prisutnosti u Crkvi i našem narodu.

Urednik
doc. dr. sc. Daniel Patafta, OFM

XXI. REDOVNIČKI DAN U BIH

Duhovna zvanja u suvremenom svijetu – izazovi i perspektive

Bog je tako velik da mu se isplati darovati cijeli jedan život (sv. T. Avilska). Redovnički život je dar Duha u Crkvi. Rađa se u Crkvi, raste u Crkvi, sav je usmjeren na Crkvu. Poziv je dar Božji. Dolazi iz Božjeg srca i prolazi kroz srca roditelja i djece. Bog zove a čovjek prihvata poziv i odgovara životom u konkretnoj redovničkoj zajednici. Tri su elementa bitna: Božji poziv, čovjekov odgovor i konkretna zajednica u Crkvi u kojoj se poziv živi. Ne zaboravimo da nam je Bog udijelio samo jedan put u život – ljubav; samo jedan put k sreći – ljubav; samo jedan put k savršenstvu – opet ljubav. A sve ovo možemo iskusiti u gozbi ljubavi – Euharistiji gdje nam se Bog daje u Isusu Kristu i po kome ovaj čin ima svoj smisao i ne zaboravimo Crkva treba vaš polet, vaše spoznaje, vašu vjeru i vaše obraćenje.

Pojam osobnog zvanja i njegov jasniji izričaj nalazimo u Markovu evanđelju. Prvenstveno se odnosi na poziv Dvanaestorice, koji su pozvani poimence: Upravo smo čuli taj evanđeoski tekst: „Zatim se uspe na obližnju goru te pozva k sebi one koje sam htjede. Oni dođoše k njemu. I on postavi Dvanaestoricu da budu s njim, da ih šalje navješčivati i s vlašću izgoniti zle duhove“ (Mk 3,13-15). U ovo malo redaka opisani su svi elementi poziva: način življenja, tj. biti s Isusom kako bi naslijedovali njegov život i poslanje (misija) – propovijedanje – s potrebnim sredstvima za izvršiti to poslanje. Ovaj apostolski poziv je tip svakog osobnog poziva. Od Gospodinova Uzašašća pa sve do sada, Crkva je uvek shvaćala poziv kao permanentnu stvarnost. Isus je apostolima darovao milost da nikada ne zaborave istine: „Ne izabralite vi mene, nego ja izabram vas: da idete i rod donosite i rod vaš da ostane (Iv 15,16), kako bi se proslavio Bog od kojega dolazi svaki dobar dar“. Inicijativa je Isusova kako onda tako i sada. Biti izabran! Biti izabranik – veliki je dar i zahtjeva nov način postojanja.

Živi odnos sa živim Kristom je na početku svakog poziva i ostaje nezamjenjiva hrana redovničkog života. Bez susreta sa Isusom nema istinske sreće niti se može živjeti sretno. Susret s Isusom znači spasenje, a iz toga se rađa radost. Redovnički život uključuje dvije osobite odrednice: biti s Kristom, to jest živjeti u zajednici s Kristom, te sudjelovati u njegovu poslanju što uključuje životom i riječima propovijedati kraljevstvo Božje. Naglasak je na *kontemplaciji i evangelizaciji* (Mt 3,14-15). Od ovoga biti s Kristom, redovnik i redovnica crpi snagu za apostolsko-karatativni život, vjernost i dinamičnu dosljednost. *Iz iskustva vjere s Kristom izvire evangelizacija – poslanje u svijetu:* „*Ono što smo vidjeli i čuli navješćujemo također i vama*“ (1 Iv 1,3). *Samo onaj tko živi u zajedništvu s Kristom može biti svjedokom njegova križa i uskrsnuća, istinito naviještati ono što je video i čuo.* Sveci su istinski protagonisti naviještanja evanđelja jer govore jezikom koji svi razumiju, a to je govor primjerna života u djelima ljubavi. Naši nas utemeljitelji upućuju na središte Crkve i povijesti, tj. na samoga Krista Gospodina kojega trebamo upoznati, ljubiti, nasljeđovati i drugima životom i riječju naviještati. *To je nova evangelizacija*, a ujedno i produbljenje našeg redovničkog identiteta i vjernosti. Krist je most kojim dolazimo u mir i zanos te uživamo u promatranju beskrajne Božje veličine. Po Kristu, s Kristom i u Kristu živimo dimenziju nade što je bitna odrednica redovničkog života.

U životu svakog čovjeka ima datuma koji se lako ne zaboravljuju. Ima takvih i *religioznih datumata*. Upitajmo se *koji je najveći dan – datum moga života?* Sveti Augustin nije nikada mogao zaboraviti jedan važan razgovor o Bogu, koji je vodio s majkom. Sv. Franjo Asiški nije nikada zaboravio svoj poljubac gubavcu, sv. Ignacije Lojolski ne zaboravlja prijelaz preko rijeke nakon kojega je doživio rasvjetljenje, koje će ostati sržni doživljaj njegova života. Pjesnik Paul Claudel nije zaboravio doživljaj u pariškoj katedrali dok se u njoj pjevalo *Magnificat*. Andre Frossard nije nikada zaboravio doživljaj vjere u jednoj crkvi, o kojemu je kasnije napisao knjigu pod naslovom: *Bog postoji, ja sam ga susreo. Dobro bi bilo da se i mi sjetimo svojih prvih religioznih doživljaja*. Možda nije bilo ništa tako dramatično, nego nešto sva-kidašnje što nam je ipak ostalo u sjećanju. *Ako se želimo susresti s Isusom, moramo ga tražiti srcem i ljubavlju.* Sveti Grgur Niški kaže: *Boga naći znači neprestano ga tražiti*, a jedan duhovni pisac ovako komentira te riječi: „*Božji poziv je uporan i mami nas u nepoznato, u pustolovinu, u noć i osamljenost, to je poziv da idemo sve dalje i dalje*“. Isus se neće približiti tako brzo, treba

ga uporno tražiti. Možda mislimo da ga poznamo, a i ne opažamo da je naše znanje o njemu vrlo površno. Isus je dinamičan. Do njega se može doprijeti samo tako da prema njemu sve dalje neprestano koračamo (F. MUŠURA, *Vrijeme za Boga*, Sarajevo-Zagreb, 2003., 185.).

Danas se nalazimo u svijetu u kojem je duhovni poziv u krizi. Papa Franjo ističe čega se trebamo oslobođiti da bismo nadvladali tu krizu. Posebno naglašava: „*Crkva se mora oslobođiti velike opasnosti koja prijeti svakoj osobi u Crkvi, svima, a to je svjetovnost. Kršćanin ne može živjeti svjetovnim duhom. Ne može se služiti dvojici gospodara. Svjetovnost je idolatrija: ispravnost, prevlast i oholost. A to je idol, a ne Bog. Idolopoklonstvo je najteži grijeh – ustvrdio je Sveti Otac... Kada obavijesna sredstva govore o Crkvi – nastavio je Papa – Crkvom smatraju svećenike, časne sestre, biskupe, kardinale i papu. To nije točno, svi smo mi Crkva, i svi se moramo odricati svjetovnoga duha jer je oprečan duhu blaženstava, Isusovu Duhu. Svjetovnost nam nanosi zlo. Žalosno je gledati nekog kršćanina koji se istodobno ufa u Boga i u svijet. No, ne može se biti na jednoj i na drugoj strani. Crkva se, tj. svi mi, moramo odreći svjetovnosti, jer je izvor ispravnosti i oholosti, a to je idolopoklonstvo* (E. SCALFARO, *Intervj u pape Franje u La Republica*).

Uz ove poteškoće pokušat će nabrojiti i neke vanjske i unutarnje uzroke krize zvanja. Među vanjske ubrajamo *uzroke društveno-kulturalnog reda*: pad duhovnih vrednota u društvu; opadanje religioznog smisla u obiteljima; problematika vrednovanja obiteljske zajednice; uzroci nastali u mlađenačkoj dobi; te demografski faktor. Tu su i *uzroci crkvenog reda*: pitanje slike Crkve; klima zbumjenosti i nestabilnosti uopće u Crkvi i posebno u redovničkim Institutima; revaloriziranje laičkog zvanja. *Najčešći unutarnji uzroci* krize zvanja su: pitanje osobnog i zajedničkog identiteta; neautentičnost redovničkog života; poprimanje običaja lagodnog i sigurnog života; idealizacija posvećenog života, koja uvjerava ali ne obvezuje.

Redovnici/ce su pozvani naviještati evanđelje cijelom svijetu, i to bez nametanja, svjedočenjem ljubavi konkretnim ljudima, a osobito siromašnima i obespravljenima. Na to nas tako snažno uvijek iznova potiče papa Franjo.

Redovnici/ce su također pozvani biti molitelji. Bez molitve (a molitva je očitovanje i razvijanje vjere) ne bismo bili sposobni prepoznati u svakome čovjeku brata i sestru, još manje Boga, jer vjera i ljubav postižu svoj vrhunac u molitvi i u praktičnom služenju.

Redovnički život traži trajno i zauzeto istraživanje Božje volje, *velikodušno i neophodno crkveno zajedništvo, vježbu duhovnog rasuđivanja te ljubav za istinu*. I danas postoji snažno svjedočanstvo redovničkih osoba. Ono se odnosi prije svega na potvrđivanje prvenstva Boga i budućih dobara, kako je to Krist činio potpuno posvećen slavi Oca i ljubavi prema braći i sestrama. Proroštvo prima snagu iz intimnog prijateljevanja s Bogom po razmatranju njegove riječi, očituje se u hrabrom istupu protiv zla i grijeha, a u pristanku na ljubav, pravednost i istinu tj. u življenu dimenzije svetosti.

Našem društvu u kojem vlada površnost trebalo bi ponuditi dubinski život. Sveprisutnoj *indoktrinaciji* treba suprotstaviti živu vjeru, proizašlu iz osobnog iskustva Božje blizine. *Kulturi ravnodušnosti i relativizma* odgovoriti pastoralnom revnošću i davanjem prvenstva Bogu u svim svojim aktivnostima. *Prenaglašenom individualizmu i antropocentrizmu* treba ponuditi radikalnu decentralizaciju ega, kristocentričnost i maksimalnu otvorenost Božjoj milosti. U svijetu bez idealja, putokaza i perspektive valja širiti jasne vidike transcendencije. *Zaboravna čovjeka, zauzeta brigama za prolazno i vremenito* valja podsjetiti na posljednje stvari i vječno spasenje, tako što ćemo mu pokazati da je Bog apsolutna vrijednost našeg osobnog i zajedničkog, intimnog i institucionalnog života. U svijetu u kojem tragovi Božje prisutnosti iščezavaju, redovnički će život djelovati jakim suobličeњem Kristu po kojem će Bog opet biti vidljiv i prepoznatljiv.

Odlučiti se za Isusa Krista znači povjerovati u moć dobrote kao u jedinu pravu moć. *Ljubav nas Kristova oslobođa od našega robovanja samima sebi*. Isus je pozvao svoje učenike da zajedno s njime ostvaruju Božje kraljevstvo. Stoga, dragi redovnici/ce, hrabro nastavite i ustrajte u vjernosti Kristu i svojim obećanjima. Neka Vas Duh Božji i dalje vodi u vašem životnom služenju bližnjemu, Crkvi i svome narodu na hvalu svemogućega Boga i na dobro svakoga čovjeka. Amen.

mons. dr. sc. Marko Semren

XXXV. REDOVNIČKI DANI U HRVATSKOJ

Smisao za humor

U dokumentu „Radujte se i kličite“ papa tvrdi: „Kršćansku radost obično prati smisao za humor“ (126). U jednom govoru Rimskoj kuriji papa Franjo veli: „Nemojmo izgubiti duh radosti, smisao za humor, i prema samima sebi, jer to nam pomaže da znamo biti ljubazni i u teškim situacijama. Koliko nam dobra čini jedna određena doza zdravog humora! Jako bi nam pomoglo ako bismo češće molili onu molitvu svetog Tome Morea. Ja je molim svaki dan i jako mi pomaže.“ U jednoj homiliji u Svetoj Marti će reći da je „žalost sjena đavla, a da otjeramo tu sjenu potreban nam je smijeh i fina doza humora“.

Spominjani dokument „Bratski život u zajednici“ kada navodi neke nužne elemente da bi se «ostvarilo zajedništvo duhova i srdaca», stavlja i «smisao za humor». Smisao za humor ima veliku važnost za vedrinu u zajednici. Nekada u nekim tjeskobama i žalostima zna biti dovoljna jedna duhovita dosjetka da dedramatizira cijelo stanje.

Poznati pisac redovničke duhovnosti Jose Rovira, cmf, prije više godina je savjetovao glavnom uredniku španjolske revije „Vida religiosa“ da se pozabavi u reviji napose s dvije teme: 1. *redovnički život i vjera redovništva; 2. sreća, radost i humor u redovničkom životu*. On smatra da je baš na tom području glavni uzrok krize redovničkog života. Kod jednih je naglašeni problem u pomanjkanju vjere, dok je kod drugih problem u njihovu pesimizmu, nezadovoljstvu, životu bez radosti, a to doista truje redovnički poziv i poslanje. Kada govorimo o humoru, mislimo samo na fini humor, a nikako na neke ružne oblike humora koji vrijeđaju i ponižavaju. Fini humor je sposobnost znati se našaliti i nasmijati na svoj račun i na račun drugih, bez da se prestane voljeti sebe i voljeti druge. Imati smisla za humor znači znati zbijati šale na račun svojih nedostataka i nedostataka drugih s jednom dobroćudnošću. To, bez sumnje, pomaže i fizičkom, i mentalnom, i duhovnom zdravlju osobe. I to je znak ljudske zrelosti, znak mudrosti i poniznosti.

Kod duhovnih učitelja prvih monaških zajednica u pustinji nalazimo izjave: „Nemojte mi davati za primjere monahe, koji se ne znaju smijati: oni nisu ozbiljni.“ Tako, osjećaj za humor ne smije biti pobrkan sa sarkazmom. Sarkazam je agresivnost, cinizam, uvijek mu je cilj drugoga udariti i poniziti, a sebe izdići na račun drugih. Sarkazam, drugim riječima, nije šaliti se i smijati nečemu ili nekomu, nego protiv nečega ili protiv nekoga. To je nadutost i arrogantost u odnosu na druge. Humor je, naprotiv, dobroćudan i dobromanjeren. Nema nikada za cilj drugoga poniziti ili povrijediti. To je jednostavno vedro i otvoreno priznanje vlastitih ili tuđih ograničenosti, ali u ljubavi. Nije to vještina da se znaju ispričati vicevi i tako nasmijavati narod. To je nešto daleko veće, dublje: jedan fin način suočenja sa životnim prilikama i neprilikama, kvalitetama i manama. Jer znati nasmijavati druge dar je samo nekih, ali dar osjećaja za humor imaju sve ljudski zrele osobe. To je istinski Božji dar, koji bi morali njegovati svi lideri, prepostavljeni, svi redovnici, napose osobe kojima je povjerena formacija drugih. Gandhi je govorio: „Smisao za humor je poluga koja nam pomaže sačuvati ravnotežu kada hodamo po užetu života. Da nisam imao smisla za humor već bi davno napravio samoubojstvo.“ Humor nam pomaže sačuvati uravnoteženost, vedrinu, finoću odnosa s drugima. Osobe bez humora redovito postanu teške i naporne onima kojima služe. Humor je izuzetno važan i za mentalno zdravlje. To nije samo neko duševno stanje, neko umijeće, nego je to istinska krepost. Neki poznati autori su dali definicije humora na vrlo sažet i dubok način:

R. Gary: „*Humor je potvrda ljudskog dostojanstva. On proklamira istinu da je čovjek veći od svega onoga što ga u životu može zadesiti.*“

W. Churchill: „*Maštanje tješi čovjeka u nečemu što on nije i ne može postići, a humor ga tješi i razveseljuje u onome što on uistinu jest.*“

A. Cantoni: „*Humor razotkriva ozbiljnu stranu ludih stvari i ludu stranu ozbiljnih stvari.*“

M. Ovadoni: „*Humor je najbolje oružje koje imamo protiv agresivnosti i nasilja.*“

Humor nam daje mogućnost dobrog suživota s drugima, jer nas oslobađa od agresivnih sklonosti i lažnih osjećaja krivnje. Pomaže nam da budemo bolji i sposobniji u shvaćanju drugih, samih sebe i života uopće.

Posebnu vrijednost ima humor na svoj, vlastiti račun, tj. znati se smijati samome sebi. Ovaj tip humora je i najteže postignuće, ali zato i nešto naj vrijednije. To je kvaliteta koja nas čuva u normalnosti i svekolikom zdravlju, bilo

kao redovnike bilo kao ljude. To je jedan od najjasnijih znakova ljudske zrelosti: osoba znade da se može nasmijati i da može zbijati šale na račun svojih nedostataka. To ne znači da se podcjenjuje i ponižava, nego je to izraz realnog poštovanja sebe i onoga što je u njoj vrijedno i ne dopušta da se to sruši zbog povremenih neuspjeha i promašaja. Eto zašto djeca, a često i adolescenti, a jednako tako i odrasli koji nisu dovoljno zreli, ne znaju zbijati šale na svoj račun, a niti dopuštaju drugima da to čine. A to samo znači da se ne osjećaju sigurnima u sebe, u svoje vlastite vrijednosti. Imaju stalni strah da ne budu obezvrijeđeni i da ne izgube ugled koji misle da imaju ili da ne izgube sliku sebe, koju su sami o sebi napravili. Zato se s pravom nazivaju blaženima oni koji se znaju smijati na svoj račun, jer se nikada neće prestati zabavljati. U tom smislu vidimo kako je temelj smislu za humor krepost poniznosti i osjećaj za realnost. Dopuštajući šalu na svoj račun osoba pokazuje da ne drhti zato što je drugi ne vide savršenu. Iako smo svi svjesni da savršene osobe nema, jer to je samo Bog, često se jako bojimo pokazati i priznati neku našu nesavršenost u strahu da ne izgubimo nešto od svoje veličine. To je samo znak nesigurnosti s kojom osoba živi s obzirom na sebe i na svoje vrijednosti.

Na taj se način nećemo oslobođiti strahova, koje nosimo u srcu i koje pa nično skrivamo od drugih. Ovo se na posebniji način može vidjeti kod osoba koje su do bile neku važniju funkciju, koje onda sve čine da se niti jedna njihova slabost ne uoči skrivajući ih pod plaštem svečanog držanja. Osoba misli da će navlačeći tešku ozbiljnost na svoje lice, na taj način uspjeti sakriti unutarnje strahove. Zato kada izdaje neke zapovjedi to čini s velikim autoritetom ispod kojeg se zapravo ne nazire nikakav duhovni autoritet.

Istinski jaka osoba nema potrebe da trajno dokazuje svoju veličinu i neprestano u to uvjerava druge. Ona svoju veličinu pokazuje kroz vedrinu i humor s kojima pobijeđuje svoje strahove. Jaka osoba priznaje da je istovremeno i slaba, zato nema straha šaliti se sama sa sobom i ne brine se uopće hoće li i drugi, u nekim prilikama, zbijati šale na njezin račun. Svi ma nama u najjačem sjećanju ostanu osobe na čiji smo račun mogli zbijati šale. Nije to bio znak da ih nismo voljeli ili da smo ih time ponižavali, nego baš obrnutno. I vrlo stare osobe koje imaju smisla za humor na svoj račun, okružene su s mnogima i ne trpe samoću.

Veliki duhovni autor našega vremena A. Cencini piše: „Prava je drama kada netko postane toliko ukrućen da se ne zna našaliti i nasmijati sebi i događajima iz svog života. Taj ne zna ili se pravi da ne zna, da ne prihvaca-

jući da bude smiješan u izvjesnim trenutcima života, on tako postaje samo još više smiješan.“

Rahner će napisati: „Smijte se često, smijte se slobodno. Ne bojte se nekada smijati na način koji može izgledati malo bedast i površan. Ova površnost, ako je na svom mjestu, može biti daleko dublja od vaše nemirne dubine misli, koje mogu biti inspirirane od duhovne oholosti, duhovne oholosti koja ne podnosi činjenicu da si samo čovjek... Smijte se, jer je smijeh dokaz da ste samo ljudi“.

Biti svjesni svoje slabosti, svojih mana, i prihvaćati ih s vedrinom i iskrenom zauzetošću da ih se popravlja, nosi sa sobom trostruku vrijednost:

- a) Osoba dođe do istine sebe onakve kakva zaista jest, a ne onakve kaka bi htjela biti ili si umišljala da jest;
- b) Osoba tako stvara sve preduvjete za rast, jer može krenuti od svoje istine, a ne od lažne slike sebe;
- c) Usprkos svome stanju koje ima puno manjkavosti, osoba živi mir, nadu, vedrinu, izmirenost sa sobom;

Sve ovo ne znači da osoba priznaje svoje slabosti i nastavlja živjeti skrštenih ruku, nego se trudi da ide naprijed, ali s nogama na zemlji, a ne u zraku.

Papa Ivan XXIII. je govorio: „Budi dovoljno ponizan da ne uzmeš preozbiljno samoga sebe, da ne dramatiziraš previše neka svoja stanja, da se znadeš šaliti sa svojim slabostima, ograničenostima i nastranostima, ali i sa slabostima drugih i usprkos tome da nastaviš voljeti i sebe i druge“. I nadodao bih ovdje: ako se znamo šaliti sa svecima, pa i sa samim Bogom koji nas ljubi više nego bilo tko, zašto ne bismo mogli i na svoj račun, i na račun drugih, bez da na bilo koji način bude povrijeđena bratska ili sestrinska ljubav.

Radost, vedrina, smisao za humor koji nas ispunjavaju u sadašnjosti postaju snagom, koja nas brani od tjeskobe i depresije u budućnosti i oslobađa nostalgije prošlosti. To je ljepota slična svjetlosti: ne vidiš je, ali njezine zrake raspršuju svaku tamu. To svjetlo mora biti u životu svakog redovnika i svake redovničke zajednice, jer bez toga sama njihova karizma i njihov apostolat, bez obzira na sve žrtve, ostat će bez svjetla.

Mogli bismo zaključiti sa zbornom molitvom XXXIII. nedjelje kroz godinu: „Gospodine, Bože naš, daj da naša vjernost tebi bude i naša radost, jer duboka je i trajna sreća postojano služiti tebi, Stvoritelju svega dobra“.

mons. dr. sc. Zdenko Križić

ZNANSTVENE RASPRAVE

**s. Marija Izabela Đaković, MVZ –
fra Daniel Patafta, OFM**

**Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka
Paulskoga na prostoru Bosne i Hercegovine
(1918. - 1941.)**

Izvorni znanstveni rad

Uvod

O povijesti Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga - Zagreb pisale su sestre milosrdnice Berislava Vračić i Alfonza Kovačić, u do sada najopsežnijem objavljenom dvodijelnom izdanju povijesti Družbe *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, 1996. godine. Pored arhivske građe, osnova za to djelo bila je *Kratka povijest Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu*, objavljena 1935. godine. O pojedinim razdobljima i osobama pisale su s. Margareta Anka Babić¹, s. Veronika Mila Popić² i s. Marija Izabela Đaković³. Nakana ovoga rada nije bila ponoviti napisano, nego upotpuniti, sažeti i interdisciplinarno prikazati život i rad sestara milosrdnica na bosansko-hercegovačkom tlu u, do sada, još uvijek nedovoljno istraženom povijesnom razdoblju.

Pored arhivske građe pronađene u Arhivu Kuće Matice Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga - Zagreb, popisana je i korištena građa iz arhiva Provincije Majke Divne - Sarajevo, Provincije Bezgrješnog Začeća Marijina - Zagreb, te arhiva Vrhbosanske nadbiskupije i Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja BDM. Također, prikupljena je i navedena brojna literatura o

¹ s. Margareta Anka BABIĆ, »Dolazak i počeci javnoga rada Sestara milosrdnica u Hrvatskoj«, *Croatica Christiana Periodica*, god. 2, br. 2, Zagreb, 1978.

² s. Veronika Mila POPIĆ, »Stradanje sestre Žarke Ivasić, milosrdnice«, *Senjski zbornik*, god. 39., br. 1, 2012.; »Žrtve i mučenice u Družbi sestara sv. Vinka Paulskoga«, *Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 24. i 25. travnja 2012. godine*, (Komisija Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatski martirologij), Zagreb, 2013.; *Odnos jugoslavenskog komunističkog režima prema Družbi sestara milosrdnica svetog Vinka Paulskog – Zagreb od 1945. do 1952. godine*, (doktorski rad), Sveučilište u Zagrebu - Hrvatski studiji, Zagreb, 2016.

³ s. M. Izabela ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878. - 1918.)*, (završni rad), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.

djelovanju sestara milosrdnica iz pera drugih autora, čime je omogućen interdisciplinarni pristup sustavnoj i sistematskoj analizi djelovanja sestara milosrdnica na razini Družbe i njezinom dalnjem proučavanju. Dodatni izazov bio je prikazati doprinos sestara milosrdnica, ne samo na odgojno-obrazovnom polju, nego i njihova udjela na kulturnom podizanju bosansko-hercegovačkog čovjeka.

1. Djelovanje u novoj državi

Prisutnost sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu datira od 1871. godine, kada su na poziv apostolskoga vikara fra Paškala Vuičića četiri sestre došle iz Zagreba u Sarajevo⁴. Nesebičan rad na odgojno-prosvjetnome i socijalno-zdravstvenome polju, kao i spremnost na žrtvu prvih sestara snažno su pridonijeli brzomu širenju i granjanju zajednica u svim većim gradovima Bosne i Hercegovine⁵. Iako se njihov apostolat bitno mijenja ovisno o političko-povijesnim događajima na europskoj, pa čak i svjetskoj sceni u razdoblju slabljenja osmanskoga utjecaja od (1871.-1878.) do okupacije (1878.), aneksije Bosne i Hercegovine (1908.), a zatim i Prvoga svjetskog rata (1914.-1918.), zaključno s raspadom Austro-Ugarske Monarhije, ostale su vjerne svojoj karizmi i redovničkom poslanju.⁶

Osnivanje Države Slovenaca, Hrvata i Srbaca 29. listopada 1918. godine, donijelo je nova politička previranja koja su rezultirala njezinim ujedinjenjem sa Srbijom i nastankom jedinstvene Kraljevine Srbaca, Hrvata i Slove-

⁴ s. Filomena (Terezija) Massi, rođena 9. listopada 1832. u Ljubljani, zavjete položila 2. siječnja 1859. u Zagrebu, preminula 28. rujna 1924. u Kamniku, s. Rajmundina (Marija) Perentin, rođena 25. studenoga 1843. u Izoli, zavjete položila 9. rujna 1866. u Zagrebu, preminula 29. listopada 1925. u Zagrebu, s. Emilija (Marija) Gašparić, rođena 5. rujna 1841. u Varaždinu, zavjete položila 25. rujna 1869. u Zagrebu, preminula 26. veljače 1922. u Zagrebu i s. Rufina (Tekla) Radonić, rođena 14. listopada 1837. u Pleternici, zavjete položila 25. rujna 1870. u Zagrebu, preminula 16. lipnja 1907. u Zagrebu. O nastajanju biskupa Vuičića da dovede sestre milosrdnice u Bosnu više u: *Zagrebački katolički list*, br. 12, 1871., str. 342.; »Dolazak ss. Milosrdnica u Bosnu 1871.«, *Hrvatski list*, 8. siječnja 1928., str. 15.; s. M. Izabela ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, (završni rad), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017., str. 16.; Berislava VRAČIĆ - Alfonza KOVACIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu, II.*, Zagreb, 1996., str. 429.-430

⁵ Sestre dolaze 1871. u Sarajevo, 1872. u Derventu, Dolac, Mostar i Banja Luku, 1874. u Livnu, 1881. u Travnik, 1883. u Žepče, 1884. u Tomislavgrad (Duvno), 1886. u Brčko, 1893. u Bugojno i 1898. u Ljubuški (Humac). Više u: s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 42.

⁶ Od početka djelovanja sestara na bosansko-hercegovačkom tlu u razdoblju od 1875. do 2017. 526 sestre rođene su na području BiH. (Prva je bila s. Lidija (Lucija) Ružić rođena 4. studenog 1854. u Docu, općina Travnik - stupila u novicijat 5. rujna 1875., a posljednja s. Marta Marija (Antonija) Šutalo, rođena 5. studenoga 1996. u Sarajevu, a stupila je u novicijat 14. kolovoza 2017. u Zagrebu. Od toga ih je 186 živih, 185 ih je preminulo, a 155 su istupile iz Družbe.

naca pod dinastijom Karađorđevića, 1. prosinca iste godine.⁷ Iako je i sam nadbiskup Stadler u svojoj pastirskoj poslanici od 12. studenoga izrazio povjerenje u novu državnu vlast i zamolio kler da narodu protumači novonastale promjene, pojasnivši im da:

»U neka mjesta naše nadbiskupije dolazi u zadnje vrijeme srpska vojska. Neka se narod od toga ne plaši. Rastumačiti mu treba da to nije nikakva neprijateljska okupacija, već da su došle srpske čete na molbu naših oblasti, da zapriječe pljačkanja i druga bezakonja, što su se u nekim mjestima događala«,

trinaest biskupa već 29. studenoga potpisuje *Okružnicu hrvatskih i slovenskih biskupa*, koja odiše zabrinutošću za budućnost hrvatskoga naroda.⁸ Uistinu, obećavana vjerska ravnopravnost garantirana *Proklamacijom, Privremenim zakonom*, a kasnije i *Vidovdanskim ustavom*, ostala je u dubokoj sjeni povlaštenog položaja Srpske Pravoslavne Crkve (dalje: SPC),⁹ a s obzirom na to da se nacionalna svijest poistovjećivala s vjerskom, ne čudi i politička nejednakost, koja je uvjetovala da je jednog predstavnika vlasti u Bosni i Hercegovini biralo 7495 registriranih birača, jednog zastupnika u gradu Zagrebu 4954, dok je u Beogradu jedan zastupnik biran na 2737 birača.¹⁰ Također, bila je očigledna neravnopravna i nejednaka Ustavom obećana finansijska raspodjela tadašnjeg Odjeljenja za financiranje vjerskih zajednica Ministarstva vjera. Povijest bilježi bezbroj neuspjelih apela predstavniku Ministarstva vjera da se to stanje promijeni. Jedan od njih je i ona predstavka Vrhbosanske nadbiskupije, upućena nakon Četvrte dekanske konferencije održane 11. i 12. travnja 1922. godine u Sarajevu. U tom apelu jedanaest dekana Vrhbosanske nadbiskupije moli »da se državni proračun za bogoštovlje današnjeg ustava razdijeli među pojedine konfesije prema broju vjernika, a ne kao do sada, da gotovo jednaki broj pravoslavnih vjernika s katoličkim vjernicima uživa u pogledu bogoštovne dotacije pogodnost 4:1.«¹¹

⁷ Trpimir MACAN, *Povijest hrvatskoga naroda*, Zagreb, 1999., str. 442.; Ivana ŽEBEC ŠILJ, »Pregled općeg političkog stanja u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevini Jugoslaviji«, *Studio lexicographicum*, god. 12, br. 22, Zagreb, 2018., str. 30.

⁸ Božo GOLUŽA, *Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini 1918.-1941.*, Mostar, 1995., str. 63-64.

⁹ Daniel PATAFTA, »Progoni bosanskih grkokatolika u Kraljevini SHS/Jugoslaviji na stranicama tadašnjeg katoličkog tiska«, *Croatica Christiana periodica*, god. 39, br. 75, Zagreb, 2015., str. 159.

¹⁰ Ivan KOSNICA - Martina PROTEGA, »Politička prava u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca: Razvoj temeljnih obilježja«, *Pravni vjesnik, časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku*, god. 35, br. 1, Osijek, 2019., str. 143-144.

¹¹ »Četvrta dekanska konferencija«, *Vrhbosna*, br. 8-10, Sarajevo, 1922., str. 97.

Sestre milosrdnice koje su novu vlast dočekale djelujući na odgojno-obrazovnom i socijalno-karitativnom polju u dvanaest gradova Bosne i Hercegovine nisu bile pošteđene novonastale politike ugnjetavanja, koja će svoj vrhunac dosegnuti donošenjem presudnih zakona u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji. To potvrđuju i novinski naslovi objavljeni nakon proširivanja sestrinske djelatnosti na područje zdravstvene skrbi u sarajevskoj bolnici Koševovo da su se »u sarajevskoj bolnici pojatile Božje metle, koje otimaju drugima kruh, te ne znaju ništa drugo nego raspetom Kristu lizati noge.«¹² Sestre se nisu dale obeshrabriti. Štoviše, nastojale su učvrstiti i proširiti svoje djelatnosti u korist malog, bosansko-hercegovačkog čovjeka.

1.1. Sarajevo

Osim po stvaranju nove države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca pod dinastijom Karađorđevića, godinu 1918. sestre milosrdnice pamte i po proslavi 50. obljetnice svećeništva nadbiskupa Josipa Stadlera.¹³ Prema svjedočanstvu zapisanom u samostanskoj Kronici, »sva sarajevska društva i svi zavodi natjecali su se tko će bolje i doličnije proslaviti zlatnoga Jubilarca« na blagdan Srca Isusova 1918.,¹⁴ a »Zavod sv. Vinka priredio mu je uz čestitku (i) lijepu akademiju«.¹⁵ Slavljeničko raspoloženje prekinuto je viještu o njegovoj smrti 8. prosinca iste godine.¹⁶ Pastirska brigu za povjereni stado preuzeo je dr. Ivan Evandelist Šarić, pomoćni biskup Vrhbosanske nadbiskupije i naslovni biskup cezaropolski koji je tek 1922. godine imenovan metropolitom i nadbiskupom vrhbosanskim.¹⁷

¹² Božo GOLUŽA, *Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini 1918.-1941.*, str. 148.

¹³ O suradnji nadbiskupa Stadlera i sestara milosrdnica više u: s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 19-21.

¹⁴ Mato BRAŽNJAK, »Patriotski prorok i politički ratnik (IV.) - Neobjavljeni životopis«, *Stadler - Glasnik postulature Sluge Božjega Josipa Stadlera*, god. XII., br. 12, 2011., str. 37. (31-41.)

¹⁵ ARHIV DRUŽBE SESTARA MILOSRDNICA (dalje: ADSM), *Sarajevo - Kronika Zavoda sv. Vinka*, str. 4.

¹⁶ *Kratka povijest Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu*, Zagreb, 1935., str. 426-427.

¹⁷ Dr. Ivan Evandelist Šarić obnašao je od 1904. službu ravnatelja Zavoda sv. Vinka, te ujedno bio i predsjednik Marijine kongregacije na Višoj djevojačkoj školi. Godine 1908. postao je pomoćnim biskupom, ali i dalje je nesmetano obavljao svoju službu ravnatelja (usp. ADSM, *Sarajevo - Kronika Zavoda sv. Vinka*, str. 2-3.) sve do imenovanja kanonika dr. Stjepana Hadrovića, 1. siječnja 1921. godine (B. VRAČIĆ - A. KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 442.); O njegovom imenovanju metropolitom i nadbiskupom Vrhbosanskim više u: *Vrhbosna*, god. XXXVI., br. 11-13, 5. srpnja 1922., 122-131.

1.1.1. Zavod svetog Vinka (1871.-1949.)

Redci Kronike Zavoda poratne godine nazivaju vremenom oskudice, no sestre su vlastitim radom i pomoću dobročinitelja, uspješno svladavale financijske krize.¹⁸ Godine su prolazile, a obljetcnice se redale jedna za drugom. Sestre su 12. studenoga 1921. proslavile 50. obljetnicu svoga dolaska u Sarajevo, a koliko su ostavile traga u tih pet desetljeća, potvrđuje i čestitka, tada još uvijek pomoćnog biskupa Vrhbosanskog, dr. Šarića:

»Žao mi je što sam toga dana još na putu i daleko od vas. Ali će biti prisutan na tim vašim jubilejskim svečanostima čitavom dušom svojom, spominjući se svoga rada na građanskoj školi u Zavodu sv. Vinka. Punih dvadeset i više godina radio sam među Vašim učenicama kao prezesa Marijine Kongregacije koju sam ustanovio...¹⁹ I neka Zavod sv. Vinka... živi, raste i cvate na diku našoj svetoj Katoličkoj Crkvi i na ponos našem milom hrvatskom narodu.«²⁰

¹⁸ Radi opširnosti teme i vremena nastanka ovoga rada, nastojat ćemo istaknuti manje poznate detalje iz života i rada sestara u Sarajevu. O drugome više u: B. VRAČIĆ - A. KOVACIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 429-466.

¹⁹ »Nadbiskup Dr. Ivan Šarić bio je usko vezan uz ovaj zavod. Najprije kao kateheta a poslije kao direktor. Par izvadaka: »U lipnju ove godine, 1894. svršili prvi svjetovni svećenici bosanskom i za katehetu u ovom zavodu bio je određen mladomisnik vel. g. Ivan Šarić. On je na dan sv. Ignacija u Travniku, svom rodnom gradu rekao prvu sv. Misu. Novi kateheta bio nastanjen u svećeničkoj kući u dvorištu zavoda. Dobivao ovdje koštu i 25 forinti mješiće plaće.« 1904. sada već kanonik, preč. Šarić biva imenovan direktorom zavoda. Sestra piše: »Ova vijest uvelike razveseli cijeli ovaj zavod. Ta u njemu je dobio zavod poglavara koji je svom dušom bio zauzet za dobro našeg reda. Zavod se zahvali nadbiskupu i srdačno pozdravi svog obljubljenog novog direktora«. A novi direktor jednom prigodom ‘pokloni zavodu 10 krasnih knjiga, sve vlastite duše produkte’. Uskoro je direktor zavoda postao pomoćni biskup vrhbosanski. U kronici je zapisano: »Dana 28. svibnja 1908. doživi ovaj zavod veliko slavlje. Preč. g. kanonik dr. Ivan Šarić, bude posvećen za pomoćnog biskupa. Sva se Bosna uzradova tome, a zavod ovaj doživi prekrasno i rijetko slavlje uz veliki broj gostiju, odličnih i rijetkih, koji su uzveličali konsakraciju mladog biskupa. Zajednički veliki ručak bude na dan slave na Ilidži. Otud se dovezu svi gosti u Sarajevo oko 5 sati popodne posebnim vlakom. Vlak stane pred zavodom. Ovdje izidu svi i podu u dvoranu zavoda gdje su sabrana djeca zanosno pozdravila svećara, do neba ga digla, u zvijezde okovala. Produciju vodila i priredila s. M. Josipa, a slava ispala na sveopće zadovoljstvo. Zavod se sada dvostruko ponosio svojim direktorom biskupom, a ovaj je sa više još snage i požrtvovnosti radio za dobro zavoda.« Više u: »Osrt s. Korone na dolazak i 140 godina djelovanja sestara milosrdnica u Bosni i Hercegovini« (13. studenoga 2011.), <http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=31102>, (zadnje posjećeno 11. srpnja 2019.); Dr. Šarić imenovan je katehetom u Zavodu sv. Vinka 1894., 22 godine vodio je Marijinu kongregaciju i 16 godina obnašao službu direktora Zavoda sve do imenovanja metropolitom i nadbiskupom Vrhbosanskim. ADSM, Sarajevo - Zavod sv. Vinka, str. 7.

²⁰ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Zagreb, god. VII., br. 1, siječanj 1934., str. 10.*

Sestrama su upućene čestitke iz različitih krugova crkvenog i društvenog života, a obljetnica je spomenuta i u tadašnjim tiskovinama.²¹ Do 8. travnja 1929. u Zavodu je djelovalo 157 sestara, po zanimanju učiteljica.²² Kasnija izvješća bilježe da se tijekom narednih deset godina u Zavodu izmijenilo do 20 sestara. Važno je istaknuti da su neke od predstojnica Zavoda kasnije preuzele i odgovornu službu vrhovne poglavarice Družbe, poput s. Ignacije Pavičić 1927. godine i s. M. Angele Šustek 1945. godine, a kanonik Vrhbosanske nadbiskupije i prvi direktor u Zavodu sv. Vinka dr. Andrija Jagatić preuzeo je 1896. službu superiora Družbe.²³ Nastojanjem nadbiskupa Šarića 1931. osnovan je *Odbor kršćanske dobrotvornosti* koji je preuzeo brigu za siromahe iz Sarajeva i okolnih mjesta. Jedan od prvih plodova rada tog Odbora bili su *Popodnevni stolovi kršćanske ljubavi* u Zavodima sv. Vinka i sv. Josipa, te treći kod Sestara Malog Isusa.²⁴ Time se najpotrebnijima nastojalo osigurati barem jedan obrok dnevno.²⁵ Prema izvješću s. Bosiljke Messner, tadašnje predstojnice u Zavodu, s. Teonesta Šestak dijelila je oko 150 obroka dnevno i narednih godina.²⁶ Ta je inicijativa bila prekrasna uvertira u proslavu 60. obljetnice dolaska sestara milosrdnica u Sarajevo, koja je obilježena svečanom akademijom 20. prosinca

²¹ »Sestre milosrdnice u Bosni«, *Glasnik sv. Ante Padovanskog*, Sarajevo, br. 1, 2, veljača - ožujak 1922., str. 41-44.; »50 godina naše milosrdne sestre u Bosni«, Nedjelja, Sarajevo, god. I., br. 3, 15. siječnja 1922., str. 1-2.

²² ADSM, Sarajevo - *Izvještaj sestara koje su kao nastavnice služile u Sarajevu*, str. 13.

²³ »Vrhovnu upravu Družbe po prijašnjim našim sv. Pravilima vršila je redovito Časna Majka sporazumno sa superiorom Družbe. Časna Majka je vodila više unutarnju upravu, dok je superior obavljao sve službene poslove prema vani.« To je uključivalo: »uređivanje posjeda Družbe, zaступanje Družbe kod kupnje i prodaje nekretnina, nadzirao izgradnje redovničkih kuća, te je bio posrednik između Družbe i duhovnih i svjetovnih vlasti.« O službi superiora više u: *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XII., br. 3 i 4, ožujak i travanj 1939., str. 60-62.; O dr. Andriji Jagatiću više u: Domagoj SREMIĆ, »Doprinos kanonika Andrije Jagatića odgojno-obrazovnim nastojanjima u Zagrebačkoj i Vrhbosanskoj nadbiskupiji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće s odrazom na župu Martinska Ves«, *Cris, Časopis Povijesnog društva Križevci*, god. XV., br. 1, 2013., str. 31-39.

²⁴ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. V., br. 1, siječanj 1932., str. 14.

²⁵ »Prvo dijeljenje obroka u »Stolovima kršćanske ljubavi«, u Zavodu sv. Vinka, bilo je u nedjelju, 20. o. mј., opodne. U prisustvu više članova i članica »Odbora kršćanske dobrotvornosti« otvorila je sezonusa gđa Marija Sieber kratkim govorom na adresu potrebnika, a onda su požrtvovne gospode od Hrv. kat. ženskog društva, koje se svaki dan tu nađu, odmah započele s dijeljenjem. Kuhaju, kao i prijašnjih godina, časne sestre milosrdnice. Dosada je odobrena hrana 75-orici reflektanata i reflektantica, dok je broj obroka još znatno veći, jer dosta reflektanata dobiva hranu za obitelj, a redovito se, uz stalne potrebe, izda nekoliko obroka i siromasima inovjercima ili siromašnim putnicima sa strane. Više u: »Početak rada u »Stolovima kršćanske ljubavi«. Prvi dobrovoljni prilozi.«, *Katolički tjednik*, br. 52, 1936., str. 4.

²⁶ ADSM, Sarajevo - *Zavod sv. Vinka*, str. 6.

1931. godine,²⁷ za razliku od 70. obljetnice koja je proslavljena skromno zbog ratnih prilika. Predstojnica zajednice s. M. Angela Šustek svjedoči o ratnim događajima koji su se zbili 12. i 13. travnja 1941. godine:

»Proživjeli smo strahote sudnjega dana. I smrt će biti lakša od te strave koja se ne da opisati. Bog nas je čudom očuvao. (...) Školska zgrada jako je oštećena, smrvljena sva vrata i prozori, no zidovi su ostali čvrsti. Stara kuća oštećena je samo u staklu, a tako i crkva. Oko nas pada kiša ogromnih bombi.«²⁸

Usprkos svim nedaćama, materijalna šteta je sanirana, a iste godine otvorena je i Ženska realna gimnazija.²⁹ Školski programi uspješno su se odvijali usprkos svim nedaćama do 6. travnja 1945., a 25. svibnja iste godine izdana je i Uredba kojom se ukidaju sve privatne škole na području Bosne i Hercegovine. Time je započela mukotrpna borba sestara milosrdnica ne samo za povrat oduzete imovine, nego i očuvanje redovničkog identiteta i karizme na bosansko-hercegovačkom prostoru sve do 30. lipnja 1949. kada je filijala zatvorena. Sestre su se razišle svaka na svoju stranu, jedne svojim obiteljskim domovima, druge u osobne stanove, a treće kojima je to bilo moguće, u Kuću Maticu u Zagrebu.

1.1.2. Konvikt hrvatskoga kulturnog društva »Napredak« (1907.-1945.)

Nakon što je Napretkov konvikt za siromašne učenike tri godine (1915.-1918.) bio zatvoren zbog nedostatka finansijskih sredstava, započeta je 1911. godine izgradnja nove zgrade prema nacrtima hrvatskog arhitekte Dionisa Sunka.³⁰ Zgrada je blagoslovljena 29. lipnja 1920.,³¹ a sestre su već u rujnu iste godine ponovno preuzele brigu o domaćinstvu i pitomcima.³²

²⁷ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Zagreb, god. V., br. 1, siječanj 1932., str. 15.*

²⁸ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Zagreb, god. XIV., br. 1, 2, siječanj i veljača 1941., str. 51.*

²⁹ ADSM, Sarajevo - Zavod sv. Vinka, str. 12.; Dio oduzete arhivske građe nalazi se u Historijskom arhivu u Sarajevu, uz pojašnjenje da je Privatna potpuna ženska realna gimnazija s pravom javnosti u Zavodu Sv. Vinka – Sarajevo »otvorena 1941. godine od strane milosrdnih sestara sv. Vinka. Organizacija i rad u školi bili su uskladjeni s državnim gimnazijama, a radila je do 1945. godine kada je ukinuta s ostalim privatnim školama. Arhivska građa primljena je u Arhiv 1961. godine.« Signatura građe je PZRGV-126, a obuhvaća spomenuto razdoblje.

³⁰ O suradnji Dionisa Sunka i HKD »Napredak« više u: Marina BAGARIĆ, »Arhitekt Dionis Sunko i sarajevska Napretkova »palača«, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 26, 2002., str. 160-170.

³¹ Zbog neprikladnosti dotadašnjeg prostora, započeli su izgradnju nove zgrade čija je izgradnja bila prekinuta početkom Prvog svjetskog rata

³² *Kratka povijest Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu, Zagreb, 1935., str. 458.*

Važno je istaknuti da je hrvatsko kulturno društvo »Napredak« posjedovalo tri konvikta, dom za dječake u Sarajevu i Mostaru u vlastitim zgradama, te konvikt za djevojčice koji je bio smješten u sestarskoj zgradi u Sarajevu (tzv. Lurd) pod nazivom »Zora Zrinska«.³³ U konviku je djelovalo sedam sestara, a 1930. došla je i osma. Kako je broj pitomaca opadao, tako se i broj sestara mijenjao. Prema riječima samog vodstva »Napretka«, ni ova institucija nije bila poštedena financijske krize kojoj se nastojala othrvati od 1933., no dopis od 29. svibnja 1945. jasno pokazuje da nije uspjela. U dopisu stoji: »Kako se društveni srednjoškolski konvikt u Sarajevu čijim su kućanstvom upravljale milosrdnice, neće u dogledno vrijeme otvoriti, to se prema zaključku sjednice središnje uprave Napretka (...) službenike Družbe i Napretka razrješava. To će biti datum 30. lipnja 1945. i prostorije u kojima su sestre stanovalle neka budu 1. srpnja 1945. prazne.«³⁴ Dopis završava: »Na nesebičnom i požrtvovnom dvadesetogodišnjem radu u našem konviku Središnja uprava Napretka najljepše Vam se zahvaljuje.« Time je ova sestarska djelatnost u Sarajevu službeno završena.

1.1.3. Državna bolnica (1919.-1945.)

Premda su sestre nastojale djelovati među bolesnicima još 1883. godine,³⁵ prvi spomen organizirane dvorbe bolesnika pronalazimo u Kronici tek 1914., kada je došlo do zatvaranja škole, a sestre su silom prilika dvorile bolesnike.³⁶

Sestre su došle na poziv tadašnjeg ravnatelja Zemaljske (Državne) bolnice u Sarajevu, akademika i profesora dr. Milivoja Kostića.³⁷ Prvih dvanaest sestara započelo je s radom 13. ožujka 1919., a nakon osam dana došlo ih je još deset. Iako im se na početku »govorilo u lice da otkuda su došle neka i odu jer će biti mrtvih glava«³⁸ dvanaest godina kasnije se

³³ ADSM, Sarajevo - Napredak, dječački konvikt, str. 1.

³⁴ ADSM, Sarajevo - Napredak, dječački konvikt, str. 6.; ADSM, Hrvatsko kulturno društvo »Napredak« u Sarajevu br. 311./45. od 29. V. 1945., Javlja s. Zakariji Ivezović predstojnici u Napretkovom konviku da se službeni odnos razrješava na 30. VI. 1945. i prostorije se imadu isprazniti, a inventar predati direktoru Dr. Ivanu Pavlincu, br. 100, 1945.

³⁵ ARHIV ORDINARIJATA VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE (dalje: AOVN), Umoljava se Vis. vlada da sestre milosrdnice uvede u bolnicu te da im preda njegu bolesnika, br. 236, 1883.; no prema AOVN, Vis. vlada odbija ponudu da sestre milosrdnice preuzmu bolnicu u Sarajevu, br. 318, 1883.

³⁶ s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 22-23.

³⁷ O liku i djelu dr. Milivoja Kostića više u: Izet MAŠIĆ, *Nastavnici i saradnici Medicinskog fakulteta u Sarajevu 1946.-2006.*, Sarajevo, 2006., str. 46-47.

³⁸ ADSM, Sarajevo - Državna bolnica od 1919. i dalje, str. 1.

stre same svjedoče: »Četrdeset nas je na broju sestara. Namještene smo na dječjem odjeljenju, na kirurgiji, okulistiki i u kuhinji... Bolesnici vole svoje sestre, često kažu da ih ni rođena mati ne bi bolje posluživala.«³⁹ Da se svakodnevna tortura nastavila, potvrđuje i činjenica da je Vrhovna uprava 1931. povukla sestre s dužnosti u kuhinji, uz pojašnjenje: »...Možda će se time bolje zadovoljiti uprava drugim personalom. S druge strane, bit će time olakoćeno našim sestrama jer će se ukloniti kamen smutnje koji je bio razlogom mnogome trpljenju, neopravdanom prigovoru i neosnovanoj sumnji.«⁴⁰ Rad u kuhinji ponovno je preuzeo civilno osoblje. Nastojjeći radosno služiti bližnjemu u potrebi, sestre su proslavile 20. obljetnicu dolaska sestara u bolnicu 13. ožujka 1939., a među njima bile su s. Gita i s. Majela, svjedokinje sestarskih žrtava od samoga početka. Godine 1941. pronalazimo podatak da je u među vremenu poslana »31 sestra,⁴¹ dok je u ostale bolnice, gdje sestre već rade, otišlo oko 20 sestara«.⁴² Tako je u bolnici iste godine radilo preko 90 sestara, što je ujedno bio i najveći broj zaposlenih sestara, iako je »želja uprave bila da ih dođe barem stotina«.⁴³ Nakon ulaska partizana u Sarajevo 6. travnja 1945. započinje državna represija prema sestrama kao protivnicama tadašnjega sustava,⁴⁴ koje su smatrane »pravom ženskom pomoćnom vojskom za mnoge klerikalne akcije (...) i pravo klero-fašiziranje svega što je njima bilo povjerenovo«.⁴⁵

³⁹ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. IV., br. 10-11, listopad-studeni 1931., str. 120.

⁴⁰ *ADSM, Državna bolnica - Dokumentacija*, str. 3.

⁴¹ Zajednica je 1922. brojila 17 sestara. Tri godine kasnije još 17, a 1932./33. dolazi još 19 sestara. Iako su neke od njih u među vremenu bile premještene u druge zajednice, vidljivo je da je njihov broj u sarajevskoj bolnici konstantno rastao.

⁴² *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XIV., br. 7, 8, srpanj i kolovoz 1941., str. 83.; O sestarskom djelovanju u Dolcu više u:

⁴³ *ADSM, Državna bolnica - Dokumentacija*, str. 5.

⁴⁴ »Mnoge naše sestre pale su kao žrtve ratnog vihora, ili ih je progutala noć, ili su odležale duge godine po zatvorima. Od 1945. Do 1954. Bilo je zatvoreno preko 80 naših sestara. Neke su čamile preko 9 godina, a sve zajedno 176 godina. Prijе kratkog vremena doznala je Družba da su tri naše sestre koje su radile u bolnici u Vrapču, bacene u jamu Jazovku. Bol i poniženja iz toga vremena nitko ne može opisati.« Više u: Vilma PETIR, *Tragom milosrđa. Sjećanja sestre milosrdnice Vilme Petir, Sarajevo 1945.-2005.*, Sarajevo - Zagreb, 2006., str. 66.; O stradanju triju sestara više u: Blanka MATKOVIĆ, »Odvodenja i likvidacije ranjenih pripadnika Hrvatskih oružanih snaga (HOS) iz zagrebačkih bolnica u svibnju i lipnju 1945. kroz arhivsko gradivo Državnog arhiva u Zagrebu«, *Arhivski vjesnik*, Zagreb, god. 54., br. 1., 2011., str. 185-186.

⁴⁵ Veronika Mila POPIĆ, »Žrtve i mučenice u Družbi sestara sv. Vinka Paulskoga«, *Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 24. i 25. travnja 2012. godine*, (Komisija Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatski martirologij), Zagreb, 2013., str. 541.

1.2. Dolac

Sestre milosrdnice djeluju u Dolcu na odgojno-obrazovnom polju od rujna 1872.⁴⁶ Godinu dana nakon dolaska otvaraju pučku (osnovnu) školu, potom i konvikt za siromašne djevojke. U razdoblju od 1918. do 1949. poznato nam je da je deset sestara milosrdnica obnašalo službu predstojnice dolačke zajednice.⁴⁷ Da su Dolačani itekako cijenili sestre, potvrđuje i njihova spremnost da vlastitim radom i novčanim sredstvima pomognu obnovu već oronule školske zgrade 1923. jer

»Dosta je prstom uprijeti u nepregledan niz pojedinaca, koji su izašli iz škole dolačkih Milosrdnica, i odmah ćemo imati jasan pojam o koristi, što su je donijele zagrebačke sestre Milosrdnice katoličkom narodu Bosne. Uspjeh svakog djela mjeri se po učinku, što ga je poduzeće polučilo kod pojedinca. Cvijet hrvatske inteligencije u Bosni zahvaljuje dolačkim sestrama svoj prvi odgoj i izobrazbu.«⁴⁸

Radovi su završeni uoči proslave 50. obljetnice djelovanja sestara u Dolcu, a Časna Majka, s. Roza Pelikan srdačno im se zahvalila:

»Plemeniti Dolačani, vi ste prvi koji ste velike žrtve stavili na oltar prave prosvjete za svoje potomke. Dao Bog, da u budućim decenijama iz vaše obnovljene škole izađe mnogo dobro uzgojene djece, mnogo vrijednih muževa, velikih ljudi, kakovima se ponosi Dolac i dolačka škola.«⁴⁹

O požrtvovnosti dolačkih milosrdnica govori i brzovlj zahvale sestrama za sudjelovanje i pomoć na Euharistijskom kongresu u Travniku 15. kolovoza 1932. koji su uputili puk i svećenici Travničkog dekanata Časnoj Majci, jer najviše »doprinjese dicne kceri tvoje, premnoga dobra ucinise«.⁵⁰ Skladan i požrtvovan rad prekinulo je ratno razdoblje. Sukladno svibanjskoj Uredbi, sestrama je škola oduzeta 1945., a zanimljivo je da su dolačku školu pohađala samo dje-

⁴⁶ Radi opširnosti teme i samog vremenskog razdoblja ovoga rada, nastojat ćemo istaknuti manje poznate detalje iz života i rada sestara u Sarajevu. O drugome više u: B. VRAČIĆ - A. KOVACIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 466-474.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 23-25.

⁴⁷ S. Silvija Šantić (1909.-1919.), s. M. Imakulata König (1919.-1922.), s. Augustina Posavec (1922.-1927.), s. Lioba Harapin (1927.-1930.), s. Gerarda Pivar (1930.-1931.), s. Nedjeljka Brajec (1934.-1937.), s. Alojzija Gonzaga Brlečić (1937.-1943.), s. Eudocija Ivanković (1942.-1946.), s. Celiflora Blaško (1946.-1948.) i s. M. Alma Lesić (1948.-1949.).

⁴⁸ ADSM, *Dolac - Filijala od 2.9.1872. do 22.6.1949. godine*, str. 3.; Usp. ADSM, »Jedna pedesetogodišnjica - Dolac«, 5. kolovoza 1923., *Nedjelja*, god 2., br. 33, Zagreb, 1923.

⁴⁹ ADSM, *Dolac - Proslava 50. obljetnice dolaska sestara*, str. 2.

⁵⁰ ADSM, *Brzovlj zahvale za pomoć na Euharistijskom kongresu 1932.*

ca katoličke vjeroispovijesti,⁵¹ dok se u drugim školama nalazio ne maleni broj djece drugih vjeroispovijesti. Usprkos ratnim poteškoćama,⁵² sestarski rad se odvijao do 22. lipnja 1949., kad je dolačka filijala službeno zatvorena.

1.3. Travnik

Sestre su od svoga dolaska u Travnik djelovale u osnovnoj (četverora-zrednoj) školi (1881.).⁵³ Viša djevojačka škola koja je otvorena 1895., 1916. dobila je pravo javnosti, a 1924. bila preimenovana u Građansku školu.⁵⁴ Naredne godine Ministarstvo prosvjete inzistiralo je da se kombinirani razredi u Građanskoj školi razdijele radi održavanja kvalitetnije nastave, a s obzirom na to da je broj učenika bio malen, sestre su bile primorane potražiti finansijsku pomoć.⁵⁵ Prema arhivskoj građi, od 1931. Građanska škola bila je zanatsko-industrijskog smjera, da bi od 1936. bila trgovackoga kao i ostalim sestarskim školama u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. S blagoslovom nadbiskupa Šarića, školske godine 1941./42. otvorena je Ženska realna gimnazija, a prva ravnateljica bila je s. Miroslava Rajtić.⁵⁶ Time se ujedno postupno zatvarala Građanska škola jer je upisivano više polaznika gimnazijskog programa. Kako je broj učenika rastao, javila se potreba za većim prostorom. Stoga su sestre nastojale vratiti zgradu koja je iznajmljena travničkom državnom sudu.⁵⁷ Njihovo mukotrpnoj borbi oko njezinog

⁵¹ ADSM, *Statistika škole od 1913. do 1929.*

⁵² »Samo na Dolac palo je 48 bombi (...). Jedna velika pala je odmah iza naše kuće. Nama su oštećeni svи prozori i krov. Isto tako i u Travniku. Sad se bojimo i ptice i svakog zvuka.« Više u: *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XVII., br. 1, 6, siječanj-lipanj 1944., str. 28.

⁵³ O djelovanju travničkih sestara više u: B. VRAČIĆ - A. KOVACIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 519-529.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 25-27.

⁵⁴ ADSM, *Travnik - škola*, str. 2.

⁵⁵ AOVN, *Poziv da oglasi u crkvi, da mjesto školarine koju je Ministarstvo Prosvjete zabranilo, roditelji daju sestrama stalnu novčanu pripomoć*; Žu Travnik, br. 2089., 1930.

⁵⁶ Uz uvjet da u školi predaju samo redovnike, nadbiskup Šarić piše: »Želim pomoći i blagoslov s Neba, da vaša gimnazija procvate i bude na diku i ponos svete Crkve, a na korist Hrvatskom narodu pa vam u to ime šaljem svoj natpastirski blagoslov.« AOVN, *Gradanska škola Sestara milosrdnica Travnik* br. 230 od 25. VIII. 1941.; Ad 2309/41, *Molba za odobrenje otvorenja gimnazije*, br. 2719., 1941.

⁵⁷ ADSM, *Ugovor o najmu kuće za Sudbeni Stol u Travniku, Ministarstvo pravosuđa i bogoslovlja Zagreb*, br. 558., 1942.; ADSM, *Ugovor o najmu kuće za Sudbeni Stol u Travniku, Ministarstvo pravosuđa i bogoslovlja Zagreb*, br. 559., 1942.; ADSM, *Predsjedništvo Sudbenog Stola u Travniku br. Su 1694-15-1942 od 31. V. 1943.*, *Dostava originalnog ugovora o najmu zgrade Sudbenog Stola od 1. VI. 1943. do 31. V. 1944.*, br. 188., 1943.; ADSM, *Travnik iznajmljena zgrada – Otkaz ugovora jer je zgrada potrebna za stanovanje i rad sestara zavoda u Travniku, Ministarstvo pravosuđa i bogoslovlja Zagreb*, br. 503., 1943.; ADSM, *Ugovor o najmu između predsjednika Sudbenog Stola u Travniku i Vrhovne uprave Družbe sestara milosrdnica u Zagrebu*, br. 522., 1943.

povratka, stala je na put Uredba i zatvaranje sestarskih škola, a sva daljnja nastojanja oko povratka imovine prekinuta su Agrarnom reformom i oduzimanjem sestarske imovine. U travničkoj školi i konviku stasale su i velika, ali još uvijek znanstveno dovoljno neistražena imena književnice s. Bernardine Horvat⁵⁸ i glazbenice s. Lujza Kozinović⁵⁹. Pored škola, sestre su radile i u travničkoj Oblasnoj bolnici od 1928. S. Maura Mikulčić svjedoči:

»Po ugovoru smo morale nas šest sestara nastupiti u bolnicu 1. kolovoza. Sretno smo doputovale. Na kolodvoru nas je dočekao g. upravitelj. Jedan nam je momak po njegovu nalogu stvari prenio u školu, a drugi nas je opet vodio u susret nam dođoše č. s. Amata i č. s. Batilda. Malo su zakasnile jer je vlak ranije stigao. Još uvijek spavamo u školi, (12. VIII.) jer je tek jučer otišla zadnja svjetska bolničarka. Družina nas nerado gleda, ali mi ne marimo za to. Malo smo se privikle, ali još ne ide, jer je sve zamazano i zapušteno, da se uistinu ne može početi raditi.«⁶⁰

Sestre su se ubrzo preselile u bolnicu i nastavile s radom. Njihovo nastojanje da u potkrovju drvenoga stana imaju kapelicu, ostvareno je 1935.⁶¹ Kapelicu je krasila slika poznatog akademskog slikara Gabrijela Jurkića na kojoj je prikazan sv. Vinko »kako pruža ruku teškom bolesniku kraj kojega stoje dvije milosrdnice«.⁶² Ista je ostavljena u franjevačkom samostanu u Kraljevoj Sutjesci 6. srpnja 1949. kad su sestre zauvijek napustile Bosnu.⁶³

1.4. Derventa

U derventskom kraju sestre su radile u pučkoj školi (1873.), Nižoj ženskoj zanatskoj školi (1926.) i bolnici (1929.).⁶⁴ Prema izvješću s. Konstancije od 27.

⁵⁸ O s. Bernardini Horvat pisale su: Elvira LOVRIĆ - Šimun MUSA, »Ljiljan rano ubrani Bernardina Franjka Horvat«, *Magistra Iadertina*, Zadar, god. 2., br. 1, 2007., str. 175-194.; Veronika Mila POPIĆ, »Bernardina Franjka Horvat – nepoznata književnica«, *Kroatologija*, Zagreb, god. 6, br. 1-2, 2015., str. 309-321.

⁵⁹ Gorana DOLINER, »Traditional Church Singing in Kraljevica (Croatia): the Work of Lujza Kozinović«, *The World of Music*, Berlin, god. 33, br. 2, 1991., str. 50-64.; Vladimir LONČAREVIĆ, »Sestra Lujza Kozinović Bogato glazbeno stvaralaštvo«, *Glas koncila*, (dostupno online URL: <https://www.glas-koncila.hr/sestra-lujza-kozinovic-bogato-glazbeno-stvaralastvo/>) (zadnje posjećeno 17. srpnja 2019.).

⁶⁰ Naš vjesnik, *Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. I., br. 3, kolovoz 1928., str. 14-15.

⁶¹ AOVN, *Milosrdnice Travnik br. 271/35 od 9. VIII. 1935.; Mole da se u kapelici časnih sestara u bolnici smije čitati sveta misa i čuvati Prestveto* (Daje se; 12. VIII. 1935.), br. 1668, 1935.

⁶² ADSM, *Travnik - bolnica*, str. 1.

⁶³ ADSM, *Travnik - Kraljeva Sutjeska*, str. 8.

⁶⁴ O djelovanju sestara u Derventi više u: B. VRAČIĆ - A. KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 474.-484.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 27-28.

kolovoza 1924. »skoro 20 okolnih sela šalju bar nešto djece a jedno 12 sela upućeno je u našu školu osim grada«.⁶⁵ Prvotno siromaštvo i skučenost prostora nije ih obeshrabriло. Štoviše, »sestre su svladavale poteškoće koje su im bile na putu (...). Iz godine u godinu broj đaka se povećavao, a iskustvo sestara se množilo.«⁶⁶ Prigodom posjete sestrama 1940. s. Rafaela piše da u osnovnoj i zanatskoj školi rade tri sestre,⁶⁷ te dodaje da je za derventsku filijalu dovoljno maksimalno šest sestara, a u zajednici ih ima jedanaest. S obzirom na kasnija ratna događanja taj se broj znatno smanjio. O ratnim danima iz 1941. sestre svjedoče:

»Živjeli smo u strahu i čekali što će još doći. Bojali smo se noći jer su govorili da će biti klanja po kućama. Savjetovali su sam da idemo u bolnicu jer ćemo tamo biti sigurniji. I zbilja mi se navečer već u mraku svi spremili u bolnicu. (...) Svijet okolo priča da smo poklane. Zato nas svi veselo pozdravljuju kad vide da smo žive.«⁶⁸

Kao i u drugim mjestima, sestre su pored školskog zavoda, djelovale i u bolnici. Godine 1945. sestre bolničarke su se iselile iz bolničkog stana koji im je oduzet, te se privremeno nastanile u zgradi školskog zavoda.⁶⁹ Po odlasku vojske iz bolničkih prostorija, sestre su se vratile u svoj stan sve do 1947., a potom su bile primorane prijeći u dvorišnu zgradu bolničkog parka i u njoj su ostale do 1950. kada su se preselile u prostorije gimnazije. U gimnaziji se nisu dugo zadržale. Nakon četiri mjeseca, svim silama nastojale su vratiti se u staru sestarsku kuću, što im je i pošlo za rukom.⁷⁰ Sve su činile za Boga u svome bližnjemu. Zato su i mogle prigodom 100. obljetnice svoga djelovanja u derventskom kraju reći:

»Ne očekujemo plaću ovdje na zemlji, a isto tako ni hvalu ljudi, nego se nadamo Božjoj nagradi na nebesima... U vršenju te teške službe krijeći nas Kristovo obećanje: »Štogod ste učinili jednome od mojih najmanjih, meni ste učinili.«⁷¹

⁶⁵ ADSM, *S. Krescencija Nadstojništvu sestara milosrdnica u Zagrebu - izvješće*, 1924.

⁶⁶ ADSM, *Referat o djelovanju sestara milosrdnica u Derventi kroz 100 godina, od 1872.-1972. godine*, str. 10.

⁶⁷ Dvije sestre djelovale su u osnovnoj, a jedna u zanatskoj školi.

⁶⁸ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XIV., br. 7, 8, srpanj - kolovoz 1941., str. 90-91.

⁶⁹ ADSM, *Derventa bolnica - godina 1945.*, str. 1

⁷⁰ Pitanje vlasništva zgrade riješeno je tek 11. prosinca 1967., te je ona u potpunosti pripadala sestrarama.

⁷¹ ADSM, *Referat o djelovanju sestara milosrdnica u Derventi kroz 100 godina, od 1872.-1972. godine*, str. 13.

1.5. Žepče

Sestre milosrdnice su od svoga dolaska u Žepče, djelovale u samostanskom Zavodu i (djevojačkoj a kasnije i mješovitoj) osnovnoj (1882.), a od 1940. i Privatnoj zanatskoj školi.⁷² Do otvaranja zanatske škole, u Zavodu su djelovale dvije učiteljice, a 1940. sukladno zakonskoj odredbi, nastavnica je morala imati prikladnu stručnu spremu.

»Ja znam dobro, što za jedan kraj znači svaki sestarski zavod i škola. On je ognjište vjere, kuća blagoslova, desna ruka duhovnoj pastvi, kršćanski odgojitelj mlađeži, širitelj i propovjednik Kristovih načela u obiteljima i u društvenom i organizacijskom životu..., one su našem katoličkom kraju oko Žepča i Betlehem i Nazaret skupa«,

zapisaо je Ivan Evandelist Šarić, nadbiskup vrhbosanski o pedesetoj obljetnici djelovanja sestara u Žepču 31. siječnja 1934., rezimirajući tako dugogodišnji život i rad sestara koje su

»s pukom s kojim su živjele dijelile priprostost i siromaštvo naše patnice Bosne. I nikad nisu smalaksale i nikad nijesu popustile u svom idealizmu i u svojoj nesebičnoj ljubavi pred križevima i poteškoćama...«⁷³

Kako nije mogao osobno sudjelovati na proslavi, delegirao je msgr. Violonija, dugogodišnjeg župnika u Brčkom, da sa sestrama proslavi jubilej.⁷⁴ Da je nadbiskup Šarić brinuo o sestarskoj zajednici, potvrđuje i činjenica da je 1937. jasno definirao opseg djelovanja sestara u crkvi, te naglasio: »sestre neka spremaju crkvu, kite oltare, uređuju crkveno ruho, skrbe pjevanje i sviranje u crkvi kako to redovito čine i u drugim crkvama u kojima su zaposlene,«⁷⁵ čime su bile poštěđene drugih fizičkih poslova. Usprkos svemu, žrtve sestara u poratnim godinama bile su velike. S. Batilda Kobal svjedoči 1947.:

⁷² O djelovanju sestara više u Žepču u: B. VRAČIĆ - A. KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 530.-535.; Franjo MARIĆ, *Škola sestara milosrdnica u Žepču između 1883. i 1949. godine*, Zagreb-Žepče, 2013.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 28.-29.

⁷³ s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 29.; *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. VII., br. 1, siječanj 1934., str. 40.; ADSM, Žepče - napisala godine 1932. s. *Borgija Kranjčec*, str. 5.; AOVN, Čestitka k proslavi 50. godišnjice, br. 249, 1934.

⁷⁴ AOVN, *Delegira se da zastupa Nadbiskupa na proslavi 50. godišnjice Milosrdnica u Žepču (Msgr. Ilija Violoni; Milosrdnice Žepče)*, br. 250, 1934.; AOVN, *Msgr. Dr. Ilija Violoni, (Brčko 12. II. 1934.); Izvještaj o proslavi 50. godišnjice Milosrdnica u Žepču*, br. 387, 1934.

⁷⁵ ADSM, *Djelovanje sestara u crkvi*, br. 7., 1937.

»Za obroke išli smo u bašču pa si je svaka po volji tamo iščupala koju mrkvu, papriku, zimi repu da si zatomi glad. (...) Išli smo preko našeg polja do željezničke tračnice i tu smo sabirali komadiće ugljena što ih je željeznica izgubila da si bar malo ugrijemo sobu.«⁷⁶

Prostorije Zavoda bile su ustupljene Državnoj pučkoj školi do useljenja Elektrocentra, poduzeća za elektrifikaciju BiH, do travnja 1949. Usprkos dugogodišnjoj borbi, sestre su napustile Žepče 23. lipnja iste godine nakon što su se na jutarnjoj svetoj misi »dragom Bogu zahvalile za sve i mjesto svih sestara koje su ovdje radile i živjele i trpele.«⁷⁷

1.6. Brčko

Od osnutka brčanske filijale sestre djeluju u pučkoj školi (1886.), Višoj djevojačkoj školi (1912.), koja 1924. mijenja naziv u Građanska škola, te u bolnici (1939.).⁷⁸

Zanimljivo je da je upravo mala brčanska zajednica dala prvu provincijalnu glavaricu u povijesti Družbe. Godine 1932. sestra Arkandela Hrešćak preuzeila je trogodišnje vodstvo riječke provincije. Djece u školama nikad nije bilo brojčano mnogo jer su »katolici u Brčkom u manjini«. Prema svjedočanstvu s. Arkandele, »najbrojniji su muslimani, onda pravoslavci, a tek na trećem mjestu su katolici«. Na svetkovinu Krista Kralja, 25. listopada 1936. proslavljen je trostruki jubilej - zlatni jubilej dolaska sestara u Brčko i osnutak osnovne škole, srebreni jubilej opstanka i rada građanske škole, te blagoslov obnovljene i dograđene kuće i škole.⁷⁹ Time su okončani građevinski radovi koji su započeli 18. svibnja iste godine, a time i vrijeme spavanja na školskim klupama, obrocima u vrtu ispred samostana i drugim sestarskim žrtvama o kojima Kronika šuti.⁸⁰ Godine 1943. zatvorena je građanska škola jer ju je polazio preman broj učenica. Nakon toga sestre su molile Ministarstvo narodne prosvjete da se otvori zabavište uz osnovnu školu.⁸¹ Prema arhivskoj građi, osim ratnih

⁷⁶ ADSM, *Posljednji dani života i rada naših sestara u Žepču*, str. 2.

⁷⁷ ADSM, *Posljednji dani života i rada naših sestara u Žepču*, str. 8.

⁷⁸ Više o sestarskom djelovanju u Brčkom u: B. VRAČIĆ - A. KOVACIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 541-547.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 29-30.

⁷⁹ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. IX., br. 11, studeni 1936., str. 221.

⁸⁰ ADSM, *Samostan sv. Vinka P. u Brčkom - škola*, str. 1.

⁸¹ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XVI., br. 5, 9, svibanj-rujan 1943., str. 52.

prilika, nije poznato zašto se ono nije otvorilo. Dvije godine kasnije, odlukom gradskog Narodnog odbora da se školska zgrada stavi na raspolaganje Vojnoj bolnici XVI. divizije, djelovanje u Zavodu bilo je u potpunosti onemogućeno. S druge strane, sestre koje su djelovale u bolnici, često su obolijevale a neke od njih su i umrle.⁸² Pritisnute čizmom komunističkog sustava, bile su trn u oku. Predstojnica zajednice, s. Eleuterija Raspor nakon osude na smrt bila je pomilovana, no odslužila je dugogodišnju zatvorsku kaznu. Msgr. Ilija Violoni, dugogodišnji župnik i kateheta sestarske škole, također je bio jedna od žrtava komunističkog sustava 1946.⁸³ Tri godine kasnije sestre su morale izaći i iz župne kuće, a sestre koje su djelovale u bolnici, bile su primorane obući građansko odijelo.⁸⁴

1.7. Bugojno

U malom Carigradu, kako su nazivali Bugojno, sestre pored osnovne škole (1894.)⁸⁵ otvaraju i dječje zabavište koje zbog materijalne oskudice zatvaraju 1896.⁸⁶ Zalaganju mještana da se ono ponovno otвори, svjedoči i pismo bugojanskog župnika fra Leonarda Čuturića, poslano Vrhovnoj upravi Družbe 4. ožujka 1927. godine. Fra Leonardo piše:

»Već godinu dana mnogobrojni roditelji djece bez razlike vjere sve više salijetaju Vaše sestre (...) da što prije otvore to zabavište. (...) Razumijem da od toga svega ne bi bilo ništa, ako uprava družbe ne bi imala na raspolaganju jednu sestru koju bi ovamo poslala.«⁸⁷

⁸² S. Milena Zember i s. Benvenuta Malčić (zaražena pjegavim tifusom, umrla je u školi).

⁸³ Msgr. Violoni dolazi u Brčko 1907. i ostaje sve do smrti. O njegovoj smrti više u: Zlatko JAKOBOVIĆ, »Gradnja katoličkih crkvi u gradu Brčko«, <https://www.hrvatski-dom.com/povijest/533-gradnja-katoli%C4%8Dkih-crkvi-u-gradu-br%C4%8Dko.html> (zadnje posjećeno 27. srpnja 2019.); »Msgr. dr. Ilija Violoni s grupom vjernika mučki je ubijen 10. travnja 1945. samo tri dana nakon što su partizanske snage ušle u Brčko. Uhićen je u crkvenom dvorištu, uz udarce i vrijedanje odveden do rijeke Save (ispod mosta) i tamo zajedno s ostatima uhićenima pogubljen i bačen u Savu. Za njegovo pogubljenje nikada nitko nije odgovarao.« Zoran MATKIĆ, »Otkrivena spomen ploča mučki ubijenom brčanskom župniku Iliju Violiniu«, <https://www.garevac.info/%C5%BEupne-proslave/70-vijesti-naih-dopisnika/zoran-matkic/1632-otkrivena-spomen-ploa-muki-ubijenom-branskom-upniku-iliji-violiniu.html> (zadnje posjećeno 27. srpnja 2019.); »Partizanski krvari pir u Brčkom«, <https://hrvatskonebo.org/archiva/2016/07/09/partizanski-krvari-pir-u-brckom-brojne-likvidacije-brcaka-prilikom-ulaska-u-brcko-partizani-likvidirali-svecenika-hodze-djecu-studente-doktore-bolesnike-zene/> (zadnje posjećeno 27. srpnja 2019.).

⁸⁴ ADSM, *Rad sestara u bolnici Brčko - od 1939. do 1974.*, str. 2.

⁸⁵ O djelovanju sestara u Bugojnu više u: B. VRAČIĆ - A. KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 547-550.

⁸⁶ »Sestre milosrdnice - župa Bugojno«, <https://www.zupa-bugojno.org/sestre-milosrdnice/> (zadnje posjećeno 20. srpnja 2019.).

⁸⁷ ADSM, *Pismo fra Leonarda Čuturića Vrhovnom predstojništvu Družbe*, br. 59., 1927.

Kao odgovor na njegovo pismo, Vrhovno uprava Družbe 17. ožujka obećala je poslati sestru koja će djelovati u zabavištu.⁸⁸ Zabavište je otvoreno početkom nove školske godine 1927./28., a Ministarstvo prosvjete odobrilo je nastavak daljnog rada 2. listopada 1931.⁸⁹ Deset dana nakon primitka ovog odobrenja, stiglo je i odobrenje za nastavak rada osnovne škole. U međuvremenu, tadašnja predstojnica bugojanske zajednice s. Kalinika Hode 2. travnja 1924. godine piše Vrhovnoj upravi zamolbu da se promisli o slanju sestre koja bi poučavala djecu nakon završene osnovne škole, odnosno otvaranju Više građanske škole, naglašavajući da to nije samo traženje roditelja, nego i potreba samih sestara »jer bi se time ublažilo (...) slabo materijalno stanje«, budući da je »uspostavljanjem komesarijata potpora od općine posve dokinuta«.⁹⁰ No Vrhovna uprava nije mogla udovoljiti toj zamolbi. Da je finansijska kriza rasla iz dana u dan, potvrđuje i molba Vrhovne uprave Družbe iz 1938. da gradsko poglavarstvo u Bugojnu pomogne rad dječjeg zabavišta jer će se u protivnom ono morati zatvoriti. Da se to ne učini apelirao je i fra Silvije Franković, tadašnji župnik u Bugojnu. Uz velike napore, sestre su nastojale održati redovitu nastavu u školi i brinuti se za djecu u zabavištu do 1945. godine, kad su ustupile školske prostorije za razne druge namjene.

1.8. Banja Luka

Poslijeratna neimaština obilježila je prve godine sestarskog djelovanja u novonastaloj državi. Djelujući u osnovnoj školi, internatu, zabavištu, a kasnije i u bolnici, sestre su nastojale ostati vjerne svojoj karizmi u svakodnevnim malim stvarima.⁹¹ To potvrđuju i riječi s. Ludmile:

»Svima su poznate pučke kuhinje koje se otvaraju po zimi za siromahe. Takova kuhinja postoji i u Banjoj Luci, po želji g. bana, a pod nazorom i skrbi upravnika policije M. Jakovljevića. Naše sestrice odu u 8 sati ujutro i za koji 20 minuta su u kuhinji koja je smještena u staroj općini. (...) Drže se točno naredbe gosp. Upravnika i kuhaju za 300 osoba.«⁹²

⁸⁸ Bila je to sestra Filogonija Kelečić.

⁸⁹ ADSM, *Djeće zabavište sestara milosrdnica u Bugojnu, 1931.*

⁹⁰ ADSM, *Pismo s. Kalinike Hode, 1924.*

⁹¹ Više o sestarskom djelovanju u Banja Luci u: B. VRAČIĆ - A. KOVACIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 486-502.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 31-34.

⁹² *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Zagreb, god. VI., br. 5, svibanj 1933., str. 72.*

Sestarski samostan i školska zgrada dvaput su bili bombardirani. Do tada se služba odvijala neometano. Prvo bombardiranje bilo je na Veliki Petak 1941., a drugo 1944. godine. U oba navrata materijalna šteta bila je velika. Iste godine, dvije sestre iz zajednice u bolnici teško su nastrandale.⁹³ Naime, zaslugom dr. Bogića, načelnika za socijalnu skrb, deset sestara započelo je svoj rad u bolnici, 30. travnja 1934. godine.⁹⁴ Prigodom prve obljetnice boravka i rada u bolnici, sestre pišu:

»Govorili su o nama, da mi ‘zagrebačke gospoje’ sigurno nećemo moći dugo ostati jer da ovdje treba raditi, no prevarili su se jer mi baš rad tražimo, osim toga nadamo se, da će dogodine ovdje biti i više rada jer se gradi velika zgrada za bolnicu, a mi se tome veselimo jer kad nas bude više, biće nam i lakše.«⁹⁵

Uistinu, već 1937. u bolnici je radilo 17 sestara.⁹⁶ Sestarski rad bio je nadaleko cijenjen, iako su »u toku drugog svjetskog rata 1941.-1945. proživljavale (...) teške dane, napose u bolnici. Izmučene radom pod teškim okolnostima oboljele su neke od tuberkuloze, zarazne žutice i pjegavog tifusa«.⁹⁷

1.9. Livno

Sestre su u Livnu djelovale u Pučkoj (1874.) i Višoj građanskoj školi (1912.), zabavištu (1926.) i bolnici (1928.).⁹⁸ U školama se nastava prestala održavati već 1943. zbog ratnih neprilika, iako su službeno dokinute 1945., a rad u bolnici prekinut je 24. kolovoza 1949. godine.

⁹³ »Godine 1944. na Duhovski ponedjeljak pale su dvije bombe na Interno odjeljenje. U zgradu je bilo nekoliko sestara koje nisu htjele napustiti bolesnike. Bomba je zatrpana dvije sestre. Jedna je teže ranjena (s. Lujka Fabijanec - još danas ta radi u bolnici), a s. Timoteja je ostala teški invalid. Više u: ADSM, *Spomen na 100-godišnji rad sestara u milosrdnica u Banja Luci (1872.-1972.)*, str. 6.

⁹⁴ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. VII., br. 5, svibanj 1934., str. 81.

⁹⁵ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. VIII., br. 8, 9, kolovozi i rujan 1935., str. 131.; Da su sestre doživljavale razna iskušenja svjedoči i dopis Ordinarija: ADSM, *Banja Luka bolnica – Ordinarijat upozorava na nepovoljnu kritiku javnosti rada naših sestara u ondešnjoj bolnici 30. VIII. 1934. br. 1135./34., Odgovoreno: Zahvala Ordinariju za očinsko shvaćanje teških prilika u kojima se nalaze sestre u bolnici i dr.*, br. 401., 1934.

⁹⁶ ADSM, *Osnutak filijale u Banovinskoj bolnici u Banja Luci*, str. 3.

⁹⁷ ADSM, *Spomen na 100-godišnji rad sestara u milosrdnica u Banja Luci (1872.-1972.)*, str. 6.

⁹⁸ O sestarskom djelovanju u Livnu više u: B. VRAČIĆ - A. KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 510-519.; Stipo MANDERALO, »Škola sestara milosrdnica u Livnu«, *Bosna Franciscana*, Sarajevo, god. XXVI, br. 48, 2018., str. 65-101.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 34-35.

Na popisu kućnih predstojnica livanjske zajednice, 1923. zapisano je i ime s. Lilioze Triplat,⁹⁹ buduće provincialne poglavarice zagrebačke provincije, za čije se službe uvodi plaćanje školarine kako bi sestre izašle iz poslijeratne finansijske krize. No djece svih nacionalnosti i vjeroispovijesti nije nedostajalo. Godinu dana kasnije, sestre su zajedno s njima, pukom i ocima franjevcima u samostanu na Gorici svečano proslavile 50. obljetnicu djelovanja u Livnu. Borba da se osiguraju finansijska sredstva za rad sestarskih ustanova, nastavila se sve do 1943., kad su sestre bile primorane ustupiti školske i samostanske prostorije. S. Malvina Malinović piše o događanjima u školskoj godini 1943./44.:

»Kad je došao rujan obavijestim roditelje da djecu pošalju u školu a koje treba, na upis u I. razred. Ta ih je vijest obradovala... (...) Ali jao! Za nekoliko dana opet dodoše partizani i ode naša škola.«¹⁰⁰

Od tada su sestre bile izložene vihoru rata, a neke su i, izmorene svakodnevnim pregaranjem, dale svoje živote za livanjski puk. Sestre su djelovale i u Sreskoj bolnici od 15. travnja 1928.,¹⁰¹ o čemu svjedoče 1930. godine:

»Živimo u siromašnoj zapuštenoj bolnici jednostavnim redovničkim životom. (...) Radimo od jutra do mraka,... S bolesnicima molimo...

To je blagoslov prostodušnog naroda koji saziva blagoslov na naš rad, zaslađuje svaku gorčinu.«¹⁰²

Deset godina kasnije otvorena je Banovinska bolnica, a sestre su nastavile djelovati među siromašnim livanjskim pukom. Tu su proživjele ratne nedaće. Prema svjedočanstvu s. Domine,¹⁰³ s. Donatila bila je svjedokom smrti s. Klarencije 4. veljače 1941., a kasnije je i sama teško oboljela. Nakon smrti s. Klarencije, s. Kalista puštena je iz zatvora kako bi se skribila o bolesnici. Naime, »partizani su sada mnogo gore postupali nego prvi puta. Te jadne dvie sestre (s. Donatilu Šabić s. Klarenciju Kanciliju) su smatrali za uhode, jer da su hotimice ostale da ih uhađaju. (A nisu mogle pobjeći jer

⁹⁹ Predstojnica zajednice od 10. kolovoza 1923. do 14. srpnja 1929.

¹⁰⁰ ADSM, *Ratne godine u Livnu*, str. 8.

¹⁰¹ Uprava Sreske bolnice u Livnu zatražila je tri sestre (kuharicu i dvije bolničarke) 5. ožujka 1928., a 31. ožujka Vrhovna uprava Družbe odgovara na njihovu zamolbu. ADSM, *Ugovor s upravom bolnice u Livnu*, br. 62, 1928.

¹⁰² ADSM, *Livno - bolnica*, str. 1.

¹⁰³ Na zamolbu dr. Srećka Podvineca s. Domina Šeparović zbog nedostatka medicinskog osoblja ostaje u bolnici u Livnu 1943.

ih nitko nije obavijestio, a bile su same u civilnoj bolnici). Zatvorili su ih i ostavili 5 dana bez hrane. Poslije su ih metnuli u dvorbu bolesnika...«¹⁰⁴ S. Klarencija preminula je 3. veljače 1943., a poput nje nesebično izgarajući i s. Leticija Petrak 28. svibnja 1945. godine.

Riječi fra Lovre Sučića, OFM, upućene livanjskom puku o proslavi 100. obljetnice dolaska sestara u Livno najbolje opisuju i sažimaju život i rad u tom kraju:

»Ono što su sestre učinile na narodu ovoga kraja, ovoj mjesnoj Crkvi, sve ono dobro koje su učinile »prolazeći našom Galilejom« mogle su učiniti samo radi toga jer su bile vjerne evanđelju, koje su ostvarivale u Crkvi po duhu svoga svetog utemeljitelja obnavljajući tako duhovno sebe i svijet u kome su živjele.«¹⁰⁵

1.10. Mostar

Sestre u Mostaru djelovale su u pučkoj školi (1972.), školi na njemačkom jeziku (1899.-1918.), privatnoj ženskoj zanatskoj školi (1937.), te skrbile o đačkoj kuhinji (1940.).

U razdoblju od pedeset godina rada (1872.-1922.)

»izašlo je iz sestarske (pučke) škole oko 10 000 učenika i učenica, a službovalo je u zavodu 46 učiteljica od kojih se već 10 preselilo u vječnost, dok nekoje izvršivši godine službe provode u zatišju svoje dane, a druge i danas rade u školama.«¹⁰⁶

Deset godina kasnije, podjelom Družbe na provincije, zajednice u Mostaru pripale su pod jurisdikciju splitske provincije, a prva službena vizitacija sestara bila je 24. travnja 1933. godine. Tijekom 1943. godine Mješovitu pučku školu pohađalo je 589 učenika, kojima je predavalosam

¹⁰⁴ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XVI., br. 3, 4, ožujak-travanj 1943., str. 29.

¹⁰⁵ *ADSM, Fra Lovro Sučić, OFM - Proslava stogodišnjice dolaska sestara milosrdnica u Livno*, str. 1.

¹⁰⁶ *ADSM, Kratka slika o životu i radu mostarskih sestara milosrdnica kroz 50 godina*, str. 3; »Sažimajući djelovanje sestara, o proslavi pedesetgodišnjice dolaska sestara milosrdnica u Mostar, zapisano je u »Narodnoj slobodi«, glasilu Hrvatske pučke stranke za Hercegovinu kako: »Škola milosrdnica može da služi svojim pedagoškim radom kao uzorna radionica drugim našim zavodima. Što državne škole ne mogu da pruže, to se postizava u njihovoј školi« jer »dok se u javnim školama zanemaruje uzgojna strana, taj stožerni dio nastave, u školi se milosrdnica savjesno brije za dobar i potpun uzgoj povjerene im djece.« Više u: s. M. I. Đaković, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 38.

učiteljica.¹⁰⁷ Najbrojnije odjeljenje bilo je I.b učiteljice s. M. Eugenije Hrešć s 89 učenika. Sestre su pored školskog odgojno-obrazovnog rada, ostale poznate i po katehetskom djelovanju, pripremajući djecu za primanje sakramenata inicijacije. U Kronici piše:

»Na Prvu svetu pričest pristupala su djeca svake godine dobro pripravljena. Njihovi vjeroučitelji, časni oci franjevci, držali su im prije svete pričesti po tri dana duhovne vježbe. (...) Svaki puta su ih vjeroučitelji vodili u svečanoj procesiji u crkvu, a iza svete mise dobivala su ženska djeca u sestarskoj školi zajednički zajutrak sa spomen slikama, a dječaci su to isto imali u franjevačkom samostanu.«¹⁰⁸

Ratne godine donijele su mnoge nedaće, no sestre se nisu dale obeshrabriti. Vojska je zauzela školske prostorije 19. listopada 1943., no sestre su ipak uspijevale održavati nastavu dva puta tjedno, a ubrzo je škola prestala s radom do 24. srpnja 1944.¹⁰⁹ Samo godinu dana kasnije sestarski rad bio je onemogućen, a na sprječavanju svake druge djelatnosti radilo se sustavno i organizirano.

1.11. Tomislavgrad

Kao i u drugim zajednicama, i sestre u Duvnu djelovale su na odgojno-obrazovnom polju.¹¹⁰ U pučkoj školi redovito su djelovale po dvije učiteljice jer je broj upisane djece bio oko stotinu. Od 1927. sestre su nastojale okupljati školske i seoske djevojke u Marijinu kongregaciju i »s njima raditi na slavu Božju«. Godine 1928. zajednica je brojila pet sestara među kojima se posebno isticala s. Bertranda koja je djelovala u Duvnu od 1896. godine. Sestre su dobine dopuštenje da otvore zabaviste 1941., čime je prošireno polje djelovanja ali s. M. Lea Grgiček 1944. piše: »Sestre drže školu vani kada je lijepo, a ako puše vjetar u oštećenoj kući. Očistili smo dvije sobe i tu se sestre sklone s djecom.«¹¹¹ Dio nastave održavan je i u Hrvatskom domu jer je te godine upisano čak

¹⁰⁷ ADSM, *Spisi Mostar - Školski iskaz 1943.*

¹⁰⁸ ADSM, *Mostar - škola*, str. 1.

¹⁰⁹ ADSM, *ADSM, Mostar - škola*, str. 6.

¹¹⁰ O djelovanju sestara u Tomislavgradu više u: B. VRAČIĆ - A. KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu*, str. 536-540.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 39-40.

¹¹¹ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XVII., br. 1, 6, siječanj-lipanj 1944., str. 32.

190 djece. U razdoblju od 1918. do 1949. sestarska zajednica promjenila je sedam kućnih predstojnica, a posljednja je bila s. Ksenija Maltar, za vrijeme čije službe sestre odlaze iz Duvna.¹¹² Sestre su zgradu iznajmile Sreskom narodnom odboru u razdoblju od osam godina. Žalbe koje su pisane redovito su i odbijane.¹¹³

»Jednaka rješenja su dobili samostani sestara milosrdnica u: Bugojnu, Travniku, Duvnu, Mostaru, Žepču, Brčkom, Livnu, Ljubuškom Humcu, Banja Luci, Derventi i Zavod sestara milosrdnica u Sarajevu. Ovo rješenje je izdano u 12 primjeraka od kojih je jedan zadržalo Ministarstvo u Sarajevu, a 11 primjeraka dobila je svaka od navedenih kuća. Jednim danom su izgubljene sve kuće u Bosni i Hercegovini.«¹¹⁴

1.12. Ljubuški

Poslijeratne godine u Ljubuškom bile su obilježile neimaštinom,¹¹⁵ sve većim brojem učenika, te borbom da se sagradi novi, prikladniji prostor za školu - »novu misijsku stanicu«, kako su je kasnije nazivali.¹¹⁶ U prostor novoizgrađene škole sestre su se uselile 1929., čime je započelo novo odgojno-obrazovno razdoblje u životu Ljubušaka. Pored osnovne koja je djelovala od 1898., zahvaljujući nastojanjima s. Vilanove Grgić otvorena je i ženska zanatska škola 1933., koju je pohađala mladež iz devet okolnih sela.¹¹⁷ Nakana joj je bila otvoriti i domaćinsku školu jer »ima velik broj nepismene ženske mladeži, zato će se i nedjeljama i svećima držati pouke u čitanju i pisanju«.¹¹⁸ To je ujedno bila i prva žen-

¹¹² ADSM, Županjac - Duvno - Tomislavgrad, predstojnice

¹¹³ Posljednja žalba napisana je 20. ožujka 1948. godine. S. M. Lea piše: »Naš samostan nema nikave gospodarske veze sa Družbom sestara istoga zavjeta niti sa kojim samostanom iste Družbe, jer smo svi u tom smjeru posve samostalno juridičke jedinice koje same sa svojim prihodima raspolažemo. Radi se o minimalnoj površini zemlje koja nam je potrebna za naš život a zemlju sami obrađujemo...«

¹¹⁴ ADSM, Duvno - Tomislavgrad - Dokumentacija, str. 2.

¹¹⁵ »Godine 1918. bi sestrama milosrdnicama subvencija uskraćena, zato im je bilo uzdržavanje oteško...« Više u: ADSM, Kratka povijest osnovne škole sestara milosrdnica u Ljubuškom, str. 1.

¹¹⁶ O sestarskom djelovanju u Ljubuškom više u: B. VRAČIĆ - A. KOVAČIĆ, Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s Kućom Maticom u Zagrebu, str. 550.-562.; s. M. I. ĐAKOVIĆ, Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.), str. 40-41.

¹¹⁷ Vašarevića, Studenaca, Radišića, Grabovnika, Rašljana, Hardomilja, Humca, Mostarskih vrata i Predgrađa

¹¹⁸ ADSM, Kratka povijest Osnovne škole sestara milosrdnica u Ljubuškom, str. 1.

ska srednja škola otvorena u Ljubuškom, koja bi »radila oko naobrazbe odraslijeg ženskog svijeta«, te »dizala materijalnu i duševnu kulturu domaćih djevojaka iz varoša i sela«.¹¹⁹ Da su učenice bile itekako marljive, svjedoči i opis proslave 35. obljetnice sestarskog rada u Ljubuškom i obližnjim mjestima 15. travnja 1934. godine.¹²⁰ Bila je to prva akademija koju su priredile učenice ženske zanatske škole.¹²¹ Godine 1939. boravilo je u zajednici deset sestara. Sestre su nastojale okupiti žensku mlađež pod Marijino okrilje, osnovavši Marijinu kongregaciju u koju su se uključile i bivše učenice. Naredna godina donijela je sa sobom i oskudicu. Zimi je bilo nemoguće održavati školsku nastavu, a »radi silne skupoće i nestasice materijala, nastala je velika teškoća u nastavi praktičnoga rada«. Također, »mnoge su učenice izostale radi toga što su odrasli članovi porodice otišli u vojsku«.¹²² U studenom 1943. školske prostorije zauzela je njemačka vojska, a sestrama su ostavljene samostanske prostorije. Kasnije su one bile iznajmljene državnoj gimnaziji i konviku. S. Božidara svjedoči:

»Na 1. svibnja (1948.) došla je sreska komisija i potpisala nam sav živi i mrtvi inventar do najmanje sitnice osim našega odijela i rublja s prijetnjom da se nijedna stvar ne iznese iz kuće bez njihova znanja. (...) Druga prijetnja je bila da iselimo do određenog roka ili u zatvor.«

Svoje pismo zaključuje riječima:

»Nama je sve oduzeto iako je 31. prosinca 1928. uknjiženo zemljište i zgrada na Školu sestara milosrdnica u Ljubuškom. Mi kao vlasnici imali bi pravo na 100 dunuma zemljišta, mi imamo 20 dunuma i to nam se oduzelo.«¹²³

Nakon 47 godina sestre su otišle iz Ljubuškog. Njihovo djelovanje na hercegovačkom tlu imalo je jedan cilj »slavu Božju, napredak i djelovanje Družbe, spasenje povjerene djece i naroda«, koji im je bio u srcu.¹²⁴

¹¹⁹ ADSM, *Kronika Ženske zanatske škole sestara milosrdnica u Ljubuškom*, str. 1.

¹²⁰ ADSM, *Kronika Ženske zanatske škole sestara milosrdnica u Ljubuškom*, str. 5.

¹²¹ Pozivnica je poslana i Franjevačkom samostanu na Humcu: AFPM, *Humac-Ljubuški: Časne sestre Milosrdnice šalju Program proslave 35. godišnjice svog opstanka u Ljubuškom, Proslava 14.4.1934. (dokument nedostaje)*, SP. SV. 104, br. 120., 1934.

¹²² ADSM, *Kronika Ženske zanatske škole sestara milosrdnica u Ljubuškom*, str. 13.

¹²³ ADSM, *Ljubuški od godine 1941.*, str. 2.

¹²⁴ ADSM, *Ljubuški - Kronika*, str. 6.

1.13. Druge filijale u Bosni i Hercegovini

1.13.1. Bolnica u Tuzli

Pregovori o dolasku sestara s članovima tadašnjeg Ravnateljstva Državne bolnice u Tuzli započeli su 12. svibnja 1941.,¹²⁵ a sestre su započele svoje djelovanje 31. srpnja iste godine.¹²⁶ Iako je dr. Nuić sam molio da sestre dođu u tuzlansku bolnicu, nitko ih nije dočekao po dolasku. Stan koji im je više od dva mjeseca obećavan, nalazio se u zapanjenom potkrovju. Prvih pet sestara nisu se dale time obeshrabriti. Štoviše, 21. kolovoza došlo ih je još pet, a potom još dvije. Činjenica da nisu imale dovoljno kreveta nije im smetala jer »dnevno su stizali transporti ranjenika, te nisu nikada sve sestre najednom u spavaonici«.¹²⁷ Same svjedoče: »Što se je uprava bolnice manje brinula za prilike i potrebe sestara, to su građani tim više pazili sestre.« Godine 1943. do bili su novi stan, a potkraj godine bila je blagoslovljena i kapelica.¹²⁸ Tad je ujedno zajednica bila najbrojnija jer je u njoj djelovalo 17 sestara. Dopisom od 6. siječnja 1946. stan je vraćen bolnici, a kako ponovni dogovor nije postignut, Uprava Družbe dokinula je filijalu 18. prosinca 1958. godine.¹²⁹ U Tuzli su ostale dvije sestre, s. Vjekoslava Mužić i s. Anijana Dumbaj koje su djelovale u eksklastraciji, a druge su nastavile djelovati u plehanskoj bolnici.

1.13.2. Kreka kraj Tuzle

Sestre su došle u bolnicu Bratimske blagajne u Kreku kraj Tuzle na poziv tuzlanskog župnika fra Srećka Čuića.¹³⁰ Djelujući među tamošnjim rudarima, župnik je, pored bolničkoga, na srcu imao i misijsko-pastoralni rad sestara među siromašnim pukom.

Prve sestre koje su došle u Kreku 13. srpnja 1943. godine, bile su s. Humilijata Buhin i s. Milorada Mitrović.¹³¹ Na samom početku smatrana

¹²⁵ Godine 1924. Sestrama je upućen prvi poziv da započnu djelovanje u tuzlanskoj bolnici. Tadašnjoj Upravi bolnice bio je posrednikom fra Zvonimir Mikić, župnik u Tuzli. S obzirom da dogovor nije postignut, poziv je ponovno upućen 1941.

¹²⁶ ADSM, *Tuzla - bolnica*, str. 2.

¹²⁷ ADSM, *Tuzla - bolnica*, str. 3.

¹²⁸ ADSM, *Tuzla - bolnica*, str. 5.

¹²⁹ ADSM, *Zatvaranje Družbine filijale u Tuzli - bolnica*

¹³⁰ ADSM, *Kreka - bolnica*

¹³¹ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XVI., br. 5, 9, svibanj-rujan, 1943., str. 51.

je filijalom sestarske zajednice u Tuzli, jer su odlazile na posao u bolnicu nakon zajedničke svete mise.¹³² Ugovor s bolnicom sklopljen je 15. rujna, a u bolnici je djelovalo pet sestara.¹³³ Prema arhivskoj dokumentaciji, nisu razvidni razlozi zatvaranja ove filijale 31. prosinca 1945. godine.¹³⁴

1.13.3. Bolnica u Stocu

Prema svjedočanstvu sestara, djelatnost je započela na poziv liječnika koji je surađivao sa sestrama, a njegovo svjedočanstvo o sestarskom radu bilo dovoljno da »banovina pozove Družbu da preuzme njegu bolesnika u toj bolnici«.¹³⁵ S obzirom na to da su sestre čekale odobrenje i mjesnoga biskupa, započele su s radom tek 10. studenoga 1936., a stolačka filijala pripadala je Splitskoj provinciji. Kućna poglavarica bila je s. Katarina Siena Morović,¹³⁶ a zajednicu su činile s. Nikona Drvodelić, po zanimanju instrumentarka, s. Rufina Marušić bolničarka, te s. Kapitolina Modrić kuharica. Filijala je zatvorena 10. veljače 1943. zbog ratnih prilika.

2. Podjela na Provincije

Pored godine dolaska sestara milosrdnica u Zagreb 1845., osamostaljenja Družbe 1856. i prestanka službe superiora kojeg je od 1920. zamijenila služba Vrhovne glavarice,¹³⁷ četvrta po redu značajnija godina za Družbu sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga bila je 1932., kad su u njoj osnovane tri nove provincije, Fiumanska (Riječka), Zagrebačka i Splitska. Nakon što je 31. prosinca 1922. godine Sveta Stolica odobrila nove Konstitucije Družbe *ad experimentum* na sedam godina, službeno ih je potvrdio papa Pio XI., 20. lipnja 1931.¹³⁸ Prije konačnog odobrenja Konstitucija tre-

¹³² *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XVI., br. 5, 9, svibanj-rujan, 1943., str. 52.

¹³³ ADSM, *Kreka - bolnica Bratimske blagajne*, str. 2.

¹³⁴ ADSM, *Kreka - bolnica, dokumentacija*, str. 3.

¹³⁵ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. IX., br. 12, prosinac 1936., str. 253-254.

¹³⁶ S. Katarina Siena Morović imenovana je i prvom predstojnicom zajednice Banovinskoj bolnici u Banja Luci 1934., odakle je i došla u stolačku bolnicu.

¹³⁷ *Kratka povijest Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu*, Zagreb, 1935., str. 452-453.

¹³⁸ *Tzv. Ustanove Družbe kćeri kršćanske ljubavi ili Sestara milosrdnica svetog Vincencija Paulskoga s kućom Maticom u Zagrebu*, Zagreb, 1931.; usp. s. M. I. Đaković, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.)*, str. 17.

balo je ispuniti odredbu Svetе Stolice da Družba stvori uvjete za osnivanje novih provincija. Naime,

»kad je godine 1928. naša generalna glavarica časna Majka Ignacija bila primljena u posebnu audijenciju kod Svetog Oca Pape Pija XI. i kad je Sveti Otac u očinskoj brizi i zanimanju za našu Družbu, koju je upoznao po sestrama iz zavoda sv. Jeronima, saznao kako je velik broj sestara, a samo pod jednom upravom, izrazio je mišljenje da bi bilo dobro da se Družba podijeli na provincije.«¹³⁹

Provedba te odluke povjerena je dr. Antunu Baueru, tadašnjem zagrebačkom nadbiskupu, koji je to i učinio svojom okružnicom:

»U svome apostolskom nastojanju, da što jače podigne vjerski život u našim krajevima, pozvao je blage uspomene naš veliki predšasnik kardinal Juraj Haulik godine 1845. prve časne sestre milosrdnice iz Zamsa i Innsbrucka u Zagreb.¹⁴⁰ Ove su sestre u svome početku ovisile o kući matici u Zamsu i Innsbrucku. Međutim brzo proširenje sestara milosrdnica u kratko vrijeme u hrvatskim krajevima te dobar razvitak njihova požrtvovnog rada u budućnosti, tražio je da se one odijele od tadanje kuće matice i postanu samostalna Družba. Zato je spomenuti kardinal Haulik svojim pismom od 22. listopada 1856. tadašnjoj zagrebačkoj glavarici Ivani Krösbacher, odijelio zagrebačke milosrdnice od tirolske provincije, te je utemeljio samostalnu zagrebačku Družbu sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga. No ova je Družba i dalje živjela i radila po starim ustanovama, donesenim iz tirolske provincije, sve do godine 1923.

Našim nastojanjem i brigom dobila je Družba nove vlastite Ustanove koje je Sv. Stolica odobrila 31. prosinca 1922., ali ne definitivno, već na 7 godina. Kroz to vrijeme imale su se nove Ustanove prokušati i tek onda ponovno podnijeti Sv. Stolici na definitivno odobrenje.

Blagoslovom Božjim te nastojanjem i blagonaklonošću Našom i naših predšasnika razvijala se je ova Družba sve više te se proširila ne samo preko granice Naše nadbiskupije već i preko granica naše države, a zbog ovoga golemog proširenja postajala je uprava Družbe danomice teža. Kod izrađivanja definitivnih Ustanova moralo se je o toj činjenici voditi računa, pak je poglavarstvo, kad je godine 1929. podnijelo Sv. Stolici na definitivno odobrenje Družbine Usta-

¹³⁹ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Zagreb, god. V., br. 12, prosinac 1932., str. 125.*

¹⁴⁰ Više o dolasku sestara milosrdnica u Zagreb i osamostaljenju Družbe u: s. M. I. ĐAKOVIĆ, *Djelovanje sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga na bosansko-hercegovačkom tlu za vrijeme austro-ugarske uprave (1878.-1918.),* str. 7-9.

nove, predvidjelo, da se Družba podijeli na provincije. No i ako poglavarstvo Družbe nije zamolilo, da se Družba podijeli, Sv. Stolica je svojom inicijativom nadoknadivši krepošću svoje ovlasti privolu glavne skupštine, na koju redovito spada dioba Družbe, odredila već godine 1930. dok su Ustanove još čekale u Rimu na odobrenje, da se Družba imade podijeliti na više provincija, a Nama je povjерeno da to provedemo.

Kako je međutim Sv. Stolica odlukom svojom od 20. lipnja 1931. definitivno odobrila Družbine Ustanove, koje predviđaju podjelu Družbe na provincije, to smo, ovlašteni od Svetе Stolice reskriptom sv. Zbora za redovnike od 18. prosinca 1930., broj 6182, našim dekretom od 8. prosinca 1931. odredili, da se pristupi podjeli družbe i to tako, da se 1. siječnja 1932. otvori Fiumanska provincija Družbe sestara milosrdnica pod zaštitom bl. Djevice Marije Dobroga Savjeta. Ujedno smo odredili, da se daljnja podjela imade provesti, čim se obave nužne predradnje, a svakako do konca godine 1932. Pošto smo se uvjerili, da daljnjoj podjeli Družbe na provincije ne stoji na putu nikakva zapreka, to Mi u smislu iste ovlasti podijeljene Nam od Svetе Stolice određujemo, da se pristupi ponovnoj podjeli Družbe i to tako, da se 8. prosinca 1932. otvori Zagrebačka provincija Družbe sestara milosrdnica pod zaštitom bl. Djevice Marije bez grijeha Začete, sa sjedištem u Zagrebu.«¹⁴¹

Za prvu provincijalnu glavaricu izabrana je s. Lilioza Triplat,¹⁴² prvu savjetnicu i tajnicu s. Angela Jakovljević, drugu savjetnicu s. Venerija Perić, treću s. Ezdra Fabijanić i četvrtu s. Krizina Vragović, a služba provincijalne ekonome povjerena je s. Veroniki Švigelj.¹⁴³

Okružnica kojom se osniva Splitska provincija identična je s već navedenima. Razlikuje se posljednji dio u kojem je naznačeno: »Pošto smo se uvjerili da... da se 8. prosinca 1932. otvori Splitska provincija Družbe sestara milosrdnica pod zaštitom bl. Djevice Marije od Navještenja, sa sjedištem u Splitu.«¹⁴⁴ Za prvu provincijalnu glavaricu izabrana je s. Teodula Metelko, za njezinu prvu savjetnicu i tajnicu s. M. Gabrijela Pleše, a služ-

¹⁴¹ ADSM, *Okružnica dr. Antuna Bauera, nadbiskupa zagrebačkog*; br. 298., 1932.; *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. V., br. 12, prosinac 1932., str. 126-127.

¹⁴² Od 7. do 14. studenoga 1934. kao provincijalna glavarica po prvi put službeno vizitirala sestre koje žive u sarajevskim zajednicama. ADSM, *Sarajevo - Kronika Zavoda sv. Vinka*, str. 9.

¹⁴³ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. V., br. 12, prosinac 1932., str. 129.

¹⁴⁴ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. V., br. 12, prosinac 1932., str. 127.

ba savjetnica bila je povjerena s. Mavili Uršić, s. M. Margareti Tomek i s. Tolozani Kokotić.¹⁴⁵

2.1. Podjela i pregled zajednica unutar novoosnovanih provincija

Reskriptom Svetе Stolice od 18. prosinca 1930. (br. 6182), a odlukom preuzvišenoga nadbiskupa dr. Antuna Bauera, od 18. listopada 1931. godine, otvorena je 3. siječnja 1932. Fiumanska provincija Majke Dobroga Savjeta sa sjedištem u Fumi, kojoj su pripale sljedeće kuće:

1. Provincijalna kuća – Vila Vincenca,
2. Opća gradska bolnica,
3. Sanatorij dra Grošića o Holzebeku i
5. Biskupsko sjemenište.

Prva izabrana provincijalna glavarica u povijesti Družbe sestara milosrdnica bila je s. Arkandela Hrešćak, prva savjetnica i provincijalna zamjenica s. Kreševana (Grisogona) Bezmalinović, druga savjetnica s. Tymina Černigoj, treća savjetnica i tajnica s. Stošija (Anastazija) Paparella i četvrta s. Sapida Mislej, a ekonoma s. Oceana Predikaka. Time je, uz podršku riječkoga biskupa Izidora Saina, započelo novo razdoblje djelovanja sestara milosrdnica u Rijeci, koje su većinom bile Talijanke.¹⁴⁶

Istim reskriptom Svetе Stolice, a odlukom br. 298., otvorena je Zagrebačka provincija Bezgrješnog Začeća sa sjedištem u Zagrebu, a od 113 zajednica¹⁴⁷ u cijeloj Družbi pripalo joj je 89 zajednica u 59 mesta u kojima je djelovalo 1499 sestara.¹⁴⁸

¹⁴⁵ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. V., br. 12, prosinac 1932., str. 130.

¹⁴⁶ Usp. Marko MEDVED, »Istarski benediktinac i prvi riječki biskup Isidoro Sain (1869.-1932.)», *Histria*, Pula, god. 3., br. 3, 2013., str. 220.; *Povijest Družbe sestara milosrdnica Sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu*, str. 57.; Lidija KIRN – Vincencija NOSIĆ (ur.), *Sestre milosrdnice u Rijeci 1858-1978*, Rijeka, 1980., str. 39-43.; B. VRAČIĆ – A. KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu 1845-1995*, II., str. 94-102.

¹⁴⁷ »Kratka povijest Družbe«, <https://www.milosrdnice.hr/o-nama/kratka-povijest-druzbe/>, (zadnje posjećeno 30. svibnja 2019.).

¹⁴⁸ Kroz naredno desetljeće Provincija je otvorila 28 novih zajednica, a 12. srpnja 1934. pet sestara zajedno s tadašnjom časnom majkom Teklom Delač otišlo je u Buenos Aires. Iz te zajednice pet godina kasnije osnovana je Provincija Krista Kralja u Argentini. Više u: *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XV., br. 11, 12, studeni-prosinac 1942., str. 128-129. Godine 1942. Družba je brojila 2089 članica. Od toga, Zagrebačka provincija brojila je 1654 sestre u 94 zajednica, Splitska 261 u 21 zajednici, Riječka 116 u sedam zajednica, te Argentinska 58 sestara u 12 zajednica. Više u: *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, Zagreb, god. XVI., br. 1, 2, siječanj-veljača 1943., str. 16.

1. Zagreb

- a. Mlin na Černomercu
- b. Majur na Savi
- c. Ženska kaznionica
- d. Gradska ubožnica
- e. Mirovni dom
- f. Vila Sveti Duh – kuća novicijata
- g. Bolnica sestara milosrdnica
- h. Nadbiskupski konvikt
- i. Bogoslovno sjemenište
- j. Akademska menza
- k. Nadbiskupsko sjemenište
- l. Franjevački konvikt
- m. Konvikt, Demetrova ulica

2. Banja Luka

- a. Škola

3. Bjelovar

- a. Banovinska bolnica

4. Beograd

- a. Nuncijatura
- b. Zabavište
- c. Zarazna bolnica
- d. Konvikt sv. Vinka
- e. Sanatorij Dr. Popovića

5. Brčko

- a. Škola

6. Bugojno

- a. Škola

7. Daruvar
 - a. Škola
8. Derventa
 - a. Škola
 - b. Banovinska bolnica
9. Dolac
 - a. Škola
10. Duga Resa
 - a. Banovinska bolnica
11. Glina
 - a. Banovinska bolnica
12. Gračac
 - a. Banovinska bolnica
13. Gradec
 - a. Škola
14. Ivanec
 - a. Škola
15. Kamnik
 - a. Djecje zabavište
16. Karlovac
 - a. Gradska bolnica
17. Komenda
 - a. Ubožnica
18. Koprivnica
 - a. Gradska bolnica
19. Kovin
 - a. Banovinska bolnica

20. Kraljevica
 - a. Državno lječilište
21. Lovrećina
 - a. Škola
22. Lužnica
 - a. Ekonomija Družbe
23. Malko Trnovo, Bugarska
 - a. Škola
24. Marija Bistrica
 - a. Škola
25. Martinska Ves
 - a. Škola
26. Nova Gradiška
 - a. Banovinska bolnica
 - b. Škola
27. Novi Marof
 - a. Državno lječilište
28. Ogulin
 - a. Banovinska bolnica
29. Oreš, Bugarska
 - a. Zabavište
30. Oriovac
 - a. Škola
31. Osijek
 - a. Banovinska bolnica
 - b. Zabavište
 - c. Gradska ubožnica
 - d. Sanatorij

32. Petrinja
- a. Banovinska bolnica
 - b. Gradska ubožnica
33. Plovdiv, Bugarska,
- a. Bolnica
34. Požega
- a. Škola
 - b. Gradska bolnica
 - c. Nadbiskupski konvikt
35. Praputnjak
- a. Zabavište
36. Prelog
- a. Očna bolnica
37. Prizren
- a. Škola
 - b. Banovinska bolnica
38. Rasinja
- a. Škola
39. Rim
- a. Zavod sv. Jeronima
40. Sarajevo
- a. Škola
 - b. Konvikt Napredak
 - c. Državna bolnica
41. Selce
- a. Dječje oporavilište
42. Senj
- a. Konvikt Ožegović

- 43. Sisak
 - a. Škola
- 44. Skoplje
 - a. Državna bolnica
- 45. Sofija, Bugarska
 - a. Škola
- 46. Stenjevec
 - a. Državna bolnica
- 47. Sušak
 - a. Banovinska bolnica
- 48. Sv. Vid
 - a. Zavod sv. Stanislava
- 49. Travnik
 - a. Škola,
 - b. Banovinska bolnica
- 50. Varaždin
 - a. Gradska bolnica
 - b. Gradska ubožnica
- 51. Vel. Bečkerek
 - a. Banovinska bolnica
- 52. Vel. Bukovac
 - a. Škola
- 53. Vel. Gorica
 - a. Banovinska bolnica
- 54. Vinica
 - a. Škola
- 55. Zemun
 - a. Bolnica sestara milosrdnica

56. Vrata

- a. Ljetovalište

57. Zlarin

- a. Škola

58. Zlatar

- a. Škola

59. Žepče

- a. Škola¹⁴⁹

Splitskoj provinciji pripale su zajednice:

1. Split

- a. Provincijalna kuća, Sirotište
- b. Državna bolnica
- c. Sanatorij Dr. Račića
- d. Zarazna bolnica (Osamica)

2. Dubrovnik

- a. Banovinska bolnica
- b. Biskupsko sjemenište
- c. Domus Christi, pučka kuhinja

3. Jelsa

- a. Dječje zabavište

4. Livno

- a. Škola
- b. Banovinska bolnica

5. Ljubuški

- a. Škola

6. Lokrum

- a. Dječje oporavilište

¹⁴⁹ Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Zagreb, god. V., br. 12, prosinac 1932., str. 141-142.

7. Makarska
 - a. Gradska ubožnica
8. Mostar
 - a. Škola
9. Sinj
 - a. Škola
10. Skadar, Albanija
 - a. Bolnica
11. Šibenik
 - a. Banovinska bolnica
 - b. Biskupsko sjemenište
 - c. Gradska ubožnica
12. Tomislavgrad (Duvno)
 - a. Škola¹⁵⁰

Ovakav pregled zajednica po provincijama jasno opovrgava optužbu iznesenu u zagrebačkim *Novostima* 1933. da je podjela plod »fašističke naročite crkvene politike«, kojom su »dva kraja Jugoslavije uvrštena u tujde teritorije - južnu Srbiju medju Bugarsku i Albaniju, a Dalmacija ima sjedište na (u) Rijeci«.¹⁵¹ Pravnim putem opovrgнута је и теза да је изричица жеља Римског првосвећеника била да »milosrdnice urede за Dalmaciju posebnu provinciju и да је isključe из осталих хрватских, српских и словеначких крајева«, што се повезивало с припремanjем pogodног тла за потpisivanje konkordата између Краљевине Југославије и Свете Столице.¹⁵² Такве optužbe биле су само један у низу покушаја да се »изазове mržња и презир на Družbu«,¹⁵³ чије је djelovanje било под пovećalom javnosti.

Podjelom Družbe na provincije 1932. osam sestarskih zajednica s područja Bosne pripalo je zagrebačkoj provinciji, а splitskoj četiri s područ-

¹⁵⁰ *Naš vjesnik, Družba sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, Zagreb, god. V., br. 12, prosinac 1932., str. 143.*

¹⁵¹ *ADSM, Družba razdijeljena na provincije u »Novostima«, br. 228., 1933.*

¹⁵² O konkordatu više u: Marjan Marino NINČEVIĆ - Filip BRČIĆ, »Diplomatski odnosi Vatikana i Kraljevine Jugoslavije: konkordat iz 1935. godine«, *Nova prisutnost*, Zagreb, god. XIV, br. 2, 2016., str. 299-307.

¹⁵³ *ADSM, Družba razdijeljena na provincije u »Novostima«, br. 228., 1933.*

ja Hercegovine.¹⁵⁴ Tako će ostati sve do 22. kolovoza 1974. godine kad je osnovana Bosansko-hercegovačka provincija sv. Vinka Paulskoga (danас provincija Majke Divne) sa sjedištem u Sarajevu, kojoj je pripalo jedanaest zajednica koje su do tada bile pod upravom Zagrebačke provincije u kojima je djelovala 81 sestra.¹⁵⁵ Odlukom Glavne skupštine 1975. pripojene su joj i filijale na području Hercegovine koje su do tada pripadale Splitskoj provinciji.¹⁵⁶ Brojnost članica Zagrebačke provincije Bezgrješnog Začeća BDM, te njezina rasprostranjenost u 89 zajednica nastojala je sačuvati granice Zagrebačke crkvene pokrajine,¹⁵⁷ sve do 1974. kad je došlo do ponovne reorganizacije unutarnje strukture Družbe sv. Vinka Paulskoga - Zagreb.

Zaključak

Život i rad sestara milosrdnica u vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije (1918.-1941.) obilježen je mukotrpnom borbom da se održe postojeći, ali i otvore novi Družbini projekti na području Bosne i Hercegovine. Suočene s poslijeratnom neimaštinom sestre su se borile vlastitim radom, a nije izostala ni pomoć dobročinitelja. Tako su nastojale obnoviti školske prostore koje su tijekom Prvog svjetskog rata bile iznajmljene u druge svrhe i ponovno započeti s održavanjem nastave. Ubrzo se sestarska djelatnost proširila i na zdravstveno-socijalno polje te su započele djelovanje u bolnicama u Sarajevu (1919.), Travniku i Livnu (1928.), Derventi (1929.), Stocu (1936.), Brčkom (1939.), Banja Luci (1934.), Tuzli (1941.) i Kreki kraj Tuzle (1943.). Otvaranjem novih zajednica povećavao se i broj sestara, koje su djelovale u Bosni i Hercegovini. Prema arhivskoj građi koja se odnosi na ovo razdoblje zamjetno je da su se obilježavale obljetnice djelovanja i važniji jubileji na razini Družbe sestara milosrdnica ili biskupija u kojima su sestre djelovale. Prilagođavajući se potrebama vremena, otvara-

¹⁵⁴ Banja Luka, Brčko, Bugojno, Derventa, Dolac, Sarajevo, Travnik i Žepče

¹⁵⁵ Crkva svetog Vinka u Sarajevu, samostan u Sarajevu, Iliđi, Derventi, Banjoj Luci i Tesliću te župe u Olovu, Potočanima, Radunicama, Kruševu, Rašeljkama i Brčkom.; ADSM, *Odluka o osnutku Provincije sv. Vinka Paulskoga*, br. 382., 1974.; Arhiv Sarajevske provincije Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga (dalje: ASPDSM), *Odluka o osnutku Provincije sv. Vinka Paulskoga*, br.1., 1974.

¹⁵⁶ Trebinje - medicinski centar, te župe Stolac, Vir i Livno s oko 19 sestara.

¹⁵⁷ U tu pokrajinu ušle su, osim Zagrebačke nadbiskupije, Bosansko-đakovačka i Srijemska biskupija, Križevačka biskupija te Senjsko-modruška biskupija, u: <http://www.zg-nadbiskupija.hr/mobile.aspx?id=6909> (24. V. 2019.); Josip KAJINIC, »Komparativna analiza prostorne organizacije Katoličke Crkve na hrvatskoj obali Jadrana. Promjene nakon Drugoga svjetskog rata te perspektive buduće reorganizacije«, *Geoadria*, Zadar, god. 21., br. 2, 2016., str. 191. (183-209.)

le su nove škole, što je zahtijevalo obnovu i dogradnju postojećih školskih prostorija ili proširivanje i kupnju novih. Škole sestara milosrdnica bile su uskladene sa zakonskim odredbama, a nastava se održavala po službenim postojećim planovima i programima.

Proslavom 175. obljetnice dolaska sestara milosrdnica u Zagreb (1845.-2020.), otvorena je 5. rujna 2019. godina priprema za obljetničko slavlje. Istodobno se spominje i 45. obljetnica osnutka Provincije Majke Divne sa sjedištem u Sarajevu, kao neposredna priprava za obilježavanje 150. jubilarne obljetnice dolaska sestara milosrdnica u Sarajevo (1871.-2021.). Obljetnice i jubileji govore o višestoljetnoj čvrstoj opredijeljenosti sestara za svoje zvanje i svjedočenje karizme sv. Vinka Paulskoga i sv. Lujze de Marillac. Milosrdničko služenje Bogu u najpotrebnijima tijekom Družbine povijesti, izlazak je na periferije u darovanom nam vremenu.

s. Janjka Mazić, MVZ

Poziv na svetost u kontekstu Papinih riječi »Gledati i djelovati s milosrđem, eto to je svetost!« (GE, br. 82)

prethodno priopćenje

Na svetkovinu svetog Josipa, 19. ožujka 2018. godine, objavio je papa Franjo pobudnicu o pozivu na svetost, *Gaudete et exultate*. U trećem poglavlju pobudnice, Papa predstavlja opći poziv na svetost govorom o blaženstvima. Blaženstva pred nas stavlju lice Isusa Krista, čiji smo odraz pozvani biti u svakodnevnom životu i radu. Pozivajući se na četvrto blaženstvo, tema ovog izlaganja ima za cilj promišljati o pozivu na svetost, konkretnom ostvarivanju svetosti u redovničkom životu i sveukupnom poslanju Crkve. U tom kontekstu težnja je ovog promišljanja promatrati svetost iz teološko-pastoralne perspektive kroz prizmu milosrđa te ukazati na mogućnosti ostvarivanja svetosti života u suvremenom svijetu. Tako promatrana svetost polazi od objave Božjeg milosrđa, od osobe Isusa Krista u kojoj su blaženstva na najizvrsniji način ostvarena, te od navještaja milosrđa kao poziva na susret s Bogom koji izvodi promjenu.

Uvod

Drugi vatikanski koncil u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* progovara o općem pozivu na svetost koji se odnosi na sve krštenike. Želeći naglasiti da su svi vjernici u Crkvi pozvani na svetost, Konstitucija ističe: »Gospodin Isus, božanski učitelj i uzor svake savršenosti, svim je svojim učenicima i svakome pojedinome bilo kojega životnog stanja propovijedao svetost života, čiji je on sam početnik i dovršitelj: »Budite, dakle, savršeni kao što je savršen i Otac vaš nebeski« (Mt 5,48)... Da bi postigli tu svetost, vjernici neka ulažu sile koje su primili prema mjeri Kristova dara da se – idući njegovim stopama i suočili s njegovoj slici te vršeći u svemu Očevu volju – svom dušom posvete Božjoj slavi i služenju bližnjemu. Tako će se svetost Božjega naroda razrasti u obilne plodove,

kao što to u povijesti Crkve sjajno pokazuju životi tolikih svetaca.¹ To će reći da je svetost najdublja i najljepša istina Crkve na koju je pozvan svaki krštenik u težnji da bude svet i bez mane (usp. Ef 1,4). Moglo bi se reći da je to bila i velika težnja pape Franje kad je objavio apostolsku pobudnicu o pozivu na svetost u suvremenom svijetu.

Opći poziv na svetost, prema trećem poglavljju *Gaudete et exultate*, papa Franjo predstavlja kroz govor o blaženstvima podsjećajući na svako pojedino blaženstvo kako ih prenosi sveti Matej u svome evanđelju (usp. Mt 5,3-12). U poslanju Crkve svi su udovi Kristova Tijela pozvani na svetost svjedočenjem ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Svetost nije povlastica malog broja odabranih ili povlaštenih vjernika. U tom smislu prisutnost posvećenoga života i evandeosko obilježje njegova svjedočenja nije izolirana stvarnost nego se tiče čitave Crkve. Stoga Ivan Pavao II., u postsinodalnoj pobudnici o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu, poziva posvećene osobe na promicanje svetosti: »Činjenica da su svi pozvani da postanu sveti može samo još više poticati one koji, po samom svom životnom izboru, imaju poslanje da na to podsjećaju druge.«² U tom kontekstu, posvećeni život koji se »stavlja u samo srce Crkve kao odlučujući čimbenik njezina poslanja«³ ima prvenstveno poziv svjedočiti Božje milosrđe, a konkretnim ostvarivanjem milosrđa ukazivati na put svetosti u svakodnevnom životu te, prema tome, sudjelovati i u obnovi društva.

1. Milosrđe u korijenu Božjeg pristupa čovjeku

U vremenu krize vrednota, poljuljanih moralnih načela, različitih ponuda i sukoba svjetonazora, konkretno djelovanje Crkve ne može se odvojiti od Isusova poziva na svetost. Prema Papinim riječima poziv na svetost ne može se zadovoljiti osrednjim, mlakim ili razvodnjenim životom.⁴ Prisutnost Crkve kao i navještaj evanđelja ostvaruje se na različite načine u različitim prigodama »no, temeljna oznaka tog navještaja, čija bi prednost bila u njegovu konkretnom ostvarivanju, upravo je ukazivanje na Božje milosrđe i njegova

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 40, *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: LG)

² IVAN PAVAO II., *Vita consecrata – Posvećeni život. Postsinodalna apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu* (25. III. 1996.), Zagreb, 1996., br. 39 (dalje: VC)

³ VC, br. 3

⁴ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exultate – Radujte se i kličite. Apostolska pobudnica o pozivu na svetost u suvremenom svijetu* (22. II. 2018.), Zagreb, 2018., br. 1 (dalje: GE)

aktualizacija«⁵ u sveukupnom djelovanju Crkve. Da bi Crkva mogla ispravno usmjeravati svoje djelovanje, suočavajući se s novim izazovima glede današnjeg svjetonazora, potrebno je slijediti evanđeosku poruku koja je jasna, ali i zahtjevna. Za djelatno prenošenje te poruke u konkretni život, Crkva je pozvana upućivati na Božje milosrđe, ukazivati na to živo srce evanđelja⁶ te usmjeravati društvenu zbilju prema stvarnosti milosrđa. Crkva je pozvana naviještati Boga koji je *bogat milosrđem* (Ef 2,4) i svijetu prenositi Božju ljubav, koju je na konačan način Bog objavio po svome Sinu. Milosrđe se, dakle, nalazi u korijenu Božjeg pristupa čovjeku.

Iako postoji rašireno mišljenje da je Bog Staroga zavjeta osvetnik, a Bog Novoga zavjeta milosrdan, u Starom i Novom zavjetu gotovo podjednako je zastupljen govor o Božjem milosrđu. Jer, kako to ističe i kardinal Walter Kasper, oba zavjeta svjedoče o istom Bogu.⁷ Značenje koje Božjemu milosrđu pripada u biblijskom svjedočanstvu može se vidjeti jedino iz cjeline biblijske povijesti spasenja. U Starom zavjetu Božje milosrđe bilo je poznato židovskom narodu po objavi koju je primio kao izabrani narod. U tom kontekstu, zajednička pripadnost Božjeg milosrđa i svetosti od iznimne je važnosti. Božja je svetost njegova radikalna različitost u odnosu na profano, a po njoj pokazuje milosrđe i svoju veličinu. Na to upućuje i semitska riječ »svet« (qadoš) koja dolazi od korijena sa značenjem »odsjeći« ili »odvojiti«. Prema *Rječniku biblijske teologije* sveto je ono što je izuzeto iz svakodnevne uporabe, odijeljeno od profanoga.⁸ U Novom zavjetu, Isus svojom riječju, svojim djelima i cijelom svojom osobom, objavljuje ljudima Božje milosrđe.⁹ Isusovo evanđelje je evanđelje o Očevu milosrđu. Neraskidiva povezanost svetosti i milosrđa u Novom zavjetu prepoznaće se na mjestu na kojem Isus govori o ljubavi prema neprijateljima. Prenoseći Isusove riječi, evanđelist Luka govori o Božjem milosrđu: »Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan« (Lk 6,36), a evanđelist Matej govori o Božjoj savršenosti: »Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski« (Mt 5,48).

⁵ Nikola VRANJEŠ, »Milosrđe kao temeljni element svakog navještaja«, *Bogoslovska smotra*, god. 86, br. 3, Zagreb, 2016., str. 687.

⁶ Usp. PAPA FRANJO, *Misericordiae vultus – Lice milosrđa. Bula najave izvanrednog jubileja milosrđa* (11. IV. 2015.), Zagreb, 2015., br. 12 (dalje: MV)

⁷ Usp. Walter KASPER, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskoga života*, Zagreb, 2015., str. 62.

⁸ Usp. Jean de FRAINE, Svet, u: *Rječnik biblijske teologije*, X. Leon-Dufour (ur.), Zagreb, 1993., str. 1312-1313.

⁹ Usp. MV, br. 1

Razumijevanje milosrđa u određenom smislu predstavlja očitovanje milosti, vezano uz djela i govor. Bog u svojoj sućutnosti i svojem milosrđu pokazuje svoju svetost i veličinu,¹⁰ a navještaj i aktualizacija milosrđa u svakodnevnom životu mali je odraz Božje savršenosti. Stoga bi svaki oblik kršćanskog djelovanja u sebi trebao nositi poruku svetosti i milosrđa nebeskog Oca. Upravo to poručuje i papa Franjo u zaključku razmišljanja o četvrtom blaženstvu: »Gledati i djelovati s milosrđem – eto to je svetost!«¹¹ Za osobe koje su izabrale poseban put nasljedovanja Krista, gledati i djelovati s milosrđem znači gledati u Krista i učiti od Njega koji je živio i u sebi ostvario blaženstva. U nastavku, s obzirom na temu izlaganja, pobliže se zaustavljamo na Kristovu milosrdnom pogledu i njegovu djelovanju imajući u prvom redu pred očima značenje i poruku Isusova djelovanja za življjenje svetosti.

2. Gledati s milosrđem

2.1. Kristovo poslanje u službi milosrđa

Uzor i izvor naviještanja i aktualiziranja milosrđa crpimo iz Božjeg milosrđa koje se na savršen i konačan način prema čovjeku očitovalo u Isusu Kristu – savršenom licu milosrdnog Boga. Po Isusu, njegovu utjelovljenju, muci i uskrsnuću, milosrđe je postalo živo, vidljivo i dosegnulo svoj vrhunac.¹² Iz evanđelja se jasno otkriva Kristovo poslanje koje je u službi milosrđa. Zemaljski Isusov život prate brojna djela koja svjedoče o Božjem milosrđu. Sinoptička evanđelja izvješćuju da Isus nakon krštenja na Jordanu dolazi u Galileju i započinje javno djelovanje. U nastupnom govoru što ga je održao u Kafarnaumu, Isus najavljuje blizinu kraljevstva Božjega i poziva na obraćenje. Razvidno je iz konteksta Matejeva i Markova evanđelja, da pod nastupom Božjeg kraljevstva Isus misli milosnu naklonost Božju po njegovu propovijedanju i liječenju. Upravo zato svi su pozvani obratiti se i ostvarivati ono novo što Bog po Isusu svima nudi (Mk 1,14-15; Mt 4,12-17).¹³

Isusov nastup u nazaretskoj sinagogi i pozivanje na Izajino proroštvo, evanđelist Luka promatra kao Isusovo programatsko predstavljanje svojim sugrađanima. Poput proroka Isus se osjeća opunomoćenim i zaduženim

¹⁰ Usp. Walter KASPER, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskoga života* str. 74.

¹¹ GE, br. 82

¹² Usp. MV, br. 1

¹³ Usp. Mato ZOVKIĆ, »Isusovo poslanje siromasima, bolesnima i potlačenima (Lk 4,16-30)«, *Crkva u svijetu*, god. 34, br. 3, Zagreb, 1999., str. 300.

djelovati među siromasima, bolesnima i potlačenima. Mesijanski prorok, kojega je navijestio Izaija, ima poslanje donositi radosnu vijest. Pozivajući se na Izajino proroštvo, Isus povezuje milosrđe s navještajem evanđelja i sebe predstavlja kao pomazanika Gospodnjeg. Ivanovim učenicima koji su ga došli tražiti, Isus odgovara neka jave Ivanu što su vidjeli i čuli: »Slijepi progledaju, hromi hode, gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvi ustaju, siromasima se navješće evanđelje« (Lk 7,22). Događaj Isusova javnog nastupa u nazaretskoj sinagogi označio je posve jasno da je Isusovo poslanje u službi milosrđa. Isus, kao Božji pomazanik, s naklonošću prema bolesnima i nevoljnima, u susretima sa siromasima i odbačenima, očituje Božju dobrotu i milosrđe. Siromasi i odbačeni iz zajednice, kako društvene tako i religiozne, bolesnici i opterećeni grijesima, po Isusovu poslanju i njegovu milosrđu postaju prijatelji Božji. U susretu s onima koji trpe zbog društvene nepravde i grijeha Isus djeluje snagom koju ima od Oca. Drugim riječima, u Kristovu djelovanju otkrivamo pogled ispunjen milosrđem, koji objavljuje Boga milosrđa. Taj se pogled primjećuje u susretu s patnjom, nepravdom, siromaštvom i drugim nevoljama koje prate čovjekovu ograničenost i krhkost. U Isusovim susretima s ljudima u središtu je čovjek kojemu je potrebna Božja ljubav. Upravo način – kako to ističe Ivan Pavao II. u enciklici o Božjem milosrđu – i opseg u kojem se ljubav očituje, biblijskim jezikom naziva se milosrđe.¹⁴

Ganuće, smilovanje i pogled samo su neke Isusove geste u susretu s bolesnicima, a one snažno svjedoče objavu Božjeg milosrđa. Evanđeoski odломak Matejeva evanđelja o dva jerihonska slijepca (Mt 20,29-34) navodi: »Isus se ganut dotače njihovih očiju i oni odmah progledaše« (Mt 20,34). Prigodom ozdravljenja gubavca (Mk 1,40-45) evanđelist Marko bilježi: »Isus ganut pruži ruku, dotače ga se...« (Mk 1,41). Na drugom mjestu, isti evanđelist opisujući ozdravljenje (Mk 5,1-20), prenosi Isusove riječi upućene opsjednutom Gerazencu: »Pođi svojima pa javi što ti je učinio Gospodin, kako ti se smilovao« (Mk 5,19). Osim Isusova ganuća i smilovanja što ga pokazuje u susretu s bolesnicima, u ozdravljenjima se uočava Isusova osjetljivost kojom u svojoj blizini primjećuje prisutnost bolesnika. Tako Luka bilježi ozdravljenje zgrbljene žene u subotu (Lk 13,10-17) te naglašava Isusovu inicijativu riječima: »Kad je Isus opazi, dozva je...« (Lk 13,12). Istu inicijativu apostol Ivan kod opisa ozdravljenja uzetoga (Iv 5,1-18):

¹⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia – Bogat milosrđem. Enciklika o Božjem milosrđu* (30. XI. 1980.), Zagreb, 1994., br. 3 (dalje: DM)

»Kad ga Isus opazi gdje leži i kada dozna da je već dugo u tome stanju, kaže mu: ‘Želiš li ozdraviti?’« (Iv 15,6). Kod ozdravljenja slijepca od rođenja (Iv 9,1-41) zapažajući gestu Ivan bilježi: »Prolazeći ugleda čovjeka....« (Iv 9,1). Isus se ne zaustavlja samo na susretu i ozdravljenju, već svjestan bolesnikove ograničenosti, iskazanim milosrđem omogućuje ozdravljenom sudjelovati u životu zajednice. Isusova blizina ozdravlja život, a čovjekovo prihvaćanje njegove blizine rađa novi odnos prema Bogu. Svojim postupcima i činima Isus objavljuje Boga, koji je bogat milosrđem i tu zbilju Krist čini više dohvatljivom od predmeta naučavanja. „*Ponazočiti Oca kao ljubav i milosrde*“, u Kristovoj je svijesti, osnovni dokaz pravovaljanosti njegova poslanja Mesije; to nam potvrđuju riječi izgovorene najprije u nazaretskoj sinagogi, a zatim pred svojim učenicima i izaslanicima Ivana Krstitelja.«¹⁵

2.2. Prispodoba o milosrdnom Ocu – poruka o svetosti, pravednosti i milosrđu

Prikazom Isusova poslanja jasno je da Isus u svom djelovanju ne govori o milosrđu na apstraktan način. U svom mesijanskom djelovanju Isus se neprestano približavao svijetu ljudske patnje,¹⁶ pokazivao suosjećanje i potresenost (Mt 9,35-36). Također, u želji da približi Božje milosrđe, Isus mnoštvu pripovijeda prispodobe. U tom kontekstu, osobito se ističe Lukin evanđeoski spis donoseći osam Isusovih prispodoba koje, s različitim motrišta, obrađuju temu milosrđa.¹⁷ Poruku o Očevu milosrđu Isus tako čini dohvatljivom i opipljivom, a općeniti ključ pristupa prispodobi o milosrđu poticaj je da se bude milosrdan kao što je milosrdan nebeski Otac.

Prispodobom o milosrdnom Ocu (Lk 15,11-32) Isus reagira na mrmljanje pismoznanaca i farizeja koji, zbog toga što se druži s grješnicima i s njima sjeda za stol, drže da se Isus ogrješuje o pravednost propisanu zakonom. Iako se u prispodobi ne pojavljuju riječi pravednost i milosrđe, Isus želi uka-

¹⁵ DM, br. 3

¹⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris – Spasonosno trpljenje. Apostolsko pismo o kršćanskom smislu trpljenja* (11. II. 1985.), Zagreb, 1985., br. 16 (dalje: SD)

¹⁷ »Lukino evanđelje nazvano i *Evanđelje milosrđa*, pripovijeda otajstvo Isusova života izabirući milosrđe kao nit vodilju. U Lukinu evanđeoskom spisu ima osam Isusovih prispodoba koje, s različitim motrišta, obrađuju temu milosrđa. Čak sedam od njih ispripovjedio je na svome putu prema Jeruzalemu (usp. Lk 9, 51 – 19, 46). Budući da je veliko putovanje u Evanđelju po Luki više nutarnje nego tjelesno, tako rašireno ponavljanje teme milosrđa je namjerno.« Ivan ŠAŠKO, »Prispodoba o milosrdnome ocu. Prema adventskome ključu čitanja«, Živo vrelo, 12/2015., dostupno online URL: <http://www.hilp.hr/jubilej-milosrda-teoloska-razmisljanja/prispodoba-o-milosrdnome-ocu-713.html> (5. kolovoza 2019.).

zati na pravednost Oca nebeskoga ističući temu plaće i nagrade, koja se odnosi na temeljna ljudska prava.¹⁸ Tako se u opisu situacije, koja se odvija između sina i oca, između očeve ljubavi i sinovljeve izgubljenosti, otkrivaju pitanja koja se mogu staviti u kontekst obiteljskih odnosa, u odnos između oca i sina kao i odnos sinovskog prava i očeve pravednosti. Očevu baštinu, koja sinu po pravu pripada, sin je raskalašenim životom spiskao. Lagodnim životom izgubio je svoja sinovska prava i više ne može od oca tražiti ono što mu pripada po pravednosti.¹⁹ Istodobno, otac se u svom bezgraničnom milosrđu odriče svog zakonskog prava, koje mu omogućuje da raspolaže materijalnim dobrima dok je živ. Prispodobom Isus želi približiti Božje milosrde izraženo pretjeranom ljubavlju oca koji napušta svoj položaj očinstva da bi sinu, kojemu se gubi svaki trag, vratio dostojanstvo.

Drama koja se odvija u Isusovu pripovijedanju, nakon prizora rasipničkog načina života mlađeg sina, u središte vraća oca. Geste oca, Ivan Šaško opisuje kao mogućih Deset zapovijedi milosrđa.²⁰ Otac pogledom već iz daleka uočava sina, osjeća ganuće, trči sinu ususret, baca se u zagrljav sinu, daje mu poljubac, prekida sina u riječima prije izrečene molbe da bude primljen među najamnike, za sina traži najljepšu odjeću, zahtijeva prsten i sandale, naređuje slavlje, raduje se i priređuje gozbu. Prije susreta s ocem sinovljevo stanje je bilo bijedno. Uspio je naći neko sklonište i nešto što je samo izgledalo kao posao. Sin bogata i ugledna čovjeka toliko je nisko pao, postao je bijednik. Postao je toliko jadan da ga se moglo prispodobiti nečistim životinjama o kojima se brinuo, no po očevim gestama milosrđa ponovno postaje sin. Bezgranično očevo milosrde istaknuto je kao središte prispodobe. Očevim milosrdem, sin je oživljen i vraćeno mu je dostojanstvo. Očevo milosrde izraženo jednom od gesta milosrđa kasnije dolazi i do starijega sina te Isus tako ističe milosrđe što ga otac iskazuje prema obojici sinova. Važno je primijetiti da otac, nakon što je pogledom uočio mlađeg sina i krenuo mu ususret, izricanjem geste milosrđa ne ošteće starijeg sina. Očevo preobilje milosrđa prema sinovima ne dopušta da ih čeka negdje za stolom u kući ili u nekoj dvorani za prijem kako bi im predbacio neprimjerno ponašanje. U Očevu činjenju nema ništa suvišnog, jer Bog bezuvjetno ljubi. Božje milosrđe nadilazi svaku mjeru. To je slika Boga milosrđa koji ne pravi razlike među ljudima nego prihvata svakog čovjeka.

¹⁸ Usp. Ivan ŠAŠKO, »Prispodoba o milosrdnome ocu«, dostupno online URL: <http://www.hilp.hr/jubilej-milosrda/teoloska-razmisljanja/prispodoba-o-milosrdnome-ocu-713.html> (5. kolovoza. 2019.)

¹⁹ Usp. W. KASPER, *Milosrde*, Zagreb, 2015., str. 93-94.

²⁰ Usp. Ivan ŠAŠKO, »Prispodoba o milosrdnome ocu«, dostupno online URL: <http://www.hilp.hr/jubilej-milosrda/teoloska-razmisljanja/prispodoba-o-milosrdnome-ocu-713.html> (5. kolovoza. 2019.)

Ova prispodoba pomaže u prepoznavanju Očeva milosrđa i pročišćavanju slike o Bogu. Upravo po ispravnoj slici o Bogu i u njezinu svjetlu pročišćava se slika o čovjeku te prepoznaće put promatranja svake osobe i vrednovanja njezina dostojanstva. Kardinal Kasper posebno ističe dostojanstvo sina u Isusovoj prispodobi: »Očevo milosrđe nadilazi svaku očekivanu mjeru. Ono se ne ravna pravednom raspodjelom objektivnih dobara, nego sinovim dostojanstvom. Ono je mjerilo njegove ljubavi.«²¹ Budući da Očeva radost nema mjere, gestom slavlja otac želi sinovima uputiti poruku da bratska ljubav povećava sposobnost za radost i to radost koja se dijeli i sudjeluje u dobru drugoga. Ako osoba nije sposobna sudjelovati u radosti drugih već se samo usredotočuje na vlastite potrebe, sama sebe osuđuje na život s malo radosti. Poruka prispodobe o milosrdnom Ocu iznosi na vidjelo pravednost, milosrđe i radost kojima treba biti prožeto sveukupno djelovanje Crkve. Svakodnevno djelovanje nudi mnoštvo prigoda za nasljedovanje Božjeg milosrđa a time i ostvarivanje svetosti u suvremenom svijetu. U tom kontekstu, Mladen Parlov ističe da »iskustvo grijeha i pada može, po Božjem praštanju i milosrđu, istodobno postati i iskustvo rasta i sazrijevanja u svetosti, jer je ona ponajprije Božje djelo u nama. A Bog, naš dobri nebeski Otac, želi naše posvećenje i spasenje.«²² Drugim riječima, na putu svetosti važno je ne zau staviti se, ne stati, nego korak po korak ići naprijed.

3. Djelovati s milosrđem

3.1. Poziv biti milosrdan kao naš nebeski Otac

Milosni dar Boga Oca kao poziv na nasljedovanje Isusa Krista traži odgovor, suradnju i zalaganje. Božji poziv upućen pojedincu u sebi može nositi trostrukost odgovora: najprije odgovor na sam poziv, zatim naviještanje i radost života te zalaganje ostvareno svjedočenjem milosrđa. Posvećeni je život u svom korijenu izraz prisutnosti uskrsloga Gospodina, gotovo neka vrsta evanđelja i rječit izraz nazočnosti uskrsloga Gospodina u povijesti.²³ Poziv na nasljedovanje Krista posebnim posvećenjem dar je svakoj pojedinoj osobi, kako to ističe i Ivan Pavao II. u *Vita consecrata*: »Gospodin Isus

²¹ Walter KASPER, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskoga života*, Zagreb, 2015., str. 94.

²² Mladen PARLOV, »Poziv na svetost«, *Crkva u svijetu*, god. 53, br. 2, Zagreb, 2018., str. 168.

²³ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Ponovno krenuti od Krista. Obnovljena zauzetost posvećenog života u trećem tisućljeću* (16. V. 2002.), Rim – Zagreb, 2002., br. 2

je u svom zemaljskom životu pozvao one koje je htio, da bi ih držao uza se i formirao da žive prema njegovu primjeru za Oca i za poslanje koje su primili od Njega (usp. Mk 3,13-15). Tako je on započeo onu novu obitelj kojoj bi tijekom stoljeća trebali pripadati oni koji budu spremni vršiti Božju volju.«²⁴ One koje Bog poziva da ga naslijeduju posvećeni su i poslani u svijet da osobnim svjedočanstvom uprisutnjuju Krista u svijetu.²⁵ U korijenu redovničkog poziva jest suobličavanje Kristu kako bi ga se učinilo nazočnim i djelujućim u svijetu za spasenje ljudi. Štoviše »sam posvećeni život, pod djelovanjem Duha Svetoga, koji je u početku svakoga zvanja i svake karizme, postaje poslanje kao što je to bio cijeli Isusov život.«²⁶

U ostvarivanju Isusova poziva na nasljedovanje redovnici i redovnice pozvani su svoje darivanje živjeti s radošću. Radosno življenje jedna je od temeljnih karakteristika kršćanskog života i života posvećena navještaju evanđelja. U tom kontekstu papa Franjo poziva sve kršćane da ne budu navjestitelji evanđelja trajno žalosna lica, već da prenose evanđelje i radost vjere životom koji odsijeva žarom primljenim od uskrslog Gospodina.²⁷ Put djelovanja s milosrđem, kao što Isus poručuje u prispopodobi o milosrdnom Ocu, prati radost. Milosrđe i radost neodvojivi su na putu nasljedovanja Krista, a ostvaruju se radosnim življenjem u zajedništvu i oduševljenju koje se izražava milosrdnim zalaganjem za bližnjega. Radost je u korijenu svakog navještaja i vrlina koja treba resiti one koji su pozvani naviještati evanđelje čovjeku suvremenog doba. Uz radost, papa Franjo ističe i poticajnost, vitalnost te skladnu cjeleovitost kao nužne karakteristike koje trebaju pratiti navještaj.²⁸ Iz rečenoga proizlazi da istinska radost i slavlje, istaknuti i u Isusovoj prispopodobi o milosrdnom Ocu koji povratak sina kući dočekuje s radošću, postaju program svakodnevnog svjedočanstva Božjeg milosrđa. Za Bogu posvećene osobe koje su se odlučile živjeti evanđeoskim životom, svjedočenje Božjeg milosrđa postaje sudjelovanje u Kristovu poslanju i epifanija Božje ljubavi u svijetu.

Biti milosrdan kao što je Otac naš nebeski upućuje na darivanje potrebnima koje se, prema vlastitoj karizmi i sadašnjem trenutku povijesti, odje-

²⁴ VC, br. 41

²⁵ Usp. VC, br. 72

²⁶ VC, br. 72

²⁷ Usp. PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost Evandelja – Apostolska pobudnica o navještaju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 10 (dalje: EG)

²⁸ Usp. EG, br. 165

lotvoruje na različite načine: u susretu s bolesnicima, starijim i nemoćnim osobama, djeci, siromasima, onima na rubu društva, u susretu s današnjim obiteljima kao i u susretu s članovima naših zajednica. Da bi naše djelovanje bilo odraz svetosti, ono treba biti vođeno u svjetlu istine primljene od Boga. Pozvani smo uvijek iznova otkrivati pravo lice milosrđa, milosrđe Boga Oca objavljeno u Isusu Kristu. Isus Krist ne tumači milosrđe samo u slikama i prispodobama, već nadasve uosobljuje milosrđe. Sveti papa Ivan Pavao II. to ističe sljedećim riječima: »U Kristu objavljeni, istina o Bogu *Ocu milosrđa* omogućuje nam da ga *vidimo* osobito blizu čovjeku, nadasve kad on trpi, kad je ugrožen u samom korijenu svoga bivovanja i svoga dostojanstva.«²⁹ Drugim riječima, da bi naš poziv i odaziv, život i djelovanje bilo autentično ono mora odražavati milosrdno i sućutno lice Isusa iz Nazareta po kojem je milosrđe postalo živo, vidljivo te doseglo svoj vrhunac.³⁰ Može se reći da konkretno naviješteno i djelima posvjedočeno milosrđe čini temeljnu oznaku redovničkog djelovanja i tako pridonosi autentičnosti djelovanja same Crkve. U kontekstu ove teme, promatranja svetosti kroz prizmu milosrđa, u nastavku izdvajamo dvije značajke i odrednice koje usmjeravaju današnje redovničko djelovanje prema svetosti: naviještanje i aktualiziranje milosrđa te način djelovanja koji promiče evanđelje života u poštovanju ljudske osobe.

3.2. Naviještanje i aktualiziranje milosrđa

Društveno-političke prilike i određena upitna moralna stajališta, ljudi na margini društva, obespravljeni i siromašni poziv su posvećenim osobama da ljudima suvremenog svijeta progovore na razumljiv i konkretan način. Tako način govora nalazimo u samom načinu poslanja Crkve koje se potvrđuje uvjerenim naviještanjem milosrđa što je njezin prvi zadatak. Potrebno je, dakle, razvijati pristup ljudima i način pastoralnog djelovanja putem djela milosrđa, koja postaju jezik navještaja u životu i djelovanju Crkve.

Naviještanje i konkretno aktualiziranje milosrđa prepostavlja ponajprije iskustvo susreta s Bogom. To iskustvo sinovskog odnosa s Ocem rađa izobrazbom srca koje će biti spremno otvoriti se drugome u sebedarnoj ljubavi. U svijetu interesa i mentalitetu gdje se sve naplaćuje, za ublažavanje tjelesne i moralne patnje u vrtlogu životne svakodnevice i raznih obeshrabrenja, redovnici i redovnice su nositelji Božjeg milosrđa po ljubavi, koja služi i srcu

²⁹ DM, br. 2

³⁰ Usp. MV, br. 1

koje vidi »gdje je potrebna ljubav i djeluje u skladu s time.«³¹ Djelovanje i ljubav prema potrebnima s nakanom milosrdnog zalaganja, kako je govorio sveti Vinko Paulski, »ne smije biti samo osjećajna nego i djelotvorna.«³² Djelovanje prema vlastitoj karizmi danas zahtijeva prepoznavanje redovnika i redovnica kao nositelja praktične, konkretnе i efektivne ljubavi. Ljubav treba učiniti vidljivom i opipljivom, jer ona je »po samoj svojoj naravi konkretni život: to su namjere, stavovi, vladanja koja se pokazuju u svakodnevnoj ljubavi.«³³ Naglašavanjem važnosti naviještanja praktičnog milosrđa i svjedočenja konkretnе evanđeoske ljubavi prema uzoru na Isusa Krista i njegove riječi: »Jer ogladjnjeh i dadoste mi jesti; ožednjeh i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaognuste me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni« (Mt 25,35-36). Dakle, brigom i odgovornošću za povjerenе ljude, naviješta se svijetu Boga koji je ljubav (usp. 1 Iv 4,16). Tek po blizini u ljudskoj patnji i konstantnom iskazivanju samlosti djelovanje može postati odraz savršenosti i ljubavi nebeskog Oca. Milosrđe, kao očitovanje Božje ljubavi i Božje milosti, podrazumijeva konkretnu stvarnost kojom Bog objavljuje svoju ljubav i privrženost prema čovjeku. A svetost je upravo to: nasljedovanje Krista – trpećega, poniženoga i privrženog svome poslanju.

3.3. Kultura života

Druga značajna odrednica, koja usmjeruje redovničko djelovanje prema svetosti i čini ga prepoznatljivim u današnjoj kulturi, očituje milosrđe u promicanju kulture života. Djelovanje u službi zaštite čovjekova života i njegova dostojanstva vodi i podržava zakon ljubavi objavljen po Božjem Sinu, koji je postao čovjekom i umirući dao život svijetu.³⁴ Današnje društvene prilike zahtijevaju primjere služenja koji će u korijenu sadržavati sveobuhvatnu kulturu života. To posebno dolazi do izražaja u vremenima koja traže hrabrost i oblike djelovanja, koji će biti u službi osobama pogodenima raznovrsnim oblicima siromaštva, koji će promicati važnost očuvanja dostojanstva nemoćnih, starijih i teško bolesnih osoba, koji će razvijati palijativnu skrb s poštovanjem dostojanstva umirućeg čovjeka itd. No,

³¹ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav. Enciklika o kršćanskoj ljubavi* (25. XII. 2005.), Zagreb, 2006., br. 31 (dalje: DC)

³² Marta SILVESTER, *U službi siromaha – sv. Vinko Paulski*, Zagreb, 1999., str. 33.

³³ MV, br. 9

³⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae – Evandelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života* (25. III. 1995.), Zagreb, 1995., br. 79 (dalje: EV)

primijetit ćemo da ništa manje nisu bila zahtjevna povijesna razdoblja u kojima susrećemo pojedince, koji su svojim nesebičnim djelovanjem dali doprinos upravo tom segmentu djelovanja. Svece, prema njihovim djelima, možemo smatrati istinskim promicateljima kulture života. Svjedočanstvo takvog života susrećemo u osobi svetog Vinka Paulskoga, koji ne poznaje sintagmu *kultura života*, ali njegovi postupci svjedoče o promicanju kulture života. Bez obzira na tadašnje političke, ideološke i vjerske prilike, približavajući se bolesnicima, ostavljenoj djeci, starima i nemoćнима, Vinko je u povijesti ostavio primjer čovjeka duboko svjesna sveobuhvatne kulture života.³⁵ Priznati dostojanstvo čovjeka u temelju je svakog poziva koji uključuje služenje na dobrobit cijelovitog čovjeka. Briga za čovjeka po uzoru na našeg Gospodina, božanskog liječnika i iscjelitelja tijela, duha i duše, poziv je koji papa Franjo ubraja u izazove ostvarivanja svetosti. Iz gore navedenih Isusovih ozdravljenja lako je uočljivo da su za Isusa život i zdravlje velike vrijednosti, a one same po sebi zahtijevaju brigu i zaštitu.

Svaka osoba koja se odluči na djela milosrdne ljubavi, nastavljujući Isusovo djelo, pozvana je na pozornost prema kulturi života. Pozvani smo biti nositelji kulture života, a djelovanje nositelja kulture života podrazumijeva zaštitu života i obranu dostojanstva svake osobe. Jedino svjedočenjem Božje dobrote moguće je staviti se u obranu dostojanstva života. Potrebno je ovdje svratiti pozornost na jednu opasnost koje se treba čuvati. Kad se milosrđe počne vrjednovati našim ljudskim kategorijama dolazi do isticanja odnosa nejednakosti između onoga tko iskazuje milosrđe i onoga tko ga prima. Poslijedično tome stvara se dojam da iskazano milosrđe vrijeda onoga tko ga prima te pogarda čovjekovo dostojanstvo. Suprotnost takvom vrednovanju milosrđa nalazimo u prispolobi o milosrdnom Ocu koja pokazuje da je zbilja milosrđa nešto sasvim drugo. Odnos milosrđa zasniva se na zajedničkom dobru, zajedničkom iskustvu dostojanstva koje je vlastito svakom čovjeku. Tom prispolobom Isus poručuje: »Očeva vjernost prema samomu sebi posvema je usredotočena na ljudskost izgubljenog sina i na njegovo dostojanstvo.«³⁶

Na temelju iznesenog proizlazi da kvaliteta života i djelovanje u obrani dostojanstva osobe postaju dio naše svakodnevne brige za ljude današnjice.

³⁵ Prigodom obnove Litanija svetog Vinka 2004. godine, uvršten je zaziv: *Sveti Vinko, promicatelju kulture života!* Usp. DRUŽBA SESTARA MILOSRDNIKA SVETOGA VINKA PAULSKOGA – ZAGREB, Litanije u čast sv. Vinku Paulskom, Izdane odobrenjem Hrvatske biskupske konferencije, 9. kolovoza 2004. godine.

³⁶ DM, br. 6

Pri tom smo pozvani naviještati Isusa koji želi da ljudi uspostave zajedništvo s njim. Zaštita života i briga za čovjeka po našoj djelatnosti mora voditi ljude opterećene svakovrsnim brigama u zajedništvo s Bogom koje je moguće ostvariti u svim, i dobrim i lošim, okolnostima ljudskog života (usp. Rim 8,35-39). Po Isusovu primjeru, koji u svojim ozdravljenjima nije rješavao samo trenutne zdravstvene probleme pojedinih osoba, pozvani smo aktualizacijom milosrđa i zaštitom svakog života, pomoći ljudima u današnjem svijetu osjetiti prisutnost Boga i blizinu njegova kraljevstva. Pri tom ne smijemo zaboraviti da takvo djelovanje donosi plod iz sjemena iskustva Božje prisutnosti i iskustva susreta sa živim Bogom. Tek kad se usklade pogled i korak, milosrđe postaje trajni stil služenja, koji crpi iz izvora istinskog susreta s Bogom i tako postaje svakodnevno življenje svetosti.

4. Milosrđe – trajni stil življenja

4.1. Naviještanje milosrđa kao poziv na istinski susret s Bogom i hod prema svetosti

U vremenu površnih zabava i mnoštva riječi kojima smo svakodnevno zatrpani, upućenost na Isusovo milosrđe poziva na traženje Očeva lica i lica našega brata. Isus nam »daje dva lica ili, još bolje, samo jedno: Božje lice koje se odražava na mnogim drugim licima. Jer u svakom našem bratu, posebno najmanjem, bespomoćnom i potrebitom, prisutna je sama Božja slika.«³⁷ Možemo reći da Papa ovim riječima upućuje na programatsku aktualizaciju Božjeg milosrđa u svakodnevnom životu. Evangelje ne podliježe vremenu, ne gubi na značenju tijekom povijesti. Ono je uvijek isto, istodobno staro i novo. Staro u smislu da ga Crkva prenosi stoljećima a novo jer sadrži svježinu Božjeg daha koji oplemenjuje i nudi onaj žar ljubavi, odvažnosti i mudrosti, potrebne u suočavanju s vlastitom stvarnošću i potrebama suvremenog čovjeka. Sveti Bonaventura primjećuje da istinska kršćanska mudrost nikada ne smije biti odvojena od milosrđa prema bližnjemu: »Najveća mudrost koja postoji jest to da plodonosno dijelimo ono što posjedujemo, a što je primljeno upravo zato da se dalje razdaje drugima...«³⁸

Milosrđe kao poziv na naslijedovanje Isusova stila življenja i djelovanja odjelotvoruje se pogledom milosrdnog oka, gangućem srca i radosnim svjedo-

³⁷ GE, br. 61

³⁸ GE, br. 46

čenjem. Ono što oko vidi uglavnom ostaje na površini. Ali, ako svoj život posvetimo milosrdnom pogledu rađa se ganuće koje izlazi ususret potrebi i iznalaže načine djelovanja u određenim situacijama. Izlazeći ususret molećivom pogledu današnjeg čovjeka otkriva se ono što oku nije vidljivo, a vidljivo je srcu. Istinska radost koja proizlazi iz srca svjedoči Isusa Krista, savršeno lice Boga milosrđa. Isus Krist je onaj koji otvara nove vidike i horizonte te u svakoj situaciji poručuje: „Meni učiniste ili meni ne učiniste (usp. Mt 25,31-46). Svjesni takvog pogleda moguće je djelovati s milosrđem, a svetost je upravo to: gledati i djelovati s milosrđem – kako poručuje papa Franjo, pozivajući na svetost u suvremenom svijetu. Upravo to treba biti program našega života želimo li ostati vjerni duhu svoje karizme i zamisli naših utemeljitelja. U cilju autentičnog svjedočenja i naviještanja Božjeg milosrđa današnje vrijeme nas sili posvetiti se radosnom svjedočenju Božjeg milosrđa. Svjesni da se većina naših zajednica susreće sa sve većim brojem članova visoke životne dobi, namaće se pitanje djelovanja u vlastitoj sredini? Rad na podizanju kvalitete života bolesnih, starijih i nemoćnih članova zajednice te pristupa i komunikacije s njima. I u našim zajednicama milosrđe je određujući čimbenik ponašanja. Zbog toga je važno konstantno ulagati napor da bi se iskazivala samilost i zagalalo se za potrebe članova naših zajednica. Takvo iskazivanje milosrđa prerasta u trajno prepoznatljiv stil služenja. Zajednica koja ima iskustvo živoga Boga postaje zajednica milosrđa. Takva je zajednica nepresušni izvor milosrđa i pruža milosrđe, plod svog vlastitog iskustva beskrajnog Očeva milosrđa.³⁹

4.2. Svetost kao trajna zadaća

U svom apostolskom pismu *Novo milenio ineunte* Ivan Pavao II. ukazuje na pastoralne prioritete kako bi se u društvo i kulturu duboko urezale evanđeoske vrijednosti. Navodeći prioritete Papa se osvrće na svetost života, molitvu, Euharistiju, sakrament pomirenja, primat milosti, slušanje Riječi Božje i na kraju, navještaj Riječi. U tom kontekstu, Ivan Pavao II. navodi: »Ustvari, izraditi pastoralni program u znaku svetosti je vrlo snažan izbor. Znači izraziti uvjerenje da, ako je krštenje istinski ulazak u Božju svetost preko učepljenja u Krista i prebivanja njegova Duha, bi bilo proturječe zadovoljiti se osrednjim životom, življenim u znaku minimalističke etike i površne religioznosti.«⁴⁰ Nadalje, Ivan

³⁹ Usp. EG, br. 24

⁴⁰ IVAN PAVAO II., *Novo millenio ineunte – Ulaskom u novo tisućljeće. Apostolsko pismo na završetku Velikoga jubileja godine 2000.* (6. I. 2001), Zagreb, 2001., br. 30 (dalje: NMI)

Pavao II., svetac naših dana, ističe da je pastoralna perspektiva u koju treba smjestiti čitav pastoralni hod zapravo *svetost*. Prepoznati svoj put, dati najbolje od sebe i očitovati najošobnije darove primljene od Gospodina put je svetosti za svakodnevni redovnički život. Pozvani smo svojim životom odražavati i svjedočiti pripadnost onomu koji je svet, što više »triput svet« (usp. Iz 6,3).⁴¹ To je zadaća koja se nameće i upravlja čitavim kršćanskim životom.

Svaki je svetac »Očev plan koji reflektira i uosobljuje određeni aspekt evanđelja u određenom povijesnom trenutku.«⁴² Sjetimo li se naših svetih utemeljitelja složit ćemo se da su svi živjeli određeni aspekt Evanđelja u svom vremenu. Također, poruka njihova života na razumljiv način progovara da ostvarivanje svetosti u svakodnevnom životu znači kao nit vodilju u svome življenju postaviti radikalnost Govora na gori. Svjedoci su tome sv. Majka Terezija, sv. Vinko Paulski, sv. Franjo Asiški i mnogi drugi. Njihova molitva, ljubav prema Bogu, naviještanje Evanđelja ni na koji način nisu umanjili djelatnu ljubav i posvećenost bližnjemu, već upravo suprotno. Kroz ulaženje u dramu tolikih života, u milosrdnom zalaganju za bližnjega, pokazali su ljudima svoga vremena istinsko kršćansko zalaganje. Svjedočanstvom života potpuno darovana Bogu i braći po uzoru na Isusa, koji je iz ljubavi prema čovjeku postao slugom, živjeli su svoje posvećenje i ostavili primjer da program života proizlazi iz Evanđelja te svoje središte ima u samome Kristu kojega treba upoznati, ljubiti, i naslijedovati.⁴³

Svatko od nas ima osobni put svetosti koji zahtijeva istinsku i vlastitu pedagogiju svetosti. Ljubav kao sveza savršenstva i punina Zakona (usp. Kol 3,14; Rim 13,10), upravlja svim sredstvima posvećivanja te pomaže otkriti nešto božansko, nešto sveto skriveno u najobičnijim situacijama. Na otkrivanje svetoga u najobičnijim situacijama upućuje Drugi vatikanski sabor ističući: »Opremljeni tolikim i tako spasonosnim sredstvima, svi su Kristovi vjernici, bilo kojeg položaja i staleža, svaki na svojem putu, pozvani od Gospodina na ono savršenstvo kojim je savršen sâm Otac.«⁴⁴

⁴¹ Usp. NMI, br. 30

⁴² GE, br. 19

⁴³ Usp. NMI, br. 29

⁴⁴ LG, br. 11

Zaključak

Kako bi odgovorio zahtjevima trenutka, posvećujući svetopisamski poziv na svetost ljudima našega vremena, papa Franjo je objavio pobudnicu *Gaudete et exultate*. Već samim naslovom pobudnice Papa poziva na radost, jednu od značajki svetosti koja je važna za današnjeg čovjeka. Tom pobudnicom Papa upućuje poziv na svetost, i to ne na neku apstraktnu svetost nego svetost ucijepljenu u naš svakodnevni život, sa svim njezinim rizicima, izazovima i prilikama. Svetost se ne može razumjeti ni živjeti odvojeno od Isusovih zahtjeva izrečenih Govorom na gori. Upravo blaženstva na jednostavan način objašnjavaju što znači biti svet. U blaženstvima susrećemo lik i osobu Isusa Krista čiji smo odraz, po milosrdnom zalaganju, pozvani biti u svakodnevnom životu. U pozivu da prepoznamo Krista u svakom čovjeku, u patniku i siromahu »otkriva se samo srce Krista, njezini najdublji osjećaji i izbori, kojima se svaki svetac nastoji suočiti.«⁴⁵

Polazeći od milosrđa koje je u korijenu Božjeg pristupa čovjeku zaključuje se, iz teološko-pastoralne perspektive, da ostati vjeran onome što Isus kaže u govoru o blaženstvima, u svakom trenutku života i uz pomoć Božje milosti, jest put svetosti za svakoga od nas. Dakako, taj put podrazumijeva svakodnevno odricanje i prolazak kroz duhovnu borbu. Unatoč takvoj borbi, pokazati milosrdnu i suosjećajnu ljubav prema bližnjima, znači navještati i svjedočiti milosrđe, a to je temelj na kojem počiva život Crkve.⁴⁶ Iskazanim milosrđem svijetu se svjedoči svetost ucijepljena u svakodnevinu, a svetošću života naviješta se Božje milosrđe i otkriva njegova prisutnost. Samo tako pokazuje se svijetu najljepše lice Crkve – svetost.

⁴⁵ GE, br. 96.

⁴⁶ Usp. MV, br. 10

fr. Slavko Slišković, OP - fra Ratko Radišić, OFM

»Dobri upravitelji različitih Božjih milosti« (1 Pt 4,10)

prethodno priopćenje

Kršćanstvo je nastalo unutar dobro ustrojene židovske religije¹ i Rimskoga carstva, koje je imalo svoju povijest, religiju i državni sustav.² Stasajući u takvom okružju Crkva preuzima i od židovstva i od Carstva ono što je smatrala korisnim upotrijebiti za ostvarenje poslanja koje joj je povjerio Uskrsnuli Gospodin: „Podite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio“ (Mt 28,19-20a). Postupno je vjerski pokret prerastao u instituciju.³ Posebice se poslužila iskustvom administrativnog ustroja i dobro razrađenog sustava desetine, hramskog poreza i drugih svjetovnih elemenata koji su oblikovali njezinu gospodarsku djelatnost. Ovo je bilo osobito bitno nakon što je smalaksao prvotni zanos o kojemu svjedoče Djela apostolska. „Svi koji prigrišće vjeru bijahu združeni i sve im bijaše zajedničko. Sva bi imanja i dobra prodali i porazdijelili svima kako bi tko trebao“ (Dj 2,44-45). „U mnoštvu onih što prigrišće vjeru bijaše jedno srce i jedna duša. I nijedan od njih nije svojim zvao ništa od onoga što je imao, nego im sve bijaše zajedničko. Doista, nitko među njima nije oskudijevao jer koji bi god posjedovali zemljišta ili kuće, prodavalih ih i utržak donosili i stavljali pred noge apostolima. A dijelilo se svakomu koliko je trebao“ (Dj 4,32.,34-35). Međutim, događaj s bračnim parom Ananijom i Safirom, koji nisu željeli darovati sav utržak, nego su dio odlučili zadržati za sebe, a posljedica je bila smrt kao znak božanske kazne (Dj 5,1-11), unio je „silan strah“ u „cijelu Crkvu i sve koji su to čuli“ (Dj 5,11). Sveti Pavao vrlo oš-

¹ Slavko SLIŠKOVIĆ, »Doprinos sv. Benedikta i njegova Reda oblikovanju moderne Europe«, *Croatica christiana periodica*, 65(2010), str. 161-174.

² KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (1 Pt 4,10)*. Smjernice, Zagreb 2018., br. 2.

³ Isto, br. 3-4.

tro opominje Korinćane: „Već ste siti, već se obogatiste, bez nas se zakraljiste! Kamo sreće da se zakraljiste da i mi s vama zajedno kraljujemo! Jer Bog je, čini mi se, nas apostole prikazao posljednje, kao na smrt osuđene, jer postali smo prizor svijetu, i anđelima, i ljudima - mi ludi poradi Krista, vi mudri u Kristu; mi slabí, vi jaki; vi čašćeni, mi prezreni; sve do ovoga časa i gladujemo, i žedamo, i goli smo, i pljuskaju nas, i beskućnici smo, i patimo se radeći svojim rukama. Proklinjani blagoslivljamo, proganjani ustrajavamo, pogrdvani tješimo“ (1 Kor 4, 8-13a). Svjedočanstva su to kako je početni elan zajedničkog dijeljenja, ali i mogućnost takvoga oblika pribavljanja materijalnih dobara bio relativno kratkoga vijeka pa se trebalo pobrinuti za učinkovitije i trajnije rješenje gospodarskoga života Crkve.⁴

Na ovom je području Crkva napravila najveće iskorake kroz redovnički život unutar kojega se umjesto dotadašnjeg zajedničkog trošenja uvodi i zajedničko privrjeđivanje, valorizira rad, sredstva za proizvodnju, radno vrijeme, stanoviti oblik osiguranja i sl. To je kroz povijest dovodilo i do izrazito bogatih redovničkih zajednica unatoč pojedinačnom siromaštvu njihovih članova, koji su svoje vlastite kapacitete i prihode podlagali zajedničkom cilju. Takvim načinom življenja redovništvo je ujedno relativiziralo vrijednost materijalnih dobara svjedočeći kako ona nisu važnija od same osobe ili da bi bila vrijedna podlaganju istom. Zbog toga je Crkva u odnosu redovnika prema zemaljskim dobrima kako kroz povijest tako i danas tražila i traži putokaz i korektiv vlastitom djelovanju na ovom području. Međutim, i sam posvećeni život nerijetko ima velikih poteškoća sa življenjem „siromaštva“ kao jednog od stupova evandeoskih savjeta. U posljednje je vrijeme crkvena vlast uočila kako je „nemali broj ustanova posvećenog života i družbi apostolskog života suočen s problemima ekonomske naravi“ zbog smanjenja snaga i povećanjem troškova oko njihove skrbi, nedostatne izobraženosti u gospodarskim pitanjima što je povezano i s manjkavim planovima, pa pojedine odluke „ne samo da su dovele u opasnost dobra, nego i sam opstanak zajednica“. Stoga je Kongregacija za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života pokušala pomoći kroz više smjernica o ovoj temi. Organizirana su dva simpozija: „Upravljanje dobrima ustanova posvećenog života u službi humanuma i poslanja Crkve“ (2014.) te „Ponovno razmišljati o ekonomiji u vjernosti karizmi“ (2016.). Na tom je tragu i dokument „Ekonomija u službi karizme i poslanje. Boni dipsensatores multiformis gratiae Dei (1 Pt 4,10)“, koji je odo-

⁴ Isto, br. 99.

brio papa Franjo 12. prosinca 2017., a objavljen je 6. siječnja 2018. godine. Potpisali su ga kardinal João Braz de Aviz, prefekt i nadbiskup José Rodríguez Carballo, tajnik Kongregacije. Dokument je iste godine na hrvatski jezik preveo Slavko Antunović, a objavila Hrvatska redovnička kongregacija. Pozivajući se na Prvu poslanicu sv. Petra Apostola u kojoj apostolski prvak o karizmama govori kao darovima koji od Boga dolaze pojedincu, ali ne za njegovu vlastitu nego na korist zajednice, navedeni dokument sve članove ustanova posvećenog života i družbi apostolskoga života potiče da budu dobri upravitelji u pogledu raspolaganja i upravljanja materijalnim dobrima stavljajući ih u službu evangelizacijskog poslanja Crkve.⁵

Dokument se sastoji od Uvoda, četiri poglavlja: *Živ spomen siromašnog Krista; Božji pogled: karizma i poslanje; Ekonomski dimenzija i poslanje; Operativne upute te na koncu Zaključak*. Ipak, smjernice je moguće promatrati kroz jasno definirane dvije tematske cjeline: načelne i praktične. Prva od njih obuhvaća prva dva poglavlja te donosi promišljanje o ekonomiji u duhu vjernosti pojedinoj karizmi kako bi, prema riječima pape Franje, oni koji su Bogu posvećeni „prednačili u skrbi za sve siromahe i sve patnje, materijalne, moralne i duhovne, u duhu nadvladavanja svakog egoizma logikom evanđelja koje uči da se pouzdajemo u Božju providnost“.⁶ Druga tematska cjelina sastoji se od praktičnog djela u kojem su u trećem i četvrtom poglavlju izloženi pojedini aspekti kanonskoga prava i konkretna praksa Kongregacije za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života kada su u pitanju materijalna dobra, te predlažu mogući instrumenti planiranja i programiranja, koji su uz njih vezani.

Prvo poglavlje naslovljeno je „*Živ spomen siromašnog Krista*“. Sastoji se od sedam podnaslova: *Kristovo siromaštvo, novost evanđelja; Prema ‘tijelu Kristovu’; Ekonomija s ljudskim licem; Ekonomija je sredstvo misijskog djelovanja Crkve; Evandeoska ekonomija dijeljenja i zajedništva; Izgradnja za ekonomsku dimenziju te Hitnost davanja lica proroštvu*. Dokument ponajprije ističe kako je posvećeni život odraz želje za naslijedovanjem Krista i potpunog suočavanja njemu. Referirajući se na Drugu poslanicu Korinćanima (2 Kor 8,9) govori se o „*oplijeni*“ Sina Božjega u kojoj on „*oplijeni samoga sebe*“ te premda „*bogat radi nas posta siromašan*“. Jednako tako je

⁵ Isto, br. 1-4.

⁶ PAPA FRANJO, »Poruka sudionicima međunarodnog simpozija na temu: Upravljanje dobrima ustanovâ posvećenog života i družbi apostolskog života u službi humanuma i poslanja Crkve«. Rim, 8. - 9. ožujka 2014., prema: *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (1 Pt 4,10). Smjernice*, str. 10., bilješka 9.

naglašen početak Isusova javnog djelovanja gdje se on predstavio i dao prepoznati kao onaj koji naviješta blagovijest siromasima (Lk 4,18). Iz njegova cjelokupnog opusa lako se uočava kako su siromasi uvijek u središtu pozornosti, što je ilustrirano s više svetopisamskih primjera. Stoga je u tekstu s pravom integriran zaključak pape Franje iz Apostolske pobudnice „Evangelii gaudium“ da je za „Crkvu usmjereno na siromašne prije teološka no kulturna, sociološka, politička ili filozofska kategorija“.⁷ Naslijedovanje Krista u posvećenom životu znači trajnu opredijeljenost za siromašne uz spremnost vlastite „opljene“. Pri tome se ne radi samo o odricanju pojedinca u korist zajednice, nego i o svijesti da sve ono što zajednice kao takve posjeduju ne pripada isključivo njihovim članovima, nego cijelini tijela Kristova pa ga u tom kontekstu treba koristiti⁸. Crkvena dobra uvijek moraju biti usmjerena svrsi u skladu s poslanjem Crkve i u korist općega dobra.⁹ Usklađenost s poslanjem Crkve toliko je važna da II. vatikanski sabor u konstituciji „Gaudium et spes“ ističe kako se Crkva treba odreći čak i zakonito stečenih prava ako se utvrdi da njihovim korištenjem dovodi u sumnju iskrenost svoga svjedočenja.¹⁰ U tom je smislu vjernost karizmi i poslanju Crkve glavni kriterij za prosuđivanje uporabe svih dobara i prava. Pri tome je važno razlučivanje kroz osluškivanje Božje riječi i učenje na povijesnom iskustvu kako bi se izabrala djela koja daju novo dostojanstvo najugroženijima: slabima, siromašnim, novorođenima, starima, bolesnima, invalidima, a u novije vrijeme papa Franjo osobito inzistira i na izbjeglicama. „Bratstvo, solidarnost, odbacivanje ravnodušnosti, besplatnost... temeljni su lijek za sukobe, i za one ekonomiske, i polazište su u izgrađivanju pravedna i pravična društva koje teži, što je to više moguće, konačnoj domovini, gdje će biti nova nebesa i zemlja nova, gdje pravednost prebiva (2 Pt 3,13)“.¹¹ Na taj način sve ono što ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života posjeduju postaje dar ljubavi za druge i vjerodostojno svjedočanstvo evanđeoskih vrijednosti.

Nazivajući siromašne u duhu blaženima (Mt 5,13), Isus je poučavao prihvatanje i živiljenje primata Kraljevstva pred bilo čim drugim i u potpunom

⁷ PAPA FRANJO, *Evangelii Gaudium. Radost evanđelja*, Zagreb, 2015., str. 198.

⁸ *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (1 Pt 4,10).* Smjernice, br. 11.

⁹ Isto, 12-13.

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, »Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu“Gaudium et spes«, *Dokumenti*, Zagreb, 2008., br. 76.

¹¹ *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (1 Pt 4,10).* Smjernice, br. 16.

pouzdanju u Boga, koji se svakodnevno brine za sva svoja stvorenja. U tom smislu siromaštvo može biti izvor osobne slobode i omogućiti rast u ljubavi, koja ima oči otvorene za potrebe drugih i srce milosrdno da im pritekne u pomoć. Svojim siromaštvom Bogu posvećene osobe svjedoče kvalitetu istinskog ljudskog života koji relativizira sva druga dobra ukazujući na Boga kao apsolutno dobro. Iz iskustva veličine Očeve besplatne ljubavi one slobodno vraćaju ono što su primile za služenje braći i sestrama. Pri tome je bitan i oprez zajednica kao takvih i onih koji su im na čelu. Čovjek pojedinac i njegovo istinsko dobro moraju imati primat u svakoj djelatnosti, pa i ekonomskoj. Nipošto ga se ne smije promatrati kao potrošnu robu koju se može odbaciti nakon što je izrabljena ili postala viškom, kako je to često prisutno u današnjem mentalitetu. Ekonomija ne može biti etički i antropološki neutralna, jer ili pridonosi izgradivanju pravednosti i solidarnosti ili pak dovedi do isključivanja i odbacivanja. Bogu posvećene osobe u takvom ozračju trebaju paziti da ne podlegnu napasti tehničke i organizacijske učinkovitosti materijalnih resursa i djela namjesto djelotvornosti na evanđeoskom planu. Stoga je osobito bitno nadvladavati funkcionalistički mentalitet kako stari i nemoćni ne bi bili gurnuti u stranu i odbačeni, nego da se prepozna njihova važnost dajući im odgovornost za ono za što su još sposobni te poštujуći vrijednost svjedočanstva i molitve. Tako ekonomija može biti sredstvom humanizacije koju Bogu posvećene osobe svjedoče.¹² Ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života mogu biti obris novog čovječanstva, koje socijalni nauk Crkve želi posredovati. U njemu se, naime, uporno poziva na iznalazak načina kako u praksi primijeniti načelo bratstva tamo gdje razni misaoni pravci govore o solidarnosti jer je bratsko društvo ujedno i solidarno, dok solidarno ne mora biti bratsko. Življenjem bratskih i sestrinskih odnosa, koji nisu naknada za ono što netko čini ili predujam za ono što će ciniti, zajednice posvećenog i apostolskog života postaju autentično svjedočanstvo mogućnosti ostvarenja socijalnoga nauka Crkve.¹³

Prigodom spomenutog simpozija „Upravljanje dobrima ustanova posvećenog života u službi humanuma i poslanja Crkve“ papa Franjo je progovorio o potrebi umjerenosti koja se u naše vrijeme čini aktualnijom nego ikada. S jedne je strane gotovo na svakom koraku očit gubitak osjećaja za mjeru i sam smisao stvari, dok s druge strane raste svijest o ograničenosti resursa ovoga planeta zbog čega je nužno smanjenje potrošnje i briga za stvoreni

¹² Isto, br. 12-13.

¹³ Isto, br. 31.

svijet. To onda traži nametanje obvezne kočnice vlastitim prohtjevima. „Od svih se traži ekološko obraćenje na kojem će predano poraditi i pojedinci i zajednice“.¹⁴ Ekološko obraćenje ne smije biti samo zbroj pojedinačnih djela, nego trajne promjene ponašanja čitave zajednice. U zajednicama posvećenog i apostolskoga života javlja se nužnost stjecanja specifičnih znanja i sposobnosti na gospodarskom području, ali ne u smislu delegiranja određenog pojedinca, nego kao zahtjev koji je stavljen pred sve članove. Svaki pojedinac mora postati odgovoran u upravljanju ekonomskim dobrima u službi ciljeva koji su izraz vlastite karizme njegove zajednice. Naime, zbog sve veće složenosti u upravljanju pojavila se tendencija slabljenja ili gubitka odgovornosti te povjeravanja ove zadaće samo nekim članovima ili čak pojedincu kojima to onda postaje glavnom zadaćom iz koje su drugi isključeni. To ne dovodi u opasnost samo osobe koje upravljaju dobrima u smislu mogućih zlouporaba, nego i druge članove zajednice da izgube osjećaj za troškove života. Kroz ovu tegobu upravljanja nastaje jaz između ekonomije i poslanja. Stoga je potrebno pristupiti procesu razlučivanja, čišćenja i obnove kako bi Bogu posvećene osobe mogle biti svjedoci drukčijeg načina činjenja, djelovanja i življena.¹⁵ To se prema riječima pape Franje iz enciklike „Laudato si“ postiže odgovornom jednostavnošću i skromnošću života, zahvalnom kontemplacijom svijeta te brigom za potrebe siromaha i zaštitu okoliša.¹⁶ Kako bi se to postiglo potrebno je još u formacijskom procesu gađiti duhovnost koja uči promatrati stvarnost s točke gledišta siromašnih, čime se razvija djelotvorno suosjećanje s njima, preuzimanje tereta boli te predan i odgovoran rad na promicanju pravde, mira i cjelovitosti stvorenoga svijeta. Stoga je papa Franjo sve Bogu posvećene osobe pozvao: „U sadašnjim nesigurnostima, u društvu koje je sposobno pokrenuti goleme resurse, ali čije je razmišljanje na kulturnom i moralnom planu i dalje neadekvatno za korištenje u postizanju odgovarajućih ciljeva, posvećene osobe moraju osjetiti hitnost davanja lica proroštvu koje nas poziva ne predavati se i izgrađivati prije svega jednu smislenu budućnost za buduće naraštaje“.¹⁷

Drugo poglavje „Božji pogled: Karizma i poslanje“ sastavljeno je od pet cjelina: *Napetost prema budućem kraljevstvu Božjem; Dalekosežan pogled: razlučivanje; Stvaranje planova; Karizme: crkvena znakovitost te Kariz-*

¹⁴ Isto, br. 17.

¹⁵ Isto, br. 18-19.

¹⁶ PAPA FRANJO, *Enciklika Laudato si*, Zagreb, 2015., br. 214.

¹⁷ PAPA FRANJO, *Apostolsko pismo svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenog života*, Zagreb, 2015., str. 2.

me: sposobnost integriranja. Posvećeni život nužno je vezan uz eshatološko iščekivanje uz življenje u sadašnjosti vrijednosti Kraljevstva Božjega. Stoga Bogu posvećene osobe moraju biti njegov znak. Za njih sadašnjost i budućnost nisu više nešto što slijedi jedno nakon drugoga, nego su duboko povezane. Činjenica da budućnost postoji mora mijenjati sadašnjost u smislu da svojim djelima potvrđuju prisutnost Kraljevstva ovdje i sada. Međutim, djela ne treba poistovjećivati s poslanjem, nego su ona tek modalitet u kojemu poslanje postaje vidljivim. Djela se mogu mijenjati, dok poslanje mora ostati vjerno početnoj karizmi ucjepljujući je uvijek iznova u današnjicu. To onda otvara vrata budućnosti karizme¹⁸. Zahvaljujući ovoj svijesti o budućnosti osobe posvećenog života mogu sve gledati Božjim pogledom u smislu, kako to slikovito kaže papa Franjo, prepoznavanja da je Božja njiva šira od skućenosti našega vlastitog vrta.¹⁹ S takvim pogledom male stvari neće postati apsolutne, a velike relativne ili čak nepostojeće. Božji pogled omogućuje spremnost nadilaženja načina na koji se nešto čini, satnice, jezika ili struktura koje su postale nedjelotvorne i zastarjele. Otvorena vizija znači pogledati u oči postojećoj stvarnosti, iskusiti njezinu poticajnost i ogledati se u njezinu zrcalu kako bi se upravio pogled na ono bitno. Upravo „karizme omogućuju vidjeti sposobnost tamo gdje drugi opažaju samo neprikladnost“.²⁰ Ovaj je zaključak nesumnjivo nadahnut sličnim stavom pape Ivana XXIII. na otvorenu II. vatikanskog sabora. Unatoč vlastitoj poodmakloj dobi i teškoj bolesti s kojom se suočavao, kao i teškoćama kroz koje su prolazila Crkva i društvo, izjavio je: „Nama se, međutim, čini da se nikako ne smijemo složiti s tim prorocima nesreće, koji uvijek zlokobno proriču, kao da prijeti propast svijeta. U sadašnjem povijesnom zbivanju, kojim – čini se – ljudsko društvo ulazi u nov poredak, valja većma upoznavati tajanstvene osnove Božje Providnosti, koja je protokom vremena, preko ljudskih djela, a ponajviše mimo očekivanja, postizavala svoj cilj, te sve, pa i ljudske opreke, mudro raspoređuje na dobro Crkve.“²¹ Taj optimizam dao je snagu Crkvi da se suoči sa suvremenim svijetom. Povjerenje u Providnost ne oslobađa odgovornosti za planiranje u upravljanju. Smjernice ističu da je to tim žurnije, jer se kapacitet pojedine ka-

¹⁸ *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (I Pt 4,10).* Smjernice, br. 22-23.

¹⁹ PAPA FRANJO, »Govor na sastanku Kongregacije za biskupe 27. veljače 2014.«, br. 1., prema: *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (I Pt 4,10).* Smjernice, str. 32., bilj. 74.

²⁰ *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (I Pt 4,10).* Smjernice, br. 24.

²¹ PAPA IVAN XXIII, »Gaudet Mater Ecclesia«, *Crkva u svijetu*, 47 (2012), br. 4, str. 534.

rizme „suočava s brzinom i globalizacijom promjena koje su u tijeku (društveno-ekonomске, političke, zakonodavne) koje su posljedice složenosti problema s kojima se treba uhvatiti u koštač, uključujući i pitanje upravljanja“.²² Dokument ovakve naravi ne može dati izravan odgovor kako to provesti za svaku pojedinu karizmu, ali ističe da u planiranju treba uvijek imati pred očima nužnost djela koja imaju društveno-crkvenu znakovitost i evandeosku djelotvornost. Pri ocjeni stvarne izvedivosti pojedinog djela ne treba se plašiti, uz valoriziranje znanja ustanove, uključiti i vanjske stručnjake.²³

Karizme služe obnovi i izgradnji cijele Crkve, a jasan znak autentičnosti pojedine karizme je njezina crkvenost, odnosno sposobnost da se skladno uklopi u život Božjega naroda i na dobro sviju. Pri tome je za zajednice posvećenog i apostolskog načina života nužna otvorenost sveopćoj Crkvi, a s druge strane je potreba i obveza suradnje s mjesnom Crkvom. Misija posvećenog života je sveopća i mnoge zajednice su međunarodnog karaktera, ali samostalnost ne daje pravo izbjegavati ili zaobilaziti prethodno savjetovanje s biskupima, posebice kad se radi o zatvaranju pojedinih djela. No, i biskupi su pozvani nadilaziti prosuđivanja posvećenog života u kategorijama korisnosti i funkcionalnosti.²⁴ U novom pogledu na crkvenost potrebno je također nadići nekada samorazumljive kriterije da je unutar Crkve nešto bilo vlastito i isključivo „djelo redovnika“ ili pojedine zajednice. Djela Bogu posvećenih osoba trebaju biti crkveno znakovita i tiču se njih kao Crkve i kao Crkva im moraju pristupati. Ni jedna zajednica ne smije biti prepuštena samoj sebi ili se izolirati od drugih, nego svoju djelatnost pretočiti u tzv. „zajedničko činjenje“.²⁵ To znači da se ni jedno djelo ne prepusta samo određenom pojedincu ili pojedinoj zajednici, nego treba biti plod međusobne suradnje. „To drugim riječima znači, ‘stvoriti mrežu’ kako bi se prepoznalo vrijednost darova sviju ne zanemarujući, međutim, neponovljivu jedincatost svakog pojedinog... učiniti hrabre korake da ‘naći se i djelovati zajedno’ ne bude samo slogan, nego program za sadašnjost i budućnost“.²⁶ Smjernice osobito ističu: „Taj poziv na suradnju vrijedi i za osobe posvećenog života, koje su potaknute da ‘s većom hrabrošću iziđu izvan granica vlastite ustanove kako bi se zajednički stvarali, na lokalnoj i općoj razini, zajednički

²² *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (1 Pt 4,10).* Smjernice, br. 26.

²³ Isto.

²⁴ Isto, br. 29-30.

²⁵ Isto, 31-32.

²⁶ Isto, 32.

projekti formacije, evangelizacije, socijalnih djelovanja“.²⁷ Dok evanđelje jamči djelotvornost, a Crkva održivost, „zajedničko činjenje podrazumijeva također koordinaciju i dijeljenje na razini planiranja i upravljanja, mentalitet, kulture i prakse koje, ako budu ozbiljno ostvarivane, mogu jamčiti kontinuitet ne malom broju djela, njihovu evanđeosku djelotvornost i ekonomsku održivost“.²⁸ Uz takvu koordinaciju nesumnjivo će biti zajamčena pouzdanost koja izlazi iz jasne vizije, profesionalnost u smislu djelotvornosti i stjecanja novih znanja, te iskustvenost koja je vezana uz kontinuitet.

Uputa *Ekonomija u službi karizme i poslanja* - pravni prikaz 3. i 4. poglavlja

Drugi dio smjernica *Ekonomija u službi karizme i poslanja* (3. i 4. poglavlje) bogat je praktičnim uputama i savjetima te tumačenjima propisa. Redovničkim poglavarima pruža konkretna načela, koja trebaju primjenjivati u svakodnevnom životu kako bi redovnički život odražavao *evanđeosku ekonomiju dijeljenja i zajedništva*.

Treće poglavlje *Ekonomска dimenzija i poslanje* započinje podnaslovom *Održivost djelâ*. U njemu se naglašava potreba stalnoga planiranja ekonomskih aktivnosti i stvaranja njihovih projekata. Iako sve svoje ekonomsko djelovanje trebamo povjeravati Božjoj providnosti, dužni smo ga pozorno planirati i projektirati. U praksi nerijetko nailazimo na nepripravljenost i improvizaciju za koje se lako nađu opravdanja poput: *mi to radimo spontano ili puno projekata, a nikakva korist ili isključivo se prepuštamo Božjoj providnosti*. Takav stav koji bježi od planiranja i projektiranja vrlo je neodgovoran. Smjernice jasno ukazuju na pogrešnost takvih argumenata: »Potrebno je nadvladati mentalitet, koji planiranje i projektiranje aktivnosti i djelâ smatra oprečnim s otvorenošću novosti Duha... Nužnost planiranja i stvaranja projekata ne može se, nipošto, tumačiti kao... nedostatak povjerenja u Božju providnost«. Povezanost između ljudskoga rada, koji neizbjegno uključuje dimenziju planiranja i projektiranja, i vjere »odražava tajni, ali stvarni savez koji posreduje između ljudskoga djelovanja i providonosnoga djelovanja Božjeg«²⁹.

²⁷ PAPA FRANJO, *Apostolsko pismo svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenog života*, br. 2.

²⁸ *Ekonomija u službi karizme i poslanja. Boni dispensatores multiformis gratiae Dei (1 Pt 4,10)*. Smjernice, br. 33.

²⁹ IVAN PAVAO II., *Discorso durante la visita a Pomezia (Govor u tijeku pohoda u Pomeziji)* (14. rujna 1979.), 3: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, I, 2 (1979.), Roma, 2005., str. 299.

S obzirom na ekonomsko planiranje potrebno je definirati *ciljeve* (što se i u kojem vremenskom roku želi postići), zatim *način* realizacije kao i ekonomsko financijsku *kompatibilnost*. Mnoge korisne inicijative ne uspijevaju ugledati svjetlo dana upravo zato jer iza njih ne stoji projekt i/ili projektiranje: nisu definirani ciljevi, nisu utvrđeni načini realizacije niti je provjerena ekonomsko-financijska kompatibilnost. S obzirom na navedenu kompatibilnost, možemo se prisjetiti Isusovih riječi: *Tko od vas nakani graditi kulu, neće prije sjesti i proračunati troškove ima li čime dovršiti.*

Kako bismo znali planirati u ekonomskim djelatnostima, potrebno je imati poglavare i ekonome koji znaju planirati, koji su stručno upućeni u vođenje ekonomije te koji su skloni savjetovati se s drugim redovnicima i stručnjacima. Naime, stvaranje projekata i planova kreće od uzajamna slušanja te zahtijeva temeljito pristupanje i stručnost. Nerijetko se, na protiv, događa da je briga povjerena odgovornosti isključivo pojedinaca, a da za njih nisu predviđeni sustavni susreti za razmjenu iskustava i mišljenja te provjeru učinjenog.

Za prihvaćanje određenih djela, ekomska isplativost ne smije biti jedini kriterij, iako se ona nipošto ne smije zanemariti. Ipak, kako bi se pokazala solidarnost sa siromasima, redovnička ustanova mora dio svojih dobara razdijeliti potrebitima. Karitativna djelatnost ne donosi financijsku isplativost ustanovi koja se njoj posvećuje, ali je ona sukladna redovničkoj karizmi. Posvećeni život, želi li biti autentično ljudski, mora »dati prostora načelu besplatnosti kao izrazu bratstva«³⁰.

Drugi je podnaslov trećega poglavlja *Osnovna imovina* (br. 38-40). Taj se pojam nalazi i u Zakoniku kanonskoga prava (kann. 1285 i 1291), iako onđe nije donesena njegova definicija. Definiciju nalazimo u Smjernicama, br. 72: *Osnovna imovina mora biti sastavljena od nepokretnih i pokretnih dobara koja jamče opstanak ustanove, provincije, kuća koje su zakonito izgrađene i jamčiti ostvarenje poslanja.* Dakle, osnovna je imovina onaj dio imovine redovničke kuće ili provincije ili ustanove koji jamči da ta kuća ili provincija ili ustanova može normalno živjeti i ostvarivati svoje poslanje. Pravni propisi nalažu dodatne mjere opreza, odnosno zahtijevaju dodatna dopuštenja potrebna za otuđenje osnovne imovine u odnosu na ono što je potrebno otuđenje ostalog dijela imovine, i to upravo zato da se ne bi doveli u pitanje opstanak i djelovanje dotične kuće ili provincije ili ustanove.

³⁰ BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate. Ljubav u istini*, Zagreb, 2010., str. 34.

Za svaku redovničku pravnu osobu potrebno je napraviti popis osnovne imovine. U nju se mogu zakonito upisati: 1) nepokretna dobra - kao što su kuće u kojima redovnici stanuju ili vrše svoje poslanje; 2) nepokretna dobra koja su uspostavljena zato da bi pravnoj osobi omogućila opstanak ili bila izvor dodatnih prihoda uz redovite (dohodovna dobra); 3) pokretna dobra koja služe opstanku zajednice i ostvarivanju odnosnih ciljeva - ta se djela pretvaraju u imobilizirani kapital, uložen u različite oblike financijskoga sustava, i nije riječ o dobrima koja služe redovnom ekonomskom upravljanju; 4) pokretna i nepokretna dobra koja su znamenita zbog povijesti ili umjetnosti te dragocjenosti; 5) fond za zaštitu i sigurnost - to je fond koji služi za zaštitu ustanove od ekonomskih rizika.

Za određivanje koja dobra treba uvrstiti u osnovnu imovinu treba uzeti u obzir koja su to dobra bez kojih pravna ustanova ne bi mogla živjeti i ostvarivati svoje poslanje. Upravo zbog osiguranja tih osnovnih potreba pravne osobe osnovnom se imovinom ne može slobodno raspolažati, nego samo nakon primitka svih dopuštenja koje pravo nalaže. Svrha je uspostave osnovne imovine zaštita i osiguranje dobara u nju upisanih, to jest zaštita same pravne osobe: redovničke kuće, provincije ili ustanove.

Za ispravno upravljanje dobrima upisanima u osnovnu imovinu nužno je imati brižljive imovnike nepokretne imovine pravne osobe, točno navodeći katastarske podatke, podrijetlo dobara, postojanje eventualnih obveza, vrijednost dobara i njihovo stanje očuvanosti. Potrebno je, radi lakšeg čuvanja i nadziranja, napraviti i popis pokretnih dobara koja su znamenita zbog svoje povijesne važnosti te umjetničke i materijalne vrijednosti. Iako osnovna imovina posjeduje veću „stabilnost“ nego ostali dio imovine, „osnovno“ nije istoznačnica za „zapečaćeno“ te je stoga potrebno da se pojedina dobra upisana u osnovnu imovinu podvrgnu povremenoj evaluaciji.

Treći je podnaslov trećega poglavlja *Odgovornost, transparentnost i povjerenje* (br. 41-43). Navodi se načelo: *nema odgovornosti bez transparentnosti, transparentnost rađa povjerenje, a povjerenje se sljubljuje s jednim i s drugim*. Potrebna je pomna i pravodobna procjena učinaka ekonomskog upravljanja kako bi se poduzele korektivne mjere, prije nego što dođe do ne-povratnih negativnih situacija. Znači, poglavari ne smiju olako prepostavljati: *Ma, sve je dobro, sve se odvija kako treba*, nego moraju stalno provjeravati tijek ekonomskog djelovanja i predviđati njegove učinke.

Na redovnicima je odgovornost i pred Bogom i pred Crkvom i pred državom. To se nipošto ne smije zaboraviti. Što se tiče odgovornosti pred Crkvom, redovnici moraju polagati račun višim vlastima redovničke ustanove i predstavnicima drugih crkvenih tijela, ovisno o čemu se radi. To znači da vrhovni poglavari i vrhovni kapituli, provincijalni poglavari i provincijski kapituli, kao i drugi redovnički poglavari moraju pomno nadzirati ekonomsko upravljanje nižih razina, a ne imati slijepo povjerenje da svatko dobro i savjesno radi svoj posao. Treba se imati povjerenje u redovničku braću i sestre, ali ih se ipak mora nadzirati i provjeravati. Neodgovorno je kada oni kojima to pripada po službi ne provjeravaju one čije su djelovanje dužni provjeravati. Ponekad se može dogoditi da redovnici taj nadzor od strane viših poglavara promatraju kao ograničavanje svoje osobne samostalnosti ili samostalnosti one pravne osobe kojoj su na čelu. Također, ponekad taj nadzor mogu shvatiti kao nedostatak povjerenja od strane viših poglavara, kao izražavanje sumnje u razborito i zakonito djelovanje. Smjernice zato jasno ističu kako se nadzor ne smije shvatiti kao ograničenje samostalnosti ustanovâ ili kao nedostatak povjerenja, nego predstavlja nužno sredstvo za očuvanje dobra cijele zajednice.

Ako se dogodi da, primjerice, mjesni poglavar nerazborito ili na nezakonit način upravlja ekonomskim dobrima, tada je na višem poglavaru odgovornost da, nakon što je pomno ispitaо činjenice, poduzme potrebne mjere i ispravi pogreške, ako je potrebno i ukloni sa službe onoga tko ne zna ili ne želi voditi ekonomiju na odgovoran, zakonit i transparentan način. Za eventualne poteškoće i propuste na nižim razinama viši poglavar neće saznati ako ne bude redovito i brižljivo obavljao nadzor kako prihoda tako i rashoda, ako ne bude provjeravao u što je utrošen novac.

Transparentnost je istoznačnica za sposobnost polaganja računa o aktivnostima, izvršenim ekonomskim odlukama i postignutim rezultatima. Pomnjiv nadzor od strane viših poglavara može omogućiti da se na vrijeme spriječe nezakonitosti, katkad čak i velike sablazni.

Četvrto poglavje nosi naslov *Operativne upute*. Na njegovu početku donose se neki temeljni kriteriji. Jedan je od njih *vjernost karizmi*. Ona je redovnicima potrebna i u upravljanju materijalnim dobrima. Svaka je karizma *uvijek živa stvarnost*, pozvana *razvijati se u kreativnoj vjernosti*. To znači da treba izbjegavati dvije krajnosti. Prva je pretjerano čuvanje izvanskih formi iz prošlosti, poput onih koje su slijedili naši utemeljitelji,

jer novo vrijeme uvijek zahtijeva i određenu prilagodbu izvanjskih očito-vanja redovničke karizme. Druga je krajnost nekritičko i pretjerano prila-godavanje izvanjskih očitovanja redovničke karizme suvremenom svijetu pri čemu se gubi vlastiti karizmatski identitet: redovnici moraju ostati vjer-ni temeljnim nadahnućima svoje karizme, vlastitom karizmatskom identi-tetu. Jedna je od svrha konstitucija svake redovničke ustanove, tog prav-nog dokumenta, zajamčiti vjernost ustanove duhu svojega utemeljitelja, ali u okolnostima suvremenoga svijeta, to jest vodeći računa o okolnosti-ma u kojima redovnici danas žive.

Važan kriterij je i *siromaštvo* te, stoga, upravljanje ekonomskim dobrima ne smije ići za tim da redovnici žive bogato: dužni su izbjegavati bilo koju raskoš, pretjeranu dobit i zgrtanje dobara (usp. kan. 634, § 2). Stav koji ih tre-ba krasiti je *odgovorna skromnost, zdrava poniznost i radosna umjerenost*. Prihvaćanje takvoga stava pospješuje odvajanje od vlasničke koncepcije do-bara i rađa posebnu raspoloživost za potrebe siromaha: »Takvi stavovi čovje-ka čine sposobnim da prizna relativnost gospodarskih dobara te da se prema njima ponaša kao prema božanskim darovima, kojima treba upravljati i koje treba dijeliti, jer izvorno vlasništvo nad svim dobrima pripada Bogu«³¹.

Četvrto poglavje Smjernica donosi i pojašnjena najvažnijih propisa, koji se odnose na upravljanje materijalnim dobrima. Navedene propise potrebno je poznavati i na pravilan način razumijevati kako bi redovnici ostali vjerni duhu Crkve i vlastite ustanove. Ovdje ćemo spomenuti samo neke od tih propisa.

Vremenita dobra redovničkih ustanova života crkvena su dobra te se njima upravlja prema propisima V. knjige Zakonika kanonskoga prava, osim ako se izričito određuje što drugo (usp. kan. 635, § 1). Osim toga, njima se upravlja i prema propisima kann. 634-640, a koji se odnose na vremenita dobra samo redovničkih ustanova. Od osobite je važnosti da u te propise budu upućeni redovnički poglavari i ekonomi kako bi ih zna-li ispravno primjenjivati. Neprimjenjivanje propisa i neobaziranje na njih dovodi do zloporabe i time se nanosi velika šteta zajednici, ne samo u eko-nomskom smislu, nego i smislu vjerodostojnosti života.

Rimski prvosvećenik i Kongregacija za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života također imaju svoju ulogu u upravljanju vre-menitim dobrima redovničkih pravnih osoba. Kan. 1273 kaže da *rimski prvosvećenik snagom prvenstva u upravljanju ima vrhovno upravljanje i*

³¹ PAPINSKO VIJEĆE IUSTITIA ET PAX, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Zagreb, 2005., str. 238.

raspolaganje svim crkvenim dobrima. Kan. 638, § 3 navodi da se za posao koji prelazi iznos što ga je Sveta Stolica odredila za svaki kraj, isto tako i stvari darovane Crkvi zavjetom ili umjetničke ili povijesne dragocjenosti, zahtijeva dopuštenje same Svetе Stolice. Navedeno dopuštenje ima za cilj zajamčiti ispravno korištenje dobara javnih pravnih osoba u Crkvi i njime Kongregacija ne preuzima eventualne ekonomske odgovornosti.

U redovničkoj ustanovi vrhovnu vlast prema odredbi konstitucija ima vrhovni kapitol (usp. kan. 631, § 1). Na njega spada vrhovna vlast i u pitanjima ekonomskog upravljanja. On mora dati smjernice kako će se u cijeloj ustanovi čuvati zajedništvo s obzirom na materijalna dobra te kako da ekonomsko upravljanje bude sukladno karizmi i poslanju ustanove i zavjetu siromaštva. U vlastitom pravu ustanova treba točno odrediti čine izvanrednoga upravljanja i nužne procedure za njihovo obavljanje (usp. kan. 638, § 1 i kan. 1281).

Provincijski kapitol donosi plan za život zajednice u narednom razdoblju, uključujući i onaj ekonomski. Odluke koje su od veće važnosti trebaju se donijeti ne od strane pojedinaca, kao što su u ovom slučaju poglavari, nego od strane cijele zajednice - primjerice provincije. Provincijski kapitol je najviše predstavničko tijelo provincije i zato je primjerenito da on odlučuje o ekonomskim činima koji su od najveće važnosti, bilo zbog visine novčanog iznosa bilo zbog drugih razloga.

Redovničke ustanove i provincije za ekonomske poslove trebaju imati svoje ekonomsko vijeće ili tijelo slična naziva (usp. kan. 1280). Ono služi tome da se poglavarski može s njime savjetovati i da ne donosi odluke na svoju ruku, bez dovoljnog opreza i promišljanja. To tijelo može biti otvoreno i suradnji s laicima sa specifičnim profesionalnim kompetencijama.

Kad se pojavi neko posebno pitanje koje se odnosi na ekonomsko upravljanje, korisno je osnovati povjerenstvo ili radnu skupinu. Povjerenstvu je potrebno definirati cilj mandata i trajanje službe te imenovati članove. A, gdje je uputno, korisno je predvidjeti i sudjelovanje stručno sposobljenih vjernika laika.

Budući da služba ekonoma nije služba vlasti, prepušta se vlastitom pravu izbor između njegova izbora, primjerice od strane kapitula, i njegova imenovanja. Kao vlastitosti koje redovnika čine prikladnim za vršenje službe ekonoma mogu se navesti: odgovarajuća profesionalna sposobnost za obavljanje ekonomskih poslova, spremnost na suradnju, sklonost vezane uz samu službu, osobna nenavezanost na materijalna dobra.

Preporučuju se djelotvorni oblici koordinacije između vrhovnoga ekonoma, provincijskih ekonoma, poglavara kuća i voditelja djelâ. Ekonomi se trebaju trajno formirati za svoju službu pa su stoga od velike koristi formativni tečajevi iz područja ekonomije, a koji mogu biti organizirani na razini konferencija redovničkih poglavara, pojedine ustanove ili provincije i slično.

Uputno je da ekonom sudjeluje na sastancima poglavarova vijeća kada se raspravlja o ekonomskim pitanjima i tada je vijeću dužan pružiti odgovarajuće poznavanje svega što je potrebno za donošenje razborite odluke. Nije dobro ako poglavar ili njegovo vijeće bez vlastitog kritičkog prosuđivanja prihvataju savjete i prijedloge ekonoma, bez obzira što imaju puno povjerenje u njegove prosudbe. Vlast da donose odluke pripada poglavaru odnosno njegovom vijeću, a ne ekonomu.

Značajna je i služba *pravnog zastupnika* ustanove kao pravne osobe. On djeluje u ime pravne osobe u odnosu prema trećim osobama, kako na crkvenopravnom tako na građanskom području. On vrši volju ustanove izraženu preko zakonitih poglavara i mjerodavnih tijela. Uvijek djeluje u granicama svojega mandata: može vršiti čine redovitoga upravljanja, a za čine izvanrednoga upravljanja treba ovlaštenje mjerodavnoga poglavara.

Od propisa Zakonika kanonskoga prava koji govore o ekonomskom upravljanju treba istaknuti odredbu kan. 668, § 3. Ona kaže da što god redovnik stječe vlastitim trudom ili radi ustanove, stječe ustanovi. Osim toga, što na bilo koji način dobije zbog mirovine, potpore ili osiguranja, stječe ustanovi, osim ako se vlastitim pravom određuje što drugo.

Kod primanja darova, redovnici trebaju paziti na osobine i nakane dari-vatelja te na izvore od kojih ti darovi dolaze. Primjerice, ako redovnicima daruju političke stranke mora se procijeniti očekuju li one da ih redovnici propagiraju te se, u tom slučaju, dar ne bi smio prihvatiti. Ne bi se smio prihvatiti ni dar vlasnika tvrtke koja ne isplaćuje plaće svojim radnicima.

Pri planiranju gradnje novih građevina treba se voditi računa da budu u znaku umjerenosti i funkcionalnosti, da se utvrdi koliko će stajati njihovo održavanje i da ono ne bude preskupo, da budu građene tako da se, ako ih zbog krize zvanja ili čega drugoga redovnici budu morali napustiti, mogu lako ustupiti drugim osobama ili prenamijeniti.

Kod otuđenja nekretnina mora se poštivati vlastitim pravom određen postupak za valjano obavljanje čina njihove prodaje, zamjene i darivanja. Preporuča se prije donošenja odluke prikupiti više ponuda. Preporučuje se,

zatim, ustupanje nekretnina drugim crkvenim tijelima izbjegavajući time otuđenje koje ugrožava opće dobro Crkve. Prije pokretanja pregovora potrebno je preko neovisnog i profesionalnog tijela doznati tržišnu vrijednost dotičnoga dobra.

Sva otuđenja koja premašuju najviši iznos prema kan. 638, § 3 podlježu *ad validitatem* dopuštenju Kongregacije za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života, neovisno o tome jesu li ta dobra upisana u osnovnu imovinu. Kongregacija ne odobrava prodaje ili otuđenja kojima je cilj pokriti neposredne financijske potrebe, ako se prethodno ne procijene uzroci zbog kojih je došlo do tih potreba.

Treće i četvrto poglavje smjernica *Ekonomija u službi karizme i posla*-*ja* svojim su kriterijima i uputama za raspolažanje dobrima djelotvorna pomoć redovničkim poglavarima kako ne bi donosili ekonomske odluke, koje ne bi bile u skladu s vlastitom redovničkom karizmom ili bi mogle dovesti u opasnost i sam opstanak ustanove.

fra Daniel Patafta, OFM

Redovništvo u kontekstu društveno-političkih gibanja u Hrvatskoj

prethodno priopćenje

Uvod

Povijesna prisutnost Katoličke Crkve među Hrvatima nikada nije bila bez cjelokupnosti svih onih elemenata koji tvore jedan narod, ali ga ona nikad nije kao takav tvorila. Uspjela je ostati Crkva u narodu, sudjelujući u njegovom nacionalnom oblikovanju, njegovoj genezi, ali oblikovanje naroda kao entiteta, s njegovim ustrojstvom i obilježjima, sadržajima i genezom, u mnogim je elementima bio podudaran s onim crkvenim, ali nikada istovjetan. Cjelokupna briga Crkve u Hrvata kako je bila okrenuta životu naroda, oblikujući njegovu duhovnost i moralnost, dajući obol njegovom identitetu, zadržavajući uvijek temeljno poslanje Crkve, koje nadilazi usko nacionalne okvire.¹ Crkva sa svom njezinom pojavnosću i svojoj naravi mora se u svakom narodu osjećati kao dio toga naroda. Ona je njegova povijesna činjenica, koja je duboko obilježila povijesno tkivo, identitet i kulturu nekih naroda kao povijesne stvarnosti. Kod Hrvata je katolicizam često bio odlučujući čimbenik u procesu oblikovanja moderne hrvatske nacije. Njezina prisutnost u hrvatskoj povijesti bila je plodna na području duhovnog i kulturnog povezivanja s drugim narodima, ali nikada se ne poistovjećujući samo s određenom etničko-narodnosnom skupinom ili nacionalnom ideologijom, nego, bez obzira na ove prisutne izazove, ostala je vjerna svom temeljnom evanđeoskom poslanju. Tomislav Janko Šagi - Bunić ukratko sažima poslanje Crkve u jednom narodu: »Kršćanska Crkva može biti i napadnuta, pritisnuta, gonjena u nekom narodu. Ona se onda, dakako, mora braniti, ali nikada se ne smije braniti tako da ništi ili stavlja u pitanje druge prave i istinske vrednote domovine, naročito slobotu.

¹ Usp. Jakov MAMIĆ, »Nove crkvene prilike - izazov redovništvu«, *Bogoslovска smotra*, 66 (1996) 2-3, Zagreb, 1996., str. 433.

du svih članova naroda. Napetosti se moraju nadvladati iskrenošću, strpljivom spremnošću na dijalog, odvažnim nošenjem križa Kristova.²

Iako je redovništvo kao takvo općenita pojava, svojstvena svim velikim svjetskim religijama, ipak je ono posebna značajka i jedan od bitnih čimbenika života Katoličke Crkve, kako u prošlosti tako i danas. Redovničke institute (redovi, družbe i kongregacije) gledamo kao različita ostvarenja određenog idealja u životu Crkve. Kao takvi oni su slobodna udruženja vjernika sa svrhom da ostvaruju Crkvu intenzivnijim i radikalnijim prihvaćanjem života po Evandželju.³ U povijesti se to postizalo prihvaćanjem evanđeoskih savjeta, koje je Crkva s vremenom svojim zakonima definirala. Kao takvo redovništvo je po sebi uvijek označavalo traženje novog. Konkretnе forme i strukture toga traženja su različite, ali se sve opsluživanjem Evandželja odnose na naslijedovanje Krista u ljubavi do Boga i do bližnjega.⁴

Veliki osnivači redova polazili su od činjenice da je prva kršćanska zajednica njihovo opravданje, temelj, nadahnuće i korijen. To je priznala i sama Crkva kada im je odobrila njihova Pravila. Učinila je to jer je u njima prepoznala sebe, kao i činjenicu da su redovničke zajednice nastavak i izrastanje apostolske i prakršćanske zajednice.⁵ Vidi se i kroz povijest redovništva da je upravo preko njega Duh Sveti ulijevao Crkvi onaj elan i snagu da bi je doveo ili bolje rečeno vratio njezinoj autentičnosti. Kao što sam i ranije spomenuo upravo su redovnici bili ti koji su u Crkvi prvi reagirali na propadanje vjerskog života i radikalnim okretanjem evanđeoskom poslanju pridonosili obnovi vjerskog života i crkvenih institucija.⁶

Redovništvo u povijesti jednoga naroda aktivno je bilo uključeno u njegov cjelokupni crkveni i društveni život. U narodima u kojima je Crkva bila jedan od bitnijih čimbenika oblikovanja njegovog povijesnog identiteta, redovništvo je bilo često ključna komponenta života Crkve i naroda u razvo-

² Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Katolička Crkva i hrvatski narod*, Zagreb, 1983., str. 20.

³ Hadrijan BORAK, »Redovništvo kroz vjekove«, *Zbornik radova prvog redovničkog tjedna*, Ljudevit MARAČIĆ (ur.), Zagreb, 1974., str. 37.

⁴ Viktor NUIĆ, *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, Zagreb, 1997., str. 14.

⁵ Ljudevit RUPČIĆ, »Biblijski temelj redovništva«, *Zbornik radova prvog redovničkog tjedna*, Ljudevit MARAČIĆ (ur.), Zagreb, 1974. str. 33.

⁶ Usp. Slavko SLIŠKOVIĆ, »Doprinos sv. Benedikta i njegova Reda oblikovanju moderne Europe«, *Croatica Christiana periodica*, 34 (2010.) 6, str. 161-174; Slavko SLIŠKOVIĆ, »Pokreti i reforme Crkve u prošlosti«, *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, Zagreb, str. 303-319; Godfried DANEELS, *Evangelizirati sekulariziranu Europu*, Zagreb, 1986., str. 21-29.; Jean GALOT, *redovnici i obnova. Komentar koncilskog dekreta o redovničkoj obnovi*, Zagreb, 1973.; Hadrijan BORAK, »Redovništvo kroz vjekove«, str. 37-59.

ju kulture, oblikovanju duhovnosti, morala i mnogih društvenih vrijednosti koje čine temeljna obilježja jednog identiteta. Kao takvo ono je bilo uključeno u sve društvene i političke procese, koji su oblikovali hrvatsku povijesnu stvarnost: procese modernizacija na svim područjima, od početka pismenosti na narodnom jeziku do stvaranja modernog hrvatskog jezika, poticanja socijalnih promjena kroz školstvo, zdravstvo i odgoj, oblikovanja kulturnih, društvenih i političkih institucija, početnih poticaja za ekonomski razvoj i sl. Uraslo u skup osobnih vrednota hrvatskog naroda redovništvo je kroz stoljeća zadržavalo i svjedočilo univerzalno i nadnacionalno poslanje Crkve, a u isto vrijeme proživiljavalo sebe kroz kulturne oblike hrvatskog naroda, dajući tim oblicima nove zamahe i poticaje. Samim time i hrvatsko redovništvo proživiljava danas krize i lomove, ali i nove poticaje, koji uključuju univerzalnu i nacionalnu komponentu redovničkog poslanja u Hrvatskoj.

1. Postkoncilska obnova redovništva u Hrvatskoj

Nakon 1945. godine na hrvatskom prostoru tradicionalno katoličanstvo bilo je proganjeno i sustavno potisnuto u stranu pod agresivnim nastupom ateističkog materializma vladajućih komunističkih struktura. Bez obzira na snažan pritisak državnih struktura na Crkvu u Hrvata redovnički život je kroz cijelo to vrijeme bio vrlo živ, a veliki broj zvanja te očita vjernost karizmi osnivača i poslanja reda, družbe ili zajednice, činili su proganjenu Crkvu živim i djelotvornim organizmom, koji je bio jedina alternativa postojećem monolitnom jednopartijskom sustavu. Ova alternativa nije bila samo u ideološko - političkom odnosu, nego je pokazivala veliku dinamiku na prostoru života naroda i zajednice za koji se uvjetno može reći „duhovni prostor.“

Svjetski komunizam nije doduše preuzeo, kao svoju, Hegelovu tezu da »nacija koja nema države nije dostoјna postojanja«⁷, nego više na tragu *Komunističkog manifesta* koji ističe kako je pravi komunist bolji i autentičniji što se jasnije otrgnuo od težnji za nacionalnim samoodređenjem svoje vlastite nacije, ali na istom mjestu dodaje kako »proletarijat treba da se podigne do nacionalne klase, da se sam konstituira kao nacija.«⁸ Neke institucije hrvatskog nacionalnog određenja zadržane su i u socijalističkoj Jugoslaviji, osobito nakon Ustava iz 1974. godine, međutim vrijednosno preformulirane prema partijskom ideološkom modelu.

⁷ Georg Wilhelm Friedrich HEGEL, *Osnovne crte filozofije prava*, Sarajevo, 1989., str. 20-21.

⁸ Karl MARX - Friedrich ENGELS, *Komunistički manifest*, Zagreb, 2010., str. 140-141.

Potpisivanjem *Protokola* iz 1966. godine između SFR Jugoslavije i Svete Stolice ponovno su uspostavljeni diplomatski odnosi jednostrano prekinuti 1952. godine.⁹ Potpisivanjem toga diplomatskoga akta Katolička Crkva na prostoru SFR Jugoslavije našla se u novim društveno-povijesnim okolnostima. Dotad snažan obruč komunističkoga režima, koji je snažno držao pod kontrolom Crkvu u Hrvata, donekle je olabavio, ali to nipošto nije značilo da je Crkva stekla potpunu slobodu. Popuštanje stroge režimske kontrole nad Crkvom očitovalo se u relativnoj slobodi koju je počela uživati, iako kontrola struktura vlasti nikada nije prestala.

U Jugoslaviji Ustav je deklarativno jamčio izražavanje slobode vjeroispovijedanja i prakse, dok je s druge strane ta sloboda uvelike bila ograničavana. Zbog načela moralno-političke podobnosti, religiozni su građani pri zapošljavanju bili podređeni, karitativno djelovanje vjerskih zajednica bilo je onemogućeno, kao i pristup sredstvima informiranja. Nakon *Protokola* osjetila su se živa kretanja među klerom i vjernicima u koncilskom duhu.

Na temelju smjernica poglavlja o redovnicima u *Dogmatskoj konstituciji o Crkvi, Lumen gentium*, koja u svome petom i šestom poglavlju o pozivu na svetost tj. na stalni odaziv i što savršenije naslijedovanje Isusa Krista, našeg Gospodina i božanskog Učitelja, redovnici su po prvi puta predstavljeni kao stalež eshatološkog svjedočenja bližeg naslijedovanja Krista neoženjenog radi kraljevstva nebeskog, poslušnog Ocu i siromašnog,¹⁰ kao i *Dekreta o prilagođenoj obnovi redovničkog života, Perfectae Caritatis* započela je obnova redovništva u Hrvatskoj. Postkoncilska obnova redovništva u Hrvatskoj provodila se velikim djelom zauzimanjem Vijeća viših redovničkih poglavara i Unije viših redovničkih poglavara,¹¹ koji su sustavno i organizirano pokušavali unijeti i usmjeriti obnoviteljski duh Drugoga vatikanskog sabora među redovnike i redovnice na području bivše Jugoslavije.¹² Godine 1972. Unija viših redovničkih poglavara i Vijeće viših redovničkih poglavara proveli su na poticaj Unije vrhovnih redovničkih poglavara i Međuna-

⁹ »Beogradski protokol«, *Glas koncila*, god. 5, br. 14, Zagreb, 17. VII. 1966., str. 3–4; . Vjekoslav CVRLJE, *Znameniti Hrvati pri Svetoj Stolici*, Zagreb, 2004., str. 221–222.; Vjekoslav CVRLJE, *Vatikanska diplomacija*, Zagreb, 1992., str. 106–110.

¹⁰ Usp. »Dogmatska konstitucija o Crkvi. Lumen gentium«, *Drugi vatikanski koncil – Dokumenti*, Zagreb 2008., str. 77. – 209., br. 5-6.

¹¹ Vijeće viših redovničkih poglavara Jugoslavije osnovano je 1968. godine, a u proljeće 1977. promjenilo je naziv u Konferenciju viših redovničkih poglavara Jugoslavije, da bi kasnije promjenilo naziv u Uniju.

¹² Dekret o prilagođenoj obnovi redovništva u br. 23 traži osnivanje konferencija ili vijeća viših redovničkih poglavara i poglavara uz odobrenje Sv. Stolice.

rodne unije viših redovničkih poglavarica, a na poticaj Kongregacije za redovnike i svjetovne institute, anketu na temelju obnove redovničkog života prema smjernicama Drugog vatikanskog sabora.¹³ Započelo je s organiziranjem vrlo uspješnih Redovničkih tjedana od 1973. godine, savjetovanjima i susretima viših poglavara i poglavarica, seminarima za redovničke odgajatelje i odgajateljice i sl. Tome valja svakako pridodati i početak izdavačke djelatnosti, koja je preko biltena Vijeća i Unije, umnažanjem materijala s raznih savjetovanja, te zasebnim knjigama s područja specifične redovničke problematike doprinosila obnovom cilju.¹⁴

Dobar dio redovničkih svećenika bio je aktivno uključen u uobičajene crkvene strukture župskog apostolata. Jako je bila izražena želja svih redovnika i redovnica za aktivnim sudjelovanjem i u neposrednoj pastoralnoj aktivnosti, gledajući u tome najbolje osiguranje njihova opstanka. Problem koji se tada javio, a prisutan je dijelom i danas, jest slaba razvijenost izvanžupskog apostolata, koji bi više odgovarao redovničkom načinu života, pa je on i tada kao i danas uglavnom sveden na tipično samostansko ostvarenje redovničkog poziva. Ova povjesno crkveno-društvena uvjetovanost hrvatskog redovništva stvarala je često javne ili prikrivene konflikte, od kojih je trpjela i Crkva i redovništvo. Iako je usprkos krizama redovništvo u postkoncilskom razdoblju pokazivalo duhovnu vitalnost i otvaranje novim mogućnostima djelovanja, ali se paralelno s time pojavljivao gubitak smisla za tipični samostanski život.

Uglavnom sve redovničke zajednice nisu bile pošteđene unutarnjih potresa, različitih usmjerenja i opredjeljenja u traženju novih putova. Redovništvo je i tada proživiljalo opće crkvene i svjetske probleme, pojačane i obilježene našom posebnom društveno-crkvenom stvarnošću. S vremenom se unutar zajednica stvorila određena kolektivna psihohozo nesigurnosti. Entuzijazam mlađeg redovničkog naraštaja, često obilježen lakomisljenom površnošću, prihvaćao je često obnovu na način da je provodio

¹³ Usp. Giuseppe SCARVAGLIERI, *La formazione alla vita religiosa, oggi*, Roma, 1975.; VIJEĆE VIŠIH REDOVNIČKIH POGLAVARA JUGOSLAVIJE, *Anketa o odgoju*, Zagreb, 1973. (ciklostil); Gabrijel ŠTOKALO, *Redovnici i odgoj - usporedba ankete o odgoju*, Zagreb, 1976. (ciklostil); UNIONE DEI SUPERIORI GENERALI, *la formazione religiosa partendo delle motivazioni e convinzioni dei candidati*, Roma, 1975.

¹⁴ Među značajnijim knjigama redovničke problematike u postkoncilskom razdoblju jest prevođenje komentara dekreta *Perfectae Caritatis* od Jeana Galota, *redovnici i obnova. Komentar koncilskih dekreta o redovničkoj obnovi*, Zagreb, 1973. Od 1973. izlazi *Zbornik radova s Redovničkog tjedna*, a prvi broj uredio je fra Ljudevit Maračić. Kapucin Hadrijan Borak priredio je 1974. prijevod svih novijih dokumenata o redovništvu *Crkva redovnicima. Dokumenti o redovništvu*.

smione eksperimente, dok su starije generacije, osjećajući se ugrožene novim, psihološki shvatljivom upornošću branile dotadašnje oblike zajedničkog života i uhodanu praksu običaja i samostanskog ophođenja.¹⁵

Bez obzira na krize sustavno se radilo na osvjetljavanju temeljnih postavki o ukorijenjenosti redovničke karizme u Crkvi i teološki opravdavalo postojanje redovništva u Crkvi. Najveći problem redovništva u poslukom razdoblju prenio se i u novi demokratski sustav samostalne Hrvatske. Nedostatak dijaloga u strukturama, koji se uglavnom odvijao preko priopćenja i jednosmjerno, jednim djelom usmjerio je redovničku obnovu započetu Koncilm prema nedostatku širega shvaćanja i prihvaćanja obnove unutar redovničkih zajednica.¹⁶ Hrvatsko redovništvo je unutar socijalističkog jugoslavenskog društva prema crkvenoj i društvenoj stvarnosti pokazivalo veliku životnost i dinamiku na mnogim područjima. Mnogi elementi redovničke koncilske obnove uneseni su i primjenjeni u redovničkom životu i djelovanju, što se osobito očitovalo u pogledu na nove znakove vremena i nove potrebe. Ostala je, međutim, određena naptost unutar samog redovništva zbog iznevjerenih ili čak pretjeranih očekivanja, problemi s poslanjem zajednica s obzirom na karizmu utemeljitelja i odnosa prema mjesnim crkvenim strukturama.

2. Hrvatsko redovništvo u demokratskoj stvarnosti samostalne Hrvatske

2.1. Društvene i političke promjene

Pad Berlinskog zida 1989. godine označio je slom dugogodišnje komunističke vladavine i uspostavu demokratskog društvenog uređenja u zemljama Srednje i Istočne Europe. Međutim, novi oblici demokracije našli su se pred mnogim izazovima, jer su se morale učiniti mnoge promjene u političkim, gospodarskim i socijalnim strukturama društva, opterećenima hipotekom niza nepravdi i teškim socijalnim stanjem, koje su iza sebe ostavili komunistički režimi. Promijenila se i politička karta Europe: padom Istočnog bloka srušen je europski poredak utemeljen na ugovorima iz Jalte te su stvoreni uvjeti za ispravljanje povijesnih nepravdi, prije svega

¹⁵ Usp. Nikola Mate ROŠČIĆ, »Redovništvo u procjepu«, *Crkva u svijetu*, 9 (1974) 4, Zagreb, str. 343.

¹⁶ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, »Dijalog unutar Crkve. Vjernici-laici, intelektualci, žene redovnicici«, *Bogoslovska smotra*, 68 (1997.) 2-3, Zagreb, str. 305.

za rješavanje nacionalnog pitanja u umjetno stvorenim državama nakon Drugoga svjetskog rata u duhu ideološkog internacionalizma.¹⁷

Papa Ivan Pavao II., govoreći u enciklici *Centesimus annus* o uzrocima tih promjena i neočekivano brzog sloma komunističkog režima u europskim državama, kao osnovne uzroke navodi dugogodišnju diktaturu i povredu prava rada, oduzimanje zakonitosti ideologiji koja je sebi svojatala pravo da govorи u ime radnika te nedjelotvornost ekonomskog sustava kao posljedicu kršenja ljudskih prava na inicijativu, na privatno vlasništvo i na slobodu u gospodarskom području. Ipak, kao najvažniji uzrok, Papa navodi duhovnu prazninu koju je izazvao ateizam, budući da je ostavio mnoge generacije bez prave orientacije i smisla života, uništavajući pritom važnost prava i morala. Marksizam je bio obećao da će iskorijeniti potrebu za Bogom iz čovjekova srca, ali su rezultati pokazali da se u tom ne može uspjeti ako se ne razori srce. U tom smislu, ističe Papa, »kulture različitih nacija načini su, na kraju, kako odgovoriti na pitanje o smislu osobne egzistencije: kad se ukloni takvo pitanje, razara se kultura i moralni život nacijâ. Zato se borba za obranu rada spontano povezala s borbom za kulturu i nacionalna prava.«¹⁸

U razdoblju nametnutog centralističkog i totalitarnog sustava SFRJ i nametnute komunističko-ateističke ideologije, Republika Hrvatska nije mogla promicati i štititi svoje političke i druge interese te je stoga neprestano jačala težnja za razdruživanjem iz jugoslavenske državne zajednice. Velikosrpska agresija na Hrvatsku započeta 1991. godine dovela je samim time: »proglasavanjem Ustavne odluke o osamostaljenju, Republika Hrvatska otpočinje postupak razdruživanja od ostalih republika i SFRJ, želeći da se ovaj postupak što prije okonča na demokratski i miroljubiv način, poštujući interes svih republika i autonomnih pokrajina koje su činile SFRJ«¹⁹ Istodobno, suočavajući se s nametnutim ratom i teškim posljedicama ratnih razaranja, kao i s naslijedenim mentalitetom, započeo je i proces političkog djelovanja i društvenog oblikovanja demokratske hrvatske

¹⁷ Usp. Jure KRIŠTO, *Katolička Crkva u totalitarizmu 1945. - 1990.*, Zagreb, 1997., str. 183-187; Vladimir DUGALIĆ, »Politička traganja Crkve u Hrvatskoj (1989. - 2007.). Povjesno - teološka prosudba«, *Bogoslovka smotra*, 77 (2007.) 2, Zagreb, str. 484.

¹⁸ IVAN PAVAO II., *Centesimus annus*, Zagreb, 2001., br. 24.

¹⁹ SABOR REPUBLIKE HRVATSKE, »Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske«, *Narodne Novine*, br. 31, Zagreb, 1991.; SABOR REPUBLIKE HRVATSKE, »Deklaracija o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske«, *Narodne Novine*, br. 31, Zagreb, 1991.; Jure KRIŠTO, *Katolička Crkva u totalitarizmu 1945. - 1990.*, str. 97-108.

države, u kojem značajnu ulogu ima i odnos državne vlasti i Katoličke crkve kao integralnog dijela hrvatskog društva.

U Republici Hrvatskoj, prema posljednjem popisu stanovništva, više od 87% građana izjasnilo se katolicima²⁰ te, možemo reći, sve što karakterizira hrvatsko društvo na društveno-političkom planu – od 1989. do danas – na određeni način odražava se i na samu Crkvu u Hrvatskoj. Politička traganja Crkve u Hrvatskoj, od prvih višestranačkih izbora i osamostaljivanja hrvatske države do današnjeg članstva i aktivnog sudjelovanja u euroatlantskim integracijama, odražava se na nekoliko razina. To uključuje, prije svega, prikaz pravne regulative i institucionalizacije odnosa Katoličke crkve i države. Na razini političkog govora, u cilju zauzimanja Crkve za čovjeka i opće dobro hrvatskog društva, u svjetlu socijalnog nauka, zahtijeva prosudbu prigodnih izjava biskupa i tijela HBK te promišljanja hrvatskih teologa u kontekstu društveno-političkih događanja i socijalno-etičkih izazova pred kojima se nalazilo hrvatsko društvo. Na praktičnoj razini, osobito u svjetlu provedenih socioreligijskih istraživanja, podrazumijeva analizu pozicioniranja Crkve u odnosu na državu i društvo te odnos Katoličke Crkve prema političkim strankama, (ne)snalaženje klera i vjernika laika u novim uvjetima društveno-političkog života.²¹

Već 1991. hrvatski su biskupi progovorili o problemima naslijedenog mentaliteta iz vremena totalitarističko-ateističkog sustava, koji je utjecao desetljećima na oblikovanje moralnih vrednota društva, a tragovi toga mentaliteta vidljivi su i danas. Biskupi su tada istaknuli kako stari uzroci ne dopuštaju da se teški ekonomski i socijalni problemi brzo riješe, jer se »ne mijenjaju lako ni sistemi, ni mentalitet, ni ljudi. Sebičnosti, bilo osobne, bilo grupne, ne ustupaju lako pred interesima općeg dobra.«²² Desetljeća izloženosti ateističkoj propagandi bez obzira na slom komunističkog sustava, vjersko uvjerenje i nadalje i danas bitno utječe na društveno po-

²⁰ Rezultati popisa stanovništva iz 1991. godine pokazali su da se 76,64% stanovništva Hrvatske smatra pripadnicima Katoličke crkve, tj. 3.666.784 od ukupno 4.784 265 građana Republike Hrvatske, tj. 3.736.356 (78,1%) građana hrvatske nacionalnosti. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, od ukupno 4.437.460 građana Republike Hrvatske (3.977.171 [89,63%] je građana hrvatske nacionalnosti), katolicima se izjasnilo njih 3.897.332, tj. 87,83%. Usp. *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujak 1991. Stanovništvo prema vjeroispovijesti i materinskom jeziku po naseljima*, Dokumentacija 883, DZSRH, Zagreb, 1994.; *Popis stanovništva 2001.*, DZSRH, Zagreb, 2002.

²¹ Usp. Vladimir DUGALIĆ, »Politička traganja Crkve u Hrvatskoj (1989. - 2007.). Povjesno - teološka prosudba«, str. 487.

²² »Crkva zahvaljuje za slobodu Bogu i ljudima. Govor kardinala Franje Kuharića povodom novo-godišnjeg prijema kod Predsjednika Republike«, u: *Glas Koncila*, 4 (1991.), str. 7.

našanje vjernika, osobito na poslu i u političkim stavovima, te ostaje značajnije na osobnoj nego na društvenoj razini.²³ U novonastalim prilikama tome se pridružio i određeni liberalizam te individualizam u životnim stavovima, što ukazuje kako konfesionalno pripadanje Katoličkoj crkvi ne rezultira i prihvaćanjem vjerskih i moralnih istina.²⁴

Prema mišljenju sociologa, u vremenu tranzicije društvo se suočilo s novom ideologijom liberalne demokracije i novim sustavom vrijednosti utemeljenim »na ekstremnom individualizmu i egoizmu pojedinaca, koji slijedi svoj interes i stupa u konkurenciju i rat sa sebi sličnima kako bi naprsto opstao, uspio i zadovoljio svoj interes. To novo stanje izazvalo je šok, nesnalaženje, pa se tranzicija kao prijelaz iz jednoga u drugi sustav doživljava kao prijelaz u potpuno novi i u iskustvu ovoga društva neispisani sustav vrijednosti«,²⁵ koji se počinje formirati na načelima čistog sociodarvinizma, zgrtanja i gaženja preko drugih u ostvarenju svojih ciljeva. U takvom ozračju nestao je osjećaj za solidarnost, pokušava se što manje raditi, a što više trošiti; građani žele živjeti iznad svojih mogućnosti, osobito pod utjecajem reklama kao nove filozofije života.

U razdoblju globalizacije ljudskog društva, znanja i kulture na društvenoj razini čime se otvorio put neoliberalnom kapitalizmu na području filozofije, psihologije i religije, nastupilo je vrijeme postmodernizma. Brojne su definicije koje nastoje objasniti ovaj fenomen, međutim u kratkim crtama temeljne odlike jesu nepostojanje jedne zajedničke metafizičke baze, odričanje od svih filozofske-epistemoloških sigurnosti, pluralizam istina, otpor racionalnosti pod vidom optužbi za totalitarizam, odbacivanje velikih misaonih sustava, jačanje subjektivizma. Sve se to očituje u fragmentizaciji znanja, porastu specijalizacija i okrenutosti postignuću izravne koristi što utire put relativiziranju velikih pitanja o smislu ljudskoj postojanja. More informacija pridonosi lomljenju doživljaja smislenih veza između gospodarskog

²³ Usp. Jure KRIŠTO, *Katolička Crkva u totalitarizmu 1945. - 1990.*, str. 152-160; Vladimir DUGALIĆ, »Politička traganja Crkve u Hrvatskoj (1989. - 2007.). Povijesno - teološka prosudba«, str. 508; Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti*, Obrisi sustava vrijednosti i religijskih orientacija u deset postkomunističkih zemalja, Đakovo, 2003., str. 83.

²⁴ Usp. Vladimir DUGALIĆ, »Politička traganja Crkve u Hrvatskoj (1989. - 2007.). Povijesno - teološka prosudba«, str. 507; *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi. Komparativna analiza*, Josip BALOBAN-Krunoslav NIKODEM-Siniša ZRINŠČAK (ur.), Zagreb, 2014.

²⁵ Andelko MILARDOVIĆ, »Politologiski prinos promišljanju odnosa Crkve i političke vlasti«, *Mogućnost organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*, Đuro HRANIĆ (ur.), Zagreb, 2002., str. 253-254.

napretka, političkih sloboda i osobne sreće. Brišu se granice između filozofije i umjetnosti, etike i religije, rastaču se tradicionalne vrijednosti, a sve se oslanja na bezbrojne podražaje i površne dojmove koje imaju jednu svrhu postići užitak. Samim time stvaraju se nove vrijednosti: udobnost, površni i vulgarni humor, kult mladosti i zdravlja, kozmopolitizam i mobilnost povezani s čuvstvima ugode. Iskustvo dolazi u prvi plan, a odbacuje se institucionaliziranost u bilo kakvom obliku, dominira hedonizam, a na području religioznosti to stvara put prema subjektivnosti naspram institucije.²⁶

Time dolazi do odbacivanja bilo kakvog oblika „teizma“ i stvaranja nekog jednog općeg duhovnog supstrata koji povezuje sve ljude. Podržava se primat gnoze nad askezom, pa čak i etikom, očit je sinkretizam raznih tradicijskih elemenata, prihvata se astrologija, spajaju fizika i duhovnost, što se najbolje očituje u holističko-ekološkoj duhovnosti. Individualizam i pluralizam na nov holistički način dva su bitna obilježja postmodernizma, koji ostavlja duboke promjene u svijesti ljudi. S druge strane očituje se veliki „povratak religije“ koja otkriva postmodernu kao agresivni sekularizam, ali i pokazuje da su lažne moderne predodžbe o kraju religija, napredujućoj sekularizaciji i emancipaciji pod svaku cijenu.

2.2. Izazovi za hrvatsko redovništvo

Kriza Crkve na Zapadu odrazila se u konkretnom životu (sakramentalnoj praksi i stanjem u svećeničko-redovničkim redovima), ali i na području teološke misli. Redovništvo je jedan od pokazatelja krize zapadne civilizacije, a promatrano kao svojevrsna sinteza cjelokupnoga crkvenog života, koje sjedinjuje crkvenu duhovnost i aktivnost, otvorenu muškarima i ženama, pokazuje kako se odnositi prema bitnim elementima crkvenog života, koje ono na poseban način u sebe integrira. Suočen s tom problematikom papa Ivan Pavao II. sazvao je 1994. godine Biskupsku sinodu sa zadaćom da raspravlja o problematici posvećenog života u Crkvi.

Bit svake krize očituje se u gubitku perspektive, a svaka perspektiva je kategorija budućnosti, što se može protumačiti na način da je svaka kriza kriza budućnosti, odnosno stanje pomućenih obzorja. I ma koliko bi za Cr-

²⁶ Usp. Lino VELJAK, »Kraj filozofije?«, *Synthesis philosophica*, god. 29, br. 2, Zagreb, 2014., 325-332; Marija LONČAR, »Metodološka promišljanja postmodernističkih koncepcija«, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, br. 1., Split, 2008., str. 162-167; Josip BALABANIĆ, »Prirodne znanosti i religija danas - prilog promišljanju«, *Nova prisutnost*, god. 4, br. 1, Zagreb, 2006., str. 5-32; Dušan MORO, »Crkva i crkvenost danas«, *Bogoslovska smotra*, god. 69, br. 1, Zagreb, 1999., str. 97-101;

kvu, kao Božji narod na putu, bilo samo po sebi razumljivo da uvijek gleda naprijed, tj. u budućnost, da tu budućnost anticipira i sustvara (kako bi to sutra bila njezina budućnost), prema njoj se odnosimo na način kada je ugrozimo, onda počinjemo pokazivati interes.²⁷

Gоворити о редовништву и његовој будућности не може се говорити изван контекста цјелокупног црквеног живота, јер је онјој један еminentан вид еклизијалног живота. Иако звуци претенциозно и преузетно, али истинито говорити о будућности редовништва исто је што и говорити о будућности Цркве, тј. темељним вредностима црквеног живота око којих се редовништво окупља и конституира, а које су језгровито садржане у изреци: „наследовати Исуса Христа изближега.“ Редовништво није хијерархијски елемент у Цркви, али вредности које дефинирају редовничији живот јесу битне вредности црквеног живота опћено.

Dominantni pozitivistički mentalitet koji почиње prevladavati на Западу од средине 19. столjećа, претаћуći se на Исток Европе појеком 20. столјећа, где ће своју кулминацију доživjeti у vrijeme материјалистичког комунизма, за норму вредновanja поставио је опипљиво, мјерљиво и trajno. Тако примјерice на тржиštu vrijednost neke robe ne određuje нјезина vrijednost nego потраžnja, а на подручју етике и морала статистички показатељи. Моралност нечега не određuje dobro ili zlo, nego vremenska i prostorna проширеност određene prakse. Prema tome i u Hrvatskoj se u posljednjem desetljeću pokazuje da почиње prevladavati mentalitet prema којем је нешто moralno да нешто jest, i da je to dugo i da ће по svoj prilici takvo ostati i sutra, onda takvo нешто не само да postaje normalno, nego i normativno.²⁸ Mentalitet posvemašnjeg individualizma, agnosticizma, skepticizma i hedonizma постaju normalno stanje, а onda se то почиње primjenjivati i kao normativno unutar редовничијих zajedница temeljito uništavajući zajednički живот на опкоји разини.

Spomenuti individualizam који depersonalizira pojedinca vodi u hedonizam i napisljetu do rastakanja i raspadanja zajednice, osobito one обiteljsке, а затим društvene i црквене, што ствара огромну duhovnu prazninu u животу сувременог човјека отварајуći put alternativama којима ћели задовољити своју nesvesnu potrebu за Drugim (Бог и човјек) upadajući u ovisnosti што доводи до povećanog broja samoubojstava. Društvo и pojedi-

²⁷ Usp. Edward SCILLEBEEKX, »O будућности редовништва«, *Crkva u svijetu*, 27 (1992.) 3, Split, str. 263-264.

²⁸ Usp. Špiro MARASOVIĆ, »Редовништво будућности«, *Crkva u svijetu*, 29 (1994.) 4, Split, str. 346-347.

nac postaju time prostor za „Nepoznatog Boga“, iako paradoksalno zvuči, upravo to postaje prostor susreta kršćanstva i nove civilizacije.²⁹ Zato se i redovništvo na ovome prostoru ne smije pojaviti kao nositelj elemenata ili uopće bilo kakvog oblika individualizma, egoizma i hedonizma, već biti na putu određene kontrapozicije utemeljene na kršćanskom personalizmu, u čijoj je osnovi dijaloški odnos između Boga i čovjeka, a zatim čovjeka i čovjeka u njihovoj slobodi. Redovništvo kao „odaziv“ na Božji „poziv“ mora biti kristocentrično, osobno i radikalno.

Kristocentrično u tome da je središte i okosnica redovničkog života nije nešto nego NETKO, osoba Isusa Krista. Jer odaziv pojedinca na redovnički život je odgovor na poziv. Time redovnik ne ulazi u redovništvo zbog eventualne urođene sklonosti, povijesnih okolnosti, socijalne potrebe i slično, ne pozivaju ga niti domovina, niti redovnička zajednica niti Crkva, nego sam Isus Krist. Time Krist postaje za redovnika „norma normans“ po kojoj on prosuđuje ispravnost svojih postupaka i aktualnost pojedinog svoga stava.

Redovnički poziv je osoban, jer je upućen od konkretnе osobe konkretnоj osobi. Na isti način je i „odaziv“, jer je svaka karizma pa tako i karizma redovničkog života dar osobnog Boga pojedinoj ljudskoj osobi sa svrhom da je upotrijebi i iskoristi za stvari Kraljevstva Božjega. Sami osnivači redova bili su vođeni ovakvim odnosnom poziva i odaziva. Prema tome izvorni nositelj karizme nije zajednica, jer ona nije osoba, nego sam Bog.³⁰ Razvoj povijesnih događaja u posljednja dva desetljeća ostavio je traga na redovništву na način da je zajednica polagano tonula u subjekt karizme redovničkog života, čime je došla u položaj da taj život uvelike otežava. Dakle, umjesto da zajednica obavlja funkciju provjeravanja već postojeće karizme u svakom novom kandidatu i da mu svojim ustrojem i životom omogućuje da tu svoju od Boga danu karizmu za zajednicu što više razvija i ostvari, zajednica se često stavlja na mjesto Boga, uzimajući si za pravo da je ona ta koja zove i koja se odaziva. U životnoj praksi zajednice ovo se pokazalo da se time u drugi plan stavlja karizma utemeljitelja, pa zajednica počinje djelovati pragmatički, a redovništvo i pragmatika ne idu zajedno. Ponajbolje se to očituje u brizi za pomladak, odnosno popunjavanju „kadrova“ na ispražnjenim „radnim mjesti-

²⁹ Usp. Andrea ARVALLI, »Vita religiosa come profezia? La lacrime di una difficile transizione incompiuta«, *Credere oggi*, 27 (2007.) 1, str. 133-135; Andrea ANDRIOTTO, »Fuochi nella notte«, *Monte Senario*, 9 (2005.) 27, str. 67-74.

³⁰ Usp. Edward SCILLEBEEKX, »O budućnosti redovništva«, str. 265.

ma“, spuštajući sve više kriterije za pristup u svoje redove i time se stvaraju zapravo „redovnici opće prakse“ u skladu s materijalističkim pogledom na stvarnost, pa i onu duhovnu. Samim time dolazi do nivelacije redovničkog života, gubljenjem karizme, a samim time dolazi do opadanja zvanja i nestanka same zajednice. Riječ radikalno u ušima čovjeka današnjice zvuči odbojno i zastrašujuće, jer se dovodi u vezu s isključivošću, rigorizmom, fanatizmom, netolerantnošću itd. Međutim upravo radikalnost redovnika razlikuje od bilo kojeg drugog pripadnika božjeg naroda. Redovnik nema drugu vjeru, ni drugo Evandelje, već istu vjeru i isto Evandelje koje živi cijela Crkva, ali on to živi radikalno, odnosno što je moguće sličnije onom radikalnom sebedarju kojim je Isus Krist darovao sebe Bogu Ocu za spas svijeta. Teološki to znači *kenosis* Sina Božjega kojega redovnici nastoje slijediti izbliza. To je odricanje, kao radosno darivanje samoga sebe, a ono određuje redovničku duhovnost i redovničku praksu.³¹ Problem nastaje kada netko na početku svog redovničkog života ne uzme *kenosis* kao svoju opciju, nego recimo „život kako se živi u mojoj Provinciji.“ Time se ne negiraju tradicije i dobre prakse određene Provincije, ali se pojedinac svojom osobnošću vođen karizmom utemeljitelja uključuje u život redovničke zajednice i unosi u nju novost, utemeljenu na zdravim osnovama stoljetne prakse u odnosu na nove potrebe vremena i prostora.

Nestanak komunizma srušio je dotad prihvaćeni materijalistički ateizam i otvorio nove prostore Crkvi koja je bila ograničena u svom djelovanju. Do tada progonjena Crkva sada postaje etablirana institucija poželjna u svim društvenim segmentima. Redovničke zajednice doživljavaju procvate dolaskom velikog broja novih kandidata. Procvat Crkve u Hrvata krajem 20. stoljeća predstavlja popunjavanje duhovne praznine koju je iza sebe ostavio destruktivni materijalistički ateizam. Međutim, etablirana i dobro društveno situirana Crkva propustila je otkriti opasnosti koje su sve više prodirale u hrvatsko društvo, a time i među vjernike. Usredotočena na strah od oživljavanja aveti komunističke prošlosti nije primijetila, izuzev pojedinaca, da opasnost više ne predstavlja ateistički materijalizam, nego nova stvarnost koja je na Zapadu rastocila crkveni, a time i redovnički život.

U novim društvenim i političkim gibanjima u Hrvatskoj, koja su u posljednjem desetljeću Hrvatsku odmaknula iz sfere europskog jugoistoka,

³¹ Usp. Ivan KARLIĆ, »Redovništvo kao eshatološki znak i proročki mgla danas«, Služba Božja, 55 (2015.) 3-4, str. 345 -346; Špiro MARASOVIĆ, »Redovništvo budućnosti«, str. 350-354; Andrea ARVALLI, »Vita religiosa come profezia? La lacrime di una difficile transizione incompiuta«, str. 138-139.

odnosno zapadnog Balkana, i preko euroatlantskih organizacija ponovno je nakon više desetljeća uključila u srednjoeuropski, odnosno zapadnoeuropejski krug, redovništvo u Hrvatskoj zahvaćaju procesi koji su doveli do krize na spomenutim prostorima nekoliko desetljeća prije. Indiferentizam i individualizam koji su nagrizli europski Zapad te je time došlo i do rastakanja osjećaja zajedništva,³² zahvatili su i hrvatske redovničke zajednice. Godfried Daneels je osamdesetih godina govorio kako su u zapadnoeuropejskom društvu prisutne vrednote koje su duboko kršćanske, ali su izgubile svoje transcendentalno utemeljenje i trebaju „ozdravljenje.“³³ Redovništvo kojemu prijeti sekularni mentalitet i konformizam mora nanovo biti evangelizirano kako bi u perspektivi *evangelizacijskog zadatka evangeli-ziralo snagom evanđeoskih zavjeta.*³⁴

Umjesto zaključka

Reevangelizirati redovničke zajednice i otkrivati karizmu poslanja određene zajednice put je obnove redovništva i Crkve u Hrvatskoj, koja se suočava s desakralizacijom sakralnog, opadanjem religioznosti, relativizacijom klasičnih vrednota, krizom struktura i identiteta. Indiferentizam jest samo početna faza za agresivnu sekularizaciju, a gospodarski i politički pluralizam omogućili su da sve postane predmetom na tržištu. Pojava kršćanskih i kvazikršćanskih sekti, uvoz pseudoreligioznosti s Istoka putem kulturnih djelatnika i institucija, ali i pojedini pokreti u samoj Crkvi, koji duboko zahvaćaju redovničke zajednice, primjerice duhovnost zajednica koje su nerijetko nabijene emocijama, a ne dotiču čovjekovu dublju stvarnost, pridonose stvaranju površnog i lakovjernog vjernika. Takve osobe unutar redovničkih zajednica postaju često nositelji razdora i razbijaju zajednički život nametanjem svojih normi. Također je u posljednje vrijeme znakovita i pojava radikalnog tradicionalizma, koji pod očuvanjem tradicije, čini upravo suprotno od proklamiranog, te i članovi takvih pokreta čine isto svojim zajednicama kao i ranije spomenuti nositelji duhovjačkog, emotivnog i subjektivnog doživljaja Boga i svoga posvećenja. Problem psihologizacije čovjeka i razmišljanja, opasnost je autoriteta u zajednicama i zatvara članove u okvire provizornih životnih uporišta du-

³² Usp. IVAN PAVAO II., Govori u Hrvatskoj 10. i 11. rujna 1994., Zagreb, 1994., str. 8.

³³ Usp. Godfried DANEELS, Evangelizirati sekulariziranu Europu, Zagreb, 1986., br. 24.

³⁴ Godfried DANEELS, Evangelizirati sekulariziranu Europu, br. 15; Usp. Marijan JURČEVIĆ, »Reevangelizacija redovničkih zajednica«, riječki teološki časopis, 1 (1993.) 2, str. 227-239.

boko nagrizajući krhkost ljudske psihe, a dovodi do relativizacije i trajne promjenjivosti stavova. Počinje se gubiti objektivna stvarnost, a zalazi se u ekstremni subjektivizam. Kultura ljudskih potreba, a ne ljudskog bića stavlja u prvi plan osobne potrebe pojedinca, koji njeguje profesionalnost, a dimenzija duhovnog ostaje periferna. Takva osobnost postaje „profitabilna na tržištu kapitala“. Naposljetku demografska kriza dovodi do duboke ugroženosti pojedinih redovničkih zajednica, osobito manjih. Reevangelizirati redovničke zajednice u Hrvatskoj znači oduprijeti se izvornošću poslanja zajednice na evanđeoskim temeljima prođoru slobodarskog mentaliteta koji ugrožava, pod lijepim parolama, samu slobodu i čovjekovu antropološku datost. Zatim, mentalitetu krajnjeg feminizma, potrošačkog i hedonističkog mentaliteta, koji sve više razaraju kršćanski identitet redovničkih zajednica, dok se s druge strane redovništvo treba ograditi i čuvati ekstremnog tradicionalizma, koji je također razorni element svakog eklezijalnog zajedništva.

Duhovno majčinstvo u posvećenom životu

pregledni rad

Uvod

Gовор о духовном мајчинству још од најранијих почетака налази своје место у Цркви па све до наših дана. Особито ту тему актуализира садашњи Папа проширујући духовно мајчинство/оčinstvo на свако зване, које је једино потпуно уколико се живи и ова димензија.

Također, Hrvatska biskupska konferencija dala si je u zadatku проговорити о важности обitelji te u pripremi за Nacionalni susret katoličkih obitelji posebno проговорити о оčinstvu i мајчинству i то не само biološkom, nego управо о овом духовном аспекту сваког оčinstva i мајchinstva.

Gledajući redovnički живот, тему коју сам добила у задатку пokušала сам, donekle, обрадити služeći se новијим dokumentима, osobito говорима актуалног Пape upućenim redovnicima i redovnicama, имајуći u виду i one u kojima Crkva o овој теми проговара od svojih почетака па preko Drugog vatikanskog koncila, iako se na njima nisam previše zadržavala. Rad sam podijelila u tri kraće подтеме (*Majčinsko zvanje redovnice, Zvanje je dar, Majčinsko lice i vrednota nježnosti* i kratki osvrt *Umjesto zaključka*). Bazirala sam se više na актуализацији i формацији свијести o одгоју за духовно мајчинство u redovništvu u jednom ширем kontekstu. Svakako bi trebalo i nužno je pojedine dijelove, које само kratко дотичем, još više produbiti i актуализирати, као npr. духовно мајчинство u prizmi духовне пратње ili vodstva (tko, kada, gdje, metode i načini itd.).

1. Majčinsko zvanje redovnice

S papom Franjom kao da nam sve ono što je Crkva već davno rekla postaje puno bliže i puno konkretnije. Tako i neke datosti vezane za тему du-

hovnog majčinstva u posvećenom životu, u životu redovnica. Kao što postoji biološko postoji, također, i duhovno majčinstvo, na koje je svaka žena pozvana. O tome svjedoče i riječi pape Franje upućene redovnicima i redovnicama Rimske biskupije na susretu s njim 16. svibnja 2015. godine. Upravo na tome susretu, Papa se posebno zadržao na četiri pitanja koja su mu redovnici i redovnice postavili. Istaknuo je ulogu i vrijednost redovnica, pozvanih biti kao majke: nasmijane, ljubazne, konkretne i inspirirane *evanđeoskim blaženstvima i posljednjim sudom* (usp. Mt 25), koji nam objavljaju potrebe čovječanstva.¹ Niti jedan redovnik, redovnica, čak ni klauzurne redovnice, ne smiju se udaljiti od svijeta, jer poziv nije „bijeg“, nikada ne zaboravljujući izraz „fuga mundi“ kao jednu od drevnih slika redovničkog života, već „bojno polje“. Posvećena osoba treba imati stalno „podignute antene“ kako bi opazila, intuirala tj. naslutila, trpljenje drugih, bližnjih.

Ženska i „zaručnička“ dimenzija jako su važne, upravo zato jer je Crkva ženskog roda, a redovnice su ikona Crkve i Marije. Redovnica treba biti kao majka koja zna oprostiti i čuvati se kritika, zna oprostiti djeci, a ne „ogoliti“ ih, jer u suprotnom je mačeha.² Često zaboravljamo majčinsku ljubav redovnice. Utoliko je majčinska jer je majčinska ljubav Crkve, jer je majčinska ljubav Djevice Marije.³ Izraz ljubavi posvećene žene treba po svojoj prirodnoj datosti, a ne po moranju, odražavati vjernost, ljubav, nježnost Majke Crkve i Majke Marije. Dakle, treba često misliti na majčinsko zvanje redovnice, posvećene žene, kao što je majčinstvo Marije i majčinstvo Crkve. Ono je konkretno. Konkretnost je kvaliteta, odlika majčinstva žene, sestre, redovnice. Konkretna ljubav. Konkretna ljubav je teška. Pogotovo kada se živi u zajednici. Probleme zajednice svi poznajemo: ljubomore, ogovaranja, prepričavanja ... Ovo su konkretnе stvari i znamo da nisu dobre. Znamo da su destruktivne i da steriliziraju zajednicu. Zato papa Franjo svima, a posebno Bogu posvećenim osobama, ističe kršćansku konkretnu ljubav kojoj je parametar, mjerilo *Blaženstva* (Mt 2,3-12) i *posljednji sud* (Mt 25), kao autentični „protokol“ prema kojem ćemo biti suđeni.⁴ Papa naglašava da su upravo *Blaženstva* prva enciklika Crkve. Sav program je

¹ http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/may/documents/papa-francesco_20150516_religiosi-roma.html (12.1.2018).

² Usp. *Isto*.

³ Više o svemu vidi *Marialis cultus, Mulieris dignitatem, Redemptoris Mater, Deus caritas est*. Također, značajnih radova o temi majčinstva i očinstva može se pronaći i na stranicama Splitsko-makarske nadbiskupije budući je domaćin Trećeg nacionalnog susreta katoličkih obitelji, koji se održava u Solinu od 15. do 16. rujna 2018.; Vidi još: <https://susretobitelji.hr/>.

⁴ Usp. *Isto*

tamo. U njima se nalazi konkretnost Bogu posvećene žene. Zato jer je to Isusov program. Ljubav žene je ljubav konkretnе majčinske ljubavi. »Ti u zajednici imaš majčinsku posvetu i nije ti dozvoljeno ogovarati druge susestre.«⁵

Na nedavnom susretu s kontemplativnim redovnicama u Peruu papa Franjo je nazvao one koje ogovaraju *teroristima*. Nemoguće je biti redovnica sa stisnutim srcem. Takve su redovnice izgubile plodnost i nisu majke. Na sve se tuže, ogorčene su. Međutim, ljubav proširuje srce. Samo s Gospodinom sposobni smo na novi način nositi bol, patnju, frustraciju tolike braće i sestara, koji su žrtve „kulture odbačenosti“ našeg vremena.⁶ Sv. Terezija od Djeteta Isusa kad je nailazila na sestruru koja je nije voljela, uvijek joj se osmjehnula s ljubavlju i išla naprijed. Terezija je znala da je ljubav prema bližnjemu istodobno i mjerilo njezine ljubavi prema Bogu, te je stoga svim silama nastojala kroz djelatnu ljubav prema susestrama iskazati Bogu svoju ljubav. Nikada nije poskrivečki kritizirala svoje sestre, jer to uništava majčinstvo.⁷ Demon ogovaranja je *terorizam* u zajednici. Suprotno tomu treba uskladiti vlastito srce s Isusovim srcem *da svi budu jedno* (usp. Iv 17,21). Ujedinjeni u vjeri, u nadi, u ljubavi. Takvo jedinstvo koje proizlazi iz zajedništva s Kristom koji nas ujedinjuje s Ocem u Duhu i u euharistiji nas ujedinjuje jedne s drugima u ovom velikom otajstvu koje je Crkva. Jedinstvo Crkve, pastoralnih djelatnika, posvećenih osoba, klera i biskupa zadača je povjerena svima u Crkvi. Ne konkurenca, već bratsko-sestrinsko zajedništvo, tako da svaka zajednica bude svjetionik koji svijetli unutar nejedinstva i podjela. Takva ljubav, koja je i bračna, zaručnička, ima isto lice, to je majčinsko lice Crkve. Ona je konkretna. »Žena se „zaručuje“ ili po sakramantu ili duhovno po zarukama s Kristom. U jednom i drugom slučaju zaruke očituju „iskreno predanje“ osobe zaručnice zaručniku. Tako se može reći da se u djevičanstvu otkriva duhovni profil braka. Ako je riječ o tjelesnom materinstvu, ne mora li ono biti istodobno i duhovno materinstvo u skladu s istinom o čovjeku, koji označuje jedinstvo tijela i duha? Postoji, dakle, mnogo razloga da se tim dvama različitim životnim pozivima žene – otkrije duboka komplementarnost i upravo duboko jedinstvo u nutrini osobnog bića.«⁸ Lijepo svjedočanstvo upravo o zaručničkoj dimenziji dala je

⁵ Isto

⁶ <http://www.famigliacristiana.it/articolo/papa-francesco-in-peru-omelia-preghiera-dell-ora-media-con-religiose-di-vita-contemplativa.aspx> (25.1.2018).

⁷ Usp. S. M. PETRA, »Ljubiti Boga u bližnjemu«, *Bit će ljubav. Duhovne poruke najmlađe naučiteljice Crkve*, Zagreb, 2010., str. 49-50.

⁸ IVAN PAVAO II., *Apostolsko pismo Mulieris dignitatem. O dostojanstvu i pozivu žene prigodom Marijanske godine*, Zagreb, 1989., br. 21.

jedna Klanjateljica, s. Norma Maria Viola, koja je radila dugo u školi, a u stariosti i bolesti izgubila je govor. Izgubivši dar govora komunicirala je putem pisama. U jednom pismu, nakon gubitka govora, piše: „moje srce i duša uronili su u duboki mir.“ A medicinskom osoblju, koje joj je zahvalilo za mirnu i ohrabrujuću prisutnost među bolesnicima kad su je upitali: *Kako uspijevate biti takva?*, napisala je: „jer sam vjenčana za Čovjeka koji je raspet iz ljubavi prema ljudima i jer želim biti solidarna s Njim, trebam zagrliti s istom ljubavlju križ koji je on htio i tako sudjelovati u spašavanju svijeta.“⁹

I zato, drage sestre Crkva vas ne tolerira, ona vas treba, ističe Papa.¹⁰ Ona vas treba kao majke s vašim vjernim životom, koji upućuje na Onoga koji je istina, put i život, jedini Gospodin koji daje puninu našem postojanju i daje život u izobilju.

2. Zvanje je dar

Posvećeni život je konkretni dar. To je Božji dar Crkvi. Proročki dar. Bog je prisutan, Bog koji je prisutan u svom daru: izabire muškarce i žene u kojima i po kojima je također prisutan, na drukčiji način prisutan. To je besplatni dar. Zvanje je dar, a ne regrutacija ljudi koji žele ići tim putem. Dar je srcu pojedine osobe, dar je družbi, provinciji. Iako, nažalost, ovaj dar nije uvijek cijenjen i prepoznat u svome identitetu i u svojoj specifičnosti. To je dar koji dolazi po daru karizme, koju Bog daje po muškarцу ili ženi kako bi oblikovao određenu redovničku obitelj. U srcu ljudske osobe začeto je zvanje koje u datom trenutku treba donijeti ploda. Zato ga treba primiti sa zahvalnošću, čuvati i njegovati, podržavati i pratiti ljubavlju majke koja izvodi svoje dijete na pravi put. Ljubavlju majke koja se bori s vjetrenjačama vremena besmisla i beznađa, koja se bori *kulturom života* protiv *kulture smrti, kulturom skrbništva* protiv *kulture odbačenosti*.

Stoga, ako je vođena ikonom majke, redovnička obitelj, kao majka, ima »ne samo pravo-dužnost tražiti maksimum posvetiti se svojim članovima, nego ima i dužnost zajedno ponuditi prikladnu pomoć u *svakom* razdoblju života, kako bi *svatko* mogao s radošću dati maksimum sebek.¹¹ Uistinu, pozornost prema otajstvu ljudskoga života traži poseban stav na planu raspoloživosti duše i pružanja pomoći onomu tko živi izazov poziva. Na tom

⁹ N. M. VIOLA, »Biografija«, *Arhiv Klanjateljice Krvi Kristove Regija Italija*, Rim, 2018.

¹⁰ <http://www.famigliacristiana.it/articolo/papa-francesco-in-peru-omelia-preghiera-dell-ora-media-con-religiose-di-vita-contemplativa.aspx> (25.1.2018).

¹¹ A. CENCINI, *Il respiro della vita. La grazia della formazione permanente*, Milano, 2003., str. 15.

putu izgradnje, prenošenja ljepote nasljedovanja Gospodina i vrijednosti karizme treba, osim osoba zaduženih za formaciju, sudjelovati i suradivati cijela zajednica, kao mjesto gdje se događa inicijacija u napor i radost življenja zajedno.¹² Poznato nam je koliko je upravo zajedništvo kao vrednota i specifičnost redovničkog života u krizi. Zato, briga oko skladnog rasta između duhovne i ljudske dimenzije podrazumijeva posvećivanje pozornosti specifičnoj antropologiji različitih kultura i osjetljivosti novih narastaja. Tako je osim početne formacije nužno voditi brigu za *kulturu trajne izgradnje*, koja sa sobom nosi dinamizam vjernosti u različitim životnim dobima. Tu opet odzvanja hitan poziv pape Franje: „Od kršćana iz svih zajednica želim zatražiti osobito svjedočanstvo bratskog zajedništva koje postaje privlačno i sjajno. Neka se dive kako se brinete jedni za druge, kako se uzajamno hrabrite i jedni druge pomažete i pratite na životnome putu.“¹³ Nije li to majčinska dimenzija ljubavi, skrbi, zahvalnosti, vjernosti, radosnog i predanog suočavanja s vrijednostima života nasljedovanja Krista (*sequela Christi*), kako bi svatko ispunio svoj poziv. Usrdni poticaji pape Franje na radosnu evanđeosnost, lišenu dvoličnosti, potiču na evanđeosku originalnost utjelovljenog proroštva i konkretnog izbora kao što su:

- prvenstvo služenja i stalna otvorenost siromasima i solidarnost s njima;
- promicanje dostojanstva osobe u kojoj god da situaciji živi i trpi;
- supsidijarnost kao vršenje uzajamna povjerenja i velikodušne suradnje svih sa svima.¹⁴

Sve to zahtijeva promjenu struktura, ali još više otvorenost obnovi identiteta posvećenog života i njegovu jačanje *kulturom trajne izgradnje*, a „izgradnja je umjetnički rad, a ne policijski posao.“¹⁵ Potrebno je odgajati očeve, majke, braću, sestre, suputnike, a ne upravitelje, voditelje. Odgojna pedagogija i formacijski modeli usmjeravaju *trajnu izgradnju* prema crkvenom identitetu posvećenog života tako što se upoznaju s novim teologijama, crkvenim propisima, vlastitom poviješću i poviješću karizme pronalazeći vlastito mjesto u Crkvi na službu ljudskom rodu. To uključuje prolazak kroz bolan proces

¹² Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, Za novo vino nove mještine. Od Drugog vatikanskog koncila naovamo posvećeni život i još uvijek prisutni izazovi. Smjernice, Zagreb, 2017., br. 14-16.

¹³ Isto, br. 24

¹⁴ Usp. Isto, br. 31.

¹⁵ PAPA FRANJO, »Probudite svijet. Razgovor pape Franje s vrhovnim poglavarima«, La Civiltà Cattolica, 165 (2014.) 1, str. 11.

drugog obraćenja, koje se nameće u ključnim trenutcima života, kao što su srednje godine, situacija krize ili povlačenje iz aktivnog života, zbog bolesti ili starosti. Tu se očituje *docibilis*, oblikovanje srca koje slobodno uči iz povijesti kroz čitav život u Kristovu stilu, kako bi se pojedinac stavio u službu sviju.

U tom odgojnom hodu očituje se karizma duhovnog majčinstva/očinstva, a paralelno s njom dar sinovstva/kćerinstva u Duhu, koji se izražava u modalitetima određenog poziva i određene karizme.¹⁶ Riječ je o školi evanđeoskog života upravljanju pedagoškim načelima karizme, školi otvorenoj svemu što je živo i dobro i što vodi prema istini. A to je da svatko u sebi nosi svrhu zbog koje je stvoren ne zaboravljujući da je to sjeme života još u embrionalnoj fazi i da treba prokljati, procvjetati i donijeti ploda. Prema tome nužan je:

- trajni dijalog unutar nas samih između ideje o sebi i stvarnoga osobnoga stanja;
- između vlastitog neponovljivog identiteta i modela čovjeka homogeniziranog i anonimnog postavljenog od društva;
- između dobivenog bez napora i stečenoga s mukom;
- između napasti bježanja da bi se zaštitili i osobne borbe egzistencijalnog oblikovanja.¹⁷

Drugim riječima potrebno je *prijeći od figure vanjskog zaštitničkog roditelja*, koji govori i daje upute, sugestije, zapovijeda, *prema dijalogu i dušbokom odnosu nutarnjeg roditelja*, kojeg svatko od nas malo po malo treba prihvatići i formirati u sebi preko iskušenja u orientaciji vlastite egzistencije, iskustva ambivalentnosti te odnosa i konfrontiranja sa sobom i s drugima.

Trajna izgradnja je prije svega pitanje mentaliteta i egzistencijalnog stava. To znači biti uvjereni da je upravo trajna izgradnja ona koja daje ton cijeloj formaciji i načinu življenja cijelog bića, egzistencije. Nužno je „ažurirati se“. Kao što pazimo na mobitele i svu tehnologiju da na vrijemenu bude ažurirana to isto zahtijeva *trajna izgradnja*. Riječ je s jedne strane o kontinuiranom dijakroničnom ažuriranju, preko poznavanja učiteljstva Crkve izraženog pogotovo u dokumentima i činjenicama, i s druge strane o sinkroničnom, s osjetljivošću na događanja sadržana u velikim problemima današnjega svijeta, u različitim kulturnim gibanjima, pojedinačno i u grupi. Upravo tu može pomoći majčinska dimenzija žene u nama, koja se služi raspoloživim sredstvima kako bi stvorila ozračje za rast i usmjerila život njegovoj punini.

¹⁶ G. M. ROGGIA, Un percorso affermato?. La formazione a 50 anni dal Concilio, Torino, 2012., str. 59-61.

¹⁷ Usp. Isto, str. 78-80.

3. Majčinsko lice i vrednota nježnosti

Danas je sve veći problem za zajednice, pogotovo ženske, u našoj lokalnoj Crkvi pronaći ozbiljne duhovne očeve, duhovne majke, odgojitelje, pratitelje, pratiteljice. Događa se to jer ili ne razumiju što je posvećeni život ili se upliću u karizmu raznim svojevoljnim interpretacijama, koje ne čine dobro u srcu osoba koje se duhovno prati. Postavlja se pitanje: Ima li među nama sestara, redovnica koje svjedoče i žive karizmu, koje imaju duboko iskustvo odnosa s Bogom? Prepoznajemo li takve osobe u svojoj sredini? Vidimo li u njima duhovne majke raspoložive za suputništvo, za pratnju prema cilju, Isusu Kristu? Duhovno vodstvo ili pratnja uvijek je bilo prijeko potrebno, a danas još i više. Nije to karizma pridržana samo prezbiterima. U starom monaštvu laici su bili veliki duhovni pratitelji i pratiteljice. Prvi vjernici su bili zaokupljeni skorim Kristovim povratkom, traženjem i pripremanjem novoobraćenika za taj željno isčekivani dan. I žene i muškarci sudjelovali su u evangelizaciji i u djelima milosrđa prema siromasima, siročadi i zatvorenicima. Žene su imale ulogu vođa: stari nadgrobni spomenici otkrivaju titule koje su žene u povijesti nosile, kao što su *nadstojnik sinagoge, đakon, prezbiter i počasni ženski nadstojnik*. Crkva tada još nije bila organizirana kao što je danas. Govorimo o četvrtom stoljeću. Neki su biskupi podržavali žene kao proročice i isposnice, dok su drugi pokušavali kontrolirati i što više umanjiti njihov utjecaj. Prisjetimo se sv. Makrine za koju sv. Grgur iz Nisse kaže da je bila poznata po jasnoći svojih misli pri savjetovanju, posebice za teških vremena kad su se u Crkvi događali politički i teološki prevrati.¹⁸ Ništa manja nije potreba za duhovnim očevima i duhovnim majkama danas. Ne zaboravljajući da ti isti duhovni očevi i duhovne majke trebaju, također, duhovno vodstvo, jer ukoliko se želi pomoći drugima nužna je duhovna pratnja i pomoć, jer je ona izazov za poslušnost, poniznost i poučljivost. Stoga, redovnički su poglavari odgovorni prepoznati u zajednici, u družbi, u provinciji, onoga tko ima ovu karizmu, ovaj dar i dodijeliti toj osobi poslanje, omogućiti joj formaciju i pomoći joj na tom putu.

Biti pratitelj, pratiteljica na putu, ići korak po korak s bratom ili sa susterom zahtijeva određenu zrelost. Nije dovoljna samo dobra volja. Zbog kompleksnosti svijeta u kojem živimo od velike su nam pomoći društvene znanosti, čuvajući se psihologiziranja. Ne treba zaboraviti da posvećeni život 80% sačinjava žensko lice. Više je posvećenih žena nego muškaraca. Neminovno je

¹⁸ Usp. L. SWAN, Zaboravljene pustinjske majke, Čokovac, 2017.

vrednovati prisutnost žene u Crkvi, a posebno posvećene žene, ističe to i papa Franjo. I zato je nužno ponovno prepoznati u redovnicama, u Bogu posvećenim ženama lice Majke Crkve i Majke Marije. Lice one (vjerne redovnice) koja začinje i rađa, prati i prenosi vjeru u živoga Boga. Pitanje je koliko same redovnice prepoznavaju svoje mjesto u Crkvi i društvu upravo u tom poslanju savjetovanja, praćenja, izgradnje i rasta u vjeri. Ne odnosi se to samo na one koje rade u katehizaciji, u pastoralu mladih ili obitelji. Potrebno je vrednovati takvo majčinstvo. Majčinstvo nije samo imati djecu. Majčinstvo je pratiti ih u rastu i razvoju, majčinstvo je probdjeti sate i sate kraj bolesnika, kraj bolesnog brata ili sestre. Majčinstvo je potrošiti život u ljubavi, s onom nježnom i majčinskom ljubavlju. Na ovom putu još više ćemo pronaći ulogu žene u Crkvi.

Nije najvažnije promaknuti žene na upravna mjesta, već pomoći im izraziti „ženski genij“ u načinu kako se odnose prema problemima, idući istim putem, ali puno bogatije, jače. Intuitivnošću žena dolazi do zaključka na drukčiji način za razliku od muškarca, uz sve dužno poštovanje. Sama žena, redovnica, Bogu posvećena osoba treba prepoznati ovaj neprocjenjivi dar, vrednovati ga i staviti u službu naviještanja Radosne vijesti. Papa Franjo kaže vrednovati vremena i mijenjati se s njima ostajući usidreni u istini evanđelja. „Navikli smo misliti da smo poslani sijati nešto što nam pripada, što je povjerenio samo nama. No, naš je zadatak bdjeti, slutiti, prepoznavati u mjestima prirođenima čovjeku sjeme koje niče i raste. Na nama je brinuti se za to oslobođajući polje od svega onoga što sprječava rast kako bi sjeme donijelo obilan plod. (usp. Mt 13, 4-9.19-24).“¹⁹ To je poniznost misionarskoga služenja, štoviše majčinskoga služenja. Zato je nužno probuditi pitanja: „Odgovaraju li naše službe, naša djela, naše prisutnosti onomu što je Duh Sveti tražio od naših utemeljitelja, jesu li prikladne za postizanje njihovih ciljeva u današnjem društvu i Crkvi? Postoji li nešto što moramo mijenjati? Imamo li istu veliku ljubav prema svome narodu, jesmo li mu blizu do te mjere da dijelimo njegove radosti i boli, tako da uistinu možemo shvatiti potrebe i pružiti svoj doprinos da na njih odgovorimo?“²⁰ Bez napetosti koju stvara propitkivanje, posvećeni život izložen je opasnosti „pripitomljene rezignacije, gdje rutina postaje mirno življenje, a različitosti gube glas.“²¹

¹⁹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama, svjedocima evanđelja među ljudima, Hrvatska redovnička konferencija, Zagreb, 2017., br. 40.

²⁰ Usp. PAPA FRANJO, Apostolsko pismo svetog oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenog života (21. studenoga 2014.)

²¹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama, svjedocima evanđelja među ljudima, br. 54.

Obnovljena motivacija, dar razlučivanja²² i duhovna otvorenost u redovničkim zajednicama ne dopuštaju guranje problema pod tepih, mirenje sa sudbinom već utiru put novoj pedagogiji uvjerljivosti, koja u sebi uključuje odluke i izbore koji preobražavaju. „Svatko je pozvan na raspoloživost, a ova se pretače u razumijevanje i dijeljenje sa stavovima koji se ponavljaju i potvrđuju u vremenu. Na taj se način stalno radaju povjerenje i suradnja.“²³ Već se opaža plodnost i suradnja između hijerarhijskih i kajizmatskih darova, između petrinskoga profila i marijanskoga, očinskoga i majčinskoga lica Crkve. Pozvani smo živjeti u svijetu tako da se trudimo susretati, uspostavljati odnose s drugima. To je umijeće odnosa s različitim uspostavljujući srdačnu suradnju radi većeg dobra, radi zajedničkog izgrađivanja, a ne radi osobne koristi. Veliko je to obraćenje koje potiče na konkretne odluke, jer nitko ne gradi budućnost tako da se izolira, niti isključivo vlastitim snagama, već tako da se prepozna u istini zajedništva, koje se uvijek otvara susretu, dijalogu, slušanju, uzajamnu pomaganju, teži sinergiji svih poziva u Crkvi i štiti od bolesti autoreferencijalnosti.²⁴

Nužno je izići iz sebe po evanđeoskom izboru prema egzistencijalnoj periferiji siromaštva i potlačenosti, sumnje i malodušnosti, straha i samoće, pokazujući da je Božja nježnost bezgranična, kao što je bezgranična i njegova bol zbog trpljenja njegove djece. To znači preuzeti na sebe, kao što je učinio Isus Krist, najdublje čovještvo. Mnoge su to redovnice već učinile, a čine i danas, svjedočeći konkretnu majčinsku ljubav²⁵ na prvoj crti obrane brigom, pratnjom, zauzimanjem za život.

²² Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i kličite*, Zagreb, 2019., br. 166.

²³ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama, svjedocima evanđelja među ljudima*, br. 54.

²⁴ Usp. Isto, br. 70-73.

²⁵ Obradujući temu „Karitativno djelovanje redovničkih zajednica“, na konferenciji za novinare u povodu dana Posvećenog života 2018., s. Katarina Maglica donosi lijep prikaz tjelesnih djela milosrđa što ga konkretno u djelu provode kako muške tako i ženske redovničkih zajednica u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Potom ističe: „Od svijeta nas još uvijek dijeli odusevljenje življenja zajedništva, hrabrost da plovimo protiv struje, da se ne opredjeljujemo za ‘sumnju’ vrijednosti današnjeg vremena te potreba učenja iz vlastite povijesti i tradicije. Sigurnost da je redovništvo na pravom putu ne leži u brojnosti i ne krije se u raznovrsnosti poslova koje preuzima, već u tome da jest i ostaje korektiv Crkvi i društvu. Redovništvo treba zadržati snagu znaka i proraka za vrijeme u kojem živi, a ne utopiti se u riječu onih koji se zadovoljavaju pukim preživljavanjem i nekakvom klimavom sigurnošću. Redovništvo govori življenim vrijednostima: zajedništvo dobara, ujednačenost stavova i ideja, zajedništvo u molitvenom životu, zajedništvo stola, zajedništvo svih članova zajednice, mir, tišina, radost i predanje, rad i propovijedanje riječima i primjerom, zauzimanje za one s ruba društva, njegovanje skromnosti, gostoljubivosti, žrtvenosti, zahvalnosti, dosjetljivosti. To su vrijednosti koje današnjem vremenu obilježenom natjecanjem, stjecanjem, isključivanjem, podijeljenošću, nedostaju. Štoviše, nitko ih i ne smatra vrijednostima, jer se misli da one smetaju na putu do vrha, do uspjeha i prestiža.“ [http://www.redovnistvo.hr/vijesti-hkvrpp/novosti/karitativno-djelovanje-redovnickih-zajednica \(3.5.2018\).](http://www.redovnistvo.hr/vijesti-hkvrpp/novosti/karitativno-djelovanje-redovnickih-zajednica (3.5.2018).)

To je djelovanje koje je sposobno biti pronicavo i donositi nadu, koje ljudima otvora oči i vodi prema budućnosti kritički i vitalno uočavajući stvarnost i odjek paradoksalnih riječi evanđelja kada naviješta da će posljednji biti prvi, da su ožalošćeni blaženi i da je smrt pobijedena. Poziv je to, upućen redovnicima i redovnicama, biti radosni u nadi koja prati „mlade naraštaje prema budućnosti uzdajući se u *dažd jesenski, kišu proljetnu* (Hoš 6,3), kako bi mlađe posvećene osobe bile oštromini i originalni protagonisti novog stvaralaštva u slobodi Duha.“²⁶

Veliku pomoć imamo u Mariji koja je „uzor onoga materinskog osjećaja kojim treba da budu prožeti svi koji rade u apostolskoj misiji Crkve na preporodu ljudi.“²⁷ Marija nam otkriva majčinsko lice Boga i vrijednost nježnosti. Ona je ikona ženstvenosti koja prihvata, predusreće, poštuje, sluša, s ozbiljnošću doživljava svaku osobu i pokazuje put rađanja od Duha. Razgovarati s njom tješi, oslobađa i posvećuje. Majci nisu potrebne mnoge riječi kako bismo joj opisali što se događa,²⁸ kaže papa Franjo, dovoljno je šaptati uvijek iznova *Zdravo Marijo*. Doista, to je ono bez čega kršćanski život, a tim više redovnički, nije svjedočki ukoliko nije istaknuta vertikalna dimenzija, a to je molitveni život Bogu posvećene osobe, koja tako ostvaruje sinovski/kćerinski odnos s Bogom te postaje duhovna osoba, duhovni otac/majka drugima. Podrazumijeva se da jedna majka u obitelji moli za svoju djecu, tako bi i duhovna majka trebala moliti za svoju duhovnu djecu.

Umjesto zaključka

Snaga svjedočanstva svakog kršćanskog poziva, a osobito redovničkog i, unutar njega, *dara duhovnog majčinstva* svoju inspiraciju nalaze, kako to u više navrata ističe papa Franjo, u *evanđeoskim blaženstvima i posljednjem sudu* (usp. Mt 25).

Sažimajući i parafrazirajući *evanđeoska blaženstva*, za svaki kršćanski poziv, a tim više za redovnički, ona podrazumijevaju:

- *biti siromašni srcem* - srce ispraznjeno od svega, sposobno primiti Boga;
- *reagirati s poniznom blagošću, milosrdno* – blagost je druga riječ

²⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA *Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama, svjedocima evanđelja među ljudima*, br. 90.

²⁷ *Lumen Gentium*, br. 65.

²⁸ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exultate. Radujte se i kličite*, br. 176.

- za nutarnje siromaštvo, puno povjerenja u Boga;
- *plakati s bližnjima* – tješiti Isusovim Srcem, ne svjetovnom utjehom;
 - *tražiti pravdu s gladi i žeđi* – počevši od vlastitih odluka i izbora, bivajući glas siromašnih i slabih;
 - *gledati i djelovati s milosrđem* – ne zaboravljujući da smo svi mi promatrani Božjim milosrdnim pogledom od kojega trebamo učiti gledati i djelovati;
 - *držati čistim srce od svega što prlja ljubav* – srce bez maske i laži;
 - *sijati mir oko sebe* – to je mir kojim se nikoga ne isključuje, ne ogovara, ne ratuje, to je umjetnost koja traži smirenost, kreativnost, osjetljivost i spretnost;
 - *prihvatići svaki dan put Evandželja unatoč tome što će nam izazvati probleme* – to je put sazrijevanja i posvećivanja čak i kroz progone, a progoni nisu samo prošlost, svjedoci smo mnogih suvremenih mučenika.²⁹

Prema tome, lako je zaključiti da je to poziv na *kulturu trajne izgradnje* koja vođena darom razlučivanja, prepoznaje i njeguje *dar duhovnog majčinstva/očinstva*. Stoga, istinski življenje *dar duhovnog majčinstva* put je svetosti za nas i za one koji su nam povjereni dok putujemo prema Očevoj kući.

I zato:

*Oče, koji si izlio
darove svoga Duha na blaženu Djericu
koja je molila s apostolima u dvorani posljednje večere,
daj da Crkva ustraje
jednodušno i složno u molitvi,
da Duhovi traju neprolazno
i da sveti oganj spali svako зло,
izbriše nečistoće i prljavštine, samoče
i gorčine koje izjedaju čovjeka.
Sveti Oče,*

²⁹ Usp. Isto, br. 67-94.

*poslušaj molitve koje tvoj dobri Duh
stavlja u srce i na usne
onih koji se uzdaju u tebe:
oslobodi nas tereta grijeha
koji žalosti i trne Duh
koji se spustio na Djевичu i koji je darovan u dvorani posljednje večere
i da Crkva uvijek blista
po novim plodovima svetosti i milosti
kako bi donijela svijetu radostan navještaj
spasenja.³⁰*

³⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA *Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama, svjedocima evanđelja među ljudima*, br. 92.

Uloga biskupskih povjerenika za zajednice posvećenog života: iz iskustva Crkve u Njemačkoj¹

pregledni rad

Već više od tri desetljeća sam redovnik. U kontekstu ne samo moga dominikanskog Reda, nego i cijelokupnog redovništva² pa i Crkve kao takve, kao trajna konstanta se provlači činjenica, odnosno tvrdnja da se nalazimo u krizi. Svako odgovorno i nadasve autentično promišljanje o aktualnom življenju poslanja posvećenog života suočava nas s egzistencijalnim izazovima. Ponekad imamo dojam što više promišljamo naše poslanje to više otkrivamo zapuštena mjesta naše aktivne prisutnosti kao i neobrađena aktualna teološka tumačenja našeg poslanja.³ S druge pak strane ne možemo se baš požaliti da nam crkvena hijerarhija, u kontekstu službenog govora Crkve, ne iskazuje dužnu pažnju. Naprotiv. Nikada do sada u povijesti Crkve, nije crkveno naučiteljstvo tako eksplisitno imalo u obzoru svoje pažnje teološku, odnosno eklezijalnu dimenziju posvećenog života kao što je to slučaj u zadnjih nekoliko desetljeća.

Redovništvo i službena Crkva

Kao izvjesna prekretnica odnosno ključni impuls zacijelo je došao na II. vatikanskom saboru.⁴ Naime, dogmatska konstitucija o Crkvi vrednuje redovnički život kao neizostavnu sastavnicu Crkve (*Lumen gentium*,

¹ Ovo je tekst predavanja održanog na sjednici Vijeća za Posvećeni život Hrvatske biskupske konferencije u Zagrebu, 24. studenog 2018. godine. Sačuvan je stil izlaganja, a učinjene su samo neznatne prilagodbe za tisk.

² U ovom tekstu ponekad se koristi pojам redovništvo a ponekad posvećeni život, što nisu dva identična pojma. Posvećeni život (vita consecrata) je širi pojam, koji osim redovništva uključuje i druge forme posvećenog života kao što su npr. svjetovne ustanove. Ovdje se kod obadva pojma uglavnom misli na posvećeni život u svoj svojoj širini i raznolikosti.

³ Aktualna razmišljanja o budućnosti redovništva vidi npr.: Gerhard KRUIP, Frano PRCELA (ur.), *Die Zukunft der Orden. Mit einem Geleitwort von Kardinal Lehmann*, Würzburg 2016.

⁴ Neka bude na ovom mjestu spomenuto da je prije toga zadnji put na jednom crkvenom saboru redovnički život kao takav bio eksplisitno tema prije više od četiri stoljeća, upravo na Tridentinskom saboru (1545.-1563.).

posebice VI. poglavje). Time službeni govor Crkve nadilazi dotadašnje istrošeno sužavanje na moralno-asketski odnosno pravni pogled na redovništvo, te ga po prvi put u svom naučiteljskom (koncilskom!) očitovanju stavlja u kontekst ekleziologije.⁵

Naglašavam, saborski oci to ispisuju na stranicama tako značajne dogmatske konstitucije o Crkvi, a ne u nekim popratnim dekretima odnosno tekstovima. Time II. vatikanski sabor vrednuje redovništvo na jedan do tada nepoznat način i stavlja ga u samo središte života Crkve. Nadalje, saborski dekret „*Perfectae caritatis*“ potiče na obnovu redovničkog života sukladno znakovima vremena, kako u Crkvi tako i društvu u cijelosti. Službena očitovanja Crkve nisu na tome stala. Naime, trebalo je konkretizirati saborske dokumente, ne samo one koji izričito tematiziraju posvećeni život kao takav.

Tako u svibnju 1978. godine dvije vatikanske kongregacije (*Kongregacija za biskupe* i *Kongregacija za redovništvo i sekularne institute*) objavljaju zajednički dokument „*Mutuae relationes*“ – smjernice za uzajamne odnose između biskupa i redovnika u Crkvi.⁶ Objavlјivanju navedenog dokumenta prethodile su intenzivne diskusije i savjetovanja između prethodno spomenute dvije Kongregacije (za biskupe i ona za redovništvo i sekularne institute), kao i dijalog s rimskim redovničkim udruženjima generalnih starješina i starješica. U tom dokumentu se postavljaju temeljna načela odnosa biskupa i redovnika.

Daljnji značajan korak pojašnjanja odnosno okvirnog reguliranja odnosa službene Crkve i redovništva u cijelosti predstavlja zasigurno promulgiranje Zakonika kanonskog prava 1983. godine (CIC), u kojem su svoje posebno mjesto našle (nadovezujući se na teološko-dogmatski narativ II. vatikanskog sabora) teme i potrebe zajednica (kao i pojedinaca) posvećenog života. Npr. dočim se u prethodnom CIC-u (iz 1917. godine) pojam „autonomije“ odnosno „samostalnosti“ uopće ne pojavljuje, u novom CIC-u o pitanju samo posvećenog života čak četiri puta.⁷ *Egzemptonst*

⁵ Jedan relativno noviji impuls na tu temu: Robert ZOLLITSCH, »Ekklesiologischer Standort der Orden. Vortrag des Vorsitzenden der Deutschen Bischofskonferenz bei der Mitgliederversammlung der Deutschen Ordensoberenkonferenz am 6. Jun 2011 in Vallender«, *Ordenskorrespondenz*, 52 (2011.), str. 261-270.

⁶ Npr. tekst na engleskom jeziku dostupan je na mrežnim stranicama: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccscrlife/documents/rc_con_ccscrlife_doc_14051978_mutuae-relaciones_en.html [pristup: 28.1.2020.]

⁷ Vidi npr. Viktor DAMMERTZ OSB, »Die geistliche Dimension des Ordensrechts im neuen Codex Iuris Canonici«, *Ordenskorrespondenz*, 25 (1984.), str. 261-275.

zajednica posvećenog života je time, nakon teološko-dogmatske distinkcije, dobila i crkveno-pravno uporište.⁸

No, nije se stalo samo kod crkveno-pravnog okvira. Godine 1994. posebna Biskupska sinoda bavi se temom posvećenog života i u različitim dimenzijama promišlja ovu formu kršćanskog i crkvenog života. Plod tih diskusija je posnodalna pobudnica „*Vita consecrata*“⁹, koja je objavljena 1996. godine. U tom dokumentu papa Ivan Pavao II. između ostalog naglašava kako osobama posvećenog života u partikularnoj, lokalnoj Crkvi pripada značajn(i) uloga, te kako je bitna suradnja tih osoba s biskupima za harmoničan razvitak pastorala u biskupiji. S druge pak strane od biskupa se traži da uvažavaju i aktivno podupiru karizme posvećenog života, te da se s posebnom pažnjom odnose prema onim redovničkim zajednicama koje su biskupskog prava, dakle onih pod izravnom jurisdikcijom biskupa. S druge pak strane očekuje se od redovničkih zajednica da budu spremne ukjučiti se i ugraditi u život lokalne Crkve. Sve to pak prepostavlja aktivan dijalog između redovnika, redovnika i biskupa.

Osim što je pobudnica „*Vita consecrata*“ bila značajan impuls za razvijanje jedne postojane teologije posvećenog života, ona istodobno snažno naglašava da takav kršćanski život nije neka sporedna (dakle, nebitna!) crkvena pojava. Naprotiv, sinodalni oci, biskupi (!) ističu kako je posvećeni život „de re nostra agitur“ – dakle, radi se o nečemu što se nas tiče.¹⁰

A kad nas se nešto tiče, onda se prema tome ne možemo odnositi indiferentno. Crkva odnosno papa pak u takvim kontekstima voli dati naputke, smjernice, kako bi se posljedice neke žurne zadaće mogle prepoznati i u ustrojstvenom dijagramu svakodnevnog funkcioniranja, posebice u kontekstu pojedinih biskupija.

Posvećeni život i biskupi u kontekstu Crkve u Njemačkoj

Kako je Katolička crkva u Njemačkoj, odnosno kako su pojedine biskupije svoju aktivnu zauzetost oko osoba i zajednica posvećenog života pokušali organizirati, regulirati posebice operativni dio odnosa biskupija prema specifičnom poslanju redovništva u Crkvi?

⁸ Vidi npr. Audomar SCHEUERMANN, »Das Grundrecht der Autonomie im Ordensrecht«, *Ordenskorrespondenz*, 25 (1984.), str. 31-41.

⁹ Tekst pobudnice u hrvatskom prijevodu je dostupan na mrežnoj stanici: http://www.redovnistvo.hr/images/uploads/Vita_Consecrata.pdf [pristup: 28.1.2020.]

¹⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Vita Cosecrata. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovom poslanju u Crkvi i svijetu*, Zagreb, 1996., Propositio, br. 2.

Ovdašnje predodžbe o Katoličkoj crkvi u Njemačkoj su da ona pokušava temeljito raditi, sustavno organizirati i ako je ikako moguće teološki promišljati i po mogućnosti domisliti svoje aktualno poslanje i izazove. Slično je bilo i s primjenom smjernica II. vatikanskog sabora. Naime, relativno brzo su sve biskupije u SR Njemačkoj organizirale zajedničku sinodu, *Würzburger Synode*¹¹, kako bi se dogovorili i ujedno uskladili primjenu koncilskih zaključaka. Da se poslu pristupilo ne samo ozbiljno nego i temeljito potvrđuje npr. čnjenica da je ta sinoda trajala dulje od samog koncila (1971.-1975.).

To sveckveno dijaloško zajedničarenje u Zapadnoj Njemačkoj (u kojem nisu sudjelovali samo sinodalni očevi!) donijelo je i jedan dokument po pitanju posvećenog života: „Die Orden und andere geistliche Gemeinschaften“ (Redovi i druge duhovne zajednice)¹². Nadovezujući se na koncilске tekstove (prije svega *Lumen gentium* i *Perfectae caritatis*¹³) sinoda pokušava sagledati cijelokupno stanje u svojoj mjesnoj Crkvi i ujedno naznačiti nove korake odnosno promjene. Bilo je to vrijeme duboke krize identiteta u redovima zajednica posvećenog života, što je sinoda bez okolišanja i vrlo odgovorno i jasno detektirala.

Što je za nas ovdje zanimljivo, jest da je sinoda pozvala biskupe da se – sukladno smjernicama II. vatikanskog sabora – proaktivno zauzmu za zajednice posvećenog života (naravno, poštivajući njihovu autonomiju). Bilo je to vrijeme rapidnog opadanja broja redovničkih zvanja, krize identiteta osoba posvećenog života, smisla redovničkog postojanja, vrijeme traženja opravdanja ili novog usmjerenja postojećega. Sažeto rečeno, navedeni sinodalni proces je između ostalog imao snažan učinak u široj crkvenoj (pa i u društvenoj) javnosti glede nove svijesti o prisutnosti redovništva, sa svojim specifičnim djelima i poslanjem kao takvim. Zaciјelo, nije to riješilo poteškoće, ali je zasigurno pomoglo mnogoj zajednici da krene na put profiliranja svoga života, rada i poslanja. Neka pitanja su postala još brizantnijima, do te mjere da se pitalo „tko smo mi uopće, ako ovo ili ono ne nastavimo dalje raditi?“.

¹¹ Sinoda se održala od 1971. do 1975. u gradu Würzburgu po kojemu je i dobila ime Würburška sinoda, s ciljem pospješivanja primjene zaključaka II. vatikanskog sabora. Tekstovi su objavljeni u dva sveska: *Gemeinsame Synode der Bistumer in der Bundesrepublik Deutschland. Beschlüsse der Vollversammlung. Offizielle Gesamtausgabe I*, Freiburg, 1976.

¹² Isto, str. 549-580.

¹³ Hrvatski prijevod teksta je dostupan i na mrežnim stranicama: <http://www.redovnistvo.hr/katalog-izdanja/publikacije/perfectae-caritatis> [pristup: 28.1.2020.]

Sve te diskusije i previranja imali su za posljedicu da je aktualno stanje kao i izazovi posvećenog života postajalo sve prisutnijim u svijesti crkvenih pastira. Postavljaju si pitanja: kako još aktivnije (zasigurno ne baš i bez vlastite koristi, posebice zbog nedostatka vlastitih svećenika) uključiti redovničke zajednice u život biskupije, kako svećenike redovnike ugraditi u stukture, savjetodavna tijela biskupije, kako specifične apostolate redovništva posvjestiti u biskupiji kao svoje nedjeljive sastavnice?

Povrh svega do sada navedenoga, kako na planu opće Crkve tako i u Crkvi u Njemačkoj, biskupi su svekolike potrebe kontakta i suradnje s pojedinim zajednicama posvećenog života riješavali takoreći na osobnoj razini, sa svakom pojedinom zajednicom, već prema potrebi. No, vremena su se promjenila, došle su nove zadaće i traženja. Aktualni izazovi su zahtjevali na neki način koordiniraniju brigu biskupije i samog biskupa naspram sveukupnog redovništva.

Predsjednik Njemačke biskupske konferencije, biskup Karl Lehmann, neposredno nakon održavanja posebne Biskupske sinode u Rimu (1994.) koja se bavila temom posvećenog života već u razgovoru za KNA (Katolička novinska agencija) između ostalog odgovara na pitanje, koje konkretne savjete je sinoda podastrijela:

„Radi se o tome da se oformi tijelo Vijeća redovnika, da se organiziraju redoviti susreti biskupa i vodstva u biskupiji s udruženjima viših redovničkih poglavarica i poglavara – i to na razini pojedinih biskupija i biskupske konferencije.“ Konačno, naglašava Lehmann, „bitno je imenovati biskupskog povjerenika za redovništvo, koji bi se zauzimao za trajne kontakte sa svim zajednicama u biskupiji“.¹⁴

Time se rodila ideja osnivanja posebnih biskupske povjerenika odnosno povjerenica za redovništvo.

Biskupski povjerenik za osobe posvećenog života

Nijemci, kao i uobičajeno, ako slijede vatikanske naputke onda ih pokušavaju temeljito primjenjivati. Međutim u ovom slučaju preporuka za osnivanje jednog takvog povjerenstva još nije i savjet kako pravno i or-

¹⁴ Ovo je jedno od prvih spominjanja pojma biskupskog povjerenika za redovništvo (njem. Ordensreferent). Vidi: »Brennpunktartig Probleme der Weltkirche deutlich gemacht. Interview von Johannes Schiedelko (KNA) mit dem Vorsitzenden der Deutschen Bischofskonferenz und Mainzer Bischof DDr. Karl Lehmann, Ordenskorrespondenz,« 36 (1995.), str. 9.

ganizacijski ustrojiti jedno takvo biskupijsko tijelo. Stoga je prepušteno mjesnim Crkvama, kako na nacionalnim razinama tako i na razini pojedine biskupije, kako će primjereno svojim potrebama obraložiti odnosno urediti jedno takvo tijelo.

Obrazloženje i opis rada jednog takvog povjerenstva crpi svoja uporišta iz više crkvenih dokumenata: od svetopisamskih tekstova do već spomenutih dokumenata II. vatikanskog sabora, zatim „Mutuae relationes“ (Smjernice za uzajamne odnose između biskupa i redovnika u Crkvi), posinodalna pobudnica „Vita consecrata“, direktorij za biskupe „Apostolorum successores“, iz knjige Crkvenog zakonika – i mnogih drugih. Drugim riječima rečeno, ne postoji neki obrazac po kojem bi se formiralo jedno takvo tijelo ili podastro opis radnog mjesta dotičnog dužnosnika.

Podsjetimo se: Načelno je zadaća biskupa među vjernicima svoje biskupije (aktivno!) otkrivati karizme, podupirati ih i pomoći im da se dobro razvijaju. Biskup treba podupirati zvanja za posvećeni živo i kroz to da se brine kako bi među vjernicima posvećeni život bio poznat i uvažavan. Podupirući redovnička zvanja biskup mora tako daleko ići da je otvoren i spremam pripustiti klerika iz svoje biskupije za ulazak u neku redovničku zajednicu. Naime, vrednovanje redovničkog života od strane Crkve ide čak dotle da crkveno pravo jedan takav korak eksplicitno podupire, a ne samo dozvoljava ili podnosi.

Jedan njemački biskup, priznati teolog, nakon svog biskupskog ređenja povjerio se prisutnima, između ostalog, da će već u prvoj fazi svoje službe najviše trebati učiti crkveno pravo. Biskupima je učiti posebice onaj dio crkvenog prava, koji se tiče posvećenog života. Između ostalog i stoga jer je premalo biskupa koji dolaze iz redova redovnika, s kojima bi dotični, kao i drugi pastiri, mogli podijeliti iskustva i uopće dobiti neke korisne savjete, na obostranu korist – kako biskupa tako i redovnika.¹⁵

Stoga, ne treba biti osobito mudar kako bi se došlo do zaključka, kako specifičnost posvećenog života nije nešto što je dijecezanskim klericima, pa tako i biskupima, nešto u što su osobito upućeni. Shodno tome ne postoji osobito poznavanje a poslijedično tome izostaje i senzibilitet za različite pojavnne forme posvećenog života.

¹⁵ Vidi vrlo dobar pregled: Stephan HAERING OSB, »Der Diözesanbischof und die Orden«, *Zwischen Vollmacht und Ohnmacht. Die Hirtenwelt des Diözesanbischofs und ihre Grenzen*, (Sabine DEMEL, Klaus LÜDICKE ur.), Freiburg, 2016., str. 277-294.

Mnogi crkveni dokumenti naglašavaju neizostavnu pripadnost redovničkih karizmi životu i svetosti Crkve, naglašavajući kako su evandeoski savjeti bitna sastavnica identiteta Crkve, koji daju značajan impuls sve dosljednjem naviještanju i ostvarenju Evanđelja. Također i u značajnim dokumentima o biskupskoj službi (npr. *Pastores Gregis*, 2004., odnosno direktorij za pastirsku službu biskupa, *Apostolorum successores*, 2004.), naglašava se da redovnički život nužno pripada Crkvi. Sve to pokazuje da posvećeni život ne pripada samo općoj nego i krajevnoj Crkvi, koju vodi biskup. Drugim riječima rečeno, redovničke zajednice nisu nešto pokraj ili nasuprot ustrojstvenoj Crkvi, nego su one najtešnje povezane s Crkvom i sastavnica su Crkve.

Iz svega navedenog proizlaze obveze, kako za biskupe tako i za redovništvo. Osobe posvećenog života zauzimajući se za očuvanje svoje specifičnosti, kao sastavni dio krajevne Crkve, moraju nastojati – prema svojim mogućnostima – ugraditi se u život biskupije. Biskupu je pak zadaća aktivno podupirati karizme posvećenog života i njihove redovničke zajednice, te s njima konstruktivno surađivati na zajedničku dobrobit.

Ta se suradnja odvija dijelom direktno između biskupa i pojedinih redova, odnosno dijelom pak postoje ustanove kolektivne suradnje između biskupija i redova u obliku biskupijskih redovničkih vijeća. Konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica nasuprot tome uglavnom su nacionalne ili barem više biskupija se tiču i nastupaju kao sugovornici biskupskih konferencijskih sastanaka. U tom kontekstu treba spomenuti da biskup može i treba preuzeti (samo!) biskupsko-kolegijalnu odgovornost naspram redova i pri tom odgovoriti potrebama svoje biskupije (u kontekstu redova).

Razumljivo je da biskup ne mora sva svoja prava i obveze, pa tako i one prema redovništvu, osobno obnašati. On može u pojedinim slučajevima ili pak trajno povjeriti neke službe prikladnim osobama. A za te službe su osobito prikladni njegovi suradnici u ordinarijatu, posebice ako je riječ o trajnoj službi. A ta mjesta odnosno mostovi (biskupski povjerenik za osobe i zajednice posvećenog života) aktivne suradnje biskupa i redovnika počela su se realizirati onda kad su započele nove diskusije o suodnosu biskupa i redovnika u Crkvi. Ovdje se posebice misli na zajednice posvećenog života, koje imaju autonomiju odnosno izuzete su od jurisdikcijske vlasti biskupa. One druge zajednice, biskupskog prava, ionako su po naravi svog crkveno-pravnog statusa ovisne o biskupu, te su u trajnom kontaktu odnosno brizi lokalnog pastira.

Na ovom mjestu je bitna jedna kratka opaska, koja se tiče crkveno-pravnog konteksta: Naime, premda „Directorum Episcoporum“ još iz 1973. godine govori o posebnom biskupovom vikaru za redovnike (lat. „Vicarius Episcopalis pro Religiosorum et Religiosarum Institutis“); nadalje, premda već spomenuta „Mutuae relationes“ iz 1978. godine izrijekom predlaže biskupu, kako bi mogao ispuniti svoju odgovornost za redovnički život u svojoj biskupiji, da imenuje vikara za redovništvo (MR 54); Zakonik kanonskog prava (CIC, 1983.) navedene savjete nije usvojio i primio u svoj kanonski *corpus*. Isto tako ćemo uzalud u CIC-u tražiti pojam „biskupskog povjerenika za osobe posvećenog života“ (njem. „Ordensreferent“). Nema ga.

Stoga crkveno-pravno gledano svi oni koji su u ime biskupa odgovorni za zajednice posvećenog života za njih je mjerodavno partikularno pravo dotične biskupije. Čak i onda ako postoji biskupski vikar za redovnike, on ne spada u kategoriju biskupskih vikara o kojima je riječ u CIC-u.

Povjerenstva za posvećeni život u Njemačkoj

Upravo (ali ne i samo!) zbog različitog crkveno-pravnog statusa povjerenstva odnosno povjerenika za posvećeni život u dotičnim biskupijama posvema različito su uređeni, kako statusno tako i u smislu područja djelovanja.¹⁶ No, trenutno se može govoriti o tri glavna modela:

a) Biskupov vikar koji je ujedno i biskupov povjerenik

Tamo gdje je biskupov vikar ujedno i biskupov povjerenik za redovništvo (kao i obrnuto!), imamo istodobno takoreći najviši oblik (u smislu statusa) povjerenika za redovništvo. A biskupov vikar može biti pomoći biskup ili svećenik. U crkveno-pravnom smislu taj biskupov vikar djeluje s „potestas ordinaria vicaria“, dakle „s redovitom vlašću u ime odnosno umjesto biskupa“. Služba biskupskog povjernika za redovništvo na takav način je uređena u sljedećim (nad)biskupijama: Essen, Freiburg, Hamburg, Hildesheim, Paderborn, Rottenburg-Stuttgart i Spayer.

b) Biskupov vikar i biskupov povjerenik

U ovom slučaju biskupov vikar ima uz sebe još povjerenika za redovništvo („Ordensreferent“). Taj povjerenik odnosno referent za redovnike je

¹⁶ Sljedeći članak daje dobar uvid u ovdašnje (njemačke) diskusije o ulozi »Ordensreferenta«: Stephan HAERING OSB, »Der Ordensreferent. Kirchenrechtliche Beobachtungen zu einem Amt der Bischöflichen Kurie«, *Ordenskorrespondenz*, 43 (2002.), str. 272-282.

pod vodstvom biskupova vikara i djeluje prema njegovim uputama. S druge strane može ga i zastupati. On pak djeluje s „potestas delegata“. Ovaj model se prakticira u nadbiskupiji Köln i biskupiji Aachen.

c) *Biskupov povjerenik¹⁷*

Treći model s naslovnikom „Ordensreferent“ (biskupov povjerenik za redovništvo) je uglavnom samostalni voditelj referata odnosno povjerenstva za redovništvo u organizacijskoj strukturi ordinarijata odnosno generalnog vikarijata pojedine biskupije. Dakle, ovaj model je takoreći bez biskupova vikara. Tko može obnašati ovu službu? Svećenik redovnik (kao što je moj slučaj) ili dijecezanski svećenik, kanonik stolnog kaptola (Domkapitular) ili netko iz vijeća biskupskog ordinarijata – što znači i laici, odnosno i žene. Tako imamo slučajeva da su povjerenice za osobe posvećenog života također i časne sestre, redovnice. Ovaj model se primjenjuje u slijedećim (nad)biskupijama: Augsburg, Bamberg, Berlin, Dresden-Meissen, Eichstätt, Erfurt, Fulda, Görlitz, Limburg, Münster, Magdeburg, Mainz, München und Freising, Osnabrück, Passau, Regensburg, Trier, Würzburg.

Treba naglasiti kako nije samo riječ o povjerenicima odnosno povjerenstvima s različitim crkveno-pravnim statusima, nego jednako tako je riječ i o različitim načinima i konceptima vođenja povjerenstva. Sve zavisi od toga kakav je mandat povjerenik dobio. Naime, aktualni opis radnog mjesa i poslanja uglavnom usaglašava s odgovornima u biskupiji pri preuzimanju službe. Već prema broju osoba i zajednica posvećenog života neki povjerenici imaju nekoliko suradnika u „Ordensreferatu“.

Isto tako treba spomenuti da na dinamiku i uopće na način rada biskupskih povjerenika za posvećeni život u nekim biskupijama mogu znatno utjecati redovnička vijeća. To je zasebno tijelo, doduše pod ingerencijom biskupijskog ordinarijata, ali se samostalno formira iz radnih zajednica redovnica i redovnika (*Arbeitsgemeinschaft Frauenorden* i *Arbeitsgemeinschaft Männerorden*), te djeluje najvećim dijelom samostalno i zasebno.

U svakom slučaju, načelno možemo reći da crkveno-pravno gledano imamo posla s jednom službom koja podliježe partikularnom pravu pojedine biskupije, a i opis radnog mjesta posvema je prepušten slobodi definiranja istoga od strane biskupa i njegovih najbližih suradnika u ordinarijatu.

¹⁷ Vidi npr.: Rudolf HENSLER CRsR, »Rolle und Selbstverständnis des Ordensreferenten«, *Ordenskorrespondenz*, 52 (2011.), str. 179-189.

Sve navedeno uglavnom ne ograničava kreativnost i uopće djelatnu zauzetost osoba koje preuzimaju službu povjerenika. Naprotiv.

Zadaće povjernika za redovništvo

Dakle, ne postoje opće-crkvene smjernice za rad povjernika za osobe posvećenog života u biskupijama. Uglavnom je stvar pojedinog biskupa (odnosno generalnog vikara) odrediti okvire i definirati tematske smjernice djelovanja. Razumljivo je da svaka biskupija ima neke svoje posebnosti koje želi uzeti u obzir: ne samo o pitanju broja osoba posvećenog života, nego i o pitanju koje zajednice su dominantno prisutne na teritoriju odnosno u životu biskupije. Ništa manje značajno je pitanje kako izgleda dijagram i ustrojstvo ordinarijata pojedine biskupije (raspored službi, ovlasti, zaduženja itd).

U svim biskupijama su povjerenicima za redovništvo povjerene zajednice odnosno instituti posvećenog života kao i zajednice apostolskog života, uključujući i sekularne institute (obično i eremiti, ako postoje u biskupijama), posvećene djevice, zatim članovi novih oblika posvećenog života. A u nekim biskupijama povjerenici vode brigu i o (novim) karizmatičkim pokretima.

Iz perspektive osobnog iskustva načelno mogu reći da su sljedeće zadaće biskupskih povjernika za osobe i zajednice posvećenog života:

- u svečanim prigodama zastupati biskupa, posebice npr. prigodom značajnih obljetnica u nekoj zajednici, kod izbora starješica redovničkih zajednica biskupskog prava,
- organizacija i priprema redovitih susreta viših redovničkih poglavra i poglavarica s biskupom,
- organizacija cjelodnevnog radnog susreta osoba posvećenog života – jednom u godini (*Ordenswallfahrtstag*),
- organizacija i priprema slavlja dana posvećenog života (2. veljače) – susret, predavanje, diskusija, svečana procesija i euharistijsko slavlje,
- organizacija zajedničkog nastupa povodom Dana otvorenih vrata u samostanima (podijske diskusije i posvjetešćivanje široj javnosti važnosti posvećenog života),
- prigodne tematske konferencije – npr. u Godini posvećenog života,

- regionalne konferencije redovnicama (predavanje, diskusija, zajednička večernja molitva, informacije iz biskupije): dva ciklusa, jedan u proljeće a drugi u jesen, petnaestak susreta,
- duhovne vježbe za redovnice, kao i pojedinačno duhovno vodstvo,
- zastupati interese i potrebe zajednica posvečenog života, te iste proaktivno podastrijeti tijelima biskupije,
- aktivno se zauzimati i u javnosti promicati redovnički poziv,
- po potrebi posebice zajednicama biskupskog prava stajati na raspolaganje za razgovor, savjet,
- biti na raspolaganju savjetom povodom dokidanja ili osnivanja neke zajednice,
- posebna briga oko potreba redovničkih zajednica iz inozemstva,
- po potrebi posredovati molbe neke zajednice (ili pojedinca) u upravnim tijelima biskupije,
- u pastoralnim planiranjima biskupije upozoriti na uključivanje specifične karizme i uopće apostolskih mogućnosti zajednica posvećenog života,
- njegovati redovite kontakte sa svim zajednicama u biskupiji.

Zaciјelo, puno zadaća i dosta inicijativa stoje pred „Ordensreferentom“, premda nije sve izrijekom navedeno. Iz osobnog iskustva imam dojam da su očekivanja naspram povjerenika, referenta za redovništvo ponekad i prevelika, posebice u ovim vremenima stagnacije broja redovničkih zvanja, starenja članova.

Zaključak

U svakom slučaju povjerenik je u prvom planu mostograditelj, kako prema tijelima biskupije odnosno osobno prema biskupu, jednako tako je i inicijator komunikacije i susretanja između osoba i zajednica posvećenog života. Pri tom je pored aktivne intelektualne zauzetosti oko teologije posvećenog života vrlo korisno poznавanje crkvenog prava, posebice onog dijela koji se tiče zajednica posvećenog života. U svakom slučaju još bitnije je da zbog mnogih obveza ne postane činovnik i na obzoru izbjlijeti ili čak se izgubi duhovna dimenzija poslanja službe povjerenika za osobe posvećenog života.

Biti obazriv i pripaziti na načela evidentne redovničke autonomije, a ujedno ne zaboraviti na poslanje u zajedništvu s crkveno-hijerarhijskim strukturama mjesne Crkve. Dobar suodnos između dvaju polova događa se onda kad biskup odnosno biskupija pazi, poštiva redovničku autonomiju i aktivno podupire njeno praktično ostvarenje, a redovnici zaziru od samodostatnosti i prakticiraju budnu svijest za život i potrebe biskupije.

I taj suodnos i uzajamna isprepletenost biskupija i redovničkih zajednica donosi duhovnu živost i plodnost krajevne Crkve, koja se očituje i u samom redovništvu. A snaga vjere i radost vjerovanja neke biskupije dadne se isčitati upravo u duhovnoj vitalnosti i zračenju njenih samostana i redovničkih zajednica prema svijetu u kojem žive i djeluju.¹⁸ A povjerenik je u najboljem slučaju posrednik tog i takvog duha zajedništva.

¹⁸ Frano PRCELA, »Redovništvo budućnosti i budućnost redovništva?!«, *MI*, 39 (2015.) 3, str. 10-11.

Redovnički identitet danas?

pregledni rad

Esterina molitva (Est 4,17k-17z)

I kraljica se Estera, obuzeta smrtnom tjeskobom, uteče Gospodinu; pošto svuće sa sebe sjajne haljine, navuče odjeću tjeskobe i žalosti, te umjesto skupocijenim mirisima posu glavu pepelom i prahom. I ponizi veoma tijelo svoje postom, a svako mjesto na kojem se u znak veselja znala ukrašavati posu uvojcima svoje kose, pomoli se Bogu Izraelovu i kaza:

Gospodine moj, kralju naš, ti si jedini! Dođi u pomoć meni koja sam sama, kojoj nema druge pomoći do tebe, jer opasnost je moja u ruci mojoj.

Ja sam od svoga djetinjstva slušala u obiteljskom rodu da si ti, Gospode, izabrao Izraela među svim drugim narodima: naše očeve među svim njihovim precima u svoju trajnu baštinu i da si za njih učinio sve što si im obećao.

Ali smo sad sagriješili pred tobom i ti si nas predao u ruke neprijatelja naših jer smo iskazivali počast bogovima njihovim. Pravedan si, Gospodine!

I sad oni, nezadovoljni već gorčinom sužanjstva našega, staviše ruke svoje u ruke kumira svojih da će poništiti odredbu usta tvojih, uništiti baštinu tvoju, začepiti usta onima koji te hvale i utrnuti slavu doma tvoga i žrtvenika tvoga, a otvoriti usta naroda da hvale njihove isprazne kumire i dive se jednom kralju od mesa.

Nemoj predati, Gospode, žezlo svoje onima koji ne postoje. Neka se ne smiju propasti našoj, nego okreni naum njihov na njihove glave i primjereno kazni onoga koji je počeo bjesnjeti protiv nas.

Sjeti se, Gospode! Objavi se u vrijeme naših jada i ohrabri me, o kralju bogova i vladaru svakoga gospodstva! Metni u moja usta primjerenu riječ

pred lavom, a njegovo srce zadahni mržnjom na neprijatelja našega; da zatre njega i njegove sumišljenike.

A nas osloboди rukom svojom i dođi u pomoć meni koja sam sama i nemam nego tebe, o Gospode! Sve ti je poznato pa znaš da mrzim slavu opakih i da mi je odvratna postelja neobrezanih i svakoga tuđinca.

Znaš tjeskobu moju, jer ja se gnušam nad znamenjem moga visočanstva koje se nalazi na glavi mojoj. U dane kad se s njime pojavim grstim se nad njim kao nad dronjkom mjesecnog pranja i ne nosim ga onih dana koji pripadaju samo meni.

Sluškinja tvoja nije nikada jela sa stola Hamanova, nisam nikada počastila kraljevsku gozbu, niti sam pila vino ljeganica. I od dana uzdignuća svoga do danas sluškinja tvoja nije se poveselila osim u tebi, Gospode, Bože Abrahamov.

Bože, nadasve moćni, uslišaj glas beznadnih i izbavi nas iz ruku opakih, a osloboди i mene od moga straha!

Uvod

Prije nešto manje od dvadeset godina dominikanac Timothy Radcliffe stavio je pred nas pitanje *Redovnici, jeste li sretni?* Samo pet godina nakon njega dominikanka s. Katarina Maglica pita se *Zašto redovnica?*, i ponovno dvije godine nakon nje opet p. Timothy se pita *Zašto biti kršćanin?* Čini mi se da na temelju pitanja koja su postavljena, s pravom se i mi danas možemo zapitati o *redovničkom identitetu*. U ovome članku nastojat ću razmatrajući o nekoliko ključnih pojmoveva sagledati situaciju našega redovničkoga identiteta danas. Što se tiče dokumenta *Radujte se i kličite* najviše ću pozornosti posvetiti govoru o daru razlučivanja, a pojmovi koji će se isprepletati su identitet, zajednica, dobro, ljubav.

1. Pitanje identiteta

Ako želimo jasnije definirati pojam identiteta (od latinski *idem* = isti) *hrvatski = istost, jednakost, istovjetnost* tada uočavamo da je bit identiteta biti ono što jesi, a ne istovremeno nešto drugo. Pojam identiteta stoga izražava istu sadržajnost nekog pojma po čemu je on/ona, ono što jest. U logici naglasak se stavlja na potpuno podudaranje između dva ili više elemenata (identičnost). U psihologiji, pak, identitet označava doživljaj vlastitog ja, pojam kojeg pojedinac ima o samome sebi i kontinuiranom postojanju vlastite osobnosti čije se bitne karakteristike ne mijenjaju s obzirom na vrijeme,

mjesto ili situaciju u kojoj se nalazi. »Biti netko, imati identitet, znači donijeti neke odluke i moći reći: »To sam ja.« Međutim, ne možemo apsolutno odlučiti da budemo što god zamislimo. Biti netko, znači biti sposoban donijeti važne odluke s obzirom na vlastiti život. Te odluke trebaju biti povezane, činiti jednu priču. Identitet posjedujemo na temelju odluka koje donosimo kroz naš čitav život i s kojima si određujemo smjer i stvaramo jednu narativnu cjelinu (*optio fundamentalis*). Ono što činim danas mora imati svoj smisao u svjetlu onoga što sam učinio ranije jer moj život ima slijed.«¹

1.1. Osobni poziv na svetost

Svatko je od nas dijete Božje, stvoreno na sliku Dobra prema kojem svi težimo. Ta težnja za svojim Stvoriteljem duboko je u nas usaćena te odzvanja kao osobni poziv koji nam Bog upućuje. Na krštenju smo osobno pozvani, po imenu, na svetost, koju svatko ostvaruje na svoj način. Naime, svi mi koji nosimo klicu vjere u Krista trebali bismo razumjeti da je naša neponovljivost i jedinstvenost upravo naše *ime* kojim nas Bog zove, ono je upravo naše najdublje i najistinitije *ja*, moj Osobni poziv.² Mi za Boga nismo serijski brojevi ili pak kataloška kartica, već smo neponovljivi, jedinstveni, jer Bog nas zove *imenom*. U tome jest naš *osobni identitet* i naše najdublje *ja*. Važno je razumjeti kako *osobnom pozivu* pristupamo na različitim razinama. Tako je *osobni poziv* tajna jedinstva i spajanja u srcu života, jer ono što je najosobnije, neizrecivo je i nepriopćivo je.

Kada netko verbalno svjedoči iskustvo »osobnoga poziva«, onima koji slušaju to zvuči ponekad vrlo općenito. Međutim ono što govori to je određenom pojedincu »osobni poziv«, za njega neponovljivo i jedinstveno iskustvo. I kada bi svatko od nas ovdje prisutnih posvjedočio svoj poziv bila bi to predivna lepeza šarolikosti Božje dobrote u našem životu. *Osobni poziv* je jedinstven Bogom dan smisao u životu. Objektivno govoreći, niti jedan poziv od Boga, upućen bilo kome, ne dolazi osim u osobi Isusa Krista i ni jedna osoba ne odgovara na Božji poziv osim u osobi Isusa Krista. Važno je razumjeti da »osobni poziv« nije na razini onoga što radim, nego na razini onoga što jesam. Zato je tragično da toliki ljudi tumače »poziv« na razini izvršavanja zadatka i djelovanja, a na tome će putu jednoga dana doživjeti krizu, jer je to u samoj prirodi izvršavanja zadatka i djelovanja.³

¹ Timothy RADCLIFFE, *Redovnici jeste li sretni?*, Zagreb, 2001., str. 81.

² Usp. Alphonso, HERBERT, *Osobni poziv*, Kuće, 2018., str. 19-21.

³ Usp. Isto, 27 – 40.

1.2. Specifičnost kršćanskog poziva – naslijedovanje Kristove ljubavi

U čemu je specifičnost kršćanskog identiteta i što je to što nas razlikuje od drugih? Crkveni dokumenti na više mesta raspravljali su o kršćanskom identitetu, ali u enciklici *Veritatis splendor* (1993.), u broju 85, jasno je naglašeno kako u raspetom Kristu pronalazimo odgovor o vlastitom dostojanstvu i odgovore na mnoga pitanja našeg identiteta. Crkva smatra svojom svijest koju je apostol Pavao imao glede primljenog poslanja: *Posla me Krist navješćivati Evandelje, i to ne mudrošću besjede, da se ne obeskrijepi križ Kristov ... mi propovijedamo Krista raspetoga: Židovima sablazan, poganim ludost, pozvanima pak – i Židovima i Grcima – Krista, Božju snagu Božju mudrost.* (1 Kor 17, 23-24) Raspeti Krist objavljuje autentični smisao slobode, proživljuje ga u punoći posvemašnjeg davanja sebe i poziva učenike da se priključe njegovoj slobodi.

Na taj način, razmatranje raspetoga Krista »jest glavni put kojim Crkva mora svaki dan kročiti želi li shvatiti cijeli smisao slobode: davanje sebe služeći Bogu i braći. Zajedništvo pak s raspetim i uskrslim Gospodinom jest nepresušno vrelo iz kojega Crkva neprestano izvlači da bi živjela u slobodi, davala se i služila« (VS 87.), te autentično živjela svoj kršćanski poziv, a naša savjest uistinu postala najskrovitija jezgra i svetište u kojem odzvanja glas Božji. Drugim riječima, važno je ukazati na novost koje kršćanstvo pruža današnjem čovjeku te u središte promišljanja staviti kršćansko poimanje ljubavi koje svoje izvorište nalazi u Bogu. Upravo iskušto Božje ljubavi polazište je kršćanskog načina života. To nije ideologija već način života. Naš identitet proizlazi iz same osobe Isusa Krista i pozvani smo svakodnevno preispitivati idemo li njegovim stopama? Ili smo pak vršitelji dužnosti koji, iako ispunjavaju svoj posao, u svojoj nutrini su zapravo daleko od Gospodina?

2. Specifičnost redovničkog identiteta je poziv na svetost u vlastitosti karizme

Usudila bih se reći da redovnički identitet možemo promatrati kao osobni poziv za naslijedovanje Krista iz kojeg proizlazi poziv na svetost u vlastitosti karizme. Drugim riječima, možemo reći da redovnik svoj identitet oblikuje iz svoga osobnog poziva i poslanja, a naše poslanje je služiti, ljubiti i darivati, odnosno, naslijedovati Kristovu ljubav u specifičnosti vlastite karizme. Za neke je to ljubav prema bolesnima i osnivanje bolnica

i hospicija, za druge ljubav prema djeci i mladima koja se ogleda u osnivanju škola i vrtića te njihovu odgoju za kršćanski poziv, trećima je kariativno ili misijsko djelovanje, četvrtima apostolat naviještanja i propovijedanja kršćanske vjere i „ludosti“ Kristovog križa, petima naslijedovanje Krista u njegovu siromaštvu, itd.

Redovnički poziv stoga osvjetjava najdublju narativnu strukturu svakoga ljudskoga bića. Svoj izvor i uvir ima u Bogu po kojem sve dolazi i sve jest. Nama je dana šansa rasti na putu svetosti, a ne stagnirati: »U Crkvi – svetoj, a ipak sastavljenoj od grešnika – naći ćeš sve što je potrebno da rasteš prema svetosti. Gospodin je ispunio Crkvu darovima Riječi, sakramenata, svetišta, živih zajednica, svjedočanstava svetaca i raznolike ljepote koja proizlazi iz Božje ljubavi.«⁴ Ako želimo svoj identitet živjeti u punini možemo se osvrnuti na Papine riječi u dokumentu *Radujte se i kličite* kada navodi: »nije zdravo voljeti tišinu i izbjegavati susrete s drugima, željeti mir i spokoj i odbacivati aktivnost, tražiti molitvu i podcenjivati služenje. Sve se može uklopiti u naš život na ovome svijetu i postati dio našega puta ka svetosti.«⁵

Papa Franjo dokumentom *Radujte se i kličite* upravo pozivom na osobnu svetost, poziva nas autentičnosti identiteta: »Nitko se ne spašava sam, kao izoliran pojedinac, već nas Bog privlači k sebi uzimajući u obzir složeni splet međuljudskih odnosa prisutnih u ljudskoj zajednici.«⁶ Najljepše lice Crkve je svetost,⁷ a svrha kršćanstva je pokazati da postoji smisao života. Naš život je usmjeren prema konačnome cilju i pored svega apsurda i trpljenja s kojim se možemo susretati, smisao ima posljednju riječ. U ovome trenutku sada nismo u mogućnosti ispričati povijest svoga života ili ljudskoga roda, ali se nadamo da će sve ono što smo živjeli ili bili dobiti svoj smisao. Trebamo imati slobodu i sreću koje su dionice Božje životne snage. Trebamo biti svjesni da nas Evangelje poziva na slobodu i sreću, koje bi trebale ići u suprotnom smjeru od očekivanja suvremenoga svijeta.⁸

Nije li odraz identiteta jednog redovnika i redovnice osmješ na licu i izričaj radosti? Papa Franjo upravo ističe u dokumentu kako voli vidjeti

⁴ PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i kličite*, Zagreb, 2019., br. 16.

⁵ Isto, 21.

⁶ PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i kličite*, br. 11.

⁷ Usp. Isto, 12.

⁸ Usp. Timothy RADCLIFFE, *Zašto biti kršćanin?*, Zagreb, 2009., str. 39.

starije redovnice koje ne skidaju osmijeh sa lica.⁹ Zašto je danas možda više nego li prije teže pružiti izričaj radosti? Je li naš identitet preuzeo temelje onoga što nam nudi svijet i jesmo li zaboravili crpiti na izvorima na kojima su crpili naši utemeljitelji i utemeljiteljice?

Svjesni smo da se oduvijek u životu suočavamo s potrebom preispitivanja vlastitog redovničkog identiteta pred mentalitetom koji oblikuje suvremena kultura i svijet koji nas okružuje. Zato je uvijek pred nama pitanje čega bi redovništvo trebalo biti znak u suvremenoj kulturi liberalizma i hedonizma? Odgovor nam jasno nudi Učiteljstvo Crkve u dokumentima gdje se jasno govori da redovnički život ima u sebi eshatološku narav. Ako posvećeni život promatramo kao eshatološki znak, kao znak koji nadilazi ovozemaljske stvarnosti u pojedinim segmentima, redovnička zajednica tada nije samo ustanova u kojoj se njezini pripadnici tek međusobno druže, ili pak ustanova u kojoj su djelomice udružili svoje snage za postizanje nekog cilja, već je to ustanova u kojoj su njezini članovi ujedinili svoje živote i djelovanja tako da je u tome prepoznatljivo zajedništvo Kristove Crkve.^[10]

Iz navedenih misli itekako možemo vidjeti kako djelovati da bi naš identitet redovnika/redovnice bio autentičniji. Bez prihvatanja i kontemplacije i akcije, i molitve i službe bit ćemo manjkavi redovnicici, a time oskvrnujemo i svoj identitet. Zapravo autentični život našega identiteta privodi nas ka svetosti. Na pitanje postavljeno s. Katarini Maglici u jednom intervjuu: što za nju znači redovnica?, odgovorila je sljedeće: »Mogla bih citirati ili barem parafrazirati brojna razmišljanja o redovnici, o redovništvu, koje su zapisali pametni i duhovni ljudi. Ta stvarnost je promatrana sa svih strana, od naravnog shvaćanja do teološkog tumačenja. Redovnica je žena koja hoda putovima života, dodirujući vlastitim životom živote drugih, učeći na životima svih koje susreće. Promašaj je življenje života izbjegavajući ga...«^[11], u ovome se ogleda identitet redovništva.

2.1. Svjetovna duhovnost (šarlatanstvo): izazov i opasnost za naš identitet

Prvi je dojam, čini nam se, da svi živimo naš identitet u punini valjano sljedeći svoje karizme. Međutim, suvremeni svijet pred nas stavlja različite

⁹ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i kličite*, br. 11.

¹⁰ Usp. Valentina MANDARIĆ, »Redovništvo kao znak i izazov za današnje mlade«, *Bogoslovska Smotra*, 74 (2003.) 3, Zagreb, str. 795-811.

¹¹ Katarina MAGLICA, *Zašto redovnica?*, Zagreb 2007., str. 175-176.

problematične stavove i svjetovna nagnuća, koja nas ponekad udaljuju od identiteta koji bismo trebali svjedočiti svijetu, a da nismo toga ni svjesni. Naime, u današnjem svijetu »množe se pogledi na život i kada ih se sve stavi na istu razinu, njihove se vrijednosti relativiziraju: različito je shvaćanje osobe, obitelji, priateljstva, ljubavi, rada, zauzimanja, smrti. Živi se kao u nekom supermarketu u kojem se ne nalaze samo stvari, već i mogućnosti, ideje, načini ponašanja, koji stvaraju rizik i izazov izbora, samodefiniranja, pronalaženja osobnih razloga za vlastita ponašanja. Mijenja se osjećaj granice, koji navikava izbjegavati preprjeke koje obično definiraju i ograničavaju želje i djelovanja. Individualizam, naglašavanje vlastitoga *ja* i osobnih razloga čini odnose među osobama krhkijima i svaku se vezu promatra kao promjenjivu, nestalnu, nikada konačnu. Osjećaj nezadovoljstva i nesigurnosti koji prati konzumeristički i natjecateljski ritam i životnu pozornicu na kojoj čovjek, da bi zauzeo mjesto, treba izbaciti drugoga osuđuje nas na življjenje u trajnoj nesigurnosti, koja je uzrok i posljedica emocionalne nestalnosti i nepostojanosti i na razini odnosa s drugima i na razini vrijednosti.«¹²

To je na tragu onoga što je u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* papa Franjo nazvao svjetovnom duhovnošću, za koju kaže da se skriva iza privida pobožnosti ili čak ljubavi prema Crkvi, ali se sastoji ne u traženju slave Gospodnje, nego osobnog uspjeha i dobrobiti. Riječ je o suptilnom načinu da se traži svoje, a ne ono što je Isusa Krista.¹³ U broju 97. spomenute pobudnice, papa Franjo stoga veli kako onaj koji je podlegao ovakvoj svjetovnosti »gleda na sve s visoka i izdaleka, odbacuje proročki glas braće, diskvalificira onoga koji ga postavlja u pitanje, neprestano ističe pogreške drugih i opsjednut je izgledom. Srce mu je otvoreno samo ograničenom obzoru njegove immanentnosti i njegovih interesa i, kao posljedica toga, ne uči na vlastitim pogreškama niti je istinski otvoren za opruštanje. Moramo to izbjegavati, a to ćemo uspjeti ako budemo uvijek poticali Crkvu da izlazi iz same sebe, da u središtu njezina poslanja bude Isus Krist i zauzimanje za siromašne.«¹⁴

Svjetovna duhovnost rađa da u našim zajednicama rijetko zamjećujemo dobro, uočava se nedostatak pohvale, priznanja i dobrote čovjeka te se konstantno baziramo na lošem, negativnom što vodi u ogovaranje, pa čak

¹² KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama svjedocima evanđelja među ljudima*, Zagreb, 2017., str. 15.

¹³ PAPA FRANJO, *Evangelii Gaudium. Radost evanđelja*, Zagreb, 2015., br. 93.

¹⁴ PAPA FRANJO, *Evangelii Gaudium. Radost evanđelja*, br. 97.

i klevete, a klanska opredjeljenja samo dodatno narušavaju naš redovnički identitet u srži. Skloniji smo osobe osuđivati, na temelju ‘čula, rekla kazala’, više nego li razgovarati i graditi mostove dijaloga. Iz takvih situacija nažalost gomilaju se mnoga trpljenja i ranjenosti. Osobe nose nutarnju bol, osjećaju se odbačenima i bezvrijednima i sve to pridonosi slomljenoći do mjere napuštanja zajednice. Ponekada možemo primijetiti kako se odgovorne osobe ne žele nikome zamjeriti i jednostavno malo pomalo takvim stavovima ne čine dobro zajednici. Naime, ““ako je ne činiti ništa, dobro”, no to je također i opasno. Gdje nema suprotstavljanja zlu, ono se ondje umnožava. Svi mi često padnemo u zamku da se žalimo na stvari koje u našem životu i društvu nisu u redu, no žaljenje neće učiniti ništa osim što će nas još više obeshrabriti.”¹⁵ Ako nema odgovornosti u služenju i jasnoće, dolazi do krize identiteta jedne zajednice.

»Dokle god odbijamo prihvati da smo mješavina svjetla i tame, pozitivnih kvaliteta i nedostataka, ljubavi i mržnje, altruizma i egocentričnosti, zrelosti i nezrelosti te da smo svi djeca istog Oca, nastavljat ćemo dijeliti svijet na neprijatelje (loše) i prijatelje (dobre). Nastavljat ćemo graditi zidove oko sebe i svojih zajednica, šireći predrasude.“¹⁶ Tek u prihvaćanju naših slabosti i mana moći ćemo prihvati i slabosti svojih bližnjih te ih promatrati onakvima kakvi oni jesu, a time će rasti naša unutarnja sloboda. Jedan od grijeha i zala zajednice jest osuda drugoga. Ljude zatvaramo u kategorije. No, kada druge sudimo to je često iz razloga jer u nama postoji nešto zbog čega osjećamo krivnju i što ne želimo vidjeti ili dopustiti drugima da to vide. Kada ljude osuđujemo guramo ih od sebe, stvaramo zid i prepreku, a oprštajući uništavamo prepreke i približavamo se drugima.¹⁷

Uvijek je lakše u drugima promatrati mane umjesto naglašavati ono što je u njima pozitivno. Svi mi nosimo u sebi rane i slabosti, bojimo se određenih ljudi i njihovih ideja, svima nam je teško iskreno slušati druge dok govore i uvažavati ih. Ali zajednica je mjesto oprštanja i unatoč povjerenju koje imamo jedni u druge, uvijek ima riječi koje ranjavaju, ponašanja kojima uzdižemo sebe, situacija u kojima se sukobljavaju naše različitosti. I baš zato zajednički život podrazumijeva svakodnevni križ, trajan napor, prihvaćanje i međusobni oprost.¹⁸ Praštati moramo učiti svakodnevno, a

¹⁵ Joyce MEYER, *Revolucija ljubavi*, Syloam, 2009., str. 81.

¹⁶ Jean VANIER, *Zajednica i rast*, Zagreb, 2007., str. 59.

¹⁷ Usp. Isto.

¹⁸ Usp. Isto, str. 60-61.

da bismo to postigli potrebna nam je molitva i snaga Duha Svetoga. Često imamo tendenciju žaliti zbog nečega što *oni* čine, ali molitva je dobro oruđe koje ima snagu nadvladati zlo i zato bismo trebali moliti za svaku situaciju u kojoj smo u iskušenju da se žalimo. Što se tiče Boga žaljenje i mrmljanje je grijeh, a vjerom ispunjene molitve su moćne i učinkovite.¹⁹

Svijet u kojem danas živimo prepravljen je riječima, površnim zadovoljstvima i sve većom bukom, ističe papa Franjo u *Radujte se i kličite*, te nastavlja kako tu ne vlada radost, već nezadovoljstvo onih koji su izgubili smisao života. Prije ili poslije ćemo se morati suočiti s istinom o sebi samima i prepustiti Gospodinu da uđe u taj prostor i zaposjedne ga. Kao posljedica takvog okruženja trpi naše poslanje, naša predanost slabi, a velikodušno i spremno služenje počinje opadati. I sve to nagrduje naše duhovno iskustvo.²⁰ Nije potrebno previše govoriti, jer jezik lako može posijati neslogu, on voli ogovarati mane i pogreške drugih, raduje se kad može dokazati da netko nije u pravu. Jedan je od najmanjih organa našega tijela, ali može posijati smrt. Lako uočavamo mane drugih samo da bismo prikrili vlastite.²¹

Pokazuje se da je danas u našim zajednicama dosta duhovne iskvarenosti, a papa Franjo za nju navodi kako je gora od pada nekoga grešnika, jer je riječ o nekom lagodnom i samodostatnom obliku sljepoće, gdje se sve čini prihvatljivim: prijevara, kleveta, egoizam i toliki drugi suptilni oblici auto-referencijalnosti.²² Ne smijemo dopustiti da nas porazi negativan način razmišljanja, već je potrebno govoriti drugim ljudima i ohrabrvati ih da učine što više mogu za druge. Ideja ohrabrvanja drugih da budu stvarno predani u činjenju dobra, nije nova. Pisac poslanice Hebrejima govorio je o tome: »I zato razmislimo i imajmo pozornu kontinuiranu brigu o tome da pazimo jedan na drugoga, tako da se potičemo na ljubav i dobra djela.« (Heb 10, 24).²³

2.2. Istinska duhovnost: dobrom nadvladati zlo

Papa Franjo u pobudnici *Radujte se i kličite* nudi nam pet velikih izraza ljubavi, koji mogu tvoriti model svetosti i koji su put dobra kako nadvladati zlo. U prethodnom djelu više smo govorili o segmentima koji utječu na razaranje zajednica, a sada ćemo vidjeti što nam se nudi kako bi bilo toga zla

¹⁹ Usp. Joyce MEYER, *Revolucija ljubavi*, str. 83-84.

²⁰ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i kličite*, br. 22-23.

²¹ Usp. Jean VANIER, *Zajednica i rast*, str. 64.

²² Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i kličite*, br. 22-23.

²³ Usp. Joyce MEYER, *Revolucija ljubavi*, str. 88-89.

što manje. Na prvome mjestu *postojanost, strpljivost i blagost*. Da bismo bili strpljivi, blagi i postojani čvrsto utemeljenje trebamo imati u Bogu, jer On nas ljubi i podupire. Potrebno je boriti se protiv naših agresivnih i sebičnih sklonosti. Papa upozorava kako kršćani mogu sudjelovati na mrežama verbalnog nasilja te da se i u katoličkim medijima mogu prekoračiti dopuštene granice, toleriraju se klevete i ogovaranja, a svi etički standardi i poštivanje dobrog glasa drugih bivaju zabačeni.²⁴ Kršćanstvo se ne zadovoljava ispunjavanjem minimuma moralnog zakona - što mi je naređeno - jer je to oblik ropstva. Kršćanstvo nas poziva na nešto više: da svoj život i bližnjeg zavolim, da otkrijem bogatstvo sebe kao čovjeka, ljepotu na koju me Bog poziva i da duhom te ljubavi Bogu odgovorim i budem na služenje bližnjem, svojoj ljubavi kreativan i slobodan. Znati se darovati u ljubavi - to je put prave slobode. Kada smo sebični - nesretni smo. Upravo tu progovara Bog u nama ukazujući da je našu narav stvorio u svjetlu Kristovog križa: kada zaboravljam sebe, kada umirem sebi, tada sam sretan i slobodan.

Sljedeći izraz ljubavi jest radost i smisao za humor. Znamo li se mi uopće danas više nasmijati? Znamo li se istinski radovati ili su nam zavist i ljubomora otrgnule radost i zadovoljstvo s lica? Dosadašnja istraživanja su pokazala da osmijeh pokreće najviše mišića u tijelu, a koliki se ljudi trude kojekakvim vježbama i naporima svoje tijelo jačati. Bog ljubi radosna darivatelja! (2 Kor 9,7). I stoga kada govorimo o radosti, tada je riječ o radosti življena koja se dijeli i u kojoj se sudjeluje, jer *blaženije je davati nego primati* (Dj 20,35).²⁵

Odvažnost i žar odlike našega poslanja su apostolska hrabrost i odvažnost. Mi ljudi smo skloni zatvarati se u nekakva naša sigurna utočišta: individualizam, spiritualizam, ovisnosti, odbacivanje novih ideja i pristupa, dogmatizam, nostalgija, pesimizam, skrivanje iza pravila i propisa i teško nam je napustiti poznat i jednostavan način rada. Ali, trebamo biti svjesni kako nas Bog neprestano potiče da izidemo izvan onoga što je poznato, da iznova krenemo na put ka ljudima tamo gdje su najranjiviji, ispod privida površnosti i konformizma te da nastavimo tražiti odgovore na pitanje smisla života. Često nas u odvažnosti i kada steknemo hrabrost poći naprijed sprječavaju navike. One su zavodljive i govore nam kako nema smisla pokušati mijenjati stvari, kako ne možemo učiniti ništa da promijenimo situaciju, da je uвijek tako bilo, a ipak se uspjelo gurati naprijed.²⁶

²⁴ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i kličite*, br. 70-71.

²⁵ Usp. Isto, str. 78.

²⁶ Usp. Isto, br. 81-82.

U nama se čak javlja i strah da ćemo narušiti naš identitet ukoliko krene-mo u neke promjene. Međutim, ako su promjene koje donosimo izgradene *na dijalogu* s našim sestrama i braćom u zajednici, te nisu donesene samo na temelju jednog pojedinca ili nekolicine njegovih podanika, identitet se neće narušiti, nego upravo suprotno: on će jačati još više. Sve izraze ljuba-vi u borbi protiv zla možemo graditi u zajednici jer »ona je pozvana stvoriti onaj teološki prostor u kojem se može iskusiti mistična prisutnost Uskrsloga Gospodina... Zajednički život sastoji se od malih svakodnevnih detalja. Isus je pozvao svoje učenike da obraćaju pozornost na detalje. Mali detalj, da je vina ponestalo na slavlju. Mali detalj, da ovce nema. Mali detalj o udovici koja je dala za milostinju dva novčića. Mali detalj o ulju za svjetiljke u za-lihi ako zaručnik bude kasnio. Mali detalj u kojem traži od učenika da vide koliko kruha imaju. Mali detalj o pripravljenoj žeravici i ribi na njoj dok je čekao učenike u zoru. Takva zajednica koja njeguje male detalje ljubavi, čiji se članovi brinu jedan za drugoga i čine otvoreno evangelizacijsko okru-ženje, mjesto je u kojem je prisutan uskrsli Gospodin.«²⁷

U konačnici kako bi izrazi ljubavi imali snagu i bili plodonosni potreb-na je kao kruna svega molitva. U jednom od svojih nagovora koje je uputila nama sestrama govoreći o snazi molitve, s. Katarina Maglica je rekla: »Optimizam se bori s pesimizmom, nada sa strahom. Nismo slijepi da ne bismo zapazile kako duh slabí, a materiji pridajemo ogromno značenje, kako zajed-ništvo blijadi, a negativni individualizam postavlja nove zakonitosti i pravi-la, kako se vrijeme za molitvu i razmatranje skraćuje u korist raznih poslova ili osobnih komoditeta, kako o zavjetima sve teže možemo govoriti kao o sredstvima koja nam pomažu do cilja. Nije li nam Gospodin obećao: *Molite i dat će vam se! Tražite i naći ćete! Kucajte i otvorit će vam se!* (Mt 7,7). Ovaj poziv shvatimo ozbiljno, ovu prihvaćenu obvezu slatkim zaduženjem. Snaga molitve je nemjerljiva, jer Gospodin se u velikodušnosti ne da natkriliti.«²⁸

2.3. Budnost i dar razlučivanja

Osoba koja živi svoj osobni, redovnički poziv, u stalnoj je trajnoj formaci-ji jer se uvijek suočava s novim izazovima, koji zadiru u naš identitet. Stoga, da bismo u redovničkom životu mogli razlučiti što je za nas dobro, a što loše, trebamo uvijek biti budni. Napredak u duhovnome životu i rast u ljubavi sto-

²⁷ Isto, br. 85-86.

²⁸ Katarina MAGLICA, *Zašto redovnica?*, str. 132-133.

ga su najbolja sredstva za očuvanje identiteta. Oni koji se odluče zaustaviti na mrtvoj točki te koji se odreknu idealna velikodušnog darivanja sebe Gospodinu, polako će gubiti svoj identitet. Pobjeda kršćanina je uvijek križ. Naime, uvijek postoji opasnost da se umrtvimo i više ne uočavamo vlastite slabosti i grijeha. Takve osobe lako upadaju u stanje otvrđnulosti srca i mrvila. Kako ne nalaze ništa ozbiljno što bi sebi predbacivali, nisu svjesni mlakosti koja se malo-pomalo uvlači u njihov duhovni život i na kraju postaju slabi i propadaju.²⁹

Kako bismo mogli raspoznati te vidjeti kako i kojim putem krenuti potreban nam je, osim budnosti, i dar razlučivanja. Kada smo se odlučivali otici u redovništvo, svećeništvo ili ne, trebali smo razlučiti tko je taj koji nas poziva i što nas to privlači, a potom odlučiti idem li ili ne? Dar razlučivanja je jako važan u našim životima, iako je ponekad teško raspozнати, teško vidjeti i razlučiti što je za nas najbolji put. U tom smislu, papa Franjo u pobudnici *Radujte se i kličite*, snažno naglašava važnost dara razlučivanja, jer upravo nam on može dati odgovor na pitanje: "Kako možemo znati dolazi li nešto od Duha Svetoga ili pak potječe od duha svijeta ili duha đavolskoga?" Jedini je način kroz razlučivanje koje zahtijeva ne samo umnu sposobnost ili zdrav razum, već je to također dar za koji moramo moliti. Ako s pouzdanjem molimo da nam Duh Sveti udijeli taj dar i istodobno ga pokušavamo njegovati molitvom, razmišljanjem, čitanjem i dobrim savjetom, tada ćemo zasigurno moći rasti u toj duhovnoj sposobnosti."³⁰

Razlučivanje stoga prepostavlja poniznost i poslušnost. To je milosni dar pomoću kojeg raspoznajemo duhove. Ovaj dar nam je uvijek potreban kako bismo bili sposobni prepoznati Božja vremena i njegovu milost, kako ne bismo propustili Gospodinova nadahnuća, kako ne bismo propustili njegov poziv da rastemo. Razlučivanje nas mora dovesti samom izvoru života - Isusu Kristu. Dar razlučivanja, iako uključuje i razum i oprez, on ih i nadilazi, jer je riječ o tome da se dohvati tajna jedinstvenog i neponovljivog plana, koji Bog ima za svakog od nas i koji se ostvaruje unutar najrazličitijih sadržaja i granica. Pozvani smo otkriti smisao vlastitog života pred Ocem, koji me uistinu poznaje i koji me ljubi, za kojega mogu dati svoj život, koji nitko ne poznaje bolje od Njega.

Osim toga, razlučivanje prepostavlja molitvu, koja iziskuje raspoloženje za slušanjem Gospodina, druge osobe kao i samu stvarnost koja nas

²⁹ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exultate. Radujte se i kličite*, br. 97.

³⁰ Isto, br. 98.

uvijek na nov način dovodi do izazova. Samo onaj koji je sposoban slušati posjeduje slobodu kojom može odustati od vlastitog djelomičnog i nedovoljnog uvida, od vlastitih navika, od vlastitih šabloni i prihvati poziv koji ruši sve njegove sigurnosti, ali koji ga vodi u bolji život. Nije dovoljno da sve ide kako treba, da sve bude mirno. Moguće je da nam Bog nudi nešto više, a da zbog naše lijene nepažnje to, možda, ne prepoznamo.³¹

Razlučivanje je sposobnost našeg ljudskog uma da traži i nađe najbolji trenutak i konkretno sredstvo za ostvarenje dobra i na taj način ostvarenje vlastitog poziva na svetost, koji izgrađuje naš identitet. Razlučivanje je tako sposobnost malenih i jednostavnih da prepoznaju *čas milosti* u kojem Bog upravo djeluje.³² Pozvani smo hoditi u svetosti koja je izvor mira i radosti po daru Duha Svetoga, ali istovremeno od nas traži da budemo „upaljenih svjetiljki“ (usp. *Lk 12, 35*) i ostanemo budni: *Svake se sjene zla klonite!* (1 *Sol 5, 22*); „Bdijte“ (usp. *Mk 13, 35; Mt 24, 42*); *nemojmo zaspati* (usp. 1 *Sol 5, 6*).

Umjesto zaključka: trajno preispitivati vlastiti poziv

U svjetlu rečenoga, smatram da nije prihvatljivo promatrati redovnički poziv kao probu, pokušaj, vidjet ću je li to za mene. Na žalost, često nam u kandidaturu dolaze mladi *da vide, na probu* te će tek potom odlučiti hoće li prihvati život u zajednici. To ne znači da ne treba preispitivati poziv u duhu dara razlučivanja. Ali on prepostavlja već određeni osobni poziv, koji će se razvijati tijekom formacije i koji će biti temelj za izgradnju identiteta. Ako tog temelja nema, na čemu će se temeljiti formacija? To ne znači da si ne smijemo postavljati pitanja koja si je postavila i Estera, odnosno, odgovoriti na strahove koji nas mogu obuzeti i utjecati na naš identitet: ne osjećam se slobodan/no, nisam sposoban, nisam dostojan, ne vidim gdje će me sve ovo odvesti (nesigurnost života), ne posjedujem dovoljno ljudskih sposobnosti ili sigurnu podršku od drugih, imam strah da neću uspjeti. Međutim, ove strahove možemo nadvladati jedino ukoliko imamo povjerenja i pouzdanja u Boga koji ne poziva one koji se uzdaju u svoje sposobnosti, nego one koji su spremni otvoriti se njegovu vodstvu, i uz pomoć milosti Duha Svetoga, biti sposobni ispuniti njegovo djelo. Raspeti Krist je stoga trajno nadahnuće svakom vjerniku, a osobito nama redovnicima.

³¹ Usp. Isto, br. 172.

³² Usp. Diego FARES, »Pomoć u rastu sposobnosti za razlučivanje«, *Obnovljeni život*, 72 (2017.) 1, Zagreb, str. 119. – 120.

U konačnici, »osobni poziv jednom razlučen, postaje kriterij razlučivanja za svaku odluku života... jer za mene je moj *osobni poziv Božja volja* u najdubljem teološkom smislu. Ako sam dakle suočen s izborom između dvije alternative, upravo će mi moj *osobni poziv* pomoći da donesem odluku putem *razlučivanja* koja je od ponuđenih alternativa Božji poziv, Božja volja za mene.«³³ Sa bilo kojim izborom s kojim se suočimo u životu postoji *poziv koji je upućen samo meni jedinstvenom/jedinstvenoj*. Najveći poziv upućen svakome od nas jest poziv osobnog Isusa koji je upućen meni: jedinstvenoj i neponovljivoj osobi koju Bog ljubi i poziva na specifičan način života u redovništvu. Kriterij razlučivanja ovakvog poziva stoga nije ništa drugo nego *moj osobni poziv*. Preko osobnog poziva svatko od nas živi dubok sinovski odnos ljubavi s Gospodinom te istovremeno izgrađuje i svoj redovnički identitet.³⁴

³³ Isto, str. 50.

³⁴ Usp. PAPA FRANJO, *Gaudete et exsultate. Radujte se i klicite*, br. 51.

IZLAGANJA SA SKUPOVĀ

**Ivan Prskalo,
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Obrazovanje, kineziološka edukacija i religioznost

**Izlaganje održano na 33. redovničkim danima
u Hrvatskoj 2017. godine**

Religioznost kao nadnaravna, ulivena moralna navika usmjerena vrhovnom biću te klanjanja Bogu kao Stvoritelju i Gospodaru svemira dovodi se u vezu s odgojem i obrazovanjem, koji trebaju pratiti odgojne i obrazovne ciljeve nacije, a nacionalni kurikul mora biti usklađen s narodom kojemu je namijenjen. Kao respektabilna, mišljenje je mnogih, najznačajnija društvena kategorija, odgoj i obrazovanje trebaju pomoći roditeljima u formiranju kreposti religioznosti. Niti jedan školski predmet ne bi trebao biti izuzet iz tog kao niti drugih odgojnih ciljeva. Naturanje osobnih stavova mimo prava roditelja na izbor odgojnog puta svojeg djeteta formira zbumjenu naciju i dvojbe o vrijednostima i anti-vrijednostima. Tamo gdje izostaju prave vrijednosti otvara se prostor antivrijednostima, a nedostatak kulture njeguje antikulturu. Kineziološka edukacija je omiljeno i vrlo značajno područje u ljudskom životu cijelog tijeka školovanja. Svojim vrijednostima ne ostvaruje samo jasno proklamirane antropološke, obrazovne i odgojne zadaće, već je moguća vrlo čvrsta uporišna točka formiranja kreposti religioznosti. Naime, Božju prisutnost treba znati prepoznati i u pojavama, koje na prvi mah na nju niti ne upućuju. Primjerom svoje kreposti učitelj, nastavnik, kineziolog mogu učvrstiti vrijednosne stavove prema mnogim odgojnim vrijednostima pa i stav prema religioznosti u svom najboljem svjetlu. Svakako svi dijelovi odgojno-obrazovnog sustava trebaju biti dobro usklađeni, jer je rezultat funkciranja tog sustava daleko u budućnosti. Svako interveniranje u tom sustavu je prevažno, jer ostavljujući dalekosežne posljedice ne otvara mogućnosti popravljanja propuštenog.

Uvod

Odgoj i obrazovanje su, nesumnjivo, najsloženije i najodgovornije ljud-

ske aktivnosti.¹ vežu se za pojavu prvih homida odnosno nastanak prvih ljudskih zajednica². Iako to uvijek u lošoj praksi ne izgleda tako, pogotovu kad se uzme u obzir povjeravanje liderске funkcije ovom naglašeno značajnom društvenom resoru „nestramačkoj osobi“ s nedovoljno jasnim odnosom prema stramačkoj stegi, a naša politička javnost je takvu praksu npr. kod imenovanja „nestramačkog“ premijera, u prethodnoj vladu, proglašila neozbilnjom, prije svega zbog „manje političke težine“ takvih osoba. Znakovito je da se taj resor daje prema izbornom rezultatu i participaciji u Hrvatskom saboru „najslabijoj karici“. No kako je to uvaženi prof. emeritus dr. sc. Vladimir Findak, doajen hrvatske kineziološke edukacije, znao isticati političari mogu pogriješiti, iako ne bi trebali, dok znanost i struka ne smije pogriješiti nikada. Kako je „obrazovanje organizirani sustav nacionalne ili lokalne zajednice za promicanje prijenosa ili kulturne izgradnje, tehničkog i profesionalnog formiranja i odgoja za suživot i društveno sudjelovanje“³. Prema istom izvoru odgoj je promicanje, strukturiranje i učvršćivanje temeljnih osobnih sposobnosti. Hrvatski jezik i znanost razlikuju ova dva pojma iako je iz prve definicije jasno kako su oni nerazdvojni. Pristup odgoju može ovisiti o temeljnem znanstvenom interesu određene znanosti pa je s kineziološkog motrišta odgoj „permanentni planirani proces formiranja određenih osobina, sposobnosti i znanja kojima se pospješuje zdravlje i razvoj pojedinca i njegov odnos prema okružujućem svijetu, napose radu, prirodi, društvu i drugim ljudima“⁴. Ne smije se zanemariti činjenica tranzicije iz jednog ekstremno totalitarnog društva za koju će Šoljan ustvrditi kako je to vrijeme „prevladavanja vladajućeg obrasca razumijevanja prakse obrazovanja iz prethodnog razdoblja“⁵. U tom razdoblju politički sustav je prema istom izvoru želio pedagogiju kao svoju sluškinju pa je onda tomu odgovarao odnos i prema odgoju i obrazovanju. Na žalost, društvo se i danas lijeći od posljedica takvih društvenih odnosa pa se u poplavi demokratskih procesa čini kako je autocenzura za-

¹ Usp. Vladimir ROSIĆ (ur.), *Nastavnik – čimbenik kvalitete odgoja i obrazovanja*, u: *Drugi međunarodni znanstveni kolokvij - Nastavnik čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju*, Rijeka, 1999.

² Usp. Milan MATIJEVIĆ – Vesna BILIĆ - Siniša OPIĆ, *Pedagogija*, Zagreb, 2016.

³ Ivan MARJANOVIĆ, *Leksikon odgojno-obrazovnih znanosti - prijevod*, Zagreb, 2017., str. 669.

⁴ Vladimir FINDAK – Ivan PRSKALO, Kineziološko motrište na ekološki odgoj, *Dani Ante Starčevića – Ekologija u odgoju i obrazovanju*, Stipe GOLAC (ur.), Gospić, 2004., str. 57.

⁵ Nikša Nikola ŠOLJAN, Pedagogijska znanost na prijelazu u 21. stoljeće: kontekstualizacija pedagogijskih razvoja, Četvrti sabor pedagoga Hrvatske. *Odgoj, obrazovanje i pedagogija u razvitu hrvatskog društva*, Hrvoje VRGOĆ (ur.), Zagreb, 2003., str. 24.

mijenila cenzuru, a sloboda govora je postala jednosmjeran proces, autonomija vrijedi za medije, ali ne za akademske i vjerske zajednice, „srednji vijek je bio takav isključivo zbog katoličke crkve“ i sl., pa će možda trebati 40 godina do ulaska u obećanu zemlju demokracije. Današnje stanje uopće opisuje se krizom pa sve češće i pitanja vezana za odgoj za koji mnogi smatraju da ide u krivom smjeru⁶.

Ipak, usprkos svemu, prihvaćajući religioznost kao osobinu religioznih osoba odnosno ukupnost religioznog iskustva⁷, ovdje se želi dovesti u vezu odgoj i obrazovanje i religioznost s posebnim osvrtom na kineziološku edukaciju. Naime, vrijednosna odrednica odgoja nije „privilegija“ niti jednog predmeta već je nužno sva područja ljudskog djelovanja oživotvriti pozitivnim odgojnim utjecajem. Jedino takav pristup osigurava razlikovanje vrijednosti od antivrijednosti, kulture od subkulture te u konačnici dobra od zla. Kineziološka edukacija zbog svoje sveobuhvatnosti⁸, i značajne dužine obveznosti u sustavu odgoja i obrazovanja ima relativno veliku moć utjecaja i stvarnog odgajanja te formiranja pravih vrijednosti i kreposti kao što je religioznost.

1. Odgoj, obrazovanje i religioznost

Prihvaćajući paradigmatski definirane pojmove odgoja i obrazovanja nije se teško složiti kako su to povezani pojmovi pa ih se u nekim svjetskim jezicima niti ne razlikuje npr.: „education“. Tako edukacija postaje internacionalizam koji obuhvaća i odgoj i obrazovanje⁹. Čulina¹⁰ naglašava vezu uživanja građanskih prava koja pripadaju čovjeku temeljem njegova postojanja i minimalne razine obrazovanja, prema istom izvoru jezgri ljudskih prava pripada sloboda religije i rasuđivanje te sloboda učenja. Ako je tomu tako, zašto onda netko stalno pokušava preuzeti odgovornost obitelji za odgoj i obrazovanje djece namećući svjetonazor, koji najvećem broju građana Hrvatske ne odgovara. Istina ne kroz sadržaj vjeronauka

⁶ Usp. Blaženka, Valentina MANDARIĆ – Ružica RAZUM, *Važnost odgoja u današnjem svijetu*, Zagreb, 2015.

⁷ Usp. LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Zagreb, 2017.

⁸ Usp. Ivan PRSKALO - Josip BABIN, Kvaliteta rada u području edukacije, *15. Ljetna škola kineziologije Republike Hrvatske. Kvaliteta rada u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije*, Vladimir FINDAK (ur.), Rovinj, 2006.

⁹ Usp. Nikola PASTUOVIĆ, *Obrazovanje i razvoj*, Zagreb, 2012.

¹⁰ Usp. Ljerka ČULINA, *Ljudska prava*, Zagreb, 2017.

(barem ne zasad), već „reformiranjem“ drugih predmeta koji bi trebali biti kontradiktorni kućnom odgoju uključujući i vjeronauk. Na žalost, to je trajalo predugo, pa je vjera morala ostajati iza vrata doma, crkve, a svakako izvan škole i vojarne. Jasno je kako u ostvarenju tog prava prioritet i najvišu razinu odgovornosti ima obitelj. Njeno slabljenje, marginaliziranje i degradiranje nužno nameće eroziju svih odgojnih vrijednosti, što je plodno tlo za antivrijednosti. Stoga, ne čudi zbunjenost čitavih generacija pa se etičkim smatra vrlo uski i ciljani prostor, selektivno ideološki odabran i pragmatično korišten u cilju ostvarenja i oživotvorenja iste ideologije, koja se krije iza tako zbunjujućeg, najčešće demagoškog programa. Ujedno, „pod snažnim utjecajem globalne ekonomije i tržišta rada, obrazovanju prijeti opasnost da ga se svede na čisto tehničke i funkcionalne kompetencije i vještine te da ga se liši njegove konstitutivne dimenzije, a to je odgoj“¹¹. Isti izvor navodi dominaciju znanstvene tehnologije te marginalizaciju transcendentalne i kršćanske dimenzije čovjeka. Hoće li trebati 40 godina do „obećane zemlje“ gdje će škola kako zaključuju Mandarić i Razum¹², postati mjesto dijaloga između tehničke i humanističke kulture te znanstvenog i religijskog mišljenja. Možda je to put k društvu istinskog znanja, a ne znanja usmjerenog samo nepravednom bogaćenju i lihvarstvu. Pri tome ne treba od nastave vjeronauka očekivati sve. „Pošten“ odnos prema svojoj religioznosti, kao neotuđivom ljudskom pravu učenik treba dobiti na svim predmetima pa i u izvaninstitucionalnom odgojno-obrazovnom i medijskom okružju. Ne smije se dopustiti da osobni svjetonazor učitelja stvara konflikt kod učenika, jer u školi konflikta ne smije biti. Poštivanje drugoga i drukčijeg ne smije biti „plaćeno“ potiskivanjem svoga, jer postoji vrlo visoka opasnost prihvatanje antikulture, koja je u većini slučajeva marginata, umjesto kulture koja je dominantna ali i poželjna, a temelj naših kulturnih vrijednosti su kršćanske vrijednosti. Na taj način antikultura potiskuje kulturu, ali ne daje odgovarajući „životni prostor“ kulturi. U pozadini straha od diskriminacije, za sada, manjinskog ateizma, vrlo često se krije želja za stanjem u kojem je religioznost diskriminirana i potisnuta unutar zidova crkve kao građevine, zanemarujući njenu životnost i iznadinstitucionalnost, takva jednosmjerna „pomirba“ je, na žalost, uvijek na

¹¹ Blaženka, Valentina MANDARIĆ – Ružica RAZUM, *Važnost odgoja u današnjem svijetu*, str. 94

¹² Usp. Blaženka, Valentina MANDARIĆ – Ružica RAZUM, *Važnost odgoja u današnjem svijetu*, Zagreb, 2015.

štetu religioznosti. Militantni vjerski fundamentalizam nije ništa opasniji od militantnog ateizma, dapače povijest učiteljica života govori suprotno. Očekujući tranziciju k boljem od ideologije kojoj Bog nije odgovarao i koja ga je pošto poto pokušavala istisnuti iz života, pa i iz škole, danas Božja riječ ne prati nepravedno bogatstvo, lihvju, nemilosrdno otpuštanje radnika, jednostavno otuđenje od života. Svakih nekoliko godina pojavi se ideja getoiziranja vjerouauka (čitaj vjernika) u crkve uz istodobno diskretno inzistiranje na marginalizaciji tzv. odgojnih predmeta (kulturna), kao da u školi može biti mjesto za one predmete koji nisu odgojni. Formiranje „stručnjaka bez srca i duše“ vjerojatno je u primisli takvog materijalistički razvijenijeg koncepta. Posljedica takvog stava je karijerizam koji narušava obitelj. Mladi ljudi se ne mogu okrenuti sebi jer nemaju vremena, a djeca grle neke druge lažne idole i u svojoj naivnosti ne vide sudbine tzv. „zvijezda“ i njihov kraj života u patnji osame i krajnje otuđenosti. Mjerilo uspješnosti je isključivo materijalno, često ekvivalentno popularnosti utemeljenoj na krivim vrijednostima i nezasluženim lovorkama. Istinske vrijednosti, uključujući čovjekoljublje i domoljublje te altruizam i konačno krepost religioznosti ostaju po strani, osuđene od ekstremno totalitarnog režima koji, na žalost, još uvijek živi u podsvijesti i svijesti žrtvovanog naroda na kojem se „Stokholmski sindrom“ očituje u punoj mjeri. Nekad se prosperitet jedne obitelji „mjerio“ brojem djece, a obrambena moć brojem sinova, danas se na žalost roditelji boje roditi i odgojiti djecu, bilo zbog svojih razloga ili iz straha za njihovu budućnost. Bez pozitivnog stava prema djetetu kao najvećoj vrijednosti, obitelji, naroda i civilizacije, nema ni društvenog napretka, a prihvaća se krah odgojno obrazovnog sustava koji nije osigurao prihvatanje odgovornosti za budućnost. Bez takve odgovornosti nema ni prosperiteta. Čak ni bolji materijalni uvjeti koji se često dovode u vezu s pronatalitetnom politikom neće promijeniti sviest u kojoj je ljubav prema djetetu, najbespomoćnijem ali i najmoćnijem biću, luksuz koji se u ovako nametnutom materijaliziranom svijetu i civilizaciji „materijalnog“ ne smije dozvoliti i koji neminovno vodi u propast jedino priznate materijalne vrijednosti i naglašenog individualizma. Takav primitivizam se nije sretao u ljudskoj povijesti, ali se smatra liberalnim i pozitivnim stavom slobodnog individualiteta, na žalost individualiteta zarođenog i okovanog lažnim vrijednostima kojemu jedina briga i pokretač postaje naglašeni strah od smrti te težnja za, po svaku cijenu, produljenjem „agonije“ ispraznog.

2. Kineziologija i kineziološka edukacija

Kineziologija je relativno mlada znanost, a u svojoj i jezičnoj i suštinskoj osnovi ima pokret, predmet interesa znanstvenika paralelno s razvojem znanosti, mnogo prije od njenog današnjeg naziva, kojeg je još Aristotel¹³ poistovjetio sa životom. A. Starosta¹⁴ ističe kretanje kao biološku potrebu svakog živog organizma, potrebu napora usmjerenog tjelesnom zdravlju te alternativu, povećanje broja kineziološki nesposobnih ljudi, rezultat zaborava bioloških potreba u suvremenoj civilizaciji. Danas, temeljem niza definicija ove znanosti može se prihvati značenje pojma kineziologije kao interdisciplinarne i multidisciplinarne znanosti u čijem je žarištu interesa zakonitost učinkovitosti pokreta, opće i posebne zakonitosti procesa vježbanja i kretanja te posljedice tih procesa na čovjeka u najširem smislu riječi¹⁵. Mraković je istaknuo cilj kao kriterij prosudbe¹⁶ je li neka aktivnost kineziološka ili nije. Naime, kineziološka aktivnost da bi to uopće bila, mora za cilj imati unaprjeđenje zdravlja (značajka današnjih primijenjenih grana edukacije, rekreacije i kineziterapije) u optimalnom razvoju i zadržavanju na što višoj razini ljudskih osobina, sposobnosti i motoričkih znanja (značajka današnje grane *kineziološka edukacija*), u sprječavanju opadanja antropoloških osobina i motoričkih znanja (značajka današnje grane *kineziološka rekreacija*), u maksimalnom razvoju osobina i sposobnosti u natjecateljski usmjeranim kineziološkim aktivnostima (značajka današnje grane *sport*). Kretanja koja ne zadovoljavaju ove kriterije su tzv. nekineziološka kretanja i ne mogu biti zamjena kineziološkim, što posebno treba naglasiti u današnjim uvjetima tehnološkog razvoja i smanjenoj tjelesnoj aktivnosti uopće, a posebice kineziološkoj aktivnosti¹⁷. Događa se u našoj odgojno-obrazovnoj praksi da se elementi religioznosti nekih religija nameću učenicima kroz nastavu. Tako se ponekad pokušava *yoga* tretirati kao vježba, pa pored toga što ima elemente vježbe

¹³ Usp. ARISTOTEL, *Metafizika*, Zagreb, 1985.

¹⁴ Usp. Włodzimierz STAROSTA, Science Of Human Movements – Meaning, Name, Directions Of Development, *Journal of Human Kinetics*, 6 (2001.), str. 1-20.

¹⁵ Usp. Konstantin MOMIROVIĆ, Utjecaj naučne zasnovanosti fizičke kulture na njenu društvenu afirmaciju, *Teorija fizičke kulture*, Beograd, 1969.; Miloš MRAKOVIĆ, *Uvod u sistematsku kineziologiju*, Zagreb, 1992.; Vladimir FINDAK, *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju*, Zagreb, 1995.; Ivan PRSKALO - Goran SPORIŠ, *Kineziologija*, Zagreb, 2016

¹⁶ Usp. Miloš MRAKOVIĆ, *Uvod u sistematsku kineziologiju*, Zagreb, 1997.

¹⁷ Usp. Miloš MRAKOVIĆ, *Uvod u sistematsku kineziologiju*, Zagreb, 1997.; Ivan PRSKALO - Goran SPORIŠ, *Kineziologija*, Zagreb, 2016.

ona nije kineziološka aktivnost, jer su ciljevi izvan onih kinezioloških, a *yoga* je religijsko meditacijski sustav koji se između ostalog dovodi u vezu s opasnošću po zdravlje¹⁸. Za takve aktivnosti se najčešće ne traži suglasnost roditelja (kao što je to npr. slučaj s vjeronaukom). Kineziološka edukacija je dakle jedno od primijenjenih područja kineziologijske znanosti, odnosno u današnjoj strukturi kineziologije koja je Pravilnikom Nacionalnog vijeća za znanost Republike Hrvatske o znanstvenim i umjetničkim područjima poljima i granama,¹⁹ kineziologija uvrštena u društvene znanosti kao posebno znanstveno polje. Unutar ovog znanstvenog polja utvrđene su znanstvene grane: *Sistematska kineziologija, Kineziologija sporta, Kineziološka edukacija, Kineziološka rekreacija, Kineziterapija i prilagođena tjelesna aktivnost te Kineziološka antropologija*. Kako se može prihvati očigledna činjenica da su rijetke djelatnosti kojim se „može utjecati na tako veliki broj obilježja, osobina i sposobnosti kao što je to moguće stručno vođenom nastavom tjelesne i zdravstvene kulture, treningom ili sportsko-rekreacijskim vježbanjem“²⁰, jasno je da bi svaka od ovih grana primijenjene kineziologije mogla imati značajnu korelaciju i s religioznošću. Međutim sužavajući prostor našeg interesa na kineziološku edukaciju kao jedno od primijenjenih područja nećemo umanjiti značaj i ostalih za ovu problematiku. To najprije iz razloga koji su u samoj naravi kineziološke edukacije kao što su sveobuhvatnost i obveznost. Obveznost školovanja svakog pojedinca čini ga obveznikom i kineziološke edukacije, a njena atraktivnost i stav potvrđuje se zrelošću učenika što pokazuje i istraživanje stava učenika u primarnoj edukaciji prema predmetu *Tjelesna i zdravstvena kultura*, odnosno njegove preferencije prema drugim predmetima²¹. Popularnost kinezioloških sadržaja uopće, daje istima mogućnost odgojnih utjecaja pa nije slučajno da mnogi programi usmjereni inkluziji počivaju upravo na kineziološkim sadržajima. Odgojne vrijednosti kao značajan dio

¹⁸ Usp. LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Zagreb, 2017.

¹⁹ Usp. NACIONALNO VIJEĆE ZA ZNANOST, *Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama*, Zagreb, 2009.

²⁰ Vladimir FINDAK - Dušan METIKOŠ - Miloš MRAKOVIC, Civilizacijski trendovi i biotički opstanak čovjeka, *Napredak*, 136 (1995.) 4, str. 398-404.; Ivan PRSKALO - Josip BABIN, Kvaliteta rada u području edukacije, *15. Ljetna škola kineziologije Republike Hrvatske. Kvaliteta rada u područjima edukacije, sporta i sportske rekreativne*, Vladimir FINDAK (ur.), Rovinj, 2006., str. 19.

²¹ Usp. Ivan PRSKALO, Kineziološki sadržaji i slobodno vrijeme učenica i učenika mlađe školske dobi, *Odgojne znanosti*, 9 (2007.) 2, str. 319-331.

ishoda u odgojno-obrazovnom uputniku mogu se formirati paralelno uz čitav niz kinezioloških sadržaja ujedno stječući kineziološka motorička znanja, postignuća, pozitivno transformirajući razinu antropoloških obilježja u najširem smislu riječi. Bilo bi neracionalno ne iskoristiti ih prije svega kroz temeljni organizacijski oblik rada sat tjelesne i zdravstvene kulture, koji je osnovni organizacijski oblik rada, temelj za uvodenje u sve druge organizacijske oblike rada²² i kao takav jedinstven.

3. Religioznost

Proglašavajući „tomizam“ mjerodavnim za filozofsku znanost zaključkom Družbe Isusove na Tridentskom koncilu 1563. godine, nastavljajući zadatok siromaških redova učvršćenja nauka crkve²³, prihvata se opis ove krepести kao nadnaravne, ulivene moralne navike usmjerenе vrhovnom biću te klanjanja Bogu kao Stvoritelju i Gospodaru svemira. Pri tome Bog je Gospodin, Otac, Sin i Duh Sveti, a krepst postobožnosti nadoknađuje čak i deficit krepesti pravednosti²⁴. Religioznost podrazumijeva i unutarju podložnost Bogu te predanost u uskoj vezi s ljubavlju. Kako je osoba određena i tijelom i dušom, to su vanjski iskazi religioznosti u koje se ubrajaju sakramenti, adoracija i molitva. U suvremenoj civilizaciji koju određuje i individualizam, a na žalost i njegove devijacije, krepst religioznosti je liječ protiv sveprisutnjeg egoizma, jer postavlja Boga u središte svoga života²⁵. Religija predstavlja odnos čovjeka i Boga u vidu saveza što je značajka judaizma i kršćanstva s naglašenom vezom religioznosti i moralnosti. Religioznost označava subjektivno duševno stanje, životni stil te dosljednost u vjeri²⁶. Pučku religioznost karakteriziraju različita očitovanja pobožnosti najčešće vezana uz svetišta i često imaju značajke religijskoga folklora²⁷. Uz religijski folklor u hrvatskim krajevinama često se priređuju i folklorne te sportske manifestacije u kojima dominiraju narodni sportovi (bacanje kamena s ramena, utrke, povlačenje užeta, utrke u vreći, skokovi

²² Usp. Vladimir FINDAK – Ivan PRSKALO - Josip BABIN, *Sat tjelesne i zdravstvene kulture u primarnoj edukaciji*, Zagreb, 2011.

²³ Usp. Wilhelm WINDELBAND, *Povijest filozofije*, Zagreb, 1990.

²⁴ Suvremena katolička enciklopedija, 2005.

²⁵ Usp. Religioznost, *Suvremena katolička enciklopedija*, Michael GLAZIER-Monika K. HELLWIG (ur.), Split, 2005., str. 45-46.

²⁶ Religija, *Enciklopedijski teološki rječnik*, Aldo STARIC (ur.), Zagreb, 2009., str. 995; Religiosus, *Enciklopedijski teološki rječnik*, Aldo STARIC (ur.), Zagreb, 2009., str. 997-998.

²⁷ Isto.

s mjesta i sl.). Ovakvi oblici adoracije dostupni „onim najmanjima“, učvršćuju religioznost povezujući je s biotički uvjetovanim motivom za kretanjem kao sveopćim izrazom životne radošti i postojanja. Ta radost se upotpunjuje usmjerenošću Bogu prapočelu svega ljudskog i začetniku života i životne radošti. Sama krepost religioznosti ne stavlja čovjeka u drugi plan, ali izbacuje ljudski *ego* iz prvog plana, a individuu postavlja u realne okvire podložnosti i ljubavi prema Bogu. Na taj način životna radost izlivena u takvim oblicima adoracije postaje uzvišena i bezvremenska, određujući u pravom smislu riječi osobu u jedinstvu tijela i duha. Poštivanje drugoga ostavlja čovjeka u prvom planu, čovjeka stvorenog na sliku Boga, a odnos prema čovjeku kriterij je odnosa prema Bogu.

4. Kineziološka edukacija i religioznost

U odnosu na sve ostale kineziologische grane, kineziološka edukacija ima najveći utjecaj na cijelokupnu populaciju, jer je sveobuhvatna te prati ljudsko biće tijekom cijelog perioda odgoja i obrazovanja²⁸. Tijekom kineziološke edukacije, a ona je nedjeljiva od odgoja i obrazovanja ostvaruju se antropološke, obrazovne i odgojne zadaće. I dok se u antropološke zadaće ubrajaju optimizacija morfoloških značajki, motoričkih i funkcionalnih sposobnosti, obrazovne su usmjerene stjecanju kinezioloških motoričkih znanja i kinezioloških teorijskih znanja, a odgojni utjecaji su plod jedinstvenih ukupnih odnosa za vrijeme nastavnog procesa kao užeg dijela odgojno-obrazovnog procesa, a posebno se uzima u obzir aktivnost učenika, zdravstveno-higijenske navike te moralna svojstva²⁹. Kineziološka edukacija je temelj uključivanja učenika u sportske aktivnosti te kineziološko rekreativne aktivnosti uz preventivnu ili terapijsku ulogu kineziterapijskih tretmana. Pored spomenutog utjecaja na značajan broj obilježja, osobina i sposobnosti nastavom tjelesne i zdravstvene kulture, treningom ili sportsko-rekreacijskim vježbanjem³⁰, kineziološka aktivnost ima nagašenu moć stvaranja navike svakodnevnog vježbanja kao trajne usmje-

²⁸ Usp. Ivan PRSKALO - Josip BABIN, *Kvaliteta rada u području edukacije, 15. Ljetna škola kineziologije Republike Hrvatske. Kvaliteta rada u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije*, Vladimir FINDAK (ur.), Rovinj, 2006.

²⁹ Usp. Vladimir FINDAK, *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*, Zagreb, 1999.

³⁰ Usp. Vladimir FINDAK - Dušan METIKOŠ - Miloš MRAKOVIĆ, *Civilizacijski trendovi i biotički opstanak čovjeka*, u: *Napredak*, 136 (1995.) 4, str. 398-404.; *15. Ljetna škola kineziologije Republike Hrvatske. Kvaliteta rada u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije*, Vladimir FINDAK (ur.), Rovinj, 2006.

renosti što je značajan odgojni cilj³¹. Strukturirajući perspektivu kineziološke edukacije³² Prskalo i Babin navode kao preduvjete: demografske pokazatelje, materijalne i kadrovske uvjete, minimalnu satnicu, izbor organizacijskih oblika rada i društveni interes, a kao ishod odnosno zavisna varijabla: zdravlje nacije, antropološka obilježja, motorička informiranost ekološka i etička svijest te društveni razvoj.

Religioznost kao krepost veže se za čovjeka, a počinje se formirati u obitelji, nastavlja uz nastavu vjeronauka te ukupan utjecaj koji odgojno-obrazovni sustav ima na dijete. Značajan i atraktivan dio tog sustava je i kineziološka edukacija. Atraktivan zbog toga što je pored tehnološkog napretka i pritska video igara ovaj predmet još uvek mnogim učenicima najdraži, učenici se vrlo lako poistovjećuju s nastavnicima tjelesne i zdravstvene kulture, zadovoljava njihovu temeljnu potrebu za kretanjem. Pored sustavnog djelovanja ne treba zanemariti neformalne obrazovne utjecaje, okolinu, medije i sl. Stav prema vježbanju postaje pozitivniji u vrijeme uspjeha hrvatskih sportaša, posebice na međunarodnim natjecanjima. Dječa se poistovjećuju s uspješnima. Kada se njihov uzor prekriži to ostavlja trag isto kao što nacionalni ponos raste kad reprezentativci pjevaju nacionalnu himnu s desnicom na srcu. Uz ovakve pozitivne ima i niz negativnih primjera politikanstvo i ismijavanje ovakvih iskaza domoljublja od pojedinih političara i javnih ličnosti, osobni negativan odnos prema religiji i religioznom od strane istih, loši primjeri i sl. Dijete s izgrađenim stavom prema tjelesnom vježbanju, formiranom radnom navikom, sviješću kako samo svojim radom može postići uspjeh i kako je poštenje ono što se pri svakoj kineziološkoj aktivnosti jedino „isplati“, može vezati svoje napore u vježbanju s prihvaćanjem najviše vrijednosti – Boga. Kineziološka edukacija, jasno je, može pomoći u izgradnji karaktera, a kad se na takvo plodno tlo ugrade kršćanske vrijednosti, onda to dobiva višestruki značaj. Naime jedna od značajki molitve je odnos Boga i čovjeka i to najčešće u osami svoje duše i srca, netko će tvrditi da tako najlakše doživi Boga i da mu se najviše približi. Što je s usamljenim trkaćem koji u svakom pogledu na čudesni svijet oko sebe, na neoskrnutu prirodu, planinske vrhove

³¹ Usp. Vladimir FINDAK, *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*, Zagreb, 1999.

³² Usp. Ivan PRSKALO - Josip BABIN, Kvaliteta rada u području edukacije, *15. Ljetna škola kinziologije Republike Hrvatske. Kvaliteta rada u područjima edukacije, sporta i sportske rekreatije*, Vladimir FINDAK (ur.), Rovinj, 2006.

mora vidjeti Božji trag, jer nešto tako savršeno ne može nastati od nesavršenog. Odnos prema drugima vrlo često je rezultat kršćanskog morala čak i kod ateista, makar mnogi toga nisu niti svjesni. Industrijski razvoj je zakonomjerno praćen ekološkim problemima prvorazredna nesebična briga prema drugom čovjeku i to čovjeku budućnosti, potomstvu današnjih generacija je briga o ekološkom nasljeđu. Kineziološka aktivnost sama po sebi ne ugrožava čovjeka ni okoliš, a usmjerena je zdravlju ali može utjecati kao malo koja druga aktivnost, zbog specifičnog odnosa onoga koji vježba i njegova suodnosa s prirodom na formiranje odnosno odgajanje ekološke svijesti³³. Ciljevi kineziološke edukacije nisu u suprotnosti s kršćanskim religioznošću. Postoji niz dodirnih točki koji povezuju krepost religioznosti s vrijednostima usmjerenim stvaranje navike svakodnevnog vježbanja i vrijednostima na koje kineziološka aktivnost utječe. Ako uz to, a trebao bi kineziolog, poštuje odgojne potrebe svojih učenika prema željama roditelja, neće organizirati npr. školska natjecanja u vrijeme nedjeljne svete mise te time dovesti dijete u nepotreban konflikt izbora, posebice u manjim sredinama gdje je na dispoziciji mještanima samo jedan termin svete mise. Također inzistiranje na vidljivom čudu ljudskosti u svakom pogledu i onom tjelesnom nedjeljivom od duhovnog pri svakoj aktivnosti jača dječju religioznost i omogućuje da na najzorniji način dožive Božju blizinu. Od takvog djelovanja ne bi trebala biti izuzeta niti kineziološka praksa kao niti jedan drugi predmet u školi koja i odgaja. A odgoj treba biti usmjerен na sve pozitivne odgojne ishode ne dijeleći dječju osobu između oprečnih stavova škole, obitelji i crkve, naime ako se može, a trebalo bi složiti sa stavom da crkva nadilazi same zidove Bogomolje, samostana i župnog ureda, onda ne postoji dihotomija između puka i crkve, pa onda ne treba postojati između predstavnika tog istog puka i crkve jer narod koji se plebiscitarno izjašnjava kršćanskim ima pravo na zastupanje takvog jasnog stava u svojim narodnim predstavnicima. Škola kao poluga tog istog društva treba osjetiti bilo naroda iz kojeg potječe i biti u službi svih njegovih potreba i vrijednosti.

Zaključak

Odgoj i obrazovanje trebaju pratiti odgojne i obrazovne ciljeve nacije, a nacionalni kurikul mora biti usklađen s narodom za koji je namijenjen.

³³ Usp. Vladimir FINDAK – Ivan PRSKALO - Josip BABIN, *Sat tjelesne i zdravstvene kulture u primarnoj edukaciji*, Zagreb, 2011.

Kao respektabilna po mnogima, najznačajnija društvena kategorija, odgoj i obrazovanje trebaju pomoći roditeljima u formiranju kreposti religioznosti. Niti jedan školski predmet ne bi trebao biti izuzet iz tog kao niti drugih odgojnih ciljeva. Naturanje osobnih stavova mimo prava roditelja na izbor odgojnog puta svojeg djeteta formira zbumenu naciju i dvojbe o vrijednostima i antivrijednostima. Tamo gdje izostaju prave vrijednosti otvara se prostor antivrijednosti, a nedostatak kulture njeguje antikulturu. Kineziološka edukacija je omiljeno i vrlo značajno područje u ljudskom životu cijelog tijeka školovanja. Svojim vrijednostima ne ostvaruje samo jasno proklamirane antropološke, obrazovne i odgojne zadaće već je moguća vrlo čvrsta uporišna točka formiranja kreposti religioznosti. Naime, Božju prisutnost treba znati prepoznati i u pojavama koje na prvi mah na nju niti ne upućuju. Primjerom svoje kreposti učitelj, nastavnik, kineziolog mogu učvrstiti vrijednosne stavove prema mnogim odgojnim vrijednostima pa i stav prema religioznosti u svom najboljem svjetlu. Svakako svi dijelovi odgojno-obrazovnog sustava trebaju biti dobro usklađeni jer je rezultat funkcioniranja tog sustava daleko u budućnosti. Odgoj treba biti usmjeren na sve pozitivne odgojne ishode ne dijeleći dječju osobu između oprečnih stavova škole, obitelji i crkve jer crkva nadilazi same zidove Bogomolje, samostana i župnog ureda i ne treba postoati dihotomija između puka i crkve, pa onda ne treba postojati niti jaz između predstavnika tog istog puka i crkve, jer narod koji se plebiscitarno izjašnjava kršćanskim ima pravo na zastupanje takvog jasnog stava u svojim narodnim predstavnicima. Škola kao poluga tog istog društva treba osjetiti bilo naroda iz kojeg potječe i biti u službi svih njegovih potreba i vrijednosti. Upravo zato je svako interveriranje u tom sustavu prevažno jer ostavljujući dalekosežne posljedice ne otvara mogućnosti popravljanja i nadoknađivanja propuštenog.

Draženko Tomić, OFM

Edukacija i evangelizacija

Izlaganje održano na 33. redovničkim danima u Hrvatskoj 2017. godine

Članak kroz trostruku razdiobu sagledava pojmove *edukacija* i *evangelizacija* kao i njihov suodnos. Tako, evangelizacija podrazumijeva ciljane postupke s konačnom svrhom uključivanja osobe u kršćanstvo, odnosno produbljivanja njezine vjere ukoliko je osoba već kršćanin. Nakon inicijalnog procesa edukacije, evangelizacija se nastavlja prakticiranjem u kršćanskoj zajednici. Evangelizacija tako u početnoj fazi biva edukacija, vjersko obrazovanje, da bi sudjelovanjem u zajednici postala življeno znanje. Nadalje, globalizacija, kao kulturni, politički i obrazovni fenomen postulira korjenitu preobrazbu uvriježenih procesa učenja. Obrazovne ustanove bi trebale formirati ljudske resurse za novo doba. Stavljanje isključivog naglaska na znanje, bez vrijednosnog elementa, dovodi do proturječnosti koje se izražavaju pitanjem: Čemu sve to? Zadaća autentičnog obrazovanja na svakoj njegovoj razine nije tek prosljeđivanje znanja nego i oblikovanje srca (vrednota), traženje prikladne ravnoteže između intelektualne strogosti i komuniciranja poklada Crkve. Katoličko obrazovanje se bavi »diakonijom istine« inspiriranim intelektualnom ljubavlju, koja zna da voditi drugog u istini znači činiti čin ljubavi.

Uvod

Pojmovi *edukacija* i *evangelizacija* imaju primjenu u svakodnevnom diskursu. Tako nalazimo kako je u tijeku listopada 2014. u Varaždinu započela edukacija za voditelje *Teen Star-a*¹, kako škola *Petrus* provodi edukaciju za evangelizaciju², kako postoje projekti edukacije i evangeli-

¹ B. PERVANON, U Varaždinskoj biskupiji započinje edukacija za voditelje Teen STAR-a 28. 10. 2014., (30. X. 2014), u: <http://mladi.hbk.hr/vijesti/u-varazdinskoj-biskupiji-zapocinje-edukacija-za-voditelje-teen-star-a/> (7. IX. 2017.).

² N. N., Započinje škola za pastoralne djelatnike Petrus – još imate vremena za prijave!, (9. II. 2016.), u: <https://www.bitno.net/vijesti/zapocinje-skola-za-pastoralne-djelatnike-petrus-jos-imate-vremena-za-prijave> (7. IX. 2017.).

zacije Roma³, kako zajednica *Molitva i riječ* organizira edukaciju o hagioterapiji⁴. Uz to, na *Skacu čitamo*: »**Zato je prije bilo kakve inicijative potrebna** edukacija i formacija prethodno umreženih ljudi koje povezuje zajednički cilj, a taj se cilj u ovim vremenima posebno očituje u znaku nove evangelizacije.«⁵

Milan Šimunović govori o edukaciji stručnih animatora u kontekstu planova i programa sustavnog obiteljskog pastorala⁶, a Helena Cvjetičanin izvještavajući o audiovizualnim medijima i novoj evangelizaciji u Crkvi, piše: »Nova evangelizacija zahtijeva od kršćana smjelost da nađu sredstva i načine kako istaknuti važnost baštine edukacije i znanja očuvanog kršćanskog tradicijom. Nova evangelizacija je, dakle, sinonim za misiju, traži sposobnost za ponovno kretanje, nadilaženje granica, proširivanje vidika. Ona je suprotna samodostatnosti i povlačenju u sebe, od mentaliteta ‘statusa quo’ i od pastoralnog koncepta, koji smatra da je dovoljno raditi kako se uvijek radilo.«⁷

1. Pojam *evangelizacija*

Evangelizacija - naviještanje Evanđelja - najčešće podrazumijeva ciljane postupke s konačnom svrhom uključivanja osobe u kršćanstvo, odnosno produbljivanja njezine vjere ukoliko je osoba već kršćanin. Promatrana sa stanovišta evangelizacije educiranost znači upućenost u sadržaj onog što se naviješta, ali i informiranost o cjelokupnom okružju u kojem se provodi evangelizacija. Edukacija i evangelizacija trebale bi ići *rukama pod rukama*.⁸

Proces evangelizacije kod odraslih započinje različitim, nerijetko nearzikularnim poticajima (specifična životna situacija, svjedočanstvo bližnjih i životna sredina, neki umjetnički fenomen...), čime se budi znatiželja za

³ Elvira BIJELIĆ-KUŠLJUGIĆ, *Edukacija, evangelizacija rada Romskih zajednica*, (7. IV. 2008.), u: <http://www.prilika.hr/clanak.php?id=Elvira&cvp=1&pollresult=1> (7. IX. 2017.).

⁴ „*Molitva i riječ*“, *Edukacija o hagioterapiji*, u: <https://www.facebook.com/molitveni.lanac/posts/659769120706279> (7. IX. 2017.)

⁵ Tamara BODOR, U svijetu, ali ne od svijeta, (21. VIII, 2013.), u: <http://skac.hr/u-svijetu-ali-ne-od-svijeta/> (7. IX. 2017.)

⁶ Milan ŠIMUNOVIĆ, Nova evangelizacija i kateheza braka i obitelji, *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 1, str. 229–272.

⁷ Helena CVJETIČANIN, *Audiovizualni mediji i nova evangelizacija crkve*. Osvrt na Okrugli stol, Trsat, 2012., *Riječki teološki časopis*, 21 (2013.) 1, str. 270.

⁸ Veronika ONJORO, *Education and evangelization as a tool of modern times*, u: http://www.academia.edu/6618561/EDUCATION_AND_EVANGELIZATION_AS_A_TOOL_OF_MODERN_TIMES (10. IX. 2017.)

Krista i Evanđelje. Poslije početnog zanimanja slijedi upoznavanje s crkvenim učenjem i tradicijom. Nakon što se osoba upoznala s kršćanskom istinom važno je prakticirati je u nekoj zajednici, zadobiti iste vrijednosti i ideale kao zajednica, biti podržavana i cijenjena, ostvariti integraciju liturgije, molitve i vjerskih istina s ostatkom života, dobiti moralni primjer, ohrabrenje, ljubaznost i skrb. Evangelizacija tako u svojoj početnoj fazi biva edukacija, vjersko obrazovanje, ali sudjelovanjem u zajednici ona postaje življeno znanje.⁹

Iskustvo pokazuje kako sama obaviještenost o tradiciji i crkvenom učenju nije u stanju održati se. Oni koji su odrasli u kršćanskoj sredini, pohađali vjeronauk, upoznali religiju i ponešto tradicije, u svakodnevici „posluju“ po načelima ovog svijeta, ne pristupaju sakramentima. Ono što su tijekom obrazovanja usput „pokupili“ bilo je na nivou informacije, a suvremenim način života je to brzo istisnuo.¹⁰

2. Pojam *edukacija*

Pod utjecajem stranog jezika govorimo o edukaciji, pa pitamo npr. *Jesu li stručnjaci dostatno educirani?* tj. obrazovani, implicitno i odgojeni. U našem jeziku i stručnoj praksi, naprotiv, obrazovanje je dio odgoja, shvaćenog u širem smislu. Otud, prema logici našeg jezika, osoba može biti odgojena iako nije obrazovana (*educirana*).

Globalizacija, kao kulturni, politički i obrazovni fenomen, praćen je kulturološkom homogenizacijom čemu na ruku idu mogućnost brze komunikacije i primjena računalne tehnologije. Takve pojave nameću nužnost brze i efikasne prilagodbe, osobito u sektoru ekonomije, kao i korjenitu preobrazbu uvriježenih procesa učenja. Obrazovne ustanove trebaju formirati ljudske resurse za rastuće gospodarstvo i upravljanje vrlo složenim sustavima. Naglašava se važnost znanja.¹¹

Očite prednosti suvremenog načina života imaju i neke nuspojave u obrazovnom sustavu: zamjetni umor učitelja, porast nasilja u školi, porast alkoholizma, nemogućnost obitelji da ostvari cjelovit odgoj djeteta, široko rasprostranjen subjektivizam, moralni relativizam i nihilizam. Sve to po-

⁹ Stratford CALDECOTT, *Education & Evangelization*, (2. I. 2014), u: <http://www.kofc.org/en/columbia/detail/education-evangelization.html> (10. IX. 2017.).

¹⁰ Isto.

¹¹ Zenon GROCHOLEWSKI, *Mission of catholic schools for evangelization today*, (27. X. 2002.) u: <https://www.ewtn.com/library/CURIA/CCEMISSI.HTM> (10. IX. 2017.).

stavlja u pitanje smisao obrazovanja, a sam gubitak smisla, pak, povezan je s gubitkom vrijednosti posebno onih koje podupiru važne životne odлуke kao o obitelji, radu, moralu u cjelini. Riječju, pokazuje se nedostatak (vrijednosnog) odgoja.¹²

3. Evangelizacija putem edukacije

Kršćanska pedagogija ima bogato povijesno iskustvo. Naglašava kako čovjek nije tek zbroj horizontalnih dimenzija, nego i skladan spoj etičkih, duhovnih i vjerskih aspekata njegove stvarnosti. Katolički model odgoja i obrazovanja potiče humanizam, koji u Kristu nalazi svoj model i inspiraciju. U tom smislu uloga posvećenih osoba nije samo važna, nego i neophodna, jer u svijet obrazovanja unose svoje radikalno svjedočanstvo o vrijednostima Kraljevstva.¹³

Kršćanstvo je na Zapadu preko svojih ustanova itekako sudjelovalo u otkrivanju i prenošenju znanja kroz povijest. Srednjovjekovna sveučilišta rodila je upravo kršćanska predanost učenju utemeljena na uvjerenju da je Bog sama istina, pa otkrivati istinu znači otkrivati i tvorca istine, a živjeti u skladu s njom znači častiti Izvor istine. S prosvjetiteljstvom obrazovni sustav polako, ali sigurno prestaje biti kršćanski pa dobrim dijelom postaje i protukršćanski.¹⁴

Benedikt XVI. obraćajući se skupini američkih biskupa u Rimu 2012. godine govorio je o važnosti katoličkog obrazovanja. Uočio je da katoličke škole prolaze kroz neke transformacije uvjetovane smanjenjem broja djece ali i finansijskim poteškoćama, a na razini visokog obrazovanja tražio je veću prepoznatljivost katoličkih fakulteta i sveučilišta, potvrđivanje prepoznatljivog identiteta. Dakle, mnogo više od pukog poučavanja religije ili prisutnosti kapelana u fakultetskom kampusu. Sa žaljenjem je konstatirao kako katoličke škole i fakulteti nisu uspjeli potaknuti svoje polaznike da utkaju vjeru u uzbudljiva intelektualna otkrića. Preporučio je da katoličke institucije svakako osmišljavaju učinkovite mreže povezivanja bivših učenika i studenata da bi ovi artikulirali viziju skладa vjere i razuma, vrline i znanja.¹⁵

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ N. N., Pope: *Catholic education part of New Evangelization*, (5. V. 2012.) u: <http://www.news.va/en/news/pope-catholic-education-part-of-new-evangelization> (10. IX. 2017.).

¹⁵ Isto.

Pokazuje se kako zadaća autentičnog obrazovanja na svakoj njegovoj razini nije tek prosljeđivanje znanja nego i oblikovanje srca (vrednota), traženje prikladne ravnoteže između intelektualne strogosti i komuniciranja poklada Crkve. Katoličko obrazovanje se bavi „diakonijom istine“ inspiriranim intelektualnom ljubavlju, koja zna da voditi drugog u istini znači činiti čin ljubavi. Vjera koja potiče jedinstvo svega znanja ustaje protiv otuđenja i fragmentacije, koja se događa kad se upotreba razuma odvoji od težnje za vrednotama. Izvrstan evangelizacijski i nastavni alat je upravo holistički pristup čovjeku koji traga za istinom, ali se vodi i nekim vrijednostima.¹⁶

Zaključak

Na kraju možemo kazati kako katolička pedagoška tradicija u središte svojih nastojanja stavlja Krista (evangelizacija), ali i svaku ljudsku osobu. Glede osobe edukacija bi trebala provesti integralnu formaciju pojedinca, omogućiti mu donošenje slobodnih i odgovornih moralnih izbora, kako bi se izbjegla depersonalizacija i standardizacija visoko tehniciziranih društvenih sustava. Edukacija, uz pomoć evangelizacije, ljudi čini otvorenim stvarnosti i pomaže im razviti zdrav koncept života u koji su integrirane duhovne, vjerske i ljudske vrijednosti.

¹⁶ Isto.

s. M. Ljilja Marinčić, SMI

Redovnička zajednica u svjetlu dokumenta „Za novo vino, nove mještine“¹

Izlaganje održano na 34. redovničkim danima
u Hrvatskoj 2018. godine

Uvod

Zahvaljujem na povjerenju koje mi je ukazano da u svjetlu *Smjernica „Za novo vino, nove mještine“* sagledam *mješinu* redovničke zajednice.² Pokušat ću u ovom kratkome pregledu predočiti *Smjernice* na takav način da nam posluže kao *ogledao* u kojem će svatko moći vidjeti *korake* svoje Zajednice. Kongregacija za ustanove posvećenog života četiri dana je razmisljala o »putu koji je prešao posvećeni život u poslijekoncilskome razdoblju nastojeći ukratko iščitati njegove izazove koji su još uvijek ostali otvoreni«.³ U radu ću se dotaknuti onog najvažnijeg, obrađujući tri područja:⁴

1. Redovnička formacija

Treba jasno reći da se na području odgoja dosta učinilo, ali još se uvijek ima puno toga za učiniti, jer na odgoj se ne gleda isključivo kao na promjenu izvanjskog ponašanja, nego prvenstveno kao nutarnju preobrazbu osjećaja. U tom kontekstu pred nama su još uvijek veliki izazovi.⁵ Posljednjih je godina odgoj doživio velike promjene i to ne samo u metodama, nego i u jeziku, dinamici, vrijednostima i ciljevima. Papa Franjo je upozorio da ne smijemo odgajati upravitelje i voditelje, već očeve/majke, sestre, suputnike.⁶

¹ Izlaganje je najprije održano na XIX. redovitog Generalnog kapitula Družbe sestara Služavki Maloga Isusa, Duhovni centar „Marijin dvor“ Lužnica 25.6.2018.

² Usp. Prilog uz pismo za pripremu referata za XIX. redoviti Generalni kapitol Družbe, Zagreb 25.2.2018. br. 40/2018.

³ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, „Za novo vino nove mještine“, HRK, Zagreb 2017., str. 7.

⁴ Usp. Isto, str. 8.

⁵ Usp. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), *I consacrati testimoni della gioia*, Santiago GONZÁLEZ SILVA (ur.), 2015., str. 123.

⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, „Za novo vino nove mještine“, str. 45.

1.1 Formacija podmlatka

Formacija, kako početna tako i trajna, jest period poistovjećivanja s Gospodinom Isusom, to je period usvajanja njegovih osjećaja i njegovoga oblika života. U formaciju spadaju odgojitelji, ali i cijela zajednica. Zajednica treba pomoći mladima kako formacija ne bi ostala samo na riječima, a odgajitelj ih treba poukom i primjerom pratiti na putu sve većeg zaljubljenja u Isusa i suočavanja njemu.

Kad se na Plenarnom zasjedanju Kongregacije za posvećeni život, iz kojeg su proizašle *Smjernice*, raspravljalo o redovničkoj formaciji rečeno je da je premalo efikasna. Tajnik Kongregacije je ustvrdio da je vremenski period formacije dovoljno velik, ali nam ostaje pitanje: što se u osobi doista promjenilo?! Kazao je kako mnogi s lakoćom prijeđu odgojno razdoblje, pokazujući da su usvojili običaje i stil života; međutim, kao da sve ostane na vanjsnosti, a nutrina kao da ostane netaknuta. Zapažena je potreba većeg povezivanja teološkog i antropološkog vida,⁷ jer je bez toga slaba povezanost između duhovne i ljudske dimenzije.⁸

Kazano je da treba paziti da se formacija ne svede samo na usvajanje novog sadržaja, jer bismo u tom slučaju – kako reče sam Papa – odgajali čudovišta s velikom glavom i malim srcem. Naglasak bi trebalo staviti na cjeloviti odgoj, to jest ljudski, duhovni, pastoralni, intelektualni, kao i odgoj za zajednicu i misiju.⁹ *Smjernice* pozivaju da promislimo sustav odgoja i izobrazbe. On ne bi trebao biti samo informativan, već formativan; on mora biti sposoban doći do srca osobe i preobraziti ga. Velika je opasnost staviti naglasak isključivo na studijsku izobrazbu (struku). Stoga je rečeno da se u bliskoj budućnosti ne bi smjelo imati mlade posvećene osobe koje imaju samo akademske titule, već ih treba odgajati u skladu s vrijednostima naslijedovanja Krista. Treba paziti na opasnost stvaranja zasebnoga svijeta unutar *zidina*, tj. da si svaki pojedinac gradi svoj svijet, čija su vrata ljubomorno zatvorena svakom zahtjevu zajednice.¹⁰

U zajednicama se zapaža veća zaokupljenost brojem nego evanđeoskim značajem, što dovodi do neadekvatnog razlučivanja prije i poslije doživot-

⁷ Usp. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str. 125-126.

⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 27-28.

⁹ Usp. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str. 125-126.

¹⁰ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 26-28.

nih zavjeta. To je istodobno uzrok mnogih problema i napuštanja zajednica.¹¹ Kongregacija za posvećeni život poručila nam je još 2002. godine da je nužno »izvršiti ozbiljno raspoznavanje, oslobođeno napasti broja i djełtovnosti, kako bi se utvrdilo, u svjetlu vjere i mogućih kontraindikacija, istinitost zvanja i ispravnost nakane.«¹²

Tajnik Kongregacije je ustvrdio da istinski problem redovništva nije manjak zvanja, već manjak ustrajnosti u zvanju. Ne radi se samo o napuštanjima tijekom formacije, već i nakon doživotnih zavjeta.¹³ *Smjernice* nas pozivaju da se pozabavimo uzrocima napuštanja. Rečeno je da se kod napuštanja ne radi samo o čuvstvenim krizama, koje su često plod razočaranosti zbog života u zajednici. Kao uzrok napuštanja *Smjernice* navode raskorak između onoga što se predlaže kao vrijednost i onoga što se konkretno živi, konflikti u zajednici, sestrinstvo koje je slabo u čovjekoljublju, kao i slabljenje vizije vjere i pretjerana aktivnost na uštrb duhovnog života koji bi trebao jačati vjernost.¹⁴

1.2 *Formacija odgojitelja*

Kod ovog su pitanja Tajnik Kongregacije, a i same *Smjernice*, ustvrdili da je sasvim jasno da se služba odgojitelja ne može improvizirati. Međutim, odmah nadodaju da se improvizacije ipak događaju. Potrebno je posvetiti pozornost formaciji odgojitelja. Naveden je primjer iz svakodnevnog života:

- Ako želimo da nam neka škola napreduje, odgojitićemo direktore škole. No, kada se radi o odgojiteljima, rečeno je da se dobiva dojam da je dovoljno da odgojitelj bude dobra osoba. No, osim te kvalitete odgojitelj treba biti ekspert na putu traženja Boga. On/ona treba biti *zrela osoba*, sposobna pratiti mlade na putu traženja Boga te im prenijeti ljepotu vlastite karizme. Kod odgojitelja nije najvažnije je li mlad ili star, već ima li iskustvo Bogu posvećenog života i može li s uvjerenjem i oduševljenjem prenijeti ljepotu nasljedovanja Krista u dotičnoj karizmi. Osim tih kvaliteta odgojitelj treba biti pripremljen

¹¹ Usp. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str. 118.

¹² KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Ponovno krenuti od Krista*, Rim-Zagreb 2002., br. 18.

¹³ Usp. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str. 121.

¹⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mješine*, str. 25-26, 37.

za tu službu. Stoga je na Plenarnom zasjedanju preporučeno da se uvede obveza formiranja odgojitelja.¹⁵ Naime, bez temeljite priprave odgojitelja, praćenje mladih nije obećavajuće.¹⁶

1.3 Trajna formacija

Smjernice ističu da se o trajnoj formaciji mnogo govori, a malo čini. Smatra se da je ona veliki problem i da treba stvoriti kulturu trajne formacije. Ta bi kultura trebala obuhvaćati ne samo teoriju, već i provjeru konkretnog života u zajednici.

Trajna formacija nije pohađanje većeg ili manjeg broja seminara, hođašće u značajna mjesta ili obilježavanje obljetnica.¹⁷ Ona ima dva aspekta djelovanja: redovni i izvanredni. Redovni vid trajne formacije jest svakodnevni život, tj. molitva i rad, život i susreti, siromašni i isključeni. Svakodnevica je škola trajne formacije! Za ovaj vid trajne formacije odgovoran je pojedinac. Izvanredni aspekt trajne formacije jest pohađanje raznih seminara. Za ovo je odgovorna institucija koja treba načiniti strukturu trajne formacije, kako bi se poradilo na profesionalnom, teološkom, duhovnom i međuljudskom području.

Projekt trajne formacije treba obuhvaćati ljudsku, kršćansku i karizmatiku (vlastite karizme) dimenziju. Njezin cilj je isti kao i kod početne: suobličenje Kristu,¹⁸ kao što piše u Fil 2,5: *Neka u vama bude isto mišljenje kao i u Kristu Isusu*. Zadaća je trajne formacije utvrditi ili ponovno pronaći vlastito mjesto u Crkvi. *Smjernice* tvrde da još uvijek nemamo konkretno razrađen plan, koji će trajnu formaciju učiniti stvarnim hodom rasta u kreativnoj vjernosti.¹⁹

Tajnik Kongregacije, koji je prije biskupskog ređenja i službe tajnika Kongregacije bio generalni ministar Manje braće, kaže: »Ne bih dvojio u davanju prednosti trajne formacije nad početnom.«²⁰ On tvrdi da ukoliko nema trajne formacije, nema ni početne. Štoviše, u tom se slučaju odgaja

¹⁵ Usp. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str. 126-127.

¹⁶ Usp KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA., *Za novo vino nove mještine*, str. 28-29.

¹⁷ Usp. Isto, str. 29.

¹⁸ Usp. . José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str. 127-129.

¹⁹ Usp KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 46.

²⁰ Qui io non dubiterei di dare priorità alla formazione continua sulla formazione iniziale. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str. 129.

mlade za dvoličnost. S tim u svezi on kaže da bi nam u tom slučaju mladi mogli reći: »Danas činimo ono što nam kažete da učinimo, sutra ćemo raditi ono što vi radite danas«.²¹ Trebat će, dakle, dobro osmisliti trajnu formaciju, a razumije se također početnu i formaciju odgojitelja.

2. Zajedništvo i poslanje

Zajedništvo je toliko važno da mu *Smjernice* posvećuju svoj središnji dio. Sveti papa Ivan Pavao II. piše da »sva plodnost redovničkog života ovisi o kvaliteti bratskog života u zajedništvu«. Upravo se iz kvalitete bratskog/sestrinskog života iščitava model zajedništva kojeg živimo. Stoga je potrebno preispitati kvalitetu našeg zajedništva. *Smjernice* podsjećaju na riječi pape Franje: »Od kršćana iz svih zajednica želim zatražiti osobito svjedočanstvo zajedništva koje postaje privlačno i sjajno. Neka se svi dive kako se brinete jedni za druge, kako se uzajamno hrabrite i jedni druge pomazećete i pratite na životnom putu.«²²

Crkva se raduje kada vidi da nismo usmjereni samo na sebe, svoje probleme i međusobna nadmetanja.²³ Sveti Otac s pravom od nas očekuje da izidemo iz samih sebe i da podemo na egzistencijalne periferije, te dodaje: »Ne budite prignuti nad samima sobom, ne dopustite da vas uguše male zadjevice u kući, ne ostanite zatvorenici svojih problema. Oni će se riješiti ako budete išli van pomagati drugima da riješe svoje probleme i naviještaju radosnu vijest.«²⁴

Na Plenarnom zasjedanju tajnik Kongregacije podsjetio je na riječi pape Franje: »Očekujem da ‘probudite svijet’, jer je proroštvo karakteristično obilježje posvećenog života. [...] Ovo je prioritet koji se danas traži: biti proroci koji svjedoče kako je Isus živio na ovoj zemlji.«²⁵ Ako promotrimo barem neke odlike proroka, onda vidimo da i na tom području trebamo itekako poraditi. Npr. prorok je sposoban proniknuti povijest u kojoj živi, on bdije noću, poznaje Boga i braću/sestre, sposoban je razlučivati i prokazivati zlo

²¹ Oggi facciamo quello che ci dite di fare, domani faremo quello che voi fate oggi. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 129.

²² FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja*, (24. studenog 2013.), Zagreb, 2015., br. 99.

²³ Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 123.

²⁴ PAPA FRANJO, *Apostolsko pismo Svetog Oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Go-dine posvećenog života*, Zagreb, 2014., br. II/4.

²⁵ PAPA FRANJO, *Apostolsko pismo Svetog Oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Go-dine posvećenog života*, br. II/2.

grijeha i nepravde, on je slobodan, nema drugih interesa osim Božjih, redovito je na strani nezaštićenih, itd. Mislim da bi nam dobro došlo nekoliko ovakvih pojedinaca i zajednica! Papa kaže: »Očekujem dakle da ne održavate živim *utopije*, već da znate stvarati *druga mjesta*, gdje se živi evandeoska logika dara, bratstva, prihvatanja različitosti, uzajamne ljubavi.«²⁶

Tajnik Kongregacije ističe da je mnogo izazova s kojima se redovništvo treba suočiti. Stoga smatra važnim vježbati se u razlučivanju. To znači da – polazeći od Evangelijske vlastite karizme i znakova vremena – redovništvo hodi razlučujući što je doista od Boga, a što nije.²⁷ *Smjernice* nas podsjećaju da smo »pozvani poduzeti nove korake kako bi se ideale i učenje utkalo u život: u sustave i strukture, dijakonije, stilove, odnose i jezike.« Stoga nas potiče da preispitamo postoji li povezanost između naših ideja i stvarnosti koju živimo? Ne smije se dogoditi da ideje izgube doticaj sa stvarnošću.²⁸ Na to nas je podsjetio i Papa u dokumentu *Radost Evangelijske* poručivši: »stvarnost je važnija od ideje... Opasno je živjeti u kraljevstvu gdje postoje samo riječi, slike i retorika.« Stoga se od redovnika/redovnice očekuje da izbjegava prikrivanje stvarnosti.²⁹

Življenje duhovnosti zajedništva (zajedništvo *ad intra* i *ad extra*) jest jedan od izazova, kojeg su mnogi prihvatili i s kojim se hrabro nose naprijed. No, zapažena je potreba većeg zaživljavanja ljudskih vrijednosti i vjerničkog pogleda, kako bismo bez grižnje savjesti mogli reći da nam „drugi pripada“! Stavljen je naglasak na življenje zajedništva unutar zidin, a tj. *ad intra* i u suradnji s drugim karizmama, tj. *ad extra*.³⁰

Naglašena je potreba sazrijevanja bratsko-sestrinskih odnosa između muškaraca i žena. Nažalost, baštinici smo mentaliteta koji ističe razliku između muškarca i žene, na štetu ženskog dostojanstva. *Smjernice* podsjećaju da je zbog tih predrasuda i nepovjerenja Crkva ostala uskraćena za mnoge darove svojstvene ženi. Stoga je sv. Ivan Pavao II. tvrdio: »opravданo je da posvećena žena teži za tim da budu bolje priznati njezin identitet, njezina sposobnost, njezino poslanje, njezina odgovornost i u crkvenoj svijesti i u svakodnevnome životu. Treba priznati da je na tom području

²⁶ Usp. Isto, br. II, 2.

²⁷ Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 124.

²⁸ Usp. PAPA FRANJO, *Apostolsko pismo Svetog Oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenog života*, Uvod

²⁹ Usp. FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evangelijske*, (24. studenog 2013.), br. 231.

³⁰ Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 122-123.

dosta učinjeno, ali se još uvijek osjeća utjecaj starih shema i modela.³¹ Stoga je papa Franjo potaknuo da se u strukture Dikasterija (ureda ili službe u Rimskoj kuriji) uključi veći broj Bogu posvećenih žena.³²

Tajnik Kongregacije tvrdi da je redovništvo puno učinilo kako bi pronašlo svoje mjesto u Crkvi i u svijetu. Nadijen je strah od svijeta. Na svijet se više ne gleda kao na neprijatelja od kojeg treba bježati i braniti se. Redovništvo se otvorilo svijetu i gleda na svijet kao na veliki samostan u kojem treba živjeti i naviještati Evanđelje.

Stavljen je naglasak na potrebu odgajanja pojedinaca i zajednica za misiju.³³ Papa Franjo u tom kontekstu govori da »se od svih nas traži da prihvativimo ovaj poziv: izaći iz vlastite udobnosti i imati hrabrosti poći na sve periferije koje trebaju svjetlo evanđelja«.³⁴ Ne smijemo pasti u napast okretanja samima sebi, da nama bude dobro. S tim u svezi papa nam je Franjo u pobudnicima *Radost Evanđelja* poručio: »Pastoral u misijskome ključu traži napuštanje lagodnog pastoralnog kriterija koji se vodi onim da se uvijek radilo tako. Pozivam sve da budu odvažni i kreativni u toj zadaći propitkivanja evangelizacijskih ciljeva, struktura, načina i metoda vlastitih zajednici.«³⁵ Stoga nas *Smjernice* pozivaju da otkrivamo nove puteve, koji će nas dovesti do autentičnog evanđeoskog i karizmatskog svjedočenja Bogu posvećenog života.³⁶

Ovo vrijeme, baš kao i vrijeme naših Utemeljitelja, ima svoje potrebe na koje će najbolje odgovoriti karizma naših zajednica. Na nama je da podemo na današnje egzistencijalne periferije! Ne treba se bojati izići iz sigurnosti *gnijezda* i svjedočiti karizmu u nepoznatim ili višereligijskim sredinama! Ne smijemo pasti u napast preživljavanja, ali trebamo pritom biti svjesni da će taj izlazak dovesti u krizu tradicionalne sheme »koje su neprikladne za nova zvanja i nova okruženja«. Taj je *izlazak* na nove egzistencijalne periferije veliko bogatstvo, ali može biti izvor napetosti. Stoga će se trebati znati nositi s tim izazovom prilagodbe.³⁷

³¹ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 30-32.

³² Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 132.

³³ Isto, str. 123. 129.

³⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 7.

³⁵ PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja*, (24. studenog 2013.), br.33.

³⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 44.

³⁷ Usp. Isto, str. 17-18.

Na Plenarnom je zasjedanju tajnik Kongregacije podsjetio na stvarnosti koje zasjenjuju redovnički život, među koje svakako spada auto-referen-cijalni posvećeni život, tj. posvećeni život usmjeren na samoga sebe, za-okupljen preživljavanjem, a ne misijom. Takav posvećeni život gubi smisao postojanja i postaje premalo značajan. Redovništvo je pozvano izići iz *gnijezda* i zaživjeti *mistiku susreta*.³⁸ S obzirom na to *Smjernice* kažu: »Katkad se čini da se posvećeni život gotovo potpuno prignuo nad pitanje onoga svakodnevnoga ili brigu oko jednostavnoga preživljavanja. Takav način hvatanja u koštač sa stvarnošću šteti pravom životu.«³⁹

U ženskim je redovničkim zajednicama primijećen velik pritisak djelâ i sve težih obaveza.⁴⁰ *Smjernice* su upozorile da nas izvanredne situacije iscrpljuju, pa se snaga troši »na svladavanje problema namjesto na osmišljavanje putova«.⁴¹ Smatra se zabrinjavajućim redovnički aktivizam koji relativizira posvećenje, bratski život i poslanje. Crkvu žalosti to što se nglasak stavљa na činiti, jer se time čini sterilnim redovničko poslanje, te se stvara nezadovoljstvo. Konstatirano je da to, prije ili poslije, dovodi do gubitka smisla Bogu posvećenog života.⁴²

Zapaženo je pribjegavanje onome što se *uvijek činilo*. U samostanima se često čuje: *Uvijek se tako radilo*, mada to ustvari znači od nedavno. Ta-kva nam rečenica i stav postaju nekom vrstom *dogme*. To je svojevrsna kočnica našeg odgovora na današnju situaciju. Zaboravlja se, naime, da vjernost tradiciji treba biti kreativna i dinamična.⁴³

Crkvu žalosti duhovna lijenosť koja je zahvatila redovništvo. Ona se odražava u kroničnom nezadovoljstvu od kojega osoba vene iznutra, a koje se onda pretvara u osrednjost za koju se može reći da je *rak rana* Bogu posvećenog ži KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 11. vota. Tajnik Kongregacije je ustvrdio da postoje redovničke osobe za koje se čini da su položile zavjet nezadovoljstva, tj. zavjet da neće biti zadovoljne. Takvima je lijepo na svim

³⁸ Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 118.

³⁹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 19.

⁴⁰ Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 119.

⁴¹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 19.

⁴² Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 121-122.

⁴³ Usp. Isto, str. 119-120.

mjestima osim u njihovim primarnim zajednicama. Drugi znak duhovne lijeposti je taj što duhovni život redovništva nije uvijek na prvom mjestu.⁴²³

Zapaža se življenje Bogu posvećenog života bez mistike, tj. bez dubljeg motiva. Crkvu žalosti nedostatak nutarnjeg apostolskog dinamizma, te rutina i polovičnost. Naglašeno je da, ukoliko se redovnički život ne živi po logici evanđelja, onda on nema smisla.⁴⁴

Crkvu zabrinjava stavljanje većeg naglaska na profesionalnost nego na svjedočanstvo. Razumije se da u poslu kojeg obavljamo moramo biti profesionalni, no ne smije se pri tome zaboraviti da se od nas ponajprije očekuje da budemo svjedoci.⁴⁵ Stoga *Smjernice* govore o šteti koju Božjem narodu nanose muškarci i žene Crkve, koji su karijeristi i *grebatori* koji koriste narod, Crkvu, braću i sestre kao odskočnu dasku za vlastite interese i ambicije.⁴⁶

U redovničkim je krugovima zapažena težnja samoostvarenju na uštrb zajednice. Istina, svaka je osoba pozvana na samoostvarenje. No, zabrinjavajuće je to što su neke osobe toliko zaokupljene samoostvarenjem da se ne osvrću na zahtjeve i potrebe zajednice. U redovništvu je zapažena velika želja za samoostvarenjem, koje isključuje zajednicu.⁴⁷ O toj je temi pisao i dokument *Bratski život u zajednici* koji napominje »da ostvarenje redovnika i redovnica prolazi kroz njihovu zajednicu.«⁴⁸

Možda nas svijetle i tamne strane redovništva podsjetе na stare i nove mještine. Novo vino, tj. novost Isusovog stila zauzimanja kritičke distance prema jednostavnu održavanju uvriježenih religijskih shema, prijeti trganjem *stare mještine*.⁴⁹ Crkva uspoređuje naše zajednice sa *mješinama* koje su meke, elastične, sposobne *nositi se* s dozrijevanjem novog vina; one se po potrebi šire i suzuju. Kad bi mještine bile krute, one ne bi služile svrsi, bile bi stare. *Smjernice* upozoravaju: »Opasnost da se podlegne napasti vraćanja starom svijetu, omeđenu vlastitim sigurnostima i navikama, uvi-

⁴⁴ Usp. Isto, str. 120.

⁴⁵ Usp. Isto, str. 120-121.

⁴⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 51.

⁴⁷ Usp. José Rodríguez CARBALLO, Vino nuovo in otri nuovi (Mc 2,22), str.121.

⁴⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Bratski život u zajednici*, Rim-Zagreb 1994., br. 25.

⁴⁹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA , *Za novo vino nove mještine*, str. 11.

tek vreba iz prikrajka.⁵⁰ Nismo pošteđeni napasti navezanosti na stare forme, stilove, navike i sigurnosti.

3. Redovnička uprava

Smjernice su vrlo jasno i odlučno progovorile o redovničkoj upravi, navodeći određene neprihvatljive situacije, koje su česte u ženskim ustanovama. Rečeno je da se u redovništvu na svim razinama vlasti „osjeća tendencija prema centralističkome upravljanju od vrha prema dnu mimoilazeći tako nužnu subsidijarnost“⁵¹ Konstatirano je da se u praksi zna inzistirati na osobnom karakteru vlasti i centraliziranju svega u rukama jedne osobe, što dovodi do slabe i neučinkovite suodgovornosti.⁵²

Tajnik Kongregacije je konstatirao da su u pogledu vršenja vlasti zapažena dva oprečna stava koja nisu evanđeoska, a to su: autoritarnost koja iznećuju i popuštanje, tj. *ma, pusti*.⁵³ *Smjernice* podsjećaju na nužnost službe vodstva koja je kadra potaknuti sinodalnost (zajednički hod, djelovanje i služenje) i jačati dinamizam sinergije (zajedničkog djelovanja). Papa Franjo je povodom 50. obljetnice ustanovljenja Biskupske sinode kazao: »Upravo je put sinodalnosti onaj koji Bog očekuje od Crkve trećega tisućljeća.« Dodao je zatim da je to pojam kojeg je lako izraziti riječima, ali ga je teško primjeniti u praksi. Podsjetio je da se u »Crkvi, kao u preokrenutoj piramidi, vrh nalazi ispod temelja«, te da su vršitelji vlasti ministri – služitelji. »Nemojmo nikada zaboraviti«, upozorio je Papa »da je za Isusove učenike, jučer, danas i uvijek, jedina vlast služenja, a jedina moć je moć Križa.«⁵⁴

U mnogim se slučajevima brkaju generalska, provincijska i mjesna razina, jer se ne jamči autonomija koja odgovara subsidijarnosti vlastitoj svakoj razini.⁵⁵ *Smjernice* upozoravaju da se na svakoj razini vlasti mora poštivati ispravna autonomija. Također se zapaža fenomen poglavara koji čuva *status quo*, ono što se *uvijek činilo*. Upozorenje je i na neprihvatljivost upravljanja koje počiva na svrstavanju u tabore. Takvo svrstavanje razara zajedništvo i

⁵⁰ Isto, str. 12.

⁵¹ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 32 - 34.

⁵² Usp. Isto, str. 32.

⁵³ Usp. José Rodríguez CARBALLO, *Vino nuovo in otri nuovi* (Mc 2,22), str. 121

⁵⁴ Usp. <http://www.laudato.hr/Novosti/Vatikan/Sveti-Otac-Crkva-je-zajednicki-hod-Bozjega-stada-p.aspx>

⁵⁵ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine*, str. 33.

negativno utječe na osjećaj pripadnosti. Isto tako je naglašeno da se ne smije ohrabrivati infantilno ponašanje, potpuna ovisnost i podložnost.⁵⁶

Na svakom se od ovih područja (formacija, zajedništvo i redovnička uprava) treba dogoditi zamjena *mješina*. Dokle god se držimo zastarjelih shema, zaustavljamo proces promjene. Ustrajna centralizacija vlasti i od-sutnost izmjenjivanja jeste jasan pokazatelj stagnacije (mrvila, tromost) u zajednici.

Smjernice signaliziraju na jedan problem svojstven ženskim zajednicama, a taj je dugotrajan ostanak u službi poglavara. Konstatirano je da neke osobe ostaju na vlasti dugi niz godina. Stoga se potiče zajednice da određenom odredbom u vlastitom pravu urede tako da poglavari ne ostaju u službama vodstva dugi niz godina. *Smjernice* nadalje kažu: »Potrebni su, [...], propisi kojim će se onemogućiti ostanak na službi izvan rokova propisanih crkvenim pravom i sprječavati pribjegavanje formulama koje zapravo nastoje zaobići propise«.⁵⁷

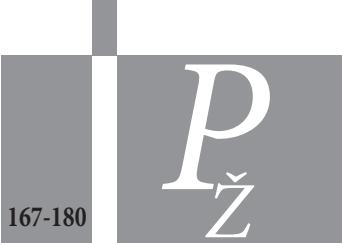
Zaključak

Svim redovnicima je povjерeno da pogledaju *mješinu* svoje redovničke Zajednice. Tek se nakon toga može očekivati obnova, ali ne treba zaboraviti da bi ta obnova trebala biti vidljiva kako na papiru, tako i u struktura-ma i navikama braće i sestara. Znamo nažalost da je uvijek postojala i da će postojati tendencija vraćanja na staro. No, vraćanje na stare sheme i module ponašanja i djelovanja može usporiti, a ponekad i blokirati zdrav rast i razvoj zajednice. Trebat će računati i s otporima ili nemamjernim koracicima unatrag. U svemu nam je ipak važno vjerno čuvati duh i nakanu Utемeljitelja/Utemeljiteljice, te ponovno »predložiti poduzetnost, domišljatost i svjetlost utemeljitelja« kao odgovor na znakove vremena.⁵⁸

⁵⁶ Usp. Isto, str. 32-34.

⁵⁷ Isto, str. 35, 52.

⁵⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mještine* str. 11-15.

167-180

naše teme

s. Janja Martina Katović, ASC

Odgojno-obrazovni rad u ekumenskoj sredini

osvrt

Tema ovog izlaganja ili bolje rečeno svjedočenja je „Odgojno obrazovni rad u ekumenskoj sredini“. Ovo nije klasično predavanje, nego je u neku ruku osvrt na 17-godišnje iskustvo života i rada u multireligioznoj i multi-kulturalnoj sredini. Pokušat ću vam predočiti ovo svoje iskustvo življenja i rada u poslijeratnom vremenu, kad je, ponekad i opravdano, a ponekad čisto iz nakupljenog ljudskog straha, skoro svatko u svakome gledao „potencijalnog“ neprijatelja.

Zahvaljujem na pozivu da ovom skupu progovorim, ali odmah vam moram reći da do sada nisam imala priliku javno svjedočiti ovo svoje iskustvo. No, postoji ono „ali“ zbog kojega nisam mogla odbiti ovaj poziv i zato sam danas ovdje s vama. Članica sam internacionalne družbe Klanjateljice Krvi Kristove, Regije Zagreb, čija je službena kratica ASC – *Adoratrices Sanguinis Christi*. Generalna uprava naše Družbe nalazi se u Rimu.

Družba sestara Klanjateljica Krvi Kristove osnovana je 1834. godine u Acutu (Italija). Povijest naše Družbe započinje s našom utemeljiteljicom

sv. Marijom De Mattias (1805. – 1866.), koja je krenula u veliku avanturu ostvarivanja Božjeg djela koje je proizašlo iz njezine duboke kontemplacije i uranjanja u otajstvo Krvi raspetoga Krista. Kontemplacija i klanjanje Kristovoj Krvi, cijeni našega spasenja, ponijele su Mariju De Mattias našim „dragim bližnjima“ kako je ona govorila – s nakanom da im pokaže vrijednost i moć te Krvi – dajući sve svoje snage srca i uma u radu na promicanju dostojanstva ljudske osobe, osobito djece i žena.

I danas Klanjateljice diljem svijeta svoju karizmu i duhovnost žive i utjelovljuju po svom apostolatu. Družba je prisutna na svim kontinentima. Organizirana je u kontinentalna područja, regije, distrikte, osnutke i misije. Mi Klanjateljice, do nogu Raspetoga, poput svoje Utjemeljiteljice, upijamo ljubav i nadahnuće kako bi došle do duša potrebnih žive Riječi i djelotvorne ljubavi. Idemo ljudima, idemo u male sredine u kojima živimo jednostavan stil života, pokušavamo hodati putovima pomirenja i solidarnosti, tolerancije i prihvaćanja, suradnje i međusobnog poštivanja duboko svjesne tko smo i što to znači riječ *sestra*, sestra onomu bratu koji te voli, ali i onomu koji te ne voli i ne želi.

Prve sestre Klanjateljice Krvi Kristove dolaze u Banja Luku iz Austrije (Feldkirch) 7.10.1879. na poziv trapističkog priora p. Franza Pfannera u kupljeni turski čardak, koji je postao prvi samostan, a bio je posvećen sv. Josipu iz Nazareta. Stoga se do danas ta naša kuća u Banja Luci zove *Nazaret*, doduše *Novi Nazaret*. Ubrzo nakon svoga dolaska sestre osnivaju nove zajednice, najprije u okolini Banja Luke, a zatim i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine. Kako je glavni apostolat sestara bio rad s predškolskom i školskom djecom, radi potrebe stjecanja stručne izobrazbe, sestre odlaze u Zagreb i osnivaju prvu zajednicu 1933. Dakle, naši korijeni su s onu stranu granice, u Banja Luci. Znamo što je naš narod u zadnjem ratu doživio i preživio na tom području. Ni mi sestre nismo bile poštene. I mi smo, protjerane iz svojih samostana, našle utočište s ovu stranu granice. No, nismo odustale od svoga, vratile smo se tom malom stadu u banjalučkoj biskupiji gdje sestre i danas ponovno žive i apostolski djeluju ne gledajući na vjeru, naciju, porijeklo....

Nisu laki niti jednostavnji putovi pomirenja. Zamislite samo kako se bilo vratiti sestrama u banjalučki kraj gdje su maltretirane i od kud su protjerane, ali kao Klanjateljice, duboko svjesne svoje karizme vratile smo se tamo gdje smo trpile, gdje smo manjina te ponovno živimo s ostatkom svoga naroda i svjedočimo Božju ljubav svima s kojima se susrećemo i koji od nas trebaju bilo kakvu pomoć. Nije lako, ali se uz Božju pomoć može.

Naša s. Aneta Andelić u Glamoč dolazi s prvom skupinom prognanika iz Banja Luke. Cijelo vrijeme rata je provela u Banja Luci, radeći u bolnici. Toga 2. studenog 1995. četiri autobusa puna Hrvata iz banjalučkog kraja su razmijenjena za isto toliko Srba. Poput drugih prognanika i ona je smještena u školu. No glamočki župnik vlč. Zvonko Matijević, koji je i sam bio mučen, dolazi po sestru i vodi je u župni ured. Sestra svjedoči da je u sebi čula glas „evo gdje sam te odredio“. S. Aneta je po zanimanju medicinska sestra i po dolasku u Glamoč ne očajava, nego se prima posla. Uz pomoć *Caritasa* iznalazi načine kako pomoći ljudima koji su tu autobusima dovezeni i ostavljeni, a isto tako pomaže ostavljenim srpskim starcima ne gledajući iz kojega su naroda. Dolazi i druga sestra u Glamoč. U župu dolazi novi župnik, no jedan dio domaćih župljana ga ne želi, pale mu kuću te on postaje beskućnik, koji živi kod raznih obitelji, a jedno vrijeme svaki dan putuje na spavanje u župu Lištani kod Livna. Sestre također nemaju svoje kuće, sele se iz jedne u drugu. U prosincu 1995.g. sestra je zapisala u kronici: „*Kako je čudan osjećaj kad je tuđe sve čega se dotakneš. Sve ti se gadi, no prisiljen si kao i svi ostali ući u tuđu kuću, jer to je princip preživljavanja.*“ Konačno u travnju 2002. kupujemo jednu obiteljsku kuću, koju malo renoviramo i tek tad možemo reći da smo svoj na svome.

Tijekom vizitacije (u ožujku 2000.) naša pok. s. Ines Kezić, tadašnja provincijalna poglavarica susrela se s Općinskim poglavarstvom Glamoča, koje je od nje tražilo jednu sestru s odgovarajućom stručnom spremom, koja bi mogla staviti u funkciju njihov gradski vrtić. Tako ja u kolovozu 2000. s dekretom u ruci, odlukom mojih poglavara dolazim u Glamoč. Javljam se na javni natječaj i bivam primljena na mjesto odgojiteljice, a pola godine kasnije me imenuju i v.d. ravnateljicom dječjeg vrtića „Leptirići“.

Prije dolaska u Glamoč u telefonskim kontaktima s općinskim načelnikom sve mi je obećano. Kaže mi: „*Imate sve potrebno za rad, samo vi sestro dodite*“. No, dočekali su me goli zidovi, prazne police, nekoliko dječjih krevetića, stolova i stolica svih mogućih boja, oblika, visina. Sve je stiglo u humanitarnoj pomoći i sad od ničega trebam napravi nešto. Izgleda nemoguće! Možete li zamisliti kako sam se osjećala. Dolazim iz Zagreba, iz prekrasnog vrtića u *ništa*. Zanimljivo je i ovo spomenuti: u proljeće 1996. prigodom jednog od useljavanja u „sestarsku“ kuću, koju je općina dala sestrama za smještaj, provincijalna uprava odlučuje da dvije sestre odu pomoći očistiti tu kuću. Ide provincijalna savjetnica s. Salezija Vukadin i ja. Čistim sebi kuću u koju ću doći četiri godine kasnije. To

je iskustvo koje se lako ne zaboravlja, toliko smeća koje je ostalo poslije vojske, ali i oružja koje je ostalo skriveno u toj kući. Kaže narod: Čudni su putovi Gospodnji! Uistinu jesu, ja sam svjedok tomu. U trenutku kad nešto proživljavamo nismo svjesni da nas Bog kroz to odgaja i priprema za nešto drugo.

Nakon završenog studija, počinjem raditi kod sestara Dominikanki u vrtiću „Blažena Hozana“, na Krugama, u Zagrebu. Kod njih sam „pekla“ struku. Možda sam među prvim sestrama, ako ne i prva koja je prije 20-ak godina radila u drugoj redovničkoj zajednici. Kad danas razmišljam o ekumenizmu, vidim da me Gospod korak po korak pripremao. Vrijeme provedeno kod sestara Dominikanki bilo je veliko vrijeme milosti, vrijeme punjenja baterija. Moje jedino poslanje tada bilo je po svom radu darivati se toj dječici. Nisam imala drugih briga. Sestre su bile te koje su se mučile oko organizacije. Neizmjerno sam im zahvalna. Bila sam kod njih i s njima skoro dvije godine i nisam se među njima osjećala strancem. Iskustvo rada s njima, rada u katoličkom vrtiću bilo mi je čvrsti temelj na koji sam se kasnije oslanjala. Osim toga, što god mi je trebalo, a mogle su mi pomoći, sestre su bile tu i pomagale (od literature, materijala, savjeta...itd.). Prve dvije godine rada u vrtiću nisam imala djecu iz drugih naroda tako da nam je to vrijeme bilo od Boga darovano kako bi se kao institucija ustrojili i kako bi odgojno-obrazovni rad dobio svoju jasnu konstrukciju. Dok su u vrtiću bila samo katolička djeca, nastavila sam raditi kao i u Krugama.

Upisom prvog pravoslavnog djeteta već moram mijenjati neke stvari svjesna da ne mogu odustati od svojega, a moram poštivati drugo i drugčije. Ispusila sam kako je u susretu s roditeljima najvažnija iskrenost i razgovor.

Prvi „problem“ nastaje već za sv. Nikolu. Pravoslavci nemaju tradiciju darivanja djece, a mi u vrtiću smo već dvije godine pripremali djecu za dolazak sv. Nikole, a sad imam dijete s kojim ne znam što bih. Pomašlo opterećena nastalom situacijom razgovaram s roditeljima tog djeteta i ostajem šokirana njihovim riječima. Kažu: „*Teto, mi to ne slavimo. Naša djeca dobivaju poklone od Djeda Mraza za Novu godinu. Ali, što god rade druga djeca, neka radi i naša Andrijana. Nemojte je isključivati ni iz čega. Ako idete u crkvu vodite je s drugom djecom. Mi smo se odlučili na povratak, odlučili smo upisati dijete u vrtić znajući tko ste, svjesni smo svega i zato budite bez brige*“.

Ja opterećena tim i onda doživim takav odgovor. Kako je Bog velik!

A onda pred novu godinu ti isti roditelji dođu u vrtić s molbom: „*Možemo li donijeti svoj djeci poklone od Djeda Mraza?*“ Nastaje drugi problem, do sad u vrtiću taj „lik“ - Djed Mraz, nije postojao, kako djeci objasniti...? I dok pokušavam s pričom o tome kako sam na radiju čula da dobroj djeći u Glamoč dolazi nekakav Djed Mraz, uslijedilo je dječje pitanje: „*Teto, ako on dolazi dobroj djeci, je li on prijatelj sv. Nikole?*“, koje mi pomaže da nađem prihvatljivo rješenje. U stvari djeca ga nalaze, a ja kao odgojitelj samo trebam osluškivati i dopustiti im da me ponekad vode. U našem radu više nije prisutno samo ekumensko djelovanje, nego i međureligijski dijalog. U vrtić se počinju upisivati djeca Bošnjaka. I tu se javljaju nova problematična pitanja kao što je, na primjer, pitanje hrane (svinjetina). No, i to rješavamo tako što u dane kad je svinjetina na jelovniku radimo dupli jelovnik. Moram priznati da nikada nisam imala problema s roditeljima Bošnjacima ili Srbima. Kratki spoj sam imala s roditeljem Hrvatom, upravo kad sam upisala bošnjačku djecu u vrtić. On iz revolta ispisuje svoju djecu iz vrtića. Mogu ga razumjeti, jer doživio je neugodnosti u ratu s Bošnjacima. Nisam ni ja niti moja obitelj bila pošteđena tog iskustva, sedam naših grobova je podsjetnik na to strašno vrijeme. Ali mislila sam onda, a mislim i danas da ta djeca nisu kriva za zlo, koje je moju obitelj snašlo i da ni jedno dijete koje Bog stavi na moj životni put ne smijem eliminirati, ne smijem mu pristupati prebrajajući njegova krvna zrnca, nego samo i jedino moram tu djecu prihvaćati kao Božji dar.

Inače Glamoč, odnosno naša župa sv. Ilije proroka pripada banjalučkoj biskupiji, a teritorijalno smo u Hercegbosanskoj županiji. To je jedna od županija u kojoj je većinski hrvatski živalj. No, u Glamoču su prije rata Srbi bili većina, tako da smo mi i sada u hrvatskoj županiji, ali manjina. To je velik problem. Često osjećam da smo mi u vrtiću poput ping-pong lopdice, hrvatska županija, općinska vlast u srpskim rukama, i onda se preko nas u vrtiću lomi koplje. Npr. jedno vrijeme je općinski načelnik od mene usmeno tražio i vršio pritisak da u vrtiću napravim tri skupine, etnički čiste. Rekla sam mu: „*Može načelniče, ali vi donesite i potpišite odluku. Ja neću, ne mogu, ne smijem dajeliti djecu tako.*“ Da sam pristala, bilo bi: „*Vidite što katolička časna čini!!!*“

Moja nazočnost u vrtiću i moj posao za roditelje nije nikakav problem. Dapače, roditelji čija su djeca bila u vrtiću su mi najbolji ambasadori. Oni jedni drugima svjedoče svoje iskustvo i ti pozitivni komentari su u stvari najbolja preporuka. Na jednoj strani nemam nekakvih problema u kolek-

tivu, iako imam jednu djelatnicu pravoslavku, nemam problema s roditeljima, a na drugoj strani toliko problema s političarima. Tako politika, odnosno općinski političari iz reda srpskog naroda odlučuju uskratiti djelatnicama vrtića plaće bez ikakvog objašnjenja. Nadali su se da će nas na taj način slomiti i mi ćemo same odustati. Prisiljene smo svoje plaće tražiti sudskim putem. Trenutno moje tete nisu dobile 35, a ja 57 plaća.

Nakon što su nam počeli uskraćivati plaće, raspisan je natječaj za ravnatelja vrtića. Kako sam jedina ispunjavala sve uvjete ja sam se i prijavila. Moja redovnička uniforma bila je razlog neimenovanja ravnateljem. Načelnika smeta moja uniforma, te je to javno na televiziji govorio. Na osnovi te izjave već imam pravomoćnu presudu koja kaže „*to što on meni radi je diskriminacija*“. Postupak je trajao punih 6,5 godina. Nije meni prvi cilj bio - biti ravnateljica. Meni je važnije da mogu biti to što jesam, da mogu raditi posao za koji sam ospozobljena. Svoj posao korektno radim, nikoga ne ugrožavam, a što ću obući na sebe, to je moj osobni izbor. Jednostavno ne mogu prihvati da netko ima pravo križati me samo zato što sam redovnica, zato što sam drukčija. Jedno od mogućih rješenja je bilo odustati od svega i otici, ali sam se stalno pitala: „*Zar baš svi trebamo otici. U ratu smo se borili da ostanemo tamo, a sad tako olako idemo.*“ Najjednostavnije mi je spakirati se i vratiti u Zagreb, ali kad sam čula riječi moje tete (majke sedmoro djece) koja je govorila: „*Teto, ako ja odustanem neću imati ni nadu, a bez nade sam mrtva*“. Pitam sebe, a i vas: „*Imam li pravo odustati?*“ Susrećem ljudi koji su u teškim situacijama, a ne smiju ništa reći, jer će ostati bez posla. Zato Bogu zahvaljujem što sam ovo, što nisam pripadnik nikakve stranke i što ne moram ni pred kim sagibati glavu, niti pregibati koljeno, osim pred Bogom.

Ako sam već u tom povlaštenom položaju i ako mi egzistencija ne ovisi ni od koga, mislim da moram biti glas onih koji šute, koji ne smiju govoriti. Ja smijem i zato neću odustati, nego idem dalje boriti se pravnim putem i upozoravati na nepravdu koja se meni i mnogim drugima iz mojega naroda nanosi. Danas mi u našem vrtiću „Leptirići“, javnoj ustanovi, imamo djece tri naroda (Bošnjake, Hrvate, Srbe). Kao odgojitelj, kao redovnica, pa i kao čovjek uvjetovana sam sa puno toga i moram puno vagati i temeljito preispitivati. Moram paziti na stavove, vjerovanja, osjećaje svih....

Ja znam koje su moje vrijednosti od kojih ne želim odustati, znam da u konkretnoj situaciji trebam misliti na dobrobit katoličke djece i omogućiti

im vjerski odgoj, od čega ne želim niti hoću odustati. S tim što našoj djeci nešto nudim ne ugrožavam nikoga! Kad uspoređujem rad u katoličkom vrtiću i rad u javnoj ustanovi znam da mi je u katoličkom vrtiću bilo lakše. Imala sam našu djecu, homogenu skupinu u kojoj sam imala potpunu slobodu da toj djeci prenosim vrijednosti i vjerski odgoj koji živim i nisam se trebala bojati kako će bit shvaćeno, kako će netko od roditelja reagirati.

Zanimljivo je da nemam ni danas problema s tim, iako radim u javnoj ustanovi. U skladu s planom i programom (napravim) isplaniram aktivnosti u kojima katoličkoj djeci nudim vjerske sadržaje, a ukoliko je moguće radim zajedno i s pravoslavnom djecom.

Možda se pitate što radim s bošnjačkom djecom kad imam ovakvu vrstu aktivnosti? Njih „izoliram“ npr. pošaljem ih u kuhinju, jer teta kuharica ima puno posla, treba probrati grah koji je ona namjerno izmiješala. U stvari dala sam im zanimljiv zadatak u kojemu utječem na razvoj njihove fine motorike, razvijaju sposobnost zapažanja, a djeca uz put uživaju jer to vole i još ih kuharica počasti iz zahvalnosti. Odgojitelj u svakom slučaju mora biti dosjetljiv i kreativan, mora živjeti stvarnost toga dana u svom radu.

Jedno od pravila koje mi tete živimo i prema kojemu radimo u našem vrtiću jest „traženje zajedničkoga“. Dakle, katolici, pravoslavci i muslimani imaju nešto što nam je zajedničko – JEDAN BOG! Primjerice, mi molimo prije obroka. Naravno da neću moliti *Zdravo Marijo*, nego tražim molitvene obrasce u kojima se spominje Bog, koji nam je zajednički.

Svi mi u vrtićima učimo djecu čarobne riječi: *molim, hvala, izvoli i oprosti*. Učimo ih reći *hvala* kuharici za dobar ručak, a zašto ne povezati te čarobne riječi s Bogom i naučiti ih reći *hvala* Bogu za sve što imamo, što jesmo, što dobivamo nezasluženo. Kroz svaku temu koju obrađujem ja tražim neku poveznicu kojom kod djece pokušavam utjecati na razvijanje zahvalnosti prema mami, tati, baki, tetama u vrtiću, pa i na zahvalnosti prema Bogu koji nam sve daruje. Takvim stavom nikoga ne vrijeđam, a u mala dječja srca sijem sjeme dobra.

Mi molimo i prije spavanja. Sve tri religije imaju anđele čuvare, zašto to ne iskoristiti. A onda kad se pomolimo, dok svako pojedino dijete pokrivam iskoristim priliku i našoj djeci stavim križić na čelo. Ako sam zaboravila, vjerujte da me djeca sama podsjetete ili znam od mama čuti da djeca i od njih kod kuće traže križić za laku noć.

Proslava blagdana u vrtiću, je posebno važna, budući da su djeca narodnosno i vjerski mješovita, mi obilježavamo sve. Djeca mnoge stvari vrlo jednostavno rješavaju (npr. sklopljene i raširene ruke kod molitve). Pravoslavci tako drže do svojih slava. To su obiteljske svetkovine. Svaka obitelj ima svog zaštitnika. Obično je slava kod njih vezana uz čašćenje, ali ja iskoristim priliku pa zamolim našeg popa, čija su djeca išla u vrtić, da dođe u skupinu i objasni djeci što to oni slave, zašto, tko je taj svetac koji je zaštitnik njihove obitelji... Zar to nije dobro i za našu djecu, dobivaju nove spoznaje iz opće kulture?

Ekumensko djelovanje, gledano iz perspektive osobe koja živi na čistom etničkom prostoru može zvučati kao nešto daleko, neostvarivo, možda i nepotrebno. A mi koji živimo u BiH upućeni smo živjeti svakodnevno konkretan ekumenizam.

I još nešto što je meni osobno jako drag je da imamo kontinuitet. Djeca su u vrtiću naučila da mogu računati na moju pomoć i njima je normalno da komuniciraju na isti način i s našom katehisticom kad dođu u školu. Sestra vodi mali školski zbor, pravoslavna djeca su u zboru, ima satove klavira i harmonike i pravoslavna djeca dolaze u našu kuću na sviranje. Ja sam duboko uvjerena da djeca koja su prošla kroz „naše ruke“, koja su doživjela prihvaćanje u svoj različitosti, koja su mogla biti „svoja“ u našemu (sestarskom) društvu, u budućnosti neće mrziti katolika.

Imamo prekrasan primjer ekumenskog djelovanja u školi, kad katehistica preuzima pravoslavnu djecu ukoliko pop ima neku obvezu zbog koje izostane iz škole (npr. sprovod), tada redovito sestra preuzima djecu te katolička i pravoslavna djeca imaju zajednički sat vjeronauka. U vrtiću sam imala troje djece pravoslavnog popa. Dakle, što on ima vrjednije od svoje djece i to najvrjednije blago daje meni osam sati svaki dan? Koji bih ja idiot morala biti kad bih napravila bilo što čime bih povrijedila to povjerenje? Budući da mi katolici i pravoslavci imamo toliko toga zajedničkog, slavimo rođenje istoga Isusa, na primjer, meni je jako važno u radu s djecom doći do toga da djeci ponudim ono što je zajedničko. Obično se pop samo smješka kad ja dođem s nekom idejom, ali me podupre. Npr. jednu godinu sam u adventu molila roditelje da djeci prije spavanja čitaju iz ilustrirane Biblije događaj rođenja. Ja u vrtiću napravim prigodni kutak; to je kutak „Svetih knjiga“ u kojem su: Biblija na latinici i cirilici, kao i kuran. Kad radimo takve aktivnosti, izbjegavam ja čitati, nego napravim ambijent u

kojemu stavim naglasak na važnost tih svetih knjiga, a onda djeca kojoj su roditelji čitali biblijsku priču, prepričavaju je. Naravno, ja im pomažem poticajnim pitanjima. Što se dogodi: katolička i pravoslavna djeca nadopunjavaju priču i njima nije važno je li u priči upotrijebljen termin: štalica ili špilja.

Na kraju ovog svjedočenja mogu samo reći da mi je vjera i samo vjera, pomogla da ostanem i opstanem živjeti i raditi u takvoj sredini.

Vjera, da sam odlukom mojih poglavara poslana tamo gdje jesam!

Vjera, da je Bogu znano zašto ja, zašto tamo, zašto ovako, a ne onako...?

Vjera je, usuđujem se reći, za mene čarobna riječ.

Bez vjere nemam uporišta! Nemam temelja! Nemam oslonca!

Bez nje ne znam kako bih živjela, kako bih radila, kako bih bila to što jesam.

Vjera u kojoj ne pitam: Zašto, Bože?

Nego: Kako, Bože? Kako odgovoriti na izazov i biti tvoj original, a ne nečija kopija?

Kad mi je pok. s. Ines Kezić rekla za premještaj, pokušala sam iz rukava izvući nekakve argumente koji su išli meni u prilog, a sve s ciljem slanja neke druge sestre odgojiteljice, koja ima više iskustva nego ja. No s. Ines mi je na svoj način, uz blagi smiješak, rekla: "Martina, ja osjećam kako si ti stvorena za to".

Život će pokazati, hoću li u ovakvim uvjetima, u ekumenskoj sredini, uspjeti biti Božji original i opravdati njezinu vjeru i povjerenje.

**Arta Dodaj,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru**

Samo oprost

osvrt

Gospođa srednjih godina izvršila je abortus. Nakon toga, osjećala je iznimni sram i krivnju. Odlučila se javiti svećeniku na isповijed i molitvu za oprost. Dobila je svoju pokoru, ali je i dalje nastavila patiti. Stoga je odlučila posjetiti psihologa koji se bavio grupama podrške. Pridružila se skupini drugih žena koje su imale iskustvo abortusa. Svaka članica grupe iznosila je svoja iskustva o tome. Uz rad u skupini, članice su sudjelovale u molitvi i čitale *Sveto pismo*. Imale su i svoj dan sjećanja na abortiranu djecu te priliku vježbati za oprost. Nakon niza aktivnosti, svaka žena u grupi ostavila je neki kamen i prešla preko njega. Ono što se gospodi dogodilo jest da se osjećala slobodnom. Nije odmah oprostila sebi, ali je prihvatile to što je uradila.

Definiranje samo-oprosta

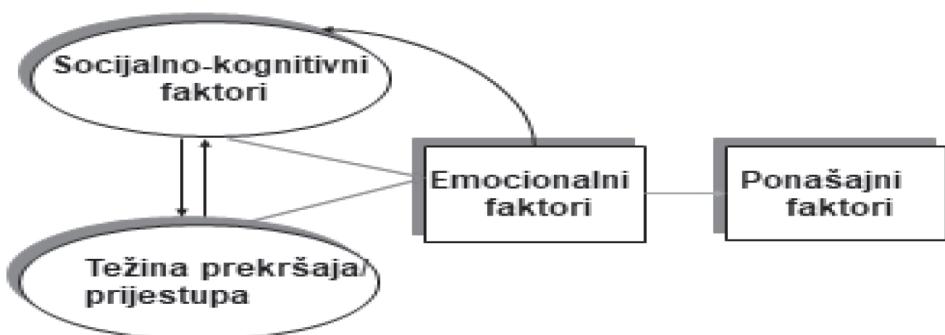
Istraživanje samo-oprosta nema dugu povijest. Ovaj je konstrukt prvi puta istraživan sredinom 70-ih godina prošlog stoljeća. Teškoće u vezi definicije samo-oprosta postoje još od samog početka istraživanja tog fenomena. Različiti istraživači u svojim definicijama stavljaju različito težište na pojedine aspekte samo-oprosta. Enright (1996.) je samo-oprost opisao kao poticanje velikodušnosti, suosjećanja i ljubavi prema sebi. Velik dio samo-oprosta je zapravo rezultat samoprihvaćanja. Autor konstrukt samo-oprosta razdvaja na lažni i pravi samo-oprost. Lažni samo-oprost je oblik nacističkoga odgovora, koji se javlja u situaciji kada osoba nije uspješna u mijenjanju i kontroliranju pogrešaka drugih. On uključuje egoizam povezan s opiranjem prihvaćanja vlastite odgovornosti za počinjenu pogrešku (Fisher i Exline, 2006.). S druge strane, pravi samo-oprost je oblik oprosta koji uključuje žaljenje i poniznost u svezi svojih postupaka. Hall i Fincham (2008.) razumiju samo-oprost kao dobru volju prema sebi, koja čisti um od vlastite mržnje i vlastite osude.

U danas prevladavajućim definicijama pojам само-oprost se obično koristi kao sinonim za odricanje od negativnih osjećaja prema sebi. Samo-oprost predstavlja višedimenzionalni konstrukt, koji obuhvaćа promjene na emocionalnom, kognitivnom i bihevioralnom planu. Svaka od ovih promjena bit će objašnjenja u nastavku teksta.

Motivacijske odrednice samo-oprosta

Pod motivacijskim odrednicama samo-oprosta podrazumijevamo sve one faktore koji povećavaju vjerojatnost doživljavanja samo-oprosta, odnosno povećavaju spremnost za samo-oproštanjem. Koncepte motivacijskih odrednica samo-oprosta najviše su razradili Hall i Fincham (2008.). Prema njima odrednice koje izravno ili neizravno dovode do samo-oprosta su emocionalne, socijalno-kognitivne, ponašajne (bihevioralne) i težina prekršaja/prijestupa (Slika 1). Ono što je važno naglasiti jest da su emocionalni faktori važni posredujući činitelji u određivanju doživljavanja socijalno-kognitivnih faktora i težine prekršaja/prijestupa na ponašajne faktore.

Slika 1. Modificirani teorijski pristup motivacijskih odrednica samo-oprosta

Emocionalni faktori kao motivacijske odrednice obuhvaćaju sram, krivnju i empatiju. Emocije srama i krivnje povezane su sa vrijednosnim standardima, koje je osoba sama sebi nametnula. Nemogućnost življenja u skladu s vlastitim „idealnim“ vrijednosnim standardima dovodi do pojave srama, tj. osjećaja neadekvatnosti vlastitog bića. Pojava sra-

ma popraćena je strahom od odbacivanja, kao i osjećajem krivnje prema vlastitom postupku. Visoka izraženost emocije srama i krivnje smanjuje potrebu za samo-opraštanjem. Sa smanjenjem osjećaja srama i krivnje pojačava se motivacija za nenasilnim ponašanjem prema sebi i pružanjem samo-oprosta (Zechmeister i Romero, 2002.). Također, smanjenje empatije ili suosjećanja prema sebi ili drugima koji su nas povrijedili povećava vjerojatnost samo-opraštanja.

Kada se radi o socijalno-kognitivnim odrednicama, atribucijski stilovi i percepcija dobivanja oprosta predstavljaju značajne faktore, koji povećavaju vjerojatnost samo-oprosta. Tri su dimenzije atribucijskoga stila koje povećavaju vjerojatnost uključivanja u proces samo-opraštanja, a to su: eksternalnost, nestabilnost i globalnost. Prva dimenzija atribucijskoga stila *eksternalnost* prepostavlja pripisivanje uzroka događaja vanjskim faktorima. Primjerice, eksternalna atribucija bila bi „Fizički sam povrijedio osobu, jer sam dobio naređenje od nadležne osobe“. Osoba koja vjeruje da je učinila nešto „loše“ zato što su je drugi natjerali češće će biti sklona oprostiti sebi. Druga dimenzija *nestabilnost* znači tumačenje onoga što se dogodilo u terminima privremenosti (kratkotrajnosti). Stoga izjava da su me drugi natjerali loše učiniti ujedno je i nestabilna atribucija, jer je fizičko povrjeđivanje osobe u tom trenutku bilo vremenski ograničeno (nije bilo dugotrajno). Treća dimenzija *specifičnost* je definirana kao atribucijski stil kojim se objašnjava uzrok događaja u terminu ograničenosti na jednu, a ne sve situacije. Stoga je gore navedena izjava specifična, jer je malo vjerojatno da će se ova situacija fizičkoga povrjeđivanja događati u mnogim drugim situacijama. Uz navedene stilove, i percepcija da možemo dobiti oprost (npr. od osobe koje smo povrijedili, od Boga i sl.) povećava spremnost za pružanjem oprosta sebi.

Bihevioralne odrednice obuhvaćaju prosocijalna ponašanja, kojima se teži davanju ili primanju oprosta. Primjerice, ove odrednice podrazumijevaju ispričavanje sebi ili drugima koje smo povrijedili, pokušaj ispravljanja pogrešno učinjenoga, traženje oprosta pokorom i sl. Mogućnost oprštanja jača kapacitete osobe te slabosti pretvara u snagu. Davanje prilike za ispravkom pogrešno učinjenoga povećava se doživljavanje vlastite vrijednosti osobe i njena uključenost u društvo (Zechmeister i Romero, 2002.). O samo-oprostu zapravo i možemo razmišljati kada prepoznamo vrijednost vlastitoga bića. Smanjivanje negativne slike o sebi je percipirano po-

četkom samo-oprosta. U religiji se često ističe nužnost primjerene pokore. Dok kažnjavanje sebe vodi destruktivnosti, pokora može biti kreativna i afirmirajuća za osobu (Gehm, 1992.).

Zadnja odrednica vezana je uz težinu prekršaja/pogreške, a pretpostavlja da su naša ponašanja koje rezultiraju težim posljedicama povezana s nižom vjerojatnosti opruštanja sebi.

Zaključak

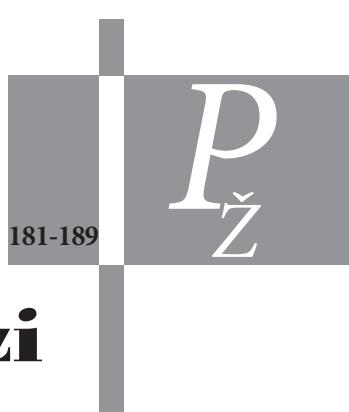
U procesu samo-oprosta mi smo ujedno žrtve i počinitelji agresivnoga ponašanja od strane nas samih. Žrtve iz razloga što je naša vlastita slika o sebi uništena. Naši vrijednosni standardi idealna nisu ostvareni pa imamo osjećaj neadekvatnosti vlastitoga bića koji se povezuje sa sramom. Često ovi naši vrijednosni ideali proizlaze iz društvene, a posebice obiteljske zajednice. Uvjereni smo da nismo „dobri“ sve dok ne zadovoljimo postavljeni ideal. S druge strane, percipiramo se počiniteljima zbog učinjenih aktivnosti ili ponašanja. Neadekvatnost vlastitoga ponašanja vodi osjećaju krivnje.

U tom slučaju za opruštanje sebi najvažnije je uskladiti svoje viđenje perfekcionističkoga unutarnjeg dijela sebe s dijelom u kojem smo uradili ono što smo mogli da bi se prilagodili okolnostima (s dijelom žrtve i počinitelja). Ovaj proces usklađivanja nije isti za sve, ali pokazuje da samo-prihvaćanjem prihvaćamo svoja iskustva, povjerenje da učimo i činimo određene izvore.

Literatura

- Enright, R. D. (1996.). Counselling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self-forgiveness. *Counselling & Values*, 40(2), 107-127.
- Fisher, M. L. i Exline, J. J. (2006.): Self-forgiveness versus excusing: The roles of remorse, effort, and acceptance of responsibility. *Self and Identity*, 5(2), 127-146.
- Gehm, J. R. (1992.). The function of forgiveness in the criminal justice system. U H. Messmer i H. Otto (Ur.), *Restorative justice on trial* (str. 541-550). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.

- Hall, J. H. i Fincham, F. D. (2005.). The temporal course of self-forgiveness. *Journal of Social & Clinical Psychology*, 27(2), 174-202.
- Zechmeister, J. S., i Romero, C. (2002.). Victim and offender accounts of interpersonal conflict: Autobiographical narratives of forgiveness and unforgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 675-676.

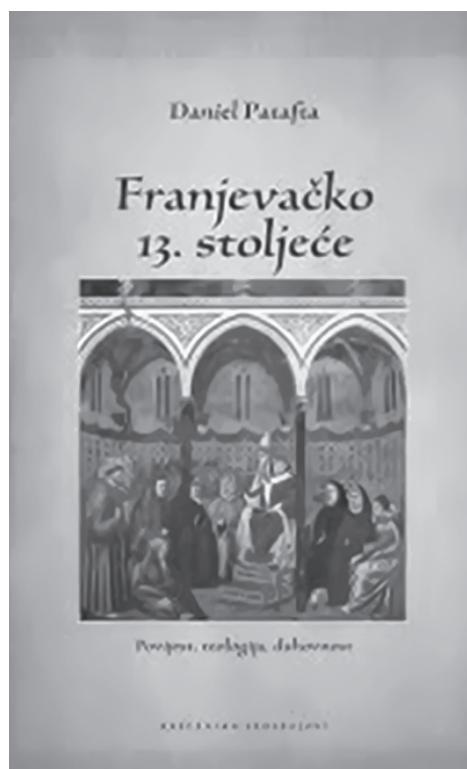
prikázi

Daniel PATAFTA

*Franjevačko 13. stoljeće.
Povijest, teologija,
duhovnost,*

Kršćanska sadašnjost,
Zagreb, 2018., 465. str.

Sudeći po knjižnom fondu samostanskih knjižnica, čini se da su redovničke zajednice franjevačkog nadahnuća, inače najbrojnije među zajednicama posvećenog života koje djeluju na hrvatskom govornom području, ujedno i najplodnije u publicističkoj djelatnosti. Moglo bi se zaključiti da je o franjevaštvu ‘već sve istraženo, zapisano i objelodanjeno’. Ipak, svako novo izdanie franjevačke tematike, dokazuje da je franjevaštvo neiscrpan izvor za znanstveno-stručne analize ra-

zličitih fokusa: povijesti, teologije, duhovnosti, posvećenog života, hagiografije...

Jedno od takvih djela novijeg datusa, objavila je *Kršćanska sadašnjost* 2018. godine. Riječ je o knjizi *Franjevačko 13. stoljeće. Povijest, teologija, duhovnost*, autora fra Daniela Patafte, OFM, profesora pri Katedri za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Kompetencije spomenutog autora za pisanje o *Franjevačkom 13. stoljeću*, neupitne su iako se po temama njegova magistarskog (*Gospodarski interesi Italije u Hrvatskoj u vrijeme Drugog svjetskog rata od travnja 1941. do rujna 1943. godine*, Zagreb, 2007.) i doktorskog rada (*Reformni pokret i Hrvatska starokatolička crkva od 1919. do 1929.*, Zagreb, 2016.) čini da je uže područje autorova znanstvenog interesa zapravo novija povijest (20. stoljeće). Kompetentnosti autora pridonosi nekoliko činjenica: djelo je pomno pripremano u duljem vremenskom razdoblju (str. 13.), osobna autorova pripadnost Franjevačkom redu, u autorovu opusu postoji još čitav niz znanstvenih članaka franjevačke tematike (usp. Doc. dr. sc. Daniel Patafta, u: <https://www.kbf.unizg.hr/profesor/doc-dr-sc-daniel-patafta/> (18. I. 2020.)).

Prema materijalnom izgledu knjige (urednost ispisa, kvaliteta papi-

ra, dizajn vanjskog omota) može se zaključiti da je tisak knjige vrlo kvalitetan. Broj stranica knjige (465) otkriva da je riječ o vrlo opsežnom sadržaju. Uz Predgovor i Uvod na početnim stranicama, te Zaključak, Izvore, Literaturu i Životopis autora, knjiga je strukturirana u deset poglavlja podijeljenih u dva veća dijela: 1. povijest (dva poglavlja) i 2. teologija i duhovnost (8 poglavlja). U drugom poglavlju prvog dijela knjige (o povijesti) uočljivo je da sadržaj potpoglavlja kronološki prati slijed generala franjevačkog reda. U drugom poglavlju drugog dijela knjige (o teologiji i duhovnosti) kronološki slijed je vezan uz istaknute velikane Franjevačkog reda u 13. stoljeću, počevši od samog osnivača Reda, sv. Franje Asiškog pa do mistika Rajmunda Lulskog. Oba dijela knjige započinju poglavljima u kojima autor ocratava političko-duhovni i filozofsko-teološki kontekst trinaestog stoljeća. Zapravo, opisom političko-duhovnog obzorja autor je obuhvatio i dvanaesto i trinaesto stoljeće. Odluka autora da *Franjevačko 13. stoljeće* progovori djelomice i o dvanaestom stoljeću, čini se vrlo mudrom. Zbog uzročno-posljedičnih veza po kojima se nižu događaji na povijesnoj sceni ljudskog roda i svojevrsnog kontinuiteta u tom slijedu, u povijesti naime nije moguće razumjeti jedno određeno vremensko razdoblje bez dovoljnog uvida

u prethodno razdoblje. Budući da je struktura knjige vezana uz povijesne likove, a u Sadržaju knjige jasno je naznačeno na kojim stranicama je riječ o kojoj osobi, onda bi zaista bilo suvišno u knjizi urediti Kazalo imena, no možda bi bilo dobro da postoji Kazalo pojmove koje bi omogućilo da se paralelno kod različitih franjevačkih teologa i filozofa prati razvojna misao o određenim filozofsko-teološkim pojmovima.

Već se iz strukture knjige može zaključiti da svrha knjige nije analitičkog, nego preglednog karaktera. Fra Daniel Patafta, OFM, to izričito i konstatira u Uvodu: „Cilj ove knjige nije ulaziti u analize, nego dati sustavan prikaz svih bitnih segmenta franjevačke povijesti 13. stoljeća.“ (str. 12.) Sukladno toj namjeri, autor ne stavlja pred čitatelja određenu istraživačku tezu koju bi na stranicama knjige argumentirao *pro* i *contra*, nego čitatelja jednostavno uvodi u trinaesto stoljeće upoznajući ga sa životom i djelom znamenitih franjevaca. Iako je *Franjevačko 13. stoljeće* priličan broj stranica posvetilo sv. Franji Asiškom, primarna autorova zamisao nije bila pisati o sv. Franji. „Zato je cilj ove knjige ne da osvijetli osobu Franje Asiškog, o kome je već toliko toga vrijednog prevedeno i napisano, nego da upozna čitatelja s povješću, teologijom i duhovno-

šću stoljeća koje je *kolijevka* cijelog franjevačkog pokreta.“ (str. 16.)

Kredibilitetu *Franjevačkog 13. stoljeća* uvelike pridonose literatura i izvori na koje se autor oslanja u knjizi. Ponajprije, impresivan je broj referenci nanizanih u popisu literature (294) kao i broj izvora na koje se autor poziva (108). K tomu, iz pobližeg uvida o kakvim je izvorima riječ, može se konstatirati da je *Franjevačko 13. stoljeće* utemeljeno na *par excellence* izvorima za franjevaštvo 13. stoljeća. Nadalje, većina izvora je, razumljivo, na latinskom jeziku, pa je stoga vrijednost knjige i u tomu što je izvore, nedostupne širem krugu čitatelja, posredno učinila dostupnim.

Za širi krug čitatelja, knjiga bi mogla biti privlačna i zbog rječnika kojim je pisana - razumljiv, jednostavan govor, logično nizanje misli... Dodatan *hook* za čitanje, svakako je prekrasan, poetski pisan Predgovor znamenitog hrvatskog spisatelja, gospodina Stjepana Licea. U *Franjevačkom 13. stoljeću*, gospodin Lice vidi „Svojevrsnu potrebu ljubavi – potrebu uma i duha – da se primakne Franjinu ognjištu netom što je Bog na njemu užgao evanđeoski oganj i on odlučio izgorjeti za Boga i čovjeka, za vječnost i vrijeme jednako.“ (str. 10.)

Višestruka je vrijednost u knji-

zi *Franjevačko 13. stoljeće*. Neke vrijednosti već su spomenute: sustavan pregled povijesti, teologije i duhovnosti franjevaštva u 13. stoljeću, dostupnost stranih izvora hrvatskom čitateljstvu... Za fra Daniela Pataftu, OFM, autora knjige, vrijednost knjige i uopće potreba za objavlјivanjem jednog takvog djela, ponajprije proizlazi iz činjenice nedostatka slične literature na hrvatskom govornom području. „Na hrvatskom jeziku postoji svega nekoliko monografskih radova koji su posvećeni povijesti Franjevačkog reda i franjevaštva uopće, a vrlo malo radova koji se bave franjevačkom filozofsko-teološkom baštinom, koja je u hrvatskom narodu jako bogata, i franjevačkom duhovnošću.“ (str. 13.) U svakom slučaju, *Franjevačko 13. stoljeće*, osobito zbog svog neanalitičkog preglednog karaktera, neizostavno je kao jedna od polazišnih točaka u svim budućim stručno-znanstvenim istraživanjima franjevačke ko-

lijevke.

Djelo je namijenjeno akademskim krugovima, stručnjacima za opću i crkvenu povijest, ali i svima onima koji su na osobit način povezani s *Asiškim Siromaškom* i beskrajnim mnoštvom ljudi koji nasljeđuju Krista po uzoru na svetog Franju. *Franjevačko 13. stoljeće* stoga zavređuje biti na policama knjižnica, ali ne samo sveučilišnih i fakultetskih nego i samostanskih, kako franjevačkih tako i nefranjevačkih zajednica. Za vjerovati je da je knjižnica, uz kapelu i blagovanicu, jedno od krucijalnih mjesta svakog samostana, na kojima posvećene osobe ‘hrane’ razum, dušu i tijelo. Knjiga fra Daniela Patafte, OFM, *Franjevačko 13. stoljeće. Povijest, teologija, duhovnost* u tome može puno pridonijeti.

dr. sc. Jasna s. Krista Mijatović,
SCSC

Petar RUNJE

Franjevke u srednjovjekovnoj Hrvatskoj,

Glas Koncila, Vijeće franjevačkih zajednica u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, Zagreb, 2018., 220 str.

U biblioteci »Hrvatska povjesnica« *Glasa Koncila*, u suradnji s *Vijećem franjevačkih zajednica u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, objavljena je posthumno knjiga franjevca trećoretca Petra Runje, istaknutoga istraživača povijesti franjevaštva i glagoljaštva. Riječ je o jedinstvenoj knjizi u kojoj se na više od dvije stotine stranica donose dragocjeni i prvi put na takav način obrađeni podatci o ženama franjevkama u Hrvatskoj. Ovom knjigom autor je želio, kako u uvodu navodi, »ispraviti« stvarnu zapostavljenost »ženske komponente« u franjevačkom pokretu u srednjem vijeku, a koja se zapaža kako u oskudnosti povijesne obrade tako i u samoj terminologiji. Knjiga ispravlja tu uočenu »nepravdu«, neravnotežu u poznavanju i vrednovanju ženskog dijela franjevaštva. Sastavljena je od četiri dijela, od kojih prvi

i najvažniji – obiluje podatcima o početcima i procвату srednjovjekovnog ženskog redovništva u svim slojevima hrvatskoga društva, od plemkinja do pučanki, s dodatcima o njihovoј pismenosti i naobrazbi. Obuhvaćen je naslovom »Procvat franjevaštva u hrvatskome puku« i opisuje klarise, samostanske trećoretkinje i trećoretkinje u svijetu. Drugi dio nosi naslov: »Žene i knjige«. Treći je posvećen plemkinjama u Lici i redovnicama u Dalmaciji, a posljednji govori o služenju, čuvanju i njegovanju hrvatskoga jezika i latiničnog pisma među redovnicama.

ma u Dalmaciji. Knjigu su za tisak uredili fra Antun Badurina i s. Judita Čovo.

Uvodne dijelove knjige napisali su fra Antun Badurina »Priča o knjizi« (5-8), s. Judita Čovo »Proslov« (9-13) i »Uvod« sam pok. fra Petar Runje. Nakon toga slijedi prvi i najopširniji dio knjige, »Procvat franjevaštva u hrvatskome puku« (19-153). Ovdje autor započinje s temom »Početci okupljanja oko sv. Franje« (19-25) dajući kratki pregled razvoja franjevaštva od pokorničkog elementa preko poziva na život prema evanđelju kao sveopćem pozivu svim kršćanima s posebnim naglaskom na žensku komponentu pokreta. Zatim u poglavlju »Početci franjevaštva u Hrvatskoj« (27-29) sažeto piše o legendama o boravku Franje Asiškog u hrvatskim gradovima i povijesnim činjenicama o prvim franjevačkim samostanima u Hrvatskoj u prvoj polovici 13. stoljeća. Na kraju donosi pismo pape Grgura IX. zadarskom nadbiskupu iz 1235. u kojem hvali rad Manje braće u Zadru i prijeti mu ekskomunikacijom bude li ometao taj rad. Iz pisma se vidi kako su već tada u Zadru djelovale tri različite skupine franjevačkih pokornika: pokornici u svijetu, žene pokornice u vlastitim domovima i žene koje su prihvatile redovnički stil života. Najveći dio posvećen je samostanima klarisa u

Hrvatskoj, zato je poglavlje naslovljeno »Samostani klarisa u srednjovjekovnoj Hrvatskoj« (31-79). U tom poglavlju Runje opisuje nastanak Reda sv. Klare - klarisa i njihovo širenje po srednjovjekovnoj Europi. Zatim redom opisuje sve znane srednjovjekovne samostane klarisa u srednjovjekovnoj Hrvatskoj: Zadar, Kotor, Dubrovnik, Split, Šibenik, Skradin, Nin, Rab, Osor, Karlobag, Krk, Knin, a posljednje je opisao klarise u Bosni i u Kopru. Pišući o svakom samostanu autor je sastavljao tekst na temelju povijesnih izvora i rekonstruirao okolnosti nastanka pojedinog samostana i njegov razvoj. Neki tekstovi su duži, a poneki izrazito kratki, što ovisi o broju izvora i koliko dugo je određeni samostan postojao, a neki su djelovali vrlo kratko. Novo poglavlje, »Franjevačke samostanske trećoretkinje« (81-151), posvećeno je gotovo neistraženom području djelovanja spomenutih sestara u srednjem vijeku na hrvatskim prostorima, od kojih su se neke zajednice očuvale do danas. Na početku Runje objašnjava pojам samostanskih trećoretkinja, koje nisu u pravom smislu redovnice koje polažu tri redovnička zavjeta, nego žene koje prihvataju zajednički život pod pravilom za Treći red odobrenim od pape Nikole IV., 1289. godine. Nakon toga piše o molitvenom

i sakramentalnom životu takvih zajednica, njihovom redovničkom odjelu i duhovnosti. Potom obrađuje poznatije samostane i zajednice, počevši od najstarije u Zadru, gdje su franjevačke trećoretkinje kroz cijeli srednji vijek imale važnu društvenu ulogu u skrbi za siromašne i bolesne, da je s vremenom osnovan i drugi samostan, a jedna zajednica postojala je uz muški franjevački samostan sv. Nikole. Nakon Zadra piše o samostanskim trećoretkinjama u Šibeniku, Rabu, Dubrovniku, Stonu, Kotoru, Splitu, Makarskoj, Pagu, Obrovcu, srednjovjekovnoj Bosni i o trećoretkinjama Hrvatica-ma u Rimu. Ovdje autor koristi isti

pristup kao i kod pisanja o samostanima klarisa u Hrvatskoj, gdje je pojedini tekst o djelovanju trećoretkinja u određenom gradu ovisio o količini izvora i vremenskoj prisutnosti pojedine zajednice. Poglavlje završava govorom o tome kako je franjevaštvo probudilo nove oblike duhovnog života u hrvatskim zemljama, počevši od hodočašća, u kojima sudjeluju hrvatske franjevačke trećoretkinje, utjecaj franjevaca na formiranje zajednica trećoretkinja u srednjovjekovnoj Hrvatskoj i kako su franjevački samostani bili rasadišta pokorničkog pokreta hrvatskog srednjovjekovlja. Na kraju poglavlja Runje donosi niz istaknutih franjevačkih

pokornika svetaca iz 13. stoljeća te sumira važnost, društvenu i duhovnu ulogu franjevačkih trećoretkinja iz 14. i 15. stoljeća u jačanju laičke duhovnosti, franjevačke duhovnosti među vjernicima, vršenju pokorničkih djela i štovanju sv. Franje Asiškog. Obrađen je i pokret pokornika svjetovnjaka u srednjovjekovnoj Bosni. Poglavlje završava s dvama prilozima na latinskom jeziku, prvi je izvještaj Nikole de Benedikta iz 1438., a drugi od istog pisca iz 1439., koji su važni izvori za poznavanje franjevačkog pokorničkog pokreta u srednjem vijeku među ženama u Zadru.

Drugi dio knjige svakako je poseban jer je posvećen nesvakidašnjoj temi odnosa žene i knjige u srednjovjekovnoj Hrvatskoj, zato i nosi naslov »Žene i knjige« (157-174). U njemu autor na temelju izvora razbija prevladavajuće mišljenje o obrazovanim ženama, koje su bile vezane samo uz uzak plemićki ili samostanski krug i pokazuje kako su trećoretkinje iz laičkih krugova bile usko vezane uz knjigu, knjižni rad i pismenost, što ukazuje na sasvim novu dimenziju vrednovanja žene u hrvatskom srednjovjekovlju. Kroz konkretnе primjere franjevačkih trećoretkinja pokazuje kako su skrbile za knjige, vodile brigu o školovanju

mladih i osobito naglašava njihovo poznavanje i služenje hrvatskim jezikom i latiničkim pismom, što opet baca novo svjetlo na žensku komponentu u razvoju hrvatske pismenosti i jezika.

»Plemkinje iz Like redovnice u Dalmaciji« (177-183) kratko je poglavlje u kojem autor daje osvrt o ličkim plemkinjama koje su živjele i djelovale u dalmatinskim ženskim samostanima klarisa ili trećoretkinja. Ovdje Runje daje jedan novi uvid u povezanost unutrašnje Hrvatske i obalnih gradova u srednjem vijeku, ukazujući na usku povezanost i živu komunikaciju ovih dijelova srednjovjekovne Hrvatske kroz spomenutu tematiku.

Iako je već progovorio o dalmatinskim redovnicama, koje su pridonijele upotrebi hrvatskog jezika i latiničkog pisma u dalmatinskim gradovima, ipak je autor posljednje poglavlje, »Redovnice u Dalmaciji služe se latinicom i hrvatskim jezikom u srednjem vijeku« (187-205) ponovno posvetio ovoj tematici. Međutim ovdje se nije zaustavio samo na franjevačkoj ženskoj redovničkoj komponenti, nego je u poglavlje uključio djelovanje dominikanki i benediktinki. Ukratko je i ovdje izvukao iz zaborava prošlosti važnu i zanemarenu ulogu redovnica u razvoju hrvatske latiničke pismenosti u srednjovjekovlju.

Ovo djelo franjevca trećoredca glagoljaša Petra Runje nije samo važan povijesni prilog poznavanju ženskog elementa franjevačkog pokreta u južnim dijelovima srednjovjekovne Hrvatske, uglavnom u gradskim sredinama, nego je i jedan prilog novom vrednovanju ženskih zajednica posvećenog života koje su ostavile važan trag u društvenom, crkvenom, duhovnom i kulturnom životu hrvatskog srednjovjekovlja. Kroz pojedine obrađene teme Runje nenametljivo razbija uvriježene stereotipe o pasivnoj ulozi žena pučanki i redovnica u srednjovjekovnoj Hrvatskoj, pokazujući kroz konkretne primjere i djelovanje različitih zajednica posvećenih žena franjevačkog pokreta, klarisa i različitih trećoretkinja, kako su to bile društveno aktive žene u mnogim područjima života grada i njegove okolice, koje su ostavile traga i u duhovnom životu određene sredine, ali i doprinijele razvoju hrvatske latiničke pismenosti. Ovo djelo autor je utemeljio najvećim djelom na dostupnim izvorima i objavljenoj literaturu, ali i dalje je otvoren prostor za historiografsko istraživanje ženske uloge u srednjovjekovnoj Hrvatskoj kroz arhivsku građu drugih institucija, koja nije zastupljena u ovoj knjizi. Svakako je ovo djelo Petra Runje izvrsna podloga i temeljni izvor za početak sustavnog

rada u istraživanju i historiograf- skom pristupu novim spoznajama o ulozi žena, osobito posvećenog života, na prostoru srednjovjekovne Hrvatske. Također ne smije se izostaviti niti bitna pozadina ove knjige, a to je što je autor uz razvoj, život i rad franjevki u srednjovjekovnoj

Hrvatskoj pokazao snažnu dinamiku i širinu franjevaštva kao neizostavne duhovne, društvene i kulturne komponente Hrvatske od 13. do početka 16. stoljeća.

*doc. dr. sc. Daniel Patafta,
OFM*

Upute za pisanje članka za časopis Posvećeni život

Osnovni podaci:

I. *Posvećeni život* je časopis Hrvatske redovničke konferencije sa sjedištem u Zagrebu. Izlazi jedanput godišnje. Prvenstveno objavljuje članke o redovništvu sa stajališta teoloških i drugih znanosti. Uz znanstvene i stručne radove koji se kategoriziraju, *Posvećeni život* objavljuje i nekategorizirane radove iste tematike za koje procijeni da su korisni, zatim recenzije i prikaze knjiga iz istoga područja. *Posvećeni život* prima neobjavljene rukopise koji se dostavljaju uredništvu u elektronskom obliku na e-mail adresu pz.urednistvo@gmail.com

II. Kategorizacija radova (konačnu odluku donosi Uredništvo na temelju dviju pozitivnih recenzija):

- 1) Izvorni znanstveni rad (*Original scientific paper*): rad koji, po ocjeni recenzenata i uredništva, sadrži do sada još neobjavljene originalne teorijske ili praktične rezultate izvornih istraživanja.
- 2) Prethodno priopćenje (*Preliminary communication*) sadrži jedan ili više novih znanstvenih podataka, ali bez dovoljno pojedinosti koje bi omogućavale provjeru kao kod izvornih znanstvenih članaka.
- 3) Pregledni članak (*Review*): originalan, sažet i kritički prikaz stanja i tendencija razvoja nekog područja istraživanja s kritičkim osvrtom i prosudbom.
- 4) Stručni članak (*Professional paper*) informira i uvodi u problematiku struke ili prikazuje neka originalna rješenja s njezinog područja.

III. Metodološke i tehničke upute

Rukopis je potrebno redakcijski prilagoditi propozicijama časopisa i standardima hrvatskog književnog jezika.

Molimo suradnike da se drže sljedećih uputa:

Uredništvo prima radove opsega od 16 (28.800 znakova s prazninama) do 25 kartica (45.000 znakova s prazninama) uključujući i bilješke. Svaki članak mora sadržavati naslov napisan u VERZALU i boldu, ime i PREZIME autora te ustanovu u kojoj je autor zaposlen, potom kratki sažetak na hrvatskom jeziku napisan u fontu 11 i s proredom 1.5 uz KLJUČNE JEĆI (do šest). Na kraju je potreban veći sažetak (oko 1 – 1.5 kartice) za prijevod na engleski jezik (prijevod na engleski jezik osigurava uredništvo časopisa). Članak mora biti napisan u fontu 12 i Times New Romanu te s proredom 2. Unutar rada za navođenje koristiti srednje (»«) navodnike, a podnaslove staviti u bold.

Fotografije i grafičke prikaze treba dostaviti odvojeno od teksta.

Autor uredništvu treba dostaviti sljedeće podatke: ime i prezime, akademski stupanj, naziv i adresu ustanove u kojoj je zaposlen te e-mail adresu.

Izgled znanstvenoga rada:

Tip slova: Times New Roman

Veličina slova: 12 (tekst); 10 (sažetci i bilješke)

Prored: u tekstu 1,5, u bilješkama jednostruki

Naslov rada: verzal, podebljano

Podnaslov rada: verzal, obično

Naslovi i podnaslovi unutar teksta trebaju stajati samostalno u retku te biti napisani na sljedeći način:

Uvod i Zaključak: podebljano, bez numeracije

Glavni naslovi: 1. podebljano

Podnaslovi: 1.1. kurziv, ne podebljano

Podnaslovi unutar podnaslova: 1.1.1. obično

Upute za način citiranja:

Bilješke je potrebno pisati u fontu 10 i bez proreda.

Citiranje knjiga:

Ime PREZIME, Naslov djela, mjesto izdavanja, godina izdavanja, citirane stranice.

Primjer: Mirjana GROSS, *Počeci moderne Hrvatske. Neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850-1860.*, Zagreb, 1985., str. 348-352.

Kod ponovnog navođenja djela potrebno je skraćeno napisati:

inicijal imena autora PREZIME, naslov djela, citirane stranice.

Primjer: M. GROSS, Počeci moderne Hrvatske, str. 156.

Citiranje članaka u periodici i novinama:

Ime PREZIME, »Naslov članka«, Naslov časopisa, godište, broj, mjesto izdavanja, godina izdavanja, citirane stranice.

Primjer: Iskra IVELJIĆ, »Katolička crkva i civilno društvo u Hrvatskoj 1848. godine«, Časopis za suvremenu povijest, 25, (1993.) 2-3, Zagreb, str. 41

Citiranje priloga u knjigama ili zbornicima radova:

Ime PREZIME, »Naslov članka«, Naslov knjige ili zbornika, (ur. ime PREZIME), mjesto izdavanja, godina izdavanja, citirane stranice. Urednik se stavlja ukoliko je naveden.

Primjer: Juraj Mirko MATAUŠIĆ, »Susret Crkve s civilnim društvom u 19. stoljeću«, *Hrvatski katolički pokret. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog održanog u Zagrebu i Krku 29. do 31. ožujka 2001.*, (ur. Zlatko MATIJEVIĆ), Zagreb, 2002., str. 35-36.

Dokumenti crkvenoga učiteljstva:

Pri prvom se spominjanju navode u bilješci sa svim potrebnim informacijama, uključujući i datum kada je dokument objavljen u izvorniku, a u sljedećim se navođenjima piše kraticom unutar teksta.

Primjer: PRVI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Filius. Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri* u: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoredju*, Đakovo, 2002. (dalje: DH).

Primjer: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*, br. 8, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: LG).

Primjer: IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Zagreb, 1990., br. 29 (dalje: CL).

Citiranje arhivskog gradiva:

Arhiv u kojem je građa pohranjena (dalje: skraćeni naziv Arhiva), naziv Arhivskog fonda ili zbirke, broj kutije ili sveska, stranica ili list odnosno folij.

Primjer: Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA), fond 78, *Predsjedništvo zemaljske vlade*, sv. 6, br. 716, 1870. g., kut. 28.

Citiranje doktorskog ili magistarskog rada:

Ime PREZIME, Naslov disertacijskog ili magistarskog rada, (doktorski, odnosno magisterski rad), naziv Sveučilišta, godina obrane, citirane stranice.

Primjer: Maja KATUŠIĆ, *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću*, doktorska disertacija obranjena na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013., str. 15.

Citiranje enciklopedijskog ili leksikonskog članka:

»Naziv članka«, Naslov enciklopedije ili leksikona (dalje: skraćeni naslov), broj sveska, (ur. ime PREZIME), mjesto izdavanja, godina izdavanja, citirane stranice.

Ukoliko se citiranje iz enciklopedijskih i leksikonskih izdanja ponavlja, pri prvome spominjanju staviti u zagradu kraticu koja će se primjenjivati u nastavku citiranja.

Primjer: »Pejaković, Stjepan«, Hrvatska enciklopedija (dalje: HE), sv. 8, (gl. ur. Slaven RAVLIĆ), Zagreb, 2006., str. 361.

Ukoliko je naveden autor članka njegovo je ime potrebno napisati prije naziva članka: Ime PREZIME, »Naziv članka«, Naslov enciklopedije ili leksikona (dalje: skraćeni naslov), broj sveska, (ur. ime PREZIME), mjesto izdavanja, godina izdavanja, citirane stranice.

Primjer: Petar STRČIĆ, »Dobrila, Juraj«, *Hrvatski biografski leksikon* (daje: HBL), sv. 3, (gl. ur. Trpimir MACAN), Zagreb, 1993., str. 432-434.

Citiranje s interneta:

Ime PREZIME, »Naziv članka«, Naslov mrežne stranice, URL stranice: (datum zadnjeg pregledavanja).

Primjer: Igor ŽIC, »Protalijanska politika u Rijeci 1848.-1887.«, Sušačka revija, br. 38/39, dostupno online URL: <http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=38-39&C=22> (zadnje posjećeno 14. ožujka 2014.)